

**ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ ORTAÖĞRETİM SOSYAL
ALANLAR EĞİTİMİ TARİH EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**ÜÇÜNCÜ DÖNEM TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
MAARİF BÜTÇESİ GÖRÜŞMELERİ
1927–1931**

Yüksek Lisans Tezi

Volkan AYDEMİR

Danışman:
Prof. Dr. Mehmet KÖÇER

Samsun, 2016

**ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ ORTAÖĞRETİM SOSYAL
ALANLAR EĞİTİMİ TARİH EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI**

**ÜÇÜNCÜ DÖNEM TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
MAARİF BÜTÇESİ GÖRÜŞMELERİ
1927–1931**

Yüksek Lisans Tezi

Volkan AYDEMİR

Danışman:
Prof. Dr. Mehmet KÖÇER

Samsun, 2016

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırlamış olduğum Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi ve çalışmamda doğrudan ya da dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, çalışmamda enstitü yazım kurallarına uygun davrandığımı taahhüt ederim.

.../.../2016

Volkan AYDEMİR

TEZ KABUL VE ONAYI

VOLKAN AYDEMİR tarafından hazırlanan “ÜÇÜNCÜ DÖNEM TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ MAARİF BÜTÇESİ GÖRÜŞMELERİ 1927-1931” başlıklı bu çalışma, __/__/__ tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: _____

Üye : _____

Üye : _____

Üye : _____

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

__/__/__

Enstitü Müdürü

ÖZET

Üçüncü Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi Maarif Bütçesi Görüşmeleri

1927–1931

Volkan AYDEMİR

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar

Eğitimi Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Mayıs /2016

Danışman: Prof. Dr. Mehmet KÖÇER

Cumhuriyetin ilanı eğitim alanına yenilik getirdiği gibi Milli Eğitim Teşkilatını çağa uygun ve çağın gereksinimlerini karşılayan bir yapı haline dönüştürülmüştür. Milli Eğitimle ilgili tüm siyasi, sosyal, ekonomik görüş ve kararlar Türkiye Büyük Millet Meclisinde tartışılır duruma gelmiştir. Hükümetin eğitim politikası faaliyetleri ve eğitime ayrılacak olan mali düzenlemeler millet adına onların seçmiş olduğu kişilerce görüşülüp karara bağlanmıştır. Böylece eğitim konusu bir grubun veya bir kişinin aldığı kararlar doğrultusunda uygulanmaktan kurtarılmıştır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti her alanda olduğu gibi eğitim alanının da belirli düzeni ve faaliyeti olan millet adına iyisini gerçekleştirmek; sürekli değişen ve kendini yineleyen bir yapı oluşturma gayesine ulaşmıştır. Böylelikle eğitimin uzun süredir çözülemeyen mali kaynak sorunu Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından görüşülmeye başlanmıştır. 1927-1931 yılları arasında kapsayan dönemde eğitime gerekli bütçesel kaynaklar sağlandığı gibi bu mali kaynakları artırma yoluna da gidilmiştir. Neticede Maarifin en önemli sorunu çözülmüştür.

Anahtar Kelimeler : Bütçe, Hükümet, Maarif, Milli Eğitim, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türkiye Cumhuriyeti.

ABSTRACT

Third-Term Turkish Grand National Assembly
Education Budget Talks

1927–1931

Volkan AYDEMİR

Ondokuz Mayıs University Institute of Educational Sciences
Secondary Education Social Branches

Department of History of Education, Master's Thesis, May/2016

Advisor: Prof. Dr. Mehmet KÖÇER

The proclamation of the Republic not only introduced many innovations in the field of education, but also turned the Organization of National Education into a contemporary structure that meets the requirements of the time. All political, social, economic opinions and decisions relevant to national education were then enabled to be discussed at Turkish Grand National Assembly. The government's education policy activities and the financial regulations on the funds to be allocated to education were discussed and concluded in the name of the nation by people elected by the nation. Therefore, educational practices were released from the confines of the decisions taken by a single group or a person. Like in all fields, the newly established Republic of Turkey attained the objective of establishing a constantly evolving and renewing structure in education in line with realizing the best in the name of the nation. Therefore, the long-lasting problem of financial resources in education was started to be discussed at the Turkish Grand National Assembly. During the period between 1927 and 1931, necessary budget resources were allocated to education, and such resources were enhanced. In conclusion, the most pressing problem of the Ministry of Education was resolved.

Keywords : Budget, Government, Education, National Education, Turkish Grand National Assembly, Republic of Turkey.

ÖNSÖZ

İnsanoğlu varoluşundan bu yana öğrenme kabiliyetine sahip olan bir varlıktır. Bu doğrultuda yaşadığı çevre ile ilişkisi onu öğrenmeye yönlendirdiği gibi belli bir kalıba girmesine de yardımcı olmuştur. Hayat boyu insanoğlu eğitim-öğretimle iç içedir. Çünkü bu kısa sürede gerçekleşecek bir durum değildir. Öğrendikleri ve öğrenmesi gerekenleri kendi kendine zamana yayarak gerçekleştirmesi mümkündür. Doğumdan başlayıp ölüme kadar geçen süreç hayat diye tabir edilen sosyolojik bir kavramdır. İnsan zaman içinde eğitim-öğretimi sistemli ve teşkilatlı hale getirmek için gerekli çalışma ve beceriyi gösterebilmiştir. Bunun başlangıcını aile oluşturmuştur. Burada yazılı kurallar dizisi olmadığı gibi daha önceden hazırlanan bir plana da bağlı kalınmamıştır. Ailedeki eğitim-öğretim faaliyetleri daha çok geleneklere bağlı olarak kendi içinde bir disipline göre gerçekleşmiştir. Ne zaman ki insanoğlu yerleşik hayata geçip devletleşme sürecine girmiş, dini bir inanca sahip olmaya başlamıştır. Aile içinde gerçekleşen eğitime dini eğitimde eklenince insan bir üst safhaya geçmiştir. Böylece hayatı şekillendiren kavramlar gelenekler ve dini ritüeller oluşmuştur. Hayat insanı ihtiyaçları için sürekli bir şeyler üretmeye sevk etmiştir. Bu arayış yazının icadıyla birlikte istenilen seviyeye bir nebze olsun gelmesini sağlamıştır. Yazı insan için medeniyet demektir. Uzun zaman toplum yapısını düzenleyen kurallar dizisi gelenekler iken, yazının icadı ile maddi yaptırıma sahip yazılı hukuk kuralları ile toplum yapısı daha da sistemli hale gelmiştir. Böylelikle insan sorularının cevabına daha kolay ve kısa sürede ulaşabilme imkânı bulmuştur.

Türk kavimleri yazıyı çağdaşlarına göre geç bir dönemde kullanmışlardır. Yazıyı kullanmaktaki en büyük etken göçebe yaşama sahip olmalarıdır. Orta Asyadan Anadoluya kadar uzanan birçok coğrafyada Türkler devlet kurdukları gibi devletin temeline de eğitim taşıyı yerleştirmişlerdir. Türklerde eğitim ailede yani çadırda başlayıp belli süre sonra da çadırın dışında, savaş sahalarında, kendini göstermiştir. Türkler hayatın her safhasında eğitimle iç içe yaşayan bir millettir. Yerleşik hayata geçişle beraber birçok şeye ihtiyaç duyulmuş; bunların başını eğitim çekmektedir. Devletleşme beraberinde teşkilatlanmayı da getirmiştir.

Büyük Selçuklu ile başlayan bu faaliyet her devlet, her millet ile bir adım daha ileriye taşınmıştır. Eğitim alanındaki bu ilerleyiş farklı zamanlarda kurulan Türk devletleri ile sürdürülmüştür. Aynı şekilde Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurucuları ve idarecileri eğitim-öğretime çok önem vermiş, geçmişten getirdiklerini bugün ile harmanlayarak kendi bünyesine uygun eğitim-öğretim sistemini ortaya koymuşlardır. Selçukludan Osmanlıya kadar eğitim-öğretim faaliyetleri daha çok saray, medrese ve vakıflarda yürütülmüştür. Bu eğitim kurumlarının masrafları ise devlet bütçesinden karşılanmıştır. Eğitim sisteminde genel olarak merkezi yönetimde hükümdarlar ve onların işlerini gören hizmet sınıfının yanında askeri öğrenciler de eğitilmiştir. Bu kurumlarda din eğitiminin yanı sıra fen bilimleri dersleri de verilmiştir. Saray dışında ise; daha çok dini eğitime ağırlık verilmiştir. Bu kurumların giderleri vakıflar ve yardımlar ile karşılanmıştır. Kurumların üzerinde devlet gözetimi söz konusudur. Bu eğitim-öğretim faaliyetleri Osmanlıda bir döneme kadar devam etmişse de Tanzimat dönemiyle beraber değişen dünyanın şartları kurumlarında değişmesini gerektirmiştir. Özellikle devlet, eğitim-öğretim kurumlarına el atmaya başlamıştır. Zaman zaman devlet eğitime ekonomik olarak destek sağlamıştır. Söz konusu durumlar devletin eğitime verdiği önemin göstergesidir. Osmanlı devletinin ardından kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti de kendinden önceki Türk devletleri gibi eğitim konusuna ağırlık vermiştir. Özellikle eğitimin teşkilatlanmasını tamamlamış ve ekonomik yönden ise; farklı kaynak arayışına gitmeden devlet bütçesinden pay ayırmakla kurumun mali düzenini tam manasıyla sağlamıştır.

1927-1931 yılları Türkiye Büyük Millet Meclisi Maarif Bütçesi Görüşmelerini içeren tezimin bana sağlamış olduğu bilgiyi yazılı hale getirmekle bu alanda önceden yapılmış çalışmalara katkı sağlamasını, gelecekte yapılacak olan çalışmalara da faydalı olmasını temenni ederim.

Bu çalışmamda bana yardımcı olan ve çok değerli zamanını, ayrıca bir o kadar da önemli olan bilgilerini benden esirgemeyen ve beni bu konuda çalışmaya yönlendiren başta değerli tez danışman hocam Prof. Dr. Mehmet KÖÇER ve Tarih Eğitimi bölümünden Prof. Dr. Dursun Ali AKBULUT, Yrd. Doç. Dr. Mehmet AYDIN, Yrd. Doç. Dr. Pelin İSKENDER KILIÇ teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BÜTÇE GÖRÜŞMELERİ

I.1. 1927-1931 Dönemi Maarif Vekilleri ve Maarif Politikası.....	16
I.1.1- Cumhuriyet Dönemi Maarif Vekâleti Faaliyetleri ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde Bütçe Görüşmeleri.....	18
I.1.2- 3. Dönem TBMM’de 1927 Yılı Maarif Vekâleti Bütçe Görüşmeleri.....	25
I.1.3- 3. Dönem TBMM’de 1928 Yılı Maarif Vekâleti Bütçe Görüşmeleri.....	37
I.1.4- 3. Dönem TBMM’de 1929 Yılı Maarif Vekâleti Bütçe Görüşmeleri.....	43
I.1.5- 3. Dönem TBMM’de 1930 Yılı Maarif Vekâleti Bütçe Görüşmeleri.....	47

II. BÖLÜM

YILLARA GÖRE MİLLİ EĞİTİM BÜTÇESİ

II.1. Milli Eğitim Bakanlığı Harcamalarının Genel Bütçe Giderleri İçindeki Oranı Tablosu (1921-1930).....	56
II.2. Milli Eğitim Bakanlığı Harcamaları İçinde İş Gören (Personel) Harcamaları ve Diğer Harcamaların Miktarı ve Oranı Tablosu (1926-1930).....	57
II.3. Devletin Eğitime Yaptığı Harcamaların Öğretim Düzeylerine Göre Dağılımı Tablosu (1922-1930).....	58
II.4. Devletin Eğitime Yaptığı Harcamaların Öğretim Düzeylerine Göre Oranı Tablosu (1922-1930).....	61
II.5. Maarif Vekâleti Kuruluşu Başlangıç, Yılsonu Ödenekleri ve Harcamaları Tablosu (1924-1931).....	62
SONUÇ	63
KAYNAKÇA	65
EKLER	69
ÖZGEÇMİŞ	117

GİRİŞ

Türkler için Orta Asya bozkırında başlayan eğitim-öğretim faaliyetleri yerleşik düzene geçilmesi ile istenilen düzeye erişmeye başlamıştır. Sistemli bir yapıya bürünmesi Selçuklular ile gerçekleşmiştir. Bunun dışında Türklerin İslam dinini benimsemeleri eğitim-öğretim alanında en etkili kuruluş olan vakıf sistemini de beraberinde getirmiştir. Vakıf sisteminde güdülen amaç; birliği, beraberliği ve yardımlaşmayı sağlamaktır. Bu doğrultuda açılan vakıf kurumları eğitim hayatında da çok önemli yer tutmuştur. Ayrıca bu kurumların gelir-giderleri devlet tarafından değil, kendilerine tahsis edilen mülkler ve halktan sağlanan yardımlarla karşılanmıştır. Bu nedenle; Selçuklu döneminin en önemli kurumsal faaliyeti hiç şüphesiz vakıflardır. Selçuklular eğitim-vakıf ilişkisini bir düzene koymuş olmakla önemli bir gelişme sağlamıştır. Devletin yıkılışına kadar bu yapı varlığını sürdürmüştür. Osmanlı devletinin kurulması sırasında da vakıflar önemini kaybetmemiş, Bilakis Osmanlı devleti ile artarak devam etmiştir. Osmanlı Selçuklunun eğitim politikasını takip edip bir adım daha öteye taşıma gayesini benimsemiştir. Hatta bu kurumlara yeni gelir kaynakları sağlayarak varlıklarına katkıda bulunmuştur. Osmanlı devleti kendi bünyesinde kurmuş olduğu Enderun ve Birûn eğitim kurumlarını devletin gayesi doğrultusunda oluşturduğu gibi giderlerini de hazineden karşılama yoluna gitmiştir. Fakat zaman içinde eğitim-öğretim faaliyetlerini yürüten vakıflar bozulmaya başlamıştır. Osmanlı Avrupa'nın ilerleyişini gözlemlemiş ve geri kalmasının nedenini eğitim-öğretim faaliyetlerinin yetersizliğine ve vakıfların amacının dışına çıkmasına bağlamıştır. Bu doğrultuda eğitim-öğretim vakıfların elinden alınıp devlet kurumuna dönüştürme yoluna gidilmişse de, bu sefer ekonomik kaynak bulma sorunuyla karşılaşmıştır. Bunun dışında yapılan savaşların getirmiş olduğu mali külfetler de azımsanmayacak durumdadır. Tanzimat dönemine gelinmesiyle olağan durumda değişiklik yaşanmaya başlanmış, eğitim-öğretimde Maarif Vekâleti adıyla yeniden yapılandırılmaya çalışılmıştır. Teşkilatlanma istenilen şekilde sağlanamamış. Maarife kaynak bulma meselesi sorunu ile karşılaşmıştır. Bunun giderilmesi için devlet kendi

Vergisinden belirli bir kısmını eğitime aktarma düşüncesiyle gerekli tedbirleri almışsa da yeterli ekonomik kaynak sağlanamamıştır. II. Abdülhamit döneminde eğitim-öğretim işlerine daha fazla önem verilerek okul ve benzeri kurumlar yaygınlaştırılmıştır. Fakat her atılımın sonunda bir ekonomik kaynak çıkmazıyla karşılaşmıştır. Osmanlı devleti bu sorunu; eğitim vergisi, yüzde on gibi kanunlarla düzenlemeye çalışmıştır. Mali kaynak sorunu Meclis-i Mebusana taşınmıştır. Osmanlı eğitim-öğretim alanındaki çalışmalarını yıkılıncaya kadar sürdürmüştür. İlerleyen zamanda Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti de eğitim-öğretim konusunda aynı hassasiyeti göstermekle, üzerine düşen yükümlülüğü yerine getirecektir. Bu amaç doğrultusunda birinci aşamada Tevhid-i Tedrisat Kanunu düzenlenmiş, ardından ikinci atılım olarak da Maarif Teşkilatı Kanunu hazırlanmıştır. Ekonomik anlamda yeni kaynaklar ve kanunlar meydana getirilmek suretiyle ekonomik sorunu aşma yoluna gidilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclis’inde yapılan bütçe görüşmelerinde Milli Eğitim Bakanlığına ayrılan bütçe ve kaynaklar görüşmeye açıldığı gibi Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk bütçe yasası olan Muvazene-i Umumiye Kanunu da kabul edilmiştir. Böylece uzun süre çözülemeyen kaynak sorunu yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti idaresince giderilmiş ve eğitim-öğretim alanında yeni atılımlar süreklilik esasına dayandırılarak gerçekleştirilmiştir. Geçmişte olduğu gibi şimdi de her hükümet eğitim politikasına gereken ilgi ve alakayı göstermektedir. Günümüzde artan genç nüfus, ulaşılabilir teknoloji sayesinde eğitimin içeriği ve uygulanma alanı önemli gelişmelere açık hale gelmiştir. İstenilen düzeye ulaşmak için ekonomik kaynakların çoğaltılması ve doğrudan gelir sağlanması faaliyetlerin başında gelir. Böylelikle eğitim-öğretimden olabildiğince fayda sağlanacaktır. Eğitimdeki ekonomik dinamikler süreklilik gösterecek bir yapıda olmalıdır. Bu sistemi vakıflar uzun yıllar sürdürmüştür. Ayrıca Maarifin maddi ve manevi temelinde de bu yapı görülmüştür.

Kısaca Maarif Vekâletinin tarihçesi, teşkilatı ve mali yapısından bahsetmek gerekirse “*Maarif*”: Sözlük anlamı olarak bakıldığında; marifetler, bilimler, bilgi, kültür olarak ifade edilmektedir¹. Genel manada eğitim-öğretim anlamına gelmektedir. Bir başka söylemle bireyin yetiştirilmesinde etkili olan ve tüm faaliyetleri barındıran sistemsel bütünlüktür. Türklerin Orta Asyada oluşturdukları içtimai yapının temelini aile oluşturmuştur. Toplumun en önemli temel taşı olmakla beraber her şey de orada başlamıştır. Eğitim-öğretim olarak nitelendirdiğimiz tüm faaliyetler bu kurum içerisinde birebir gerçekleştirilmiştir. Türklerin yazılı olmayan, geleneklere dayalı işlevlerin yürütülüp uygulandığı bir kurumdur. Türklerin devletleşme sürecine girmesiyle beraber her alanda değişiklik kaçınılmaz olmuştur. Ayrıca İslam dininin benimsenmiş olması siyasi ve sosyal alanlarda da çok önemli gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Özellikle Selçukluların komşusu olan Arap ve Fars kavimleriyle etkileşimi neticesinde farklı alanlarda Farsça ve Arapça dillerini kullanmalarına neden olduğu gibi beraberinde kültür faktörünün de siyasi-sosyal yaşama girmesini sağlamıştır. Selçukluların Anadoluya gelmesine kadar geçen sürede bu iki dil resmi olarak kullanılmıştır. Osmanlı resmi işlemlerinin tümünde Türkçeyi kullanmıştır². Ayrıca devletin eğitim faaliyetlerine bakış açısı çok farklıdır. Eğitim, yaşam boyunca her türlü deneyim ve davranışları içine alan bütünleşmiş faaliyet sürecidir. Bu duruma bakılarak Orta Asyada görülen Türk topluluklarının geniş kapsamlı ve çok yönlü eğitim sistemine sahip olduğu ortadadır. İnsanların buldukları coğrafya ve iklim şartları onların yaşam biçimi ve eğitiminde önemli rol oynamıştır. Yaşamdan elde edilen bu yapının çağdan çağa aktararak geliştirildiğini Türk devletlerinin sosyo-ekonomik yapısında görmek mümkündür. Divân-ı Lüğti't-Türk adlı eserde eğitimin varlığı üzerinde çok durulmuştur. Coğrafyalarında Türkler avcılık, hayvancılık ayrıca çeşitli tarımsal ürünlerin ekimi ve üretimi gibi ekonomik

¹ Ferit Devellioğlu, “Maarif”, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1980, s. 666.

² Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, C.I-II, İstanbul 1977, s. 3.

uğraşların yanı sıra cirit, güreş gibi sportif etkinlikler düzenlemeleri Türklerin eğitime verdikleri önemin göstergesidir³.

Karahanlılar medrese kurumlarından oldukça fayda sağlamışlardır. Bunlardan ilki toplumun eğitim düzeyinin yükseltilmesi, ikincisi Şii-Sünni inanç çekişmesinde Sünni tarafın güçlendirilmesi söz konusu olmuştur. Her iki durum içinde eğitimin önemi büyüktür. Bu faaliyetleri devlet sınırları içinde önemli yerlere taşımak için tüm imkânlar seferber edilmiştir. Bu konuda en güzel örnek Büyük Selçuklu veziri Nizam'ül Mülk tarafından kurulan *Nizamiye* medreseleridir. Eğitimin kurumlaşmasında bu yapı çok önemli bir etkendi. Fakat bu medreseler mali yönden çok masraflıdır⁴. Eğitim kurumları olan bu medrese ve mekteplerde dil olarak Arapça ile Farsça kullanılmıştır. Bu iki dilin kaynaşmasıyla ortaya *Osmanlıca* olarak bilinen Türkçe yazı dili meydana gelmiştir. Osmanlıda ve Türkiye Cumhuriyeti devleti dönemine kadar Osmanlıca kullanılmıştır. Sistemli bir eğitim kurumu olarak bilinen Nizamiye Medreselerinin dışında Osmanlı sarayında *Enderun ve Birun* kurumları bulunuyordu⁵. Türk milletinin geleneksel eğitim sistemine baktığımızda genellikle askeri alanda yoğunlaştığını görmekteyiz. Osmanlıda saray, hükümet ve askeri işlerde çalışacak memurlar mekteplerde eğitim görürken, medrese kısmında ise; daha çok dini ve hukuki bilgilerin eğitimi verilmiştir. Bu eğitim faaliyetlerinde küçük çocuklarda düşünülmüş olup onlar içinde dini bilgiler kazandıran sübyan mektepleri adıyla bilinen kurumlar mevcuttur⁶. Osmanlı devletinin kuruluş döneminde halkın eğitim-öğretiminden söz etmek mümkün değildir. Bu dönemde devletin politikası; devlet işlerinin yürümesi ve sürekliliği için, güçlü olup belli sayıda sivil ve askeri memur ihtiyacını karşılama esasına dayandırılmıştır. Bu durumda eğitimde merkezi yapıyı düşünen bir mekanizma mevcuttur. Bunun içinde halkın eğitiminden söz edilememiştir. Osmanlıda eğitim işleri Ehl-i Şer'in alanına giriyorsa da Selçukludan

³ Halil Leylak, "İslamiyet Öncesi Dönemde Türklerde Eğitim", *Türk Eğitim Tarihi*, İstanbul 2008, s. 14.

⁴ Sebahattin Arıbaş - İbrahim Görücü, "İslamiyet'in Kabulünden Sonraki Dönemde Türklerde Eğitim", *Türk Eğitim Tarihi*, İstanbul 2008, s. 33.

⁵ Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, İstanbul 1977, s.3.

⁶ Ergin, *a. g. e.*, s. 5.

alınan medrese kurumunun geliştirilmesiyle yavaştan resmi bir düzene geçiş başlamıştır. Eğitim-öğretimin ekonomik boyutuna bakıldığında vakıflar aracılığı ile işleyen bir mali düzen görmek mümkündür. İslamın temelinde bulunan vakıf sisteminin de hem eğitim hem de ekonomik etkisi açıkça görülmektedir. Bir yardımlaşma ve dayanışma kurumu olan vakıf, Türkler arasında İslamiyet ile yayılmıştır. Bu kurumlar aracılığı ile de eğitim-öğretimin varlığı sürdürülmüştür⁷.

1800'lü yıllara kadar müderris ve talebelerin giderleri tamamen vakıflar aracılığı ile karşılanmıştır. Devletin bu kuruma kısmen desteği söz konusudur. İlerleyen zamanda devletin sınırlarının genişlemesi, ihtiyaçların artması ve kurumsallaşma düşüncesiyle beraber Evkaf Nezareti kurulmuş böylece vakıf gelirleri ise artık hazineye geçmiştir. Sonuç olarak eğitim-öğretim kurumları için hayati öneme sahip vakıf gelirleri kesilmiştir⁸. Osmanlının böyle bir karar almasında etken muhtemelen vakıfların bozulmaya başlaması ve amacının dışında hareket etmesi etkili olmuştur. Bir başka neden ise devletin vakıf gelirlerini kendi kaydı altına almak istemesi ve bu gelirlerle doğrudan bütçeye katkı sağlaması amaçlanmıştır. Çünkü devlet, eğitimi kendi teşkilatı içine uygulamak istemesiyle beraber bu alanda da bir teşkilatlanma ihtiyacı hissetmiştir. Daha sonraki süreçte Osmanlı, kurmuş olduğu Maarif Nezareti vasıtasıyla tüm eğitim-öğretimi bir merkezde toplamıştır. Ayrıca eğitim, genel içeriği ile devletin merkezi politikasıyla beraber hareket etmiştir⁹. Türklerin kısa süre içinde güçlü bir devlet teşkilatı kurmasının nedenlerinden birisi de hiç şüphesiz uyguladığı eğitim politikaları olmuştur. Diğer taraftan Orta Asyadan Anadoluya iyice yoğrulmuş, süzgeçten geçmiş bir kültür birikiminin de etkisi vardır. Öyle ki bu durum Osmanlı devletiyle en üst seviyeye ulaşmıştır. Sınırların genişlemesi yeni yapılan fetih faaliyetleriyle buralarda kurulacak olan medreseler ve mekteplerle eğitim faaliyetleri sağlanacaktır. Uzun süre eğitim-öğretim devletten ayrı vakıf sistemiyle yürütülmüştür. Sarayın dışında kalan Enderun Mektebi hariç

⁷ Abdullah Saydam, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, Trabzon 1999, s. 445.

⁸ Zeki Salih Zengin, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Örgün Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi ve Öğretimi (1839-1876)*, İstanbul 2004, s. 125.

⁹ Zengin, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Örgün Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi ve Öğretimi (1839-1876)*, İstanbul 2004, s. 35.

diğerleri vakıf bünyesinde. Eğitim-öğretim faaliyetlerinin merkez kaynağını medreseler oluşturmuştur. Bu kurumlar değişik etnik kültürler arası birliği sağladığı gibi aynı dünya görüşü yolunda da birlik meydana getirmiştir. Medreseler her dönemde Osmanlı siyasi ve sosyal yapısıyla ilişki içerisinde olmuştur. Verdikleri eğitim hizmetleri yönünden günümüzdeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarına benzeyen bir yapılanması mevcuttu¹⁰. Ayrıca Türk yöneticilerinin tümü eğitim-öğretim, kültür işleriyle alakadar olup maddi ve manevi harcamaları ile bu alandaki kararları ona göre alıp uygulamışlardır¹¹.

XIX. asırda Osmanlının; Medreseler, Sübyan Mektepleri, Enderun ve daha sonra açılan Mühendis Hane-i Berri Humayûn, Mekteb-i Tıbbiye, Mekteb-i Harbiye gibi kurumlarından ibarettir. Genel manada bunlar Maarif müesseselerini oluşturduğu gibi Osmanlı Devletinin eğitim teşkilatının temelini atmıştır. Osmanlıda hal böyle iken Avrupa iç savaşlarla uğraşmaktaydı. Ne zaman ki Rönesans ve Reform hareketleri ortaya çıkıp yayılmaya başlamış, Avrupada; ilime, bilime ve kültüre yönelme hız kazanmıştır. Tabii ki eğitimde, bu gelişim ve değişimden nasibini almıştır. 1789 yılında gerçekleşen Fransız İhtilali Osmanlının yönünü batıya dönmesini sağlamıştır. Özellikle bu durum Maarif sahasında da önemli gelişim ve değişimleri beraberinde getirmiştir¹².

Osmanlı Devletinde yıkılış sürecine kadar birçok önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bunların içerisinde önemli bir kısmını Osmanlı tarihinde bir dönüm noktasını teşkil eden Tanzimat dönemi oluşturmuştur. 1839'da ilan edilen Fermanın nedeni Osmanlının çağdaşı devletlerden geri kalmasıdır. Bu durumdan kurtulmak için bir takım faaliyetlerin gerçekleştirilmesi zorunlu olmuştur. İlkönce yapılması gereken faaliyet olarak eğitim-öğretim düşünülmüştür. Fakat fermanla alakalı herhangi bir düzenleme yoktur. Çünkü yapılacak olan faaliyetler bir eğitim-öğretim safhası olmadan düzenlenemez ve yürütülemezdi. Bu şartın fark edilmesi

¹⁰ Nazım Kuruca, "Osmanlı Devletinin Kuruluşundan Tanzimat'a Kadar Olan Dönemde Eğitim (1299-1839)", *Türk Eğitim Tarihi*, İstanbul 2008, s. 53.

¹¹ Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, İstanbul 1977, s.101.

¹² Sadrettin Celal Antel, "Tanzimat Maarifi", *Tanzimat*, C. I, İstanbul 1999, s. 446.

Mustafa Reşit Paşa tarafından olmuştur. Kendisi yapılacak reformların yeni bir eğitim-öğretim sistemiyle gerçekleşeceğini bilincinde olmuştur¹³. Maarif işleriyle ilgili olarak artık resmi faaliyet ve çalışmaların başlatılması gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda Osmanlı, *Muvakkat Meclisi Maarif* adıyla bir kurum oluşturulmuştur. Amaç meclis eliyle sistem içinde Sübyan ve Rüşiye Mekteplerinin ıslahı, denetimi ve Darülfünun oluşturulması için çalışmalar yapılmaktadır. Yapılan tüm faaliyetler resmi bir raporla düzenlenmiş ve *Daimi Meclisi Maarif*'te değerlendirilmiştir. Bu kurumların faydası görülmüş olacak ki sonrasında esaslı bir girişim olan *Mekâtib-i Umumiye Nezareti* kurulmuştur¹⁴. Belirtilen kurumların açılmasıyla Maarifin önündeki engel kırılmıştır. Çünkü medreseler eski önem ve faaliyetlerinin dışına çıkmaya başladığı gibi yeniliklere de engel olmuştur. Sonuç olarak eğitim medresenin tekelinden çıkıp, devletin denetimine geçmiştir. 1838 de kurulan *Meclis-i Umur-u Nâfia*, Maarif'e yönelik olarak bir lâyiha hazırlamıştır. Buna göre:

1-Teşkilat Yönü

a)-Bu lâyihayı kaleme alan heyetle birlikte, Osmanlı devletinde maarif meselelerinin ıslahını ele alan bir komisyon Meclis-i Umur-u Nâfia içinde ortaya çıkıyor.

b)-Küçük mahalle mektepleri üstünde, Selâtin-i İzam Mektepleri adıyla sınıf-ı sâni derecesinde yeni bir öğrenim kademesinin açılması öngörülmüyor.

c)-Mekteplerin her türlü teftiş ve denetimi için bir teftiş müessesesinin kurulması kararlaştırılıyor.

d)-Mahalle ve Selâtin-i İzam mektepleri için bir nazırın tayini tavsiye ediliyor¹⁵.

Yukarıda belirtilen maddeler bize Osmanlı Devletinin Maarif hayatı için önemli bir aşamanın göstergesidir. Böylelikle eğitim-öğretim işleri düzene kavuşmuştur.

Osmanlı Devletinin kurmuş olduğu bu teşkilatlar, eğitim-öğretime belli bir yön verdiği gibi sağlam temeller üzerinde bir süre daha değişikliğe uğramadan devam etmesini sağlamıştır. 1866 yılında Osmanlıda çıkan isyanlar Avrupa'nın Islahat Fermanı maddelerinin uygulanmadığı bahanesini öne sürerek bu duruma müdahale haklarının olduğunu düşünmüşlerdir. Onların bu girişimi sonucunda

¹³ Mehmet Koçer, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Eğitimi ve Eğitim Kurumları", *Türk Eğitim Tarihi*, İstanbul 2008, s. 116.

¹⁴ Antel, *Tanzimat Maarifi*, İstanbul 1999, s. 446.

¹⁵ Bayram Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Ankara 1988, s. 1.

Osmanlı çare aramaya başlayınca; Avrupalı devletler, Osmanlıya reform projesi sunmaya başlamışlardır. Tabi ki dönemin devlet adamları ve aydınlarının yakın olduğu Fransa tarafından hazırlanan projeye sıcak bakmış sonuç olarak proje kabul edilmiştir. Ardından Maarif Nezareti 1867 yılında Fransız eğitim sistemine resmen tabi olmuştur. Fakat kısa süre sonra Osmanlı Devlet adamı ile Osmanlı aydını bir araya gelerek bir nizamname hazırlamaya başlamışlardır. Neticede 1 Eylül 1869'da *Maarif-i Umumiye Nizamnamesi* kabul edilip yayınlanmıştır. Osmanlı imzalı olan bu nizamname dört kalemden oluşmuştur.

1-*Maarif-i Umumiye Nezareti*

2-*Meclis-i Kebir-i Maarif*

a)*Daire-i ilmiye*

b)*Daire-i İdare*

3-*Tahrirat Kalemi*

4-*Muhasebe Kalemi* ¹⁶.

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi 5 bölüm, 198 maddeden oluşmuştur. Uzun süredir gerçekleştirilen eğitim-öğretim faaliyetlerinin tüm yapısını ele alan ilk resmi belge çıkarılmıştır. Buna göre ilkokuldan üniversiteye eğitim-öğretimin özelliklerini, dersleri, kayıtları, idarecileri, hizmetlileri ve bunların aylık ücret ile gelir-giderleri belli kurala bağlanmıştır. Bu belge hazırlanırken şu esaslar amaçlanmıştır.

1-*İlköğretimi zorunlu hale getiriyordu.*

2-*Okulları muhtelif kısım ve dereceye ayırıyordu.*

3-*Binden fazla nüfusu olan yerleşimlerde idadi, kasabalarda rüştiye, her köy ve mahallede sübyan okulu, İstanbul'da Darülfünun açılması tasarlanıyordu.*

4-*Eğitim-öğretim düzenleniyordu.*

5-*İyi öğretmen yetiştirilmek isteniyor ve itibarları artırılmak isteniyordu.*

6-*Tüm teşkilata yenilik getiriliyor, Vilayet Maarif Meclisleri açılıyordu.*

7-*Öğrenciler için yeni esaslar getirilmek isteniyordu.*

¹⁶ Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Ankara 1988, s. 20.

8-Eğitim-öğretim giderleri için halkında maddi katkısı için tedbirler alınıyordu.

9-İlmi faaliyet kuruluşlarını yaygınlaştırmak amaçlanıyordu.

10-Eğitimin maddi yönü için halkın yardımı isteniyordu¹⁷.

Tüm bu maddeler eğitime düzen vermenin yanı sıra, olması gerekenin sınırlarını çizdiği gibi ilk kez Maarife ekonomik olarak sağlanacak kaynakta ortaya koymuştur. Nizamnamede vilayetlerde bulunan Rüştüye-İdadi Mektepleri ile Maarif memurlarının maaş ve masraflarının 1/4 'ü devlet hazinesinden, 3/4'ü vilayetlerin umumi meclislerince bulunacak karşılıktan ve ahali tarafından karşılanmıştır. Görülen o ki devlet genel bütçesinden henüz eğitim-öğretime net bir gelir ayrılmamıştır. Bu faaliyetin ilk yıllarında bütçe olarak 40-60 bin keselik akçe harcamaya ayrılmış olup; bunun 1/4'ü devlet hazinesinden birinci yıl verileceğine dair karar alınmıştır. Diğer bir madde de devletin *Maarif-i Umumiye* için verdiği tahsisat yeterli olmamıştır. Maarif için yapılacak icraatın halktan toplanması kararlaştırılmıştır. Ancak bazı vilayetler bu yükün altından kalkabilecek kadar gelire sahip değildi. Şimdiye kadar bu işler vakıflar aracılığı ile yürürken artık halk desteği de kaçınılmaz olmuştur. Fakat halk böyle bir duruma alışkın değildir, bu da ayrı bir sorun oluşturmuştur. Bir başka maddede mali güçlüklerden başka *Maarif-i Umumiye* 'nin yapılması gerekenler şöyle ifade edilmiştir:

“...Mektep binaları tesis etmek, tedris edilecek ilim ve fenlere dair bizde henüz mevcut olmayan kitapların Osmanlı lisanına nakil tercümeleleri, istenilen ıcsafta muallimlerin yetiştirilmesi meselelerinin dahi halledilmesi lazımdır. Bazı yeni ilim ve fenlere ait mevcut Fransızca kitaplar tedris için kâfi olsa bile, her milletin maariîçe terakkisini kendi lisanında aramak lazım gelip bir milleti yabancı bir lisan vasıtasıyla ilim ve fen de terakki ettirmek güçtür.” Diğer madde de ise durum şöyledir: “...Bu ıslahatın bu günkü vaziyet ve mali imkânlar dolayısıyla tamamen tahakkukunda tereddüt edilecek noktalar gösterilmiştir. Ayrıca İstanbul'da açılacak mekteplerin vereceği neticelere ve tecrübelerine göre bu teşkilat vilayetlere tedricen tamim edilecektir. Fakat vilayetlerdeki karye ve mahalle mektepleri masrafları ahaliye bırakılacağından, bunların bu nizamnameye göre ıslah ve teksiri ile beraber mevcut rüştüye mekteplerinin dahi (Kavaid-i Cedideye) göre eksik olan tedris

¹⁷ Hamza Altın, “1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve Öğretmen Yetiştirme Tarihimizdeki Yeri”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/1, Elazığ 2008, s. 274.

metod[t]ları tedricen ıslah edilip rüştiye mekteplerinin açılması, İstanbul'daki tecrübelerin neticesine talik edilecektir¹⁸."

Bu nizamnameye göre Osmanlı da mektepler idari yönetim ve ekonomik bakımdan ikiye ayrılmıştır: Birincisinde nezaret ve idaresi devlet tarafından üstlenilen umumi mektepler, diğeri de sadece nezareti devletin tesis idaresi, ise halka ait olan kısımdır. Kanuna göre; sübyan mekteplerinin tesisi ve idare masrafları mahalli cemaatlara bırakılırken rüştiyeler ise; *Vilayet Maarif İdaresine* bırakılmıştır. Bunlara ilaveten mekteplerin inşaa faaliyetleri de saltanat tarafından karşılanmıştır. Talebeden alınan ücret masrafı karşılamadığı için hazine her yıl Maarif bütçesine katkı sağlamaktadır¹⁹.

Belge bize Türk devletlerinde vakıf, ekonomi ilişkisinin ne derece önemli olduğunu ortaya koymuştur. Bunun ise iki gerekçesi vardır: Birincisi bu eğitim-öğretim kurumlarının oluşması ve işletilmesi esas, ikincisi de eğitim-öğretime dönük çalışma ve faaliyetlerin ekonomiyle ayrılmaz bir bütün olmasıdır²⁰. Eğitim teşkilatı üç temel unsurdan oluşmaktadır. Bunlar Askeriye, İlmiye ve Mülkiye adlarıyla sınıflandırılmıştır. Ülke idaresi Mülkiyeye bağlı olsa da kendine ait bir okulu mevcut değildir. Diğeri bir sınıf olan Kalemîye içinde yer alan Defterdarlıkta aynı şekildedir. Kısacası Osmanlı da eğitim bütçesini karşılayan bir kurum olmamıştır²¹. Devletleşme sürecine giren toplumlar kendi şart ve ihtiyaçlarını belirlemekle kalmaz devletin bekası için bireylerini donanımlı olarak yetiştirmeyi de amaçlamıştır. Bu düzenli, eğitim-öğretim teşkilatı ve iyi bir ekonomik güçle gerçekleşecektir. Tüm bu çalışma faaliyetleri Osmanlı fikir, kültür ve düşünce hayatına etki edip yön vermiştir. Bu kurumların çoğalıp yayılması mali sağlamlığın yanında geçmişten gelen vakıf, yardımlaşma meselesine dayanmaktadır²². Osmanlı Devleti modern eğitim-öğretim sistemine geçerken karşısındaki en büyük engellerden birisi de mali güçlük olmuştur. Tanzimat dönemine kadar eğitim-öğretimde mali sıkıntılarını vakıflar karşılamıştır.

¹⁸ Antel, *Tanzimat Maarifi*, İstanbul 1999, s. 451.

¹⁹ *a. g. e.*, s. 454.

²⁰ Oktay Güvemli, *Muhasebe Tarihi*, İstanbul 1995, s. 380.

²¹ Güvemli, *Muhasebe Tarihi*, İstanbul 1995, s. 472.

²² Ziya Kazıcı, *Osmanlı Vakıf Medeniyeti*, İstanbul 2003, s. 83.

Fakat modern döneme geçildiğinde bu müessese etkisini kaybetmiştir. Önemi yitirmiş bir sisteme dayanılarak modern sisteme geçilememiştir. Maarifin yapısı 1869 nizamnamesinde ele alınmış, gelir kaynağın oluşturulması için gerekli tedbirlerin alınmasına yönelik önemli adımlar atılmıştır. Buna göre Maarif gelirleri:

1-Devlet bütçesinde ayrılan para (Tahsisat-ı Miriye)

2-Halkın vereceği yardımlar

3-Vakıf gelirlerinden alınacak para

4-Diğer yardımlar

5-Lise ve Yüksekokul talebelerinden alınacak ücret ve para cezaları

Fakat bunlar geniş kapsamlı olmayıp, belli dereceye kadar etkili olan faaliyetleri karşılayabilmiştir. İlköğretimin her türlü masrafının halka yüklenmesi olumsuzluklara neden olmuştur. Bu amaca yönelik 1872’de ilköğretim için *Öşrün öşrü* diye adlandırılan bir Maarif vergisi konulmuştur. Ne yazık ki buradan alınan gelir gerçek manada ilköğretime harcanmamış daha çok vilayetler için diğer konularda kullanılmıştır. Maarif Nezareti bütçesi okullar için harcama yapacak güçte olmamıştır. 1871’den öncesi Nezaret bütçesi 100.000 lira iken bu tarihten itibaren 50.000 liraya düşürülmüştür. II. Abdülhamit döneminde Maarife bütçe ayırmak pek mümkün olmamıştır, bunun en büyük nedeni de önceden alınan kredi ve borçların ödenmemiş olmasıdır. Aynı dönemde Rusya Devletine harp tazminatı ödenmesi söz konusu olmuştur. Bu durumda devlet Maarife gerekli bütçe yardımını sağlayamadığı gibi eğitim-öğretimi de durdurmuştur. Osmanlı neticede şöyle bir yol izlemeyi uygun bulmuştur. 1877 yılında valiliklere bir yazı gönderilmiştir. Buna göre:

“Meşrutun lehleri münderis olan evkafın irad kaydından sarf-ı nazarla tamim-i maarif yolunda sarf edilmesi²³”.

Bu şekilde açıkça belirtilmiştir. Vakıfların gelirlerinin büyük bir kısmı medrese, cami, köprü gibi yerlere aktarılmıştır. Çok az kısmı ise Maarife tahsis edilmiştir. Genel manada bu durumdan da gerçekçi sonuç alınması mümkün değildir.

²³ Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Ankara 1988, s. 156.

Bu seferde devlet öşürden ve aşardan alınan vergilerin bir kısmını Maarife ayırmayı uygun bulmuştur. Öşür ve Aşar vergilerinin Maarife ayrılan oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Öşür ve Aşar Vergilerinin Maarife Ayrılan Oranları

Vergi Adı	Oranı	Yılı
Aşarın Süb'ü	1/7	1884
Aşarın Rüb'ü	¼	1884
Sülüsannın	2/3	1884
Sülüsünün	1/3	1884
Mahsülat	% 0,5	1887
Hisse-i iane	¼	1887

Kaynak : Kodaman (1988 : 158).

1892 yılında Maarif Nezareti, sahipleri tarafından satışa çıkarılan 10.000 ile 20.000 arasındaki arsalardan 400 metre, 20.000 metreden fazla arsadan 400 metreden başka her 100 metre için 2 metre fazla okul arsası alınması kararlaştırılmıştır. 1899'da ise yabancılardan *İstimlâk-i Emlak* adıyla Maarif vergisi alınması valiliklere bildirilmiştir. Kısacası bu dönem Maarife ayrılan kaynaklar şöyledir:

- 1-Aşar
- 2-Arsalar
- 3-İstimlâk-i Emlak

Vilayetler genel itibarıyla Maarif giderlerini karşılamış, gelirlerinin bir kısmını da İstanbul'a göndermiştir. Bunun nedeni İstanbul'da birçok eğitim-öğretim kurumunun bulunması, görev yapan muallimler ve hizmetlilerin masraflarının fazla olmasından kaynaklanmıştır. Geri kalan gelir ise vilayet bünyesindeki Maarif

giderlerini karşılamak için ayrılmıştır²⁴. 1871 yılında merkezden vilayetlere bir talimatname gönderilmiştir. *Vilayet Masarifat-ı Umumiyesi Hakkında Talimat* adlı bu yazıda vilayetlerce masraf türleri belirlenmiştir. Bunlar: Dâhiliye, Maliye, Şeriye, Maarif, Ticaret ve Nafia'dan oluşmuştur. Ayrıca kurumlara ayrılan harcamalar hazine tarafından gönderilen *Muvazene Defterine* kayıtlanmıştır²⁵. *Vilayet Maarif Meclisinin* beş görevinden biriside Maarif gelirlerini artırmanın yollarını aramaktı. Böylelikle merkezi hazineden yardım almadan kendi olanaklarıyla Maarif hizmetlerine gelir sağlayıp bütçe oluşturma esasına dayandırmıştır²⁶. Maarif hizmetlerine kaynak bütçe ayrılması eskiye nazaran biraz daha zor görülmüştür. Çünkü Osmanlı Devleti altı asırlık sürecinin önemli bir kısmını savaşlarla geçirdiği gibi bunlardan doğan tazminat sorunlarıyla da boğuşmuştur. Bunun dışında milliyetçilik gibi fikir akımlarının da etkisi sonucu içeride isyanlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Her ne kadar Osmanlı çağın gerisinde kalma nedeninin eğitim eksikliği olduğunu fark edip atılımlar yapmışsa da mali imkânsızlıkla karşılaşmıştır. Bu sebepten Maarif işlerini vilayetler aracılığı ve buralara ayrılan bütçelerden oluşturma yoluna gidilmiştir. Örnek olarak 1896 yılında Sivas vilayetinin Maarif geliri tabloda görülmektedir.

²⁴ *a. g. e.* , s. 156.

²⁵ Hatip Yıldız, "Diyarbakir Vilayeti Maarif Masraf Bütçeleri (1870-1920)", *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, Sayı I, Diyarbakır 2009, s. 91.

²⁶ Teyfur Erdoğan, "Maarif-i Umumiye Nezâreti Teşkilatı I", *A.Ü.S.B.F Dergisi*, 51/1-4, Ankara 1996, s. 233.

1896 Yılı Sivas Vilayeti Maarif Masraf Tablosu

Kurumlar	Maaş	Diğer Masraflar	Toplam
Maarif idaresi	45.000	2.160	47.160
Leyli Mekteb-i idadi	165.840	98.150	263.990
Darülmualimin	6.960	600	7.500
20 Rüştiye	184.334	10.500	194.834
Rüştiye derecesinde bulunan Mekatib-i Gayr-ı Müslime tayin olunan Osmanlıca Muallimleri	34.200		34.200
İstanbul Mekatib-i İdadi ve aliyesi için gönderilen miktar		350.270	350.270
TOPLAM	436.334	461.680	897.954

Kaynak : Kodaman (1988 : 161).

Osmanlının bir başka vilayeti olan Diyarbakır'a ait 1896 yılı Maarif masraf bütçesi de aşağıdaki şekildedir:

1896 Yılı Diyarbekir Vilayeti Maarif Masraf Tablosu

Maarif İdaresi	Masraf	Maaş	
Maarif müdürü		24.000	
Muhasebe müdürü		10.800	
Maarif katibi		6.000	
Sandık emini		2.400	
Hademe		1.200	
Çeşitli masraflar ve yakacak	2.160		
TOPLAM	2.160	44.400	46.560

Kaynak : Yıldız (2009 : 91).

Yukarıda her iki vilayetin Maarif bütçeleri görüldüğü gibi hemen hemen aynı toplamı vermektedir. II. Abdülhamid devrinde Maarif Nezaretine ayrılan bütçe 100.000 liradan fazla olmuştur. 1897 yılında devletin bütçesi 18.429.411 lira Maarife ayrılan miktar 50.000 liraya kadar indirilmiştir. 1904 yılında 50.000 ile 100.000 arasında değişmiştir. Daha sonraları bu bütçe 170.000 lira, 1908 yılında da 440.000 liraya yükselmiştir. Bazı dönemde Maarife az bütçe ayrılmasının nedeni Duyun-u Umumiye giderleri olmuştur. Genel ifadeyle Osmanlı mali sıkıntıları nedeniyle Maarife bütçe ayıramamış, bunu gidermek için vergiler üzerinden Maarife hisse ayrılmıştır²⁷.

²⁷ Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Ankara 1988, s. 162.

I. BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BÜTÇE GÖRÜŞMELERİ

I.1- 1927-1931 Dönemi Maarif Vekilleri ve Maarif Politikası

Osmanlı devletinin yıkılmasının ardından Anadolu halkı bağımsızlığını tesis etmek için Kuva-i Milliye adlı yerel direniş örgütleri kurmuştur. Bir Osmanlı subayı olan Mustafa Kemal Paşa da vatanın kurtuluşunu sağlamak, bu hareketin sistemleşmesi ve teşkilatlanması için çalışmalara başlamıştı. Kurtuluş mücadelesi yıllarında önemli olan tek şey vatani düşman işgalinden kurtarmaktır. Mustafa Kemal Paşanın önderliğinde ona inanan silah arkadaşları ve Anadolu halkı bu amaç etrafında birleşmişti. Silahlı mücadele sürerken bir siyasi otoriteye ihtiyaç duyulmuş ve bu doğrultuda 1920 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi kurulmuştu. Bir hükümet gibi hareket eden ve karar alabilen bu siyasi yapı Anadolu halkının düşüncesini ve savaş gücünün ifadesiydi. Kuva-i Milliye hareketinin askeri olarak düzenli bir yapıya dönüştürülmesi düşmana karşı zaferleri de beraberinde getirmiştir. Bu savaş yıllarında belli yaş aralığında olan gençler cepheye gönüllü olarak yazılmışlardır. Mücadelenin milletçe gerçekleştirilmesi eğitim-öğretim açısından çok zor ve acı olmuştur. Eğitim-öğretim durma noktasına gelmiştir. Eğitimin bilincinde olan Mustafa Kemal Paşa Kütahya-Eskişehir mücadelesi devam ederken Maarif Kongresini düzenlemiştir. Böylelikle eğitimin önemi vurgulanmış, savaş durumunda dahi eğitimin bir milletin kurtuluşunda, gelişmesinde ve bağımsızlaşmasında etkili olduğu açıkça ortaya konmuştur. Eğitim-öğretim alanındaki bu kararlı duruşu Cumhuriyet dönemi Maarif Vekilleri de sürdürmüştür. Bunlardan biriside 1925-1929 tarihleri arasında Maarif Vekili olan Mustafa Necati Bey olmuştur. 1894 yılında İzmirde doğmuş; İstanbul Hukuk Okulunu bitirmiş ardından doğduğu yere gelerek Kız Öğretmen Okulunda göreve başlamıştır. Daha sonraları Balıkesir'e yerleşmiş burada da "İzmir'e Doğru" gazetesini çıkarmıştır. I. Türkiye Büyük Millet Meclisinde Manisa vekili, ikinci dönemde İzmir vekili olmuştur. Bu görevinin

dışında İstiklal Mahkemesi Başkanı, Mübadele İmar ve İskan Vekili ve Adliye Vekili görevlerinde bulunmuştur²⁸. Mustafa Necati hayatı boyunca eğitim-öğretim faaliyetleriyle iç içe olmuştur. Bir eğitimci olmasının etkisiyle insanlarla ilişkisi daima iyi olduğu için meclisin en iyi hatiplerinden birisi seçilmiştir. Onu önemli birisi haline getiren gelişme Maarif Vekili olduğu kısa süredir. Eğitimi devletin milli politikası haline getirdiği gibi eğitimde batılılaşma hareketinin de öncüsü olmuştur. Mektep ve medreselerin yanında Batı tarzı okulların bulunmasının uygun olmadığını bu sistemin eğitim-öğretim açısından büyük bir sorun olduğunu ortaya koymuştur. İşte bu ikili sistemi ortadan kaldıran bizzat Mustafa Necati olmuştur. Eğitim-öğretim işlerinin çağdaş seviyeye ulaşmasını sağlayan bir kişidir. Kendi döneminde eğitim-öğretim alanında yapılacak işleri bir gazeteciye şöyle sıralamıştır: Merkez teşkilâtına takviye yapılması, genel manada eğitim-öğretim komisyonu oluşturulması, dil komisyonu oluşturulması, teşkilât kurumlarının toplanması, öğretmenlerin terfisi, illerde eğitimin yaygınlaştırılması, bağlı kurumların teftişi, köylere okul ve Öğretmen Okulu kurulması bunu yanında Orta ve Yükseköğretimin kurulması, bölge idare kurumunun oluşturulması gibi faaliyetlerin uygulayıcısı olmuştur²⁹. Böylelikle eğitim-öğretim alanında uzun süren belirsizlik ve durgunluk yerini çok önemli atılımlara bırakmıştır. Bu dönemde öğretmen ihtiyacı önemli ölçüde karşılanmıştır. Yurt genelinde birçok şehir kasaba ve köyde okullar açılmış, eski binalar ise tadilat yapılarak kullanıma açılmıştır. Yine Necati Bey döneminde gerçekleştirilen en önemli çalışmalardan biriside Harf İnkılabı olmuştur. Ardından gerçekleştirdiği Millet Mektepleri sayesinde Anadolu da okullaşma en üst seviyeye ulaşmıştır. 1929 yılında Mustafa Necati Bey'in ölümünün ardından kısa süreliğine Maarife İsmet İnönü vekâlet etmiştir. Ardından bu göreve Gümüşhane vekili olan Cemal Hüsnü Bey getirilmiştir. Cemal bey daha çok siyasi kişiliği ile tanınan birisi olmuştur. Bern büyükelçiliği ve 5. Hükümet döneminde de Bolu vekili olarak görev yapmıştır. Bunların dışında Türkiye'nin Milletler Cemiyetinde ilk resmi temsilcisi olmuştur.

²⁸ Fuat Özer, "Mustafa Necati Bey (1894-1 Ocak 1929)", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. VIII, Sayı 13, Balıkesir 2005, s. 165.

²⁹ Özer, *a.g.m.*, s. 176.

Maarif Vekilliği görevine geldiğinde Mustafa Necati Beyden devraldığı faaliyetleri olabildiğince sürdürmüştür. Kendisi 1929-1930 arası Dünya Ekonomik Buhranına denk gelmesi Maarif bütçesinde sıkıntı yaşamasına neden olmuştur. İlk tahsil derecesine çok önem vermiş, ancak bu şekilde eğitimin temellerinin daha sağlam ve ileriye dönük bir yapı olması amaçlanmıştır. Açılan okullar ve kurslar sayesinde Türkiye'nin okullaşma faaliyetlerine önemli ölçüde katkı sağlamıştır.

1927-1931 yılları arasında görev yapan Maarif Vekilleri eğitim-öğretim alanında kurtuluş savaşı yıllarında eğitim-öğretime yönelik tüm kayıpların telafisi ve yeni bir eğitim politikası oluşturmak için önemli çalışmalar yapılmıştır. Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen tüm bu faaliyetlerin hedefi eğitim-öğretimi millileştirmek ve hükümet politikası haline getirmek olmuştur. Ayrıca devlet hazinesinin belli bir kısmının Milli Eğitime aktarılmasıyla eğitimin ekonomik problemi çözülmüştür. Birçok ilk, orta ve yüksekokullar ile öğretmen okulları, meslek okulları açılmıştır. Eğitim yaşı geçmiş olan kimseler için okuma-yazma kursları açılmıştır. Yeni Türkiye eğitim-öğretim alanında çağdaş ülkeler seviyesine ulaşmak için top yekûn seferberlik ilan etmiştir.

I.1.1- Cumhuriyet Dönemi Maarif Vekâleti Faaliyetleri ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde Bütçe Görüşmeleri

Tanzimat dönemi ilk resmi bütçe 1863-1864 yılları arasında oluşturulmuştur. Yine bu dönem içinde Osmanlı ortaya koyduğu bütçe faaliyetlerinin uygulamasını sağladığı gibi gelir-gideri belirten kesin hesapları da oluşturmuştur. Bu düzen Osmanlının yıkılışına kadar böyle devam etmiştir³⁰. Kurtuluş savaşı yıllarında ise eğitim-öğretimden çok, yurdu düşman işgalinden kurtarmak, refaha eriştirmek ve yeni bir devlet kurma amacı güdülmüştür. Yine bu faaliyetleri Osmanlının subayı Mustafa Kemal Paşa ve silah arkadaşlarıyla ona inanan Anadolu halkı

³⁰ Selda Kılıç, "Tanzimat Sonrası Osmanlı Vilayet Bütçeleri", *A.Ü Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XX, Sayı 31, Ankara 2000, s. 194.

gerçekleştirmiştir. Kütahya-Eskişehir muharebeleri sırasında Mustafa Kemal Paşa Eğitim Kongresini ertelememiştir. Öyle anlaşılıyor ki; Paşa aklında kurmayı tasarladığı yeni devletin temel taşına eğitim-öğretimi yerleştirmeyi düşünmüştür.

Osmanlının son döneminde eğitim-öğretime daha az kaynak ayrıldığı ve gereken önemin verilemediği 1887-1912 yılları arası devlet harcamaları ve eğitim harcamalarını rakamsal olarak tabloda görölmektedir. Eğitim harcamalarında yıllar arasında belirgin farklar ve dalgalanmalarda görölmektedir.

1887-1912 Devlet ve Eğitim Harcamaları Oranı Tablosu

Yıllar	Devlet Harcamaları	Eğitim Harcamaları	Oran
1887	19.093.001	119.573	0.62
1888	19.944.156	204.980	1.02
1889	19.276.851	189.247	0.98
1890	19.060.478	124.988	0.65
1891	18.917.602	107.041	0.56
1892	19.329.716	108.476	0.56
1893	19.313.483	87.922	0.45
1894	19.885.707	117.473	0.59
1895	18.437.168	81.917	0.44
1896	18.539.186	88.850	0.47
1897	21.145.264	82.475	0.39
1898	21.125.467	85.255	0.40
1899	19.878.237	92.028	0.46
1900	20.476.801	82.688	0.40
1901	20.363.607	86.313	0.42
1902	21.191.547	90.267	0.42
1903	23.066.109	98.177	0.42
1910	33.783.296	782.834	2.31
1911	36.557.755	851.496	2.32
1912	38.436.854	744.110	1.93

Kaynak : Kasım Karakütük, “Cumhuriyetin Kuruluşundan Planlı Döneme Kadar Eğitimin Finansmanı 1923-1960”, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 149, Ankara 2001, s. 61-80.

1887-1912 yılları arasında Eğitim harcamalarının oranı giderek artmıştır. Kurtuluş savaşının getirmiş olduğu mali yükte bulunmaktadır. Cumhuriyetin ilanından önce Mustafa Kemal Paşa Büyük Millet Meclisinin birinci dönem, üçüncü

toplanma yılının açılış konuşmasında tam bağımsızlık için ekonomik bağımsızlığın önemli olduğunu vurgulamıştır³¹.

1914 yılına gelindiğinde genel Maarif bütçesine bütün vilayetleri de dâhil ederek 15.000.000 kuruş eğitime ayrılmıştır. Beklide bu bütçe o dönemin içinde Maarife ayrılan önemli bir kısım olarak görülmüştür. Çünkü Balkan savaşları ve hemen ardından I. Dünya savaşının patlak vermiştir³². Görüldüğü gibi eğitim-öğretim faaliyet ve politikası savaş koşullarına rağmen üzerinde en fazla durulan konularından birisi olmuştur. Mecliste gensoruyla karşı karşıya kalan vekâletlerden birisi de Maarif Vekâleti olmuştur. Özellikle Osmanlı döneminde tam manasıyla millileşmeyen eğitim-öğretim politikasının açığı Cumhuriyet döneminde giderilmiştir.

Milli mücadele yıllarında bütçesel faaliyetler kanunlarla hazırlanıp uygulamaya konulmuştur. Mücadelenin ardından kurulan Cumhuriyet yönetimi öğretmen maaşları ve eğitim-öğretim hizmetleri dâhil olmak üzere ilköğretim giderlerinin İl Özel İdarelerince, Orta dereceli okullar ile Yüksek Öğrenim giderlerinin de devletten karşılandığı bütçesel sistemi devam ettirmiştir. Devralınan bu düzeni bir müddet daha devam ettirmiş olan Cumhuriyet idaresi, gerekli gördüğü yerde tüm bu işlemleri ve yetkileri meclise vermeyi uygun bulmuştur. Bunu yaparken de anayasadan tam destek alınmıştır³³. Cumhuriyet öncesi Osmanlı eğitim sistemi merkeziyetçi yapıya yaklaşmıştır. Fakat Osmanlı'nın son zamanlarında özellikle II. Abdülhamid dönemi eğitimde merkeziyetçilik çalışmalarını hızlandırmıştır. Seferberlik zamanında eğitim-öğretime ayrılan bütçe genel giderlerin binde altısını oluşturmuştur. Ayrıca mahalli idarelerden alınan vergilerin bir kısmının kullanılması, eğitim-öğretime ayrılan payı da düşürmüştür. Hatta Duyun-u Umumiyyeye olan borçlardan dolayı birçok okul kaynak yetersizliğinden kapanmıştır.

³¹ Kasım Karakütük, "Cumhuriyetin Kuruluşundan Planlı Döneme Kadar Eğitimin Finansmanı 1923-1960", *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 149, Ankara 2001, s. 61-80.

³² Yıldız, *a. g. m.*, s. 92.

³³ Ercan Türk-Meral Katırcı, *Cumhuriyet Döneminde Türk Milli Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1920-2010)*, Ankara 2010, s. 259.

Yine bu dönemde Vilayet Özel İdarelerinin 6 Nisan 1919 tarihli kanununca aşar vergisi üzerinden alınan *Menafi* ve *Maarif Hisse-i İanesi* uygulanmaya devam edilmiştir. Maarife gerekli kaynak bulunması için çalışmalar devam ederken bu amaç doğrultusunda kurulan *Maarif Komisyonu* bir rapor hazırlamıştır. Buna göre; her vilayetin aşar, ağnam ve müsakkafat vergi gelirlerinin % 5'i o vilayetin eğitim-öğretim masraflarına ayrılmıştır. Hükümet bu çalışmanın istediği gibi olmadığını anlamıştır. Amacı köklü bir sistem ve kaynak olmuştur. İstenilen hedefe ancak bu yolla ulaşılabilecektir. Ve sonuç olarak bir eğitim vergisi konulmalıdır. Buna yönelik olarak halk gelir seviyelerine göre yedi vergi gurubuna ayrılacaktır. Köyler %35, kasaba ve şehirler büyüklükleri oranında %50-65 arası şeklinde eğitim masrafına katkı sağlayacaklardır. Bu şekilde uygulanması düşünülen eğitim vergisine meclis ortamında itirazlar gelmiştir.

Bu itirazlar karşılık bulmuş ve tasarı iade edilmiştir. Daha sonra bazı değişikliklerle meclise tekrar gönderilmiştir. İlkokul öğretmenlerinin maaşları görüşülürken en az 800, en fazla 3000 kuruş olması kararlaştırılmıştır. Ayrıca bütün kamu görevlileri ve hatta Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri maaşlarının %1'ini *Tedris-i İptidaiye* vergisi namına kesilmesini ve bu verginin mahalli idarelerce toplanması kararlaştırılmıştır. Muvazene-i Umumiye Kanunu doğrultusunda Maarif Vekâletine 577.061 lira ayrılmış, bunun bütçe içindeki genel payı ise; %0,9 olarak belirtilmiştir³⁴.

Diğer taraftan Cumhuriyet yönetimi devraldığı eğitim-öğretim faaliyetlerinde değişiklik yapma ihtiyacı duymuştur. Bu amaç doğrultusunda eğitim modernleştirilmek istenmiştir. Öncelikle bir eğitim birliği kanunu ardından da harf ve dil devrimleriyle işe başlanmıştır³⁵. Bu durumdan anlaşıldığı gibi Cumhuriyet döneminde eğitim alanında merkeziyetçilik yolunda faaliyetlere girilmiştir. Bununla

³⁴ Rıdvan Akın, "TBMM'nin İlk Bütçe Yasası: 1336 Muvazene-i Umumiye Kanunu", *İ.Ü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı 2, İstanbul 1/ 2002, s. 14.

³⁵ Karakütük, , Cumhuriyetin Kuruluşundan Planlı Döneme Kadar Eğitimin Finansmanı 1923-1960", Ankara 2001, s. 61-80.

beraber Şeriye ve Evkaf Vekâleti ya da özel vakıflara bağlı olan medrese ile mekteplerin tamamı resmi olarak Maarif Vekâletine bağlanmıştır. Böylelikle buraların gelirleri de doğrudan Maarif Vekâleti bütçesine aktarılmıştır. 13 Nisan 1925'te eğitim-öğretime gelir sağlamak için “*Mektep Vergisi Kanunu*” çıkarılmıştır. Burada Cumhuriyet yönetiminin amacı gerekli mali desteğin halktan sağlanması esasına dayanmıştır³⁶. Mektep Vergisi Kanunu maddeleri şöyledir:

1.Madde: *Mektep Vergisi, mecburi tahsil çağında bulunanların okutulması için haddi zaruri olan masraflara halkın hisse-i iştirakidir.*

2.Madde: *Şehir, Kasaba ve Köylerde oturan az çok kazanç ve serveti olan her fert mektep vergisiyle mükelleftir. Manevi şahsiyeti haiz şirketler ve müesseseler de bu mükellefiyete tabidir.*

3.Madde: *Mektep vergisinin teklif ve tevziine esas olan masraflar şunlar:*

a)-Daimi Masraflar: *Nehari ve leylî ilk mekteplerin senelik idame masraflarıyla muallim ve muallim muavinlerinin ve ilk mektep müdürlerinin ve ilk tedrisat müfettişlerinin ve müstahdeminin maaş ve tahsisatı fevkalâde ve sükûnaları, köy mekteplerindeki çocuklar ile kasaba ve şehirlerdeki fakir çocukların esamı;*

b)- Fevkalâde Masraflar: *Nehari ve leylî ilk mekteplerin inşa ve tesisi masrafları.*

4.Madde: *İlk mekteplerin masrafı ile karşılaştırılacak olan varidat şunlardır:*

a)- Umumi ve hususi bütçelerden maaş ve ücret alan bilûmum memur, müstahdem, mazul ve mütekahterlerin maaş, tahsisat ve ücretlerinden alınan %1 mektep hakkı.

b)- Belediye bütçesinden muavenet (Elli binden çok nüfuslu şehirlerde)

c)- Devlet bütçesinden muavenet

d)- Maarif namına teberrüat

h)- Maarif'e muhtas akaratın gelirleri

v)- Halka tevzi edilecek mektep vergisi

z)- Tekâlifi Devletten ilk mektepler için kavanini mahsus ile ifraz ve tahsis olunan mebalîğ

³⁶ Tarık Soydan, “Osmanlı'dan Cumhuriyet Dönemine Türkiye'de Eğitimin Gelişmesi ve Finansmanı Sorunu”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 8, Giresun 2013, s. 63.

5.Madde: Vilayet Meclisi Umumileri kaza itibarıyla bir sene içinde açılmış ve açılacak mekteplerin daimi ve fevkalâde masraflarının yüzde kaçının o kaza üzerine tevzi olunacağını tayin ve tespiti salâhiyettardırlar.

6.Madde: Vilayet Meclisi Umumisince tespit edilen nispete göre taayyün eden miktar; kazalarda maarif encümenleri, vilayet merkezlerinde ilk tedrisat meclisleri marifetiyle köylere ve mahallelere (hane, nüfus, adedi mükellefin ve derecesi servet nazarı dikkate alınarak) tevzi edilir. Tevziatı icra eden heyetlere, mahalleri ikişer aza ile meclisi umumiye o kazaca müntehap azadan bir zat ve muhasebei hususiye müdür ve memurları dahi iştirak ederler. Her mahalle veya köyün mektep vergisi tarh ve tevzi olunurken heyeti ihtiyariyesi veya o mahalle ve köyden intihap edecekleri iki kişi bu komisyonlarda hazır bulunur.

7.Madde: Her yerde mahalle ve köy muhtar ve ihtiyar heyetleri köye ve mahalleye mürettep olarak ilk tedrisat meclisi veya maarif encümeni tarafından tespit edilen miktarı tebliğ tarihinden itibaren 15 gün zarfında köy ve mahallelerindeki mükelleflerin namına mukayyet arazi, emlak ve sahip olduğu çift hayvanatı, ağnamı, emvali menkulesi, verdiği temettü vergisi gibi irat, servet, kazanç karineleri göz önünde tutulmak şartıyla kudreti maliyelerine göre tevzi ederek, tevzi cetvellerini vilayette ilk tedrisat meclisine, kazalarda maarif encümenine gönderirler.

8.Madde: İlk tedrisat meclisi veya maarif encümeni tarafından tevhit ve tasdik edilen tevziat cetvelleri belediye dairesi, hükümet konağı kapılarıyla, her mahallede halkın görebileceği sair münasip yerlere bir hafta müddetle talik ve keyfiyet ilan edilir. Tevziat miktarının azlığından veya çokluğundan dolayı muhasebei hususiye müdür ve memurları ile mükellefler 15 gün zarfında mahalli mecalisi idaresine müracaatla itiraz edebilirler. Meclisi idarenin kararı katidir. İtiraz etmeyenler hakkındaki tevziatta müddeti geçince kati olur.

9.Madde: Tevziat vazifesini müddeti kanuniyesi zarfında ikmal eden muhtarlar ile ihtiyar meclisiye heyetleri azalarına karye veya mahalleleri tahsilâtının %3'ü ikramiye olarak verilir.

10.Madde: Her mükellef ancak bir cihetten ilk mektep vergisi verir. Ancak 4. Madde de mezkûr maaş ve ücret ve tahsisat ashabının ayrıca kazançları olduğu ve kazançları maaş ve ücretlerinden daha fazla bulunduğu takdirde kazançlarından mektep vergisi alınır.

11.Madde: Bu vergi tahsili emval kanununa tevfikân cibayet edilmek üzere idarei hususiyelerce tahsildar istihdam olunabilir.

12.Madde: Mülkiye, Maliye ve Maarif müfettişleri işbu kanunun tatbikiyle alakadar olanların muamelatını tetkik ve teftiş ile mükelleftirler.

13.Madde: Dâhiliye ve Maarif vekâletlerince işbu kanunun suveri tatbikiyesini mübeyyin bir talimatname ihzar edilir.

14.Madde: *İdare-i Vilayet Kanunu muvakkati ile tedrisatı ibtidaiye kararnamesinin tadiline dair 8 Nisan 1339 tarihli kanun ile bunun bazı mevaddını muaadil 28 Şubat 1340 tarihli kanun işbu kanuna mübayin olan ahkâmı mefsuhtur.*

15.Madde: *İşbu kanunun hükümleri neşri tarihinden başlar.*

16.Madde: *İşbu kanun hükümlerini icraya Dâhiliye, Maliye ve Maarif vekilleri memurdurlar³⁷.*

I.1.2- 3. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde 1927 Yılı Maarif Vekâleti Bütçe Görüşmeleri

Mektep Vergisi kanunuyla tüm vatandaş vergi vermekle yükümlü kılınmıştır. Fakat bu durum vatandaşları oldukça rahatsız ediyordu. Sebebi ise; birçok vergiye tabi olmaları ve bu mektep vergisi köyünde, kasabasında, mahallesinde okulu bile olmayan kimseleri zor durumda bıraktığı gibi olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Bu durumları gidermek içinde 25 Nisan 1927'de 1130 sayılı Maarif Vergisi Hakkında Kanun düzenlemesi yapılmıştır³⁸. Kanun maddeleri şöyledir:

1.Madde: *Maarif vergisi hakkındaki 22 Haziran 1927 tarih ve 1130 numaralı kanunda muayyen vergilerin haddi azamisini aldıkları halde varidatı bütçelerinde maarif hizmetlerine muhtas masarife kâfi gelmeyen vilayetler meclisi umumileri bu masrafa karşılık olmak üzere yol mükellefiyeti hakkındaki 19 Kanunusani 1341 tarih ve 542 numaralı kanun mucibince mükellef olanlardan mezkur kanuna tevfikân tayin edilecek azami 4 yevmiye miktarında bir vergi tarh ve cibayete mezundurlar. Bu vergiyi bedenen ifa etmek isteyen mükellefler meclisi umumiler kararıyla maarif inşaatında çalıştırılabilirler. Maarif inşaatı olmadığı surette sair idare-i hususiye inşaatında çalıştırılmaları caiz ise de bu takdirde yevmiye istikaklarının maarif hesabına varidat kaydı muktazidir.*

2.Madde: *Bu kanun 1928 senei maliyesine münhasır olmak üzere neşri tarihinden muteberdir.*

³⁷ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar Mecmuası*, Dönem 2, Cilt 3 (Nisan 1341):616, s.181-182.

³⁸ Soydan, *Osmanlı'dan Cumhuriyet Dönemine Türkiye'de Eğitimin Gelişmesi ve Finansmanı Sorunu*, Ankara 2013, s. 63.

3.Madde: Bu kanun ahkâmını icraya Dahiliye, Maliye ve Maarif vekilleri memurdur.

Muvakkat Madde: 22 Haziran 1927 tarihli ve 1130 numaralı maarif vergisi kanununda muayyen vergilerle ve bütçelerinin diğer aksamındaki tasarruflarla 1927 senesi zarfında mahalleri maarif mecburi masraflarını temin edemeyen Erzurum, Balıkesir, Diyarbakır, Bursa, Burdur, Tekirdağ, Çanakkale, Denizli, Rize, Kırklareli, Kocaeli, Gümüşhane, Maraş, Niğde vilayetleri meclisi umumileri 1927 senesine münhasır ve bir defaya mahsus olmak üzere bütçeleri maarif açıklarına muadil bir miktarı tevzi suretle cibayete selâhiyettardır. Bu tevziata arazi, müsekkefat, sayım ve kazanç vergileri esas ittihaz ve tahsilât idare-i hususiye vesâitle icra olunur³⁹.”

Yukarıdaki kanunlar genel itibarıyla Osmanlıdan Cumhuriyete kadar uzanan eğitim-öğretim faaliyetlerine kaynak bulmak veya oluşturmak gayesiyle yapılan çalışmaları içermektedir. Diğer taraftan Cumhuriyet döneminde eğitim-öğretim yapısının teşkilatı da çok fazla sistemli değildir. Vekâletin merkez teşkilatı küçük bir yapı arz etmektedir. Bu dönemde İstanbulda çalışan kadrosu 200 memur varken; Ankarada 24 memurdan oluşuyordu⁴⁰. Sağlam bir bütçenin yanı sıra sistemli bir Maarif teşkilatına da ihtiyaç olduğu ortadadır. Bu amaç doğrultusunda Tevhid-i Tedrisattan sonra önemli ikinci hamle Maarif Teşkilatına dair kanun yapılmasıdır. Kanun maddelerinin hepsini değil de Maarifin; maaş, ücret, tahsisat, ikramiye, hizmet bedeli gibi mali kısımları şöyledir:

5.Madde: İlk mektepler:

- 1-Şehir ve kasaba gündüz,
- 2-Şehir ve kasaba yatı,
- 3-Köy gündüz,
- 4- Köy yatı mektepleridir.

Gündüz ilk mektepleri vilayetlerin idare-i hususiye varidatı ile açılır.

Şehir ve kasaba yatı mekteplerini muhtaç kimsesiz çocuklara mahsus olmak üzere Maarif Vekâleti açar. Bu nevi mektepler aranılan şartları haiz olmak üzere vekâletin müsaadesiyle mahalli idareler ve belediyeler tarafından dahi açılabilir.

³⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar Mecmuası, Dönem 3, Cilt 6 (Mayıs 1928):881, s. 124.

⁴⁰ Akın, , TBMM'nin İlk Bütçe Yasası: 1336 Muvazene-i Umumiye Kanunu, s. 15.

Köy yatı mektepleri, mektebi olmayan köylerin çocuklarına mahsustur. Bu mektepler gerek umumi ve gerek hususi bütçelerle idare olunabilir.

Bilûmum köy mektepleri idare ve talim heyetleri, çocukları köy hayatından ayırmayacak bir talim ve terbiye usulünü tatbik ile mükelleftir.

Köy yatı mekteplerinin tahsil müddeti en az üç senedir.

8.Madde: *İlk, orta ve yüksek muallim mektepleri mezunları vekâletin göstereceği yerlerde 8 sene hizmet etmeye mecburdurlar. Bu müddet zarfında kendi isteği ile meslekten ayrılan muallim mektebi mezunlarının, tahsilde buldukları müddete ait mektep masraflarından hisselerine düşen miktarı, yüzde elli fazlasıyla ve aslının faiziyle birlikte, kendilerinden veya kefillerinden tahsili emval kanununa tevfikân tahsil edilir. Bu gibi muallim mektebi mezunları borçlarını ödemedikçe devlet dairelerinden hiç birinde kullanılamazlar. Mecburi hizmetten kaçan muallimleri badelihtar istihdam eden mali ve iktisadi müesseselerle ticarethaneler, bu tazminatı üzerlerine almış sayılırlar. Muallim mektepleri talebesinden tahsili isteği ile bırakanlarla muallim mekteplerinden şimdiye kadar çıkmış olanlar ve ecnebi memleketlerde devlet parası ile tahsil edenler aynı ahkâma tabidirler.*

9.Madde: *İlk tedrisat muallimlerinin maaşları en az on beş liradır. İlk tedrisat muallim muavinlerinin maaşları en az sekiz liradır.*

Orta tedrisat sabit muallimleri staj müddetinde 2.000 kuruş maaş alırlar. Muallim unvanını kazandıkları tarihten itibaren maaşları 2.500 kuruşa iblağ edilir. Orta tedrisat mevkut muallimlerinin maaşı 1.500 kuruştan başlar. Staj müddetinin nihayetinde 1.700 kuruşa çıkarılır.

Gerek orta ve gerek ilk tedrisat sabit muallimlerinin maaşlarına her üç senede %15 ve mevkut muallimlerin maaşlarına %10 nispetinde zam icra edilir.

10.Madde: *Devlet hizmetlerinden birinde müstahdem bulunan bir zata, görülecek ihtiyaca binaen, bir muallimlik verildiği takdirde, o derse ait muallimlik mebdde maaşı ile tahsisatı nispetinde ücret verilir.*

11.Madde: *İlk tedrisat muallim ve muallimlerine ayrıca ayda 1000 kuruştan çok, 500 kuruştan az olmamak üzere ücret verilir.*

13.Madde: *İlk mektepler müdür ve başmuallimlerine, kıdemlerine göre alacakları muallimlik maaşından başka, idari hizmetlerine mukabil olmak üzere ücret olarak, ilk tedrisat meclislerinin kararı ile ayda on liradan yirmi liraya kadar tahsisat verilir.*

İlk tedrisat müfettişleri kıdemlerine göre alacakları maaştan, başka ücret olarak, vilâyet maarif idarelerinin takdiri ve vekâletin tasdiki ile on beş bin liradan otuz bin liraya kadar tahsisat alırlar.

14.Madde: Orta mektep müdürleri kademelerine göre kanunen alacakları maaştan başka idari vazifelerine mukabil, ayda yirmi liradan otuz liraya kadar ücret alırlar.

Lise ve muallim mektepleri müdürleri kademelerine göre kanunen alacakları maaştan başka, idari hizmetlerine mukabil, otuz liradan altmış liraya kadar ücret alırlar.

17.Madde: Uzakhklarına veya sıhhi ve idari esbaptan dolayı hususi vaziyetleri haiz olmalarına binaen İcra Vekilleri Heyetince tayin ve tefrik ve dereceleri tespit olunan mahallere bu mahaller haricinden muallimlere, sülüsten misle kadar maaş zam ve ana göre tahsisatı fevkalâde ita ve iki senei kâmileye mukabil bir seneye kadar zammolunur. Bu gibi mahallere gönderilen muallimler üç senei kâmile nihayetinde başka mahalle tahvillerini bihakkin talep edebilirler. Müracaatları ertesi tedris senesi iptidasına kadar terviç olunmayan muallimlerin istifaları mücaz olup kendilerine memuriyeti sabıklarına muadil memuriyet verilinceye kadar tam maaş ve tahsisat ita kılınır.

19.Madde: Bu kanun neşrinden sonra ilk muallim mektepleri ile köy muallim mekteplerinden mezun olanlara elbise ve teçhizat bedeli olarak bir defaya mahsus olmak üzere seksener lira verilir.

23.Madde: Maarif hizmetine dâhil olan muallimlerin maaşlarından yirmi yaşına kadar aidatı tekaüdiye tevkif edilmez⁴¹.

Bu kanunlarla beraber yeni dönem başlamış, eğitim-öğretimin baştan aşağı tüm sistem ve faaliyetlerini tamamlama seviyesine gelmiştir. Ayrıca 1926 yılı içerisinde de yeni Cumhuriyet kuşaklarını yetiştirmek amacıyla önce öğretmen ihtiyacı karşılamak için parasal kaynak oluşturulmaya çalışılmıştır. İllerden alınan yardımlar “Yüzde onlar” olarak tanımlanmış ve yasalaşmıştır. Öğretmen okullarının inşası için 20.04.1926 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisinde yasa görüşmeleri yapılması gündeme gelmiştir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı olan Mustafa Necati Bey konuyla ilgili olarak görüşünü şöyle açıklamıştır:

“...Muallim mekteplerine muavenet Kanunu tasavvur edildiğinden fazla bir kıymet ve ehemmiyeti haizdir. Türkiye’de maarif; teşkilat programları ile ve lisan ıslahatı ile istikâmet almıştır. Fakat bütün memlekette maarifin canlanması ve yaşaması için muhakkak surette bir muallim ordusuna ihtiyaç vardır. Türkiye’de okumakta olan talebenin adedi maateessüf arzu ettiğimiz miktardan çok dún derecededir. Bir buçuk milyon nüfusu okutmaya mecbur olduğumuz halde bunun nısfını okutamıyoruz. Esbabı mucibesi muallim yoksuzluğundandır. Türkiye’de yirmi sene evvel muallim mektepleri

⁴¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar Mecmuası, Dönem 2, Cilt 4 (Mart 1926):338, ss. 522-525.

açılmıştır. Fakat bu muallim mektepleri muntazam bir teşkilatla ve memleketin ihtiyacı ile mütenasip bir şekilde açılmadığı içindir ki hakkı hayatını, hakkı bekasını temin edememiş ve maateessüf arzu olunan neticeye vasil olunamamıştır. İlk teşkilatta; her vilayete birer muallim mektebi açılması tekarrür etmiş ve idarei hususiyeler her vilayette birer Darülmuallimin açmıştır. On sene bu devam etmiştir. On sene neticesinde anlaşılmiş ki muallim mektepleri her yerde açılmakla istenen netice hasıl olmuyor. Çünkü muallim mekteplerini açmak için âlat ve edâvat lâzımdır, mektep binası lâzımdır, muallim lâzımdır. Fakat bu basit hakikati anlatmak için Türkiye’de her vilâyet tahsisat vermiş, neticede bütün mekteplerin verdiği hasılât pek mâhdut kalmıştır. On sene sonra bakmışlar ki, bunu idare-i hususiyeler yapamayacak, idare-i umumiyeye alalım demişler İdare-i umumiyeye almışlar. Yetmiş mektep açılacakken otuz mektep açmışlar. On senede böyle devam etmiş. Bugün anlıyoruz ki bu otuz mektep tam ve kâmil değildir. Binaenaleyh Muallim mektebi yapmak lâzımdır. Bunu verdiği neticeden anlıyoruz. Her sene iki yüz muallim çıkarıyor ve Türkiye’nin ihtiyacı olan üç bin muallimi çıkaramıyor. Halbuki her sene üç bin muallime ihtiyacımız vardır. Beş sene nihayetinde Türkiye’de on muallim mektebi olacaktır. Ve her sene de üç bin muallim memlekete çıkacaktır. Bu suretle Türkiye maarif’i on sene zarfında kendisine lazım olan muallimleri kurtarmış olacaktır. Maarif’e, muhasebe-i hususiyeler bütçelerinden yüzde on vermekle hiçbir şey kaybetmezler⁴².” demiştir.

Mustafa Necati Bey’e göre muallim okullarının açılması bu okulların kısa süre de faaliyete geçmesi gerekmektedir. Bu sebepten devletin bizzat yapması gerekenleri hızlı bir şekilde gerçekleştirme ihtiyacı duyulmuştur. Bunu yaparken de devletin maliyesinden kaynak aktarılması istenmiştir. Ancak bu şekilde eğitimin çağdaş seviyeye ulaşacağını belirtmiştir. Gerekli ekonomik kaynağında meclis tarafından onaylanmasını vurgulamıştır. Konuyla alakalı olarak Biga mebusu Şükrü Bey şunları ifade etmiştir:

“...Her vilayetin hususi bütçesinin yüzde onunun tefrik edilmek üzere gösteriyorsunuz. Hâlbuki birçok vilayette o bütçenin yüzde onu orada maarif namına tahsis edilecek parayı bile tutmaz. Faraza yüz bin lira iradı olan bir vilayetin yüzde onu on bin liradır. Orada maarif’e tahsis olunacak para ancak sekiz bin liradır. Vâridi hatırıdır ki, geçen sene yol kanunu çıktı ve yol için alınan para kâmilen bu işe sarf edilmiştir ve kâmilen bu hususa tahsis edilmiştir. Eğer yüzde onu mahalli maarif’in parasını bile bulamayan yerlerde ne yapacaksınız?”

⁴² *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, Devre 2, Cilt 24, ss. 175-176.

Şükrü Bey bu yüzde onluk kısmı karşılayamayacak vilayetler olabileceğini ifade ederek bu durum karşısında ne yapacağını sormuştur. Bu soruya yönelik Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey'in cevabı şu şekilde olmuştur:

“...Bazı vilayetler vardır ki, mevcut paraların yüzde onu yalnız kendilerine yetiştirilir. Evet, memleketin bazı taraflarında variyat azdır. Ve muallim için para bulamamaktadırlar. Bu gibi vilayetlere muavenet edeceğiz. Devletin bütçesinde maarif tahsisatından ayrıca bir tahsilât vardır. Bu tahsisattan biz bunlara muavenet ederiz. Tabiidir ki her vilayet böyle değildir⁴³.”

Burada Mustafa Necati Bey her vilayetinin aynı durumda olmadığını belirtmiş fakat; çoğununda vilayetlerin tahsisatının olduğundan bahsederek gerekli çalışmanın yapılacağını veya yapılabilirliğini ortaya koymuştur⁴⁴.

12.04.1927 yılı Türkiye Büyük Millet Meclisinde Maarif bütçesi görüşmesinde Maarif Vekili Mustafa Necati Bey yaptığı konuşmada bu yıl ki bütçe hakkında bilgi vermeden önce geçen senenin bütçesi, meclisin kabul ettiği kanunlar ışığında nerelere gelindiği hakkında bilgi vermeye çalışmıştır. Öncelikle iki yılın bütçesini karşılaştırma yaparak şunları ifade etmiştir:

“...1926 bütçesi ise sadece 747.806 liradır. Bundan geçen sene tasarruf ettiğimiz 400.000 lira tenzii olunursa maarif bütçesi yedi milyondan ibaret kalır. Yani 1341 (1925)'e nazaran iki milyon küsur lira eksiktir. Meclisi Âlinizin tasvibine arz olunan 1927 bütçesi ise 1926 senesinin aynısıdır. Eğer bütçedeki bu noksanlık Meclisi Âlilerin tasdikine iktiran eden tedbirlerle telafi edilmemiş olsaydı ve Millet Meclisinin sarfına mezun kıldığı tahsisat santimi santimine en hayırlı ve müsmir yolda sarf edilmemiş bulunsaydı bu kadar eksilen maarif bütçesi Cumhuriyet maarifinin inkişafını temin edemezdi. Halbuki bu noksana rağmen son senede de maarif hayatımız her derecede hakiki inkişaf yolunda ilerlemiştir. Meclisi Âlilerinin kabul buyurduğu kanunlara ve tedbirlere medyun bulunduğumuz bu terakkiyi Heyeti Âliyenize ve bu vesile ile de efkârı umumiye izah etmek isterim.”

İlk mektepleri mukayese: *“...Şehir ve köy yatı mektepleri 1341 (1925) bütçesinde muvazene-i umumiyeden ilk tahsil için leylî ibtidaiyelerin mekteplerinin ve maaş masrafı olarak (400.000), vilayet mekatibine muavenet olarak (500.000) lira ve yine öksüzlere ilk tahsil temin eden öksüz yurtları için (1.377.205) lira ki ceman (2.277.000) lira*

⁴³ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, Devre 2, Cilt 31, ss. 83-94.

⁴⁴ Cem Demirci, “Eğitim Finansmanı”, (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, A.Ü, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara 2003), s. 4.

tahsis olunmuştur. 1926 senesinde ise köy ve öksüz yurtları yerine kaim olan şehir yatı mektepleri maaş ve masrafı olarak (1.250.000) lira muhassastır. Şu halde geçen sene evvelki seneye nispeten bir milyon küsur lira noksandı. Vekâletimiz fazla masrafı mucip olan bütün bu esbabı izaleye çalıştı. Heyeti Âliyenizi temin ederim ki, bir milyon lira noksanına rağmen muvazene-i umumiyeden idare olunan ilk mektepler son senede pekiyi inkişaf göstermiştir. Şimdi her iki senenin orta tahsilini mukayese edeceğim. 1341 (1925) senesinde orta mektep ve liseler için muhdes olan maaş ve masraf, tahsisatı fevkalâde hesap edilmeksizin 2.351.000 lira idi. 1926 senesinde ise 669.395 lira noksanıyla ancak 1.681.605 liradır. Bu eksikliğe rağmen, bir taraftan geçen sene Heyeti Âliyelerinin kabul ettiği kanun dairesinde orta mektep ve lise muallimlerinin maaşlarına zamlar yapılmış, diğer cihetten okuttuğumuz leyli ve nehari talebe miktarı (4085) kişi artmıştır.”

Muallim Mektepleri: “...1926 bütçesiyle ihdası kabul olunan köy ve orta muallim mektepleri tahsisatı hariç olmak üzere muallim mekteplerine verilen maaş ve tahsisat her iki senede hemen hemen birbirine musavidir. Bu mukayeseyi diğer sahalara da teşmil etmek Meclisi Âlinizi fazla işgal etmek olur. Hülâsatan arz etmek isterim ki 1341 (1925) senesine nazaran bu senenin bütçesi iki milyon noksan olduğu halde Heyeti Âlinizin verdiği veçhe ve salahiyet dairesinde çalışarak daha fazla talebe okutmaya ve muallimlerimizi bir parça daha terfih etmeğe muvaffak olmuştur.”

Yüksek Tedrisat: “...Tarihi hizmeti Heyeti Âliyenizce malum olan “mektebi mülkiye” en iyi bir tarzda inkişaf etmektedir. Bu sene bu âli müessesinin bütçesi bir miktar daha artırılmıştır. Efendiler; geçen senenin hesabını vermekle sabrınızı bir hayli sui istimal ettim. Şimdi müsaadenizle 1927 bütçesini kısa bir surette tahlil edecek ve Vekâletin önümüzdeki sene zarfındaki programını izah edeceğim.”

1927 bütçesi: “...Elinizde bulunan bütçeyi geçen seneki ile mukayese buyurursanız mamur adedinde imkân olan tasarrufun yapılmış olduğunu teslim buyurursunuz. Merkez maşat ve ücuratında geçen seneye nispeten yapılan tasarruf, tahsisatı fevkalâde hariç tutulmak üzere on bin liraya yakındır. Efendiler; her sahada mütehassis ve malumatlı gençlere muhtacız. Bundan sarfi nazar mekteplerimize kıymetli muallim bulmak için gençlerimizi kabil olduğu kadar fazla Avrupa’da tahsil ettirmek ihtiyacında olduğumuza da şüphe yoktur. Maalesef bütçe zarureti Avrupa talebe tahsisatını on beş bin liradan fazla artırmaya müsaade etmemiştir. Encümenimizin muhterem mazbata muharrirlerinin dediği gibi maarif bütçesinin bu fasıllarında görülen zamlar tenzil ve noksanlar yanında pek zayıf denecek derecededir.”

Şehir yatı mektepleri tahsisatından verilmesi için kanun, “...Buna mukabil 1926 bütçesinde mevcut olduğu halde kaldırılan şehir ve köy yatı mektepleri tahsisatı vardır. İlk mektepler tahsisatının tesviyesi idarei hususiyelere ait olduğuna göre köy yatı mekteplerinin mümkün

mertebe idarei hususiyeler tarafından açılması ve onlar tarafından idaresi lazımdır. Şehir yatı mekteplerine gelince bunların masarif ve maşatının yüzde onlardan toplanılan paradan tesviye için Heyeti Âliyenizin tasvibine bir kanun layihası arz olunmuştur. Bütçe zaruretinden tevellüt eden ve işaata ahalel gelmemek için idarei hususiyelerin verecekleri yüzde onlarla idaresini düşünüyoruz. Bu kanunun kabul buyrulacağını ümit ediyorum⁴⁵.”

Yukarıda Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey 1927 bütçesinin faslına geçmeden önce 1925-1926 bütçelerinin karşılaştırmasını yapmıştır. Daha sonra 1927 yılı bütçesini eklemiş ve bakanlığa ayrılan bütçeyi karşılaştırmıştır. Bu süreçte nelerin yapıldığını nelerin yapılmadığını ayrıca; yapılması gerekenleri mecliste açıklamıştır. Bu açıklamada Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Milli Eğitim alanında yapılan değişiklikleri ve kanunları sıralamıştır. Mustafa Necati Bey'in ardından söz alan Antalya mebusu Rasih Bey konuyla alakalı görüşlerini şöyle açıklamıştır:

“...Malumu âliniz ilk tedrisat vergisi bugün en çok şikâyetini dinlediğimiz vergilerden biridir. Bu vergi ağırlığı ile kalmıyor, vilayet meclisleri köylere mektep açabileceğiz, açabiliriz kaygısıyla bütçelerine maaş ve masraf diye birçok paralar koyuyorlar. Köylerden senelerce bu paralar tahsil ediliyor. Fakat muallimsizlik yüzünden mektep açılmıyor. Bu sene dairei intihabiyeme uğradığım zaman maarıftan aldığım cetvelde 162 ilk mektep mevcut olduğunu gördüm. Vilayet dâhilinde bunların kaçının açık olduğunu sordum. 113'ü açık, 49'u kapalıdır cevabını aldım. 49'unun kapalı olmasıyla beraber köylerden yine 49 mektebin hem maşat ve masrafı tahsil ediliyor. Onun için ilk mektep teşkilatını tevsi etmek esası umdemiz olmakla beraber iptida temin edeceğimiz şey muallim yetiştirmektir.”

Rasih Bey bu konuşmasında Mustafa Necati Bey'in bütçe ihtiyaç ve açıklamalarından ziyade okulların öğretmeninin olmadığını ve asıl unsur olmadan yapılan her çalışmanın boş olacağını ifade etmiştir. Köylerden toplanan paraların da halka yükülden başka bir şey olmadığını ifade etmiştir. Buna karşılık söz alan Mustafa Necati Bey Mektep Vergisi konusuyla alakalı şunları ifade etmiştir:

“...Mektep vergisi meselsine işaret ettiler. Zaten Reisicumhur Hazretleri sene başı nutuklarında buna işaret etmişlerdir. Mektep vergisi kanunu layihası yapılmıştır ve bu kanun layihası Heyeti Vekilededir. Yakın vakitte Heyeti Âliyenize takdim edilecektir. Bu kanunla

⁴⁵ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, Devre 2, Cilt 31, ss. 82-96.

mektepe vergisini azami surette tanzim etmek neye mütevakıf ise onu yaptık. Heyeti Âliyenize gelecektir. Ve bu kanunla mektepe vergisinde gördüğümüz müşkülât ref edilmiştir⁴⁶.”

1927 yılı içinde yeni kurulan *Genç Derneklerine* kaynak oluşturmak için Maarif bütçesinden para aktarılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülmüş ve kanunlaştırılmıştır. Bu kanun şöyledir:

“1927 senesi Maarif Vekâleti Bütçesinin (A/550) ve 541’inci fasılları arasında münakale icrası hakkında tanzim edilen ve İcra Vekilleri Heyetinin 20 Teşrinisani 1927 tarihli içtimasında tezekkür ve Meclisi Âliye arzı tavsif edilen kanun layihasıyla esbabı mucibe mazbatasının musaddak sureti leften takdim olunmuştur.”

Mecliste bütçeye ek olarak bu kanun vekillere sunularak gerekli kararın verilmesi istenmiştir. İleriye dönük olarak çok önemli bir gelişme sağlanmıştır. Bu ilmi faaliyete gerekli kaynak sağlandığı takdirde tamamlanacaktır. Kanunun gerekçesi de aşağı kısımda açıklanmıştır:

“Esbabı Mucibe

...Maarif Vekâletinin asli vazâifinden biri de Türk münevverini her hususta tatmin edebilecek Türk diliyle yazılmış ilmi eserlerle mücehhez bir milli kütüphaneye vücuda getirmektir. Maarif Vekâleti her sene bütçesine bu maksatla vazolunan tahsisatla bu emniyenin husulüne imkân derecesinde sargı mesai etmektedir. Bu sene bütçenin 541’inci Telif ve tercüme faslına mevzu tahsisat kâfi gelmemektedir. Bütçenin 550’nci faslına genç derneklerine masraf olarak vazedilen tahsisat ise Genç dernekleri kanununun henüz Meclisi Âlice tedvin edilmemiş bulunması ve bu bapta yapılmakta olan tetkikatın daha epeyce bir müddet bitmeyeceğinin anlaşılması dolayısıyla mahalli sarf olmaksızın durmaktadır. Bu itibarla gayri mukayyet kalan mezkûr tahsisatın Telif ve tercüme faslına nakliyle Maarif Vekâleti neşriyatının takviyesi faydalı görülmüştür. 1927 senesi maliyesi Maarif Vekâleti bütçesine Genç dernekleri masrafı karşılığı olarak vazolunan 5.500 liralık tahsisatın telif ve tercüme ve tetkik mükafatı ve neşriyat masarifi umumiyesiyle Talim ve terbiye azasının tetkik harcırahları ve komisyonlar hakkı huzur ve harcırahına ait olan 541’inci fasla nakline mezuniyet itasına mütedair olup bir kanunu evvel 1927 tarihinde encümenimize havale buyrulan kanun layihası tetkik ve müzakere olundu. Bu bapta hükümetin esbabı mucibe layihasında izah olunan noktai nazar encümenimizce de varit görülerek teklif olunan layihayı kanuniyenin şekle ait bazı tadilatla bilkabul Heyeti Umumiyyeye arz ve takdimine karar verilmiştir.”

⁴⁶ *TBMMZC*, Devre 2, Cilt 31, ss. 82-96.

Sonuç olarak bu gibi gerekçelerle kanun sunulmuş ve sunulan kanunlar şu maddeler doğrultusunda kabul edilmiştir:

“Birinci Madde- Maarif Vekâletinin 1927 senesi maliyesi bütçesinin (A/550) Genç dernekleri masrafı faslına mevzu beş bin beş yüz liranın 541’inci Telif tercime ve tetkik mükâfatı ve neşriyat masarifi umumiyesiyle Talim ve terbiye azasının tetkik harcırahları ve komisyonlar hakkı huzur ve harcırah faslına nakline mezuniyet verilmiştir.

İkinci Madde- Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Üçüncü Madde- Bu kanun ahkâmı icraya Maliye Vekili memurdur.⁴⁷”

Kanunun kabulüyle birlikte Maarif Vekâletinden gerekli tahsisat ayrılarak, Genç derneklerin; ilim, kültür ve yayın faaliyetlerinin mali yönden eksiklikleri tamamlanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan görüşmelerin ardından fasıllara geçilmesi istenmiştir. 1927 yılı bütçe fasılları şöyledir:

“...Fasıl 521 Merkez maşatı 52.716 lira

Fasıl 522 Merkez ücuratı 48.840 lira

Fasıl 523 Vilâyat memurin maşatı 863.193 lira

Muvazenei Maliye Encümeni Namına Şeref Bey (Diyarbakır)-Reis Paşa; bu fasıldan (4.620) lira tenzil edilecek ve faslın yekûnu (858.573) lira olacaktır.”

Vilayet memuru maaşlarının 4.620 lirası düşürülerek geriye kalan 858.573 lira meclis tarafından kabul edilmiştir. Diğer fasıllar şöyledir:

“...Fasıl 524 Vilâyat ücuratı 604.816 lira

Fasıl 525 Tahsisatı fevkalade 1.610.404 lira

Muvazenei Maliye Encümeni Namına Şeref Bey (Diyarbakır)-Bu fasıldan da (7.380) lira tenzil edilecek, faslın yekûnu 1.603.024 lira olacaktır.

Tahsisatı fevkalade bu fasılda 7.380 lirası düşürülmüş geriye kalan 1.603.024 lira meclis tarafından kabul edilmiştir. Diğer fasıllar şöyledir:

⁴⁷ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi(20 Numaralı Komisyon Raporu)*, Devre 3, Cilt 1, ss. 120-127.

“...Fasıl 526 Uzaklık ve yakınlık zammı 106.513 lira

Fasıl 527 Tahsisatı maktua 600 lira

Fasıl 528 Makam ücreti 58.680 lira

Fasıl 529 Mazulin 7.500 lira

Fasıl 530 Merkez ayniyatı sabitesi 6.000 lira

Fasıl 531 Merkez levazımı 6.500 lira

Fasıl 532 Merkez müteferrikası 6.000 lira

Muvazenei Maliye Encümeni Namına Şeref Bey (Diyarbakır)-Bu fasla beş yüz lira zammedilerek faslın yekûnu 6.500 lira olacaktır.

Merkez müteferrikası bu fasılda 6.500 lira olarak meclis tarafından kabul edilmiştir. Diğer fasıllar şöyledir:

“...Fasıl 533 Merkez ikramiyesi 2.000 lira

Fasıl 534 Vilâyat ayniyat sabitesi 3.000 lira

Fasıl 535 Vilâyat levazımı 7.000 lira

Fasıl 536 Vilâyat Müteferrikası 3.000 lira

Fasıl 537 Vilâyat ikramiyesi 10.000 lira

Fasıl 538 Masarifi mütenevvia 78.200 lira

Encümen Namına Şeref Bey (Diyarbakır)-Reis Paşa bu faslın birinci bedeli icar maddesinden (3.500) lira tenzil edilecek, bedeli icar maddesi (22.500) lira olacak ve faslın yekûnu (74.700) lira olacaktır.

Bu fasılda kira ve kira bedelleri 3.500 ile 22.500 lira olarak iki farklı miktar düşürülmüş, geri kalan 74.700 lira meclis tarafından kabul edilmiştir. Diğer fasıllar şöyledir:

“...Fasıl 539 Dahili resmi telgraf ücreti 12.000 lira

Fasıl 540 Teşvik ve muavenet 15.000 lira

Fasıl 541 Telif ve tercüme ve tetkik ve mükâfat ve neşriyat masarifi umumiyesiyle Talim ve Terbiye azasının tetkik harcırahları ve komisyonlara hakkı huzur ve harcırahi 50.000 lira

Fasıl 542 Sanayii Nefise Encümeni masarif ve hakkı huzuru 4.000 lira

Encümen Namına Şeref Bey (Diyarbakır)-Paşam, bu fasıldan sonra Sanayii Nefise Teşkilatına muavenet namıyla A 542 faslı açılacak ki, bu faslın yekûnu 9.500 lira olacaktır.”

Sanayi Nefise Teşkilatına bu fasılda 9.500 lira yardım yapılması meclis tarafından kabul edilmiştir. Diğer fasıllar şöyledir:

10.000 lira “...Fasıl 543 Tarih Encümeni masarifi ve hakkı huzuru
Fasıl 544 Ecnebi mütehasısları 50.000 lira
Fasıl 545 Lise, orta muallim mekteplerindeki ecnebi
muallimler 82.968 lira
Fasıl 546 Avrupa’da talebe tahsil masrafı 100.000
lira
Fasıl 547 İrşat ve beynelmilel kongre, sergi ve
müsabakalar masarifi ve ilmi tetkik seyahatleri 15.000 lira
Fasıl 548 Kurslar masarifi 15.000 lira
Fasıl 549 Avrupa harcırahı 10.000 lira
Fasıl 550 Darüşşefekaya muavenet 15.000 lira
Şeref Bey (Diyarbakır)-Paşam, bu fasıldan sonra A
550 faslı açılacak, genç dernekleri masrafı olarak 5.500 lira vaz
olunacak.”

Genç derneklerin masrafı 5.500 lira olarak, meclis tarafından kabul edilmiştir. Diğer fasıllar şöyledir:

“...Fasıl 551 Mektepler masrafı 18.835.000 lira
Fasıl 552 Ticaret mektepleri masarifi 80.000 lira
Fasıl 553 Pravantoryum masarifi 60.000 lira
Fasıl 554 Levazımı tesisiye 85.000 lira
Fasıl 555 İnşa ve tamir ve iştirah 100.000 lira
Fasıl 556 Müesseseler masrafı 80.000 lira
Fasıl 557 Devlet matbaası mütedavil sermayesi
40.000 lira
Fasıl 558 Mektep kitaplarının tabı için mütedavil
sermaye 25.000 lira⁴⁸.”

1927 yılı 2. Devre ve 2. Dönem Maarifinde içinde bulunduğu bütçe görüşmeleri yukarıdaki fasıllarla mecliste görüşülüp, açık oylamaya sunulmuş kabul edilmiştir. Oylama tablosu şöyle:

⁴⁸ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, Devre 2, Cilt 31, ss. 82-96.

1927 Senesi Muvazenei Umumiye Kanununun Neticei Ârâsı

Aza Adedi	287
Reye İştirak Edenler	179
Kabul Edenler	175
Reddedenler	1
Müstenkifler	3
Reye İştirak Etmeyenler	107
Münhaller	1

Kaynak : Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (1927 : 225).

I.1.3- 3. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde 1928 Yılı Maarif Vekâleti Bütçe Görüşmeleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bir yıl geçtikten sonra bütçe görüşmeleri için toplanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin 64. birleşimde Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey söz alarak geçen süreç içinde Maarifin yaptığı faaliyet, hizmet ve bütçesel sorunları şöyle ifade etmiştir:

“...Efendiler, bir müessesenin hâlihazırdaki vaziyetini bütün teferruatıyla yani keyfiyet ve kemiyet itibarıyla gösterebilmek için geçmiş senelerle mukayese etmek mecburiyeti vardır. Efendiler; demokrat olan her devlet için en esaslı vazife hiç şüphe yok ki her vatandaş için lazım gelen asgari terbiye ve malumatı temin eyleyecek ilk tahsili en kısa bir zamanda tamim etmektir. Maarif Vekâletiniz, bu gayeye imkân mertebesinde süratle varmayı, mesaisine ilk hedef olarak tesb[p]it etti. Vicdanı âlilerinde bir inşirah tevlit edebilmek için müsaadenizle bu inkişafı tesb[p]it eden rakamları arz edeyim. İlk Cumhuriyet senesinde

yani 1923-1924 senesinde bilumum resmi ilk mekteplerimizde talebe yekûnu 337.618 idi. Bu sene yani 1927-1928 ders senesinde bu rakam 423.263'e baliğ olmuştur. Yani dört sene evveline nisb[p]etle ilk mektep talebemiz %26 nisb[p]etinde artmış bulunmaktadır. İlk mekteplere muhasses tahsisatın ve buna ait olan vergilerin ihtiyaca cevap verebilecek bir hale ifratı hususunda bu sene zarfında alınması lazım gelen çok esaslı tedbirleri Heyeti Âliyenize arz edebileceğimi ümit ediyorum. Muallimlerimiz gündüzleri vazifelerini ifa ettikten sonra geceleri de okumak yazmak bilmeyen ve tahsil çağının geçirmiş olan halkın okutulmasıyla tavzif edilmiştir. Bu husus için bütçemize 12.000 lira tahsisat vaz olunmuş ve idarei hususiye bütçelerinden 100.000 halk mektepleri tahsisatı olarak temin edilmiştir. Bunlarla 100 halk mektebi açılmış ve buralarda 45.000 genç cem edilmiştir. Arkadaşlar malumunuzdur ki ilk tahsilin tamim ve maarifimizin terakkisi meselesi muallim yetiştirmek işine merbuttur. Onun için ilk mektep muallimlerini ve ihtisasa müteallik olan meslek muallimliği için lazım gelen teşkilatı heyeti âliyenizden rica etmiş ve icap eden tahsisatı talep eylemiştim. Bu tahsisat icabı veçhile sarf olunmuş ve açılması lazım gelen müesseseler açılarak faaliyete geçilmiştir. Arkadaşlar heyeti âliyenizin kabul ettiği yüzde onlar kanunu ile muallim mekteplerimizin bina ve tesisatı tanzim ve ikmal edilmiştir. Bu kanun neşrinden şimdiye kadar 3.210.000 lira temin edilmiş ve bunlarla mevcut muallim mekteplerimiz tanzim ve ders levazımatı tedarik edilmekle beraber Sivas, İzmir, Adana muallim mekteplerimize pavyonlar ilave olunmuş, Ankara (Gazi Mustafa Kemal) Büyük muallim mektebiyle musiki muallim mektebi binalarının inşaatına başlanmıştır. Önümüzdeki sene temin edeceğimiz varedata göre kanunen yapmayı deruhde ettiğimiz müessesatın bir kısım inşaatı da temin olunacaktır.”

“...Efendiler, bu seneki bütçede (25.000 lira) mektep kitapları mütedavir sermayesi (25.000) lirada ilmi neşriyat mütedavir sermayesi mevcuttur. Bunun haricinde talim ve terbiye heyeti işlerine tefrik edilen ayrıca 25.000 lira daha vardı. Bu rakamlar heyeti âliyeniz huzurunda bu sahada ne yaptığımızı göstermek için kafi gelecektir zannediyorum. Geçen sene bütçeye bu hususta mevzu olan para çok cüzi idi. Buna rağmen vekâlet bu sahada yukarıda söylediğim müsbet rakamlarla mümkün olan derecede ehemmiyetle neşriyata yardım etmiştir. İşte arkadaşlar, heyeti aliyeniz huzurunda maarifimizin rakamlara müstenit olarak vaziyetini bir sene zarfında yapılan işleri arz ettim. Heyeti celilenizin tasvibine iktiran ederse yeni bütçe ile yapılacak olan işleri de şimdi müsaadenizle arz edeceğim. Geçen sene bütçesiyle bu sene encümeni alinizin kabul ettiği bütçe arasındaki fark 416.874 liradır. Her iki sene bütçesini karşılaştırdığımız zaman gerek bu farkın, gerek diğer fasıl ve maddelerden vuku bulan tasarrufun bütçemize şu zamlarla temine hizmet ettiğini görürsünüz.

195.000 lira inşaat ve tamirat

90.000 lira tesisatı levazım

40.000 lira muallim mektepleri masarîfine

75.000 lira ilmi ve mesleki kitaplar mütedavir sermayesine

10.000 lira mektep kitapları mütedavir sermayesine

80.000 lira Avrupa talebe masarîfine

10.000 lira ecnebi mütehassıslarına

20.000 lira Türk lügatı neşrine

3.000 lira Halk dersanelerine

5.000 lira kütüphanelere ait tahsisatlara

Zam kabul olunmuştur. Bu rakamlar, kısmen gelecek sene Maarif Vekâletinin fazla olarak yapacağı işin programını teşkil eder. Yeni inşaat için tahsis edilen 26.000 lira ile talebesini istiap edemeyen bazı liselere ilaveler yapılacak, tenffüshane ve bahçeden mahrum bulunan bazı liseler için teneffüshane ve bahçe temin edilecek ve bu meyanda Ankarada orta mektep binası da yapılacaktır.”

Mustafa Necati Bey yıl içinde Maarif Vekâletince yapılan çalışmaları özetlemiştir. Bir önceki yılın faaliyetleriyle de karşılaştırma yapmıştır. Bunun yanında yıl içinde ve bir sonraki yıl, ayrılacak bütçe doğrultusunda yapılacakları belirtmiştir. Anlaşılan o ki burada Mustafa Necati Bey Meclisin ona verdiği yetki ve bütçesel imkânları sonuna kadar kullanma yoluna gitmiştir. Ona göre Maarif Bütçesi ne kadar olursa, yapılan ve yapılacak olan işler de o kadar büyük olacaktır. Kocaeli mebusu Kılıçoğlu Hakkı Bey konuyla alakalı olarak mecliste şunları dile getirmiştir:

“...Efendiler Maarif Vekili Necati Beyin faaliyetine şahit olduk. Arkadaşları da aynı suretle çalışıyorlar. Binaenaleyh kendilerini daima takdirde, hürmetle yadedirim. Ancak maarifimize talluk eden bazı hususatta, beyanatta bulunmak isterim ve bilhassa kendilerinden bizi tenvir etmesini rica ederim. Maarif bütçemizi görüyoruz ki akelli kalidir binaenaleyh bu bütçe ile Maarif Vekâletinden fazla işler beklemek zaittir ve hatta günahdır. Gönül arzu ederdi ki Vekil Beyefendi on milyon liralık bir bütçeyi azm ile müdafaa ederek buraya gelsinler, fakat belki ellerinde değildir. Bundan dolayı kendilerine bir şey diyemem.”

Yapılan konuşmaların ardından bütçe fasıllarına geçilmesi kararı alınmıştır.

Bu fasıllar şöyledir:

“... Fasıllık 671 Vekil tahsisatı 4.800 lira

Fasıllık 672 Merkez memurini maaşatı 48.636 lira

Fasıl 673 Merkez ücuratı 39.060 lira
Fasıl 674 Vilâyat memurini maaşatı 883.812 lira
Fasıl 675 Vilâyat ücuratı 683.236 lira
Fasıl 676 Tahsisatı fevkalade 1.633.615 lira
Fasıl 677Uzaklık ve pahallılık zammı 141.000 lira
Fasıl 678 Tahsisatı maktua 600 lira
Fasıl679 Makam ücreti 69.880 lira
Fasıl 680 Merkez mefruşat ve demirbaşı 4.500 lira
Fasıl 681 Merkez levazımatı 6.750 lira
Fasıl 682 Merkez müteferrikası 3.500 lira
Fasıl 683 Merkez ikramiyesi 2.000 lira
Fasıl 684 Vekâlet otomobili masrafı 3.500 lira
Fasıl 685 Vilâyat mefruşat ve demirbaşı 4.500 lira
Fasıl 686 Vilâyat levazımı 8.000 lira
Fasıl 687 Vilâyat müteferrikası 3.500 lira
Fasıl 688 Vilâyat ikramiyesi 10.000 lira
Fasıl 689 Masarifi mütenevvia 34.850 lira
Fasıl 690 Harcırah 50.000 lira
Fasıl 691 Resmi telefon masrafı 1.450lira
Fasıl 692 Ücretli muhanebere ve muhakeme masrafı

3.000 lira

Fasıl 693 Dahili resmi telgraf 12.000 lira
Fasıl 694 Masarifi mukannene 200 lira
Fasıl 695 Teşvik ve muavenet 38.000 lira

Bütçe Encümeni Namına Nafi Atuf Bey (Erzurum)-Efendim,görülen lüzum üzerine 695 inci fasla 5 inci madde olarak, Zafer abidelerine ait olmak üzere Maarif Vekâletinin tensibiyle ithal edilmiş ve edilecek heykellere ait gümrük vesaire rusumu karşılığı namıyla 40.000 lira konacaktır.

Maliye Vekili Saraçoğlu Şükrü Bey (İzmir)-Kabul ediyorum efendim.

Reis-Efendim, buna göre faslın yekûnu 78 bin lira oluyor. 695 inci faslı, 78.000 lira olarak kabul edenler el kaldırsın... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.”

Böylece heykellere ayrılan bütçe eki açık oylama ile meclis tarafından kabul edilmiştir. Ardından diğer fasıllara geçilmiştir:

Fasıl 696 Telifat ve neşriyat 46.000 lira

Fasıl 697 Sanayiye nefise encümenim masarifi ve hakkı huzuru 15.000 lira

Fasıl 698 Tarih encümeni masarifi ve hakkı huzuru 9.000 lira.

699 ile 708'inci fasıllar arası silik olması ve sadece miktar kısımlarının net olarak görülmesi nedeniyle bu fasılların miktarları şöyledir:

Fasıl 699...60.000 lira

Fasıl 700...90.000 lira

Fasıl 701...180.000 lira

Fasıl 702...10.000 lira

Fasıl 703...25.000 lira

Fasıl 704...8.000 lira

Fasıl 705...10.000 lira

Fasıl 706...3.000 lira

Fasıl 707...35.000 lira

Fasıl 708...10.000 lira

Fasıl 709 Mektepler masarifi 1.722.000 lira

Bütçe Encümeni Namına Nafi Atuf Bey(Erzurum)-Efendim, bu fasılın dördüncü maddesinde "sanayi nefise mektebi" denmiş. Sanayi nefise akademisi olacaktır.

Reis-Fasılın yekûnu hakkında söz var mı? Kabul edilmiştir.

Buraya kadar geçen fasıllar meclis tarafından açık oylama ile kabul edilmiş olup; Sanayi Nefise Akademisi ismi de düzeltilmiştir. Diğer fasıllar şöyledir:

Fasıl 710 Müesseseler masrafı 80.000 lira

Fasıl 711 Profantaryum masarifi 30.000 lira

Fasıl 712 Levazımı tesisine 175.000 lira

Fasıl 713 İnşaat ve tamirat 295.000 lira

Fasıl 714 788 numaralı kanununun tatbiki masrafı 10.000 lira

Fasıl 715 Geçen sene düyünü 2.915 lira

Fasıl 716 Eski seneler düyünü 3.000⁴⁹.”

1928 yılı 3. Devre, 3. Dönem Maarifin de içinde bulunduğu bütçe görüşmeleri yukarıdaki fasıllarla mecliste görüşülüp, açık oylamaya sunularak kabul edilmiştir. Oylama tablosu şöyle:

1928 Senesi Muvazenei Umumiye Kanunu Lâyihasının Neticei Ârâsı

Aza Adedi	316
Reye İştirak Edenler	238
Kabul Edenler	238
Reddedenler	-
Müstenkifler	-
Reye İştirak Etmeyenler	75
Münhaller	3

Kaynak : Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (1928 : 358).

Bu dönem Maarif bütçesi konusunda Hakkı Bey açıkça Maarife ayrılan bütçenin çok az olduğunu fakat kurumun belirlenen bütçenin üzerinde faaliyete geçmesinin uygun olmadığını; Mustafa Necati Bey'in bu konuda biçilmiş kaftan olduğunu da açıkça ifade etmiştir. Yapılması düşünülen eğitim-öğretim vaatlerinin bu ekonomiyle gerçekleştirilemeyeceğini bildirmiştir.

⁴⁹ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, Devre 3, Cilt 3, ss. 201-217.

I.1.4- 3. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde 1929 Yılı Maarif Vekâleti Bütçe Görüşmeleri

1929 yılı Maarif bütçe görüşmesini Meclis Başkanı açmış, görüşmelere başlamadan evvel Heyeti Umumiyesi hakkında söz almak isteyen olmadığı için hemen fasıllara geçilmesini uygun bulmuştur. Buna göre:

- “...Fasıl 671 Vekil tahsisatı 4.800 lira*
Fasıl 672 Memurlar maşatı 2.832.864 lira
Fasıl 673 Merkez müstahdemün ücreti 31.058 lira
Fasıl 675 Vilâyat ücreti 698.353 lira
Fasıl 676 Muvakkat tazminat 48.600 lira
Fasıl 679 Makam ücreti 62.040
Fasıl 681 Merkez mefruşat ve demirbaşı 8.000
Fasıl 682 Merkez levazım 6.750 lira
Fasıl 683 Merkez müteferrikası 3.500 lira
Fasıl 684 Vekâlet otomobili masrafı 9.500 lira
Fasıl 685 Vilâyat mefruşat ve demirbaşı 9.000 lira
Fasıl 686 Vilâyat levazımı 8.500 lira
Fasıl 687 Vilâyat müteferrikası 4.000 lira
Fasıl 688 Masarifi mütenevvia 30.350 lira
Fasıl 689 Harcırah 50.000 lira
Fasıl 690 Resmi telefon masrafı 2.250 lira
Fasıl 691 Ücretli muhabere ve mükâ 4.000
Fasıl 692 Masarifi mukannene 200 lira
Fasıl 693 Teşvik ve muavenet 30.500 lira
Fasıl 694 Tetkik ve ilmi rehberler telif ve tercüme ücretile macmualar mükafatı ve ilmi komisyonlar hakkı huzuru ve harcırahı 25.000 lira
Fasıl 695 Sanayii nefise encümeni masarif ve hakkı huzuru 1.000 lira
Fasıl 696 Tarih encümeni masarif ve hakkı huzuru 2.500 lira
Necip Asım B. (Erzurum)-Encümen şimdiye kadar çok kıymetli eserler tabetmiştir. Geçen sene bütçeye konulan tahsisatla bunları güç

hal ile meydana çıkarmağa muvafık olmuştur. Halbuki bu sene geçen seneki miktardan da az bir para kabul edilmiş. Bu para ile encümen bir şey yapamaz, günahd[ı]r, bunun bir çaresini bulun.

Maarif Vekili Cemal Hüsnü B.-Efendim, Tarih encümeni neşrettiği eserlerin masrafını, kendisi veriyordu. Şimdi eser telif ederse masrafı doğrudan doğruya Telif Encümeninin neşriyat faslından verilecektir. Onun için 2.500 lira kâfidir.

Reis-Efendim, fasıl hakkında başka mütalea yoktur. Fasıl kabul edenler...Kabul etmi[e]yenler...Kabul edilmiştir.

Bu fasıldaki konuya Maarif Vekâletince açıklama getirilmiş ve oylamaya sunularak, meclis tarafından kabul edilmiştir. Diğer fasıl:

*“...Fasıl 697 Ecnebi mütehasıs ve muallimler
150.000 lira*

*Fasıl 698 Beynelmilel kongra,[e] sergi ve
müsabakalara iştirak ve ilmi tetkik seyahatları masrafı 10.000 lira*

*Fasıl 699 İlk ve orta tedrisat muallimlerle[ile] ilk
tedrisat müfettişleri kursları masrafı 10.000 lira*

Fasıl 700 Dil Heyeti masrafı 40.000 lira

Fasıl 701 Mektepler masarifi 1.806.000 lira

Fasıl 702 Meslek mektepleri masrafı 1.000.000 lira

Fasıl703 Müesseseler masrafı 85.000 lira

Fasıl 704 Paravantoriyom masrafı 30.000 lira

Fasıl 705 Levazımı tesisine 175.000 lira

*Fasıl 706 Mektep kütüphanelerine alınacak kitaplar
bedeli 15.000 lira*

Fasıl 707 İnşaat ve tamirat 295.000 lira

*Fasıl 708 Ecnebi memleketlerde talebe tahsil masrafı
467.234 lira*

*Şakir B. (Edirne)-Efendim, bu fasılda İstanbul
Darülfünunu için 8 inci madde olarak 3.000 lira vaz edilecektir. Üçüncü
madde de 67.000 lira olacaktır. Bu tenzil ve ilave neticesi fasıl yekûnu
432.234 lira olacaktır.*

Bu fasılda çıkarılan ve ilave edilen para toplamda 432.234 lira olarak belirlenip oylamaya sunulmuş ve meclis tarafından kabul edilmiştir. Diğer fasıl:

*“...Fasıl 709 Ecnebi memleketlerde talebe müfettişliği
masarifi 16.000 lira*

*Fasıl 710 823 numaralı kanun mucibince tabedilecek
mektepl kitapları mütedavil sermayesi 100.000 lira*

*Fasıl 711 1087 numaralı kanun mucibince
neşrolunacak ilmi ve mesleki kitap ve mecmualar mütedavil sermayesi
40.000 lira*

*Fasıl 712 788 numaralı kanun tatbiki masrafı 15.000
lira*

Fasıl 713 Geçen sene düyünü 2.000 lira

Fasıl 714 Eski seneler düyünü 6.000 lira⁵⁰.

1929 yılı 3. Devre ve 3. Dönem Maarifinde içinde bulunduğu bütçe görüşmeleri yukarıdaki fasıllarla mecliste görüşölüp, açık oylamaya sunularak kabul edilmiştir.

Yukarıda 1929 Maarif bütçesi adına açılan tüm fasıllar oylamaya sunulmuş, hepsi kabul edilmiştir. Bu dönemde bütçe görüşmelerinde herhangi bir tartışma veya karşıt görüş gündeme gelmemiştir. Oylama tablosu şöyle:

⁵⁰ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, Devre 3, Cilt 12, ss. 44-46.

1929 Senesi Muvazenei Umumiye Kanununun Neticei Ârâsı

Âza Adedi	316
Reye İştirak Edenler	218
Kabul Edenler	218
Reddedenler	0
Müstenkifler	0
Reye İştirak Etmeyenler	96
Münhaller	2

Kaynak : Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (1929 : 79).

Yine bu dönemde Maarife kaynak olması amacıyla satılan mektep kitapları bedellerinden 16.460 liranın Maarif Vekâleti 1927 senesi bütçesinin 558'inci faslının görüşmelerine ek olarak belirlenen kanun maddeleri belirlenmiştir bunlar:

“Madde: 1- Mektep kitaplarının Maarif vekâletince tab’ı hakkındaki 24 Nisan 1926 tarih ve 823 numaralı Kanunun üçüncü maddesi mucibince satılan mektep kitap bedellerinden senesi içinde devren istimal olunan on altı bir dört yüz altmış liranın Maarif vekâleti 1927 senesi bütçesinin 558’inci faslına munzama olarak ilavesi tasdik olunmuştur.

Madde: 2- Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde: 3- Bu kanun ahkâmını icraya Maliye ve Maarif vekilleri memurdur⁵¹.”

Böylece elde edilen gelirler doğrudan Maarif bütçesine aktarılarak az da olsa bir katkı sağlanmıştır.

I.1.5- 3. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde 1930 Yılı Maarif Vekâleti Bütçe Görüşmeleri

1930 yılına gelindiğinde bütçeden daha önemli bir gelişme yaşanmıştır. O da yeni Maarif Vekili Gümüşhane mebusu Cemal Hüsnü Bey’in göreve başlamasıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yeni dönem bütçe görüşmesinde Cemal Hüsnü Bey şunları ifade etmiştir:

“...Efendim, geçen seneki bütçemiz 8.100.009 lira idi. Bu sene Heyeti Celilenize arzedilen 8.199.709 liradır ki (99.700) lira bir fark arzediyor. Büyük meclisin malumu olan ihtiyaç dolayısıyla muhtelif bütçeler üzerinde yaptığımız tenkihata rağmen encümenimizin Maarif bütçesine velev az olsa dahi yapılan zammı kabul etmesi Hükümetimizin ve encümenimizin maarife ne kadar ehemmiyet verdiğini bariz surette gösterir. Bu farktan doğrudan doğruya Adliye Vekâletine ait talebe tahsisatı, geçen sene bütçeye konmayan yirmi bin lira tenzil edilirse, geriye 79.700 lira kalır. Bu cüz’i para ile bu sene yeniden ve ehemmiyeti her halde dün olmayacak işler yapmağı düşünmekteyiz. Zammın bu kısmını yeni tayin edeceğimiz muallimlerin maaşlarına – ki yeni açılacak mekteplerde çalışacaklardır – diğer kısmı da halk terbiyesine, tarihi eserlerin muhafazasına ve getireceğimiz ecnebi mütehassıslara vereceğiz. Bütçenin bu vaziyetine nazaran yeniden gelecek sene yapılacak işlerimiz az olmakla beraber gerek geçen sene yaptığımız ve gerek bu sene yapacağımız mesai hakkında Heyeti Celilenize hesap vermeği pek şerefli bir vazife addederim. Geçen sene ilk tedris sahasında yüz yirmi beşi şehirde altmış beşi köyde olmak üzere yüz doksan yeni mektep açtık. Muallim mekteplerimizden çıkan sekiz yüz doksan muallimi de memleketin muhtelif yerlerine sevkettik. Talebe adedi bilhassa harbi umuminin gösterdiği buhrandan sonra mütemadiyen artmaktadır. Mektep kapularını çalan yeni[T] türk nesli günden güne çoğalmaktadır. Bunların hepsini tamamen mektebe alamamaktan çok müteessiriz. Fakat çok büyük işleri başarmış olan Cumhuriyet

⁵¹ *Resmi Gazete*, “Satılan Mektep Kitapları Bedellerinden 16.460 Liranın Maarif Vekâleti 1928 Senesi Bütçesinin 558. Faslına Tahsisatı Munzama Olarak İlavesinin Tasdikine Dair Kanun”, (07.02.1929), s. 1.

Hükümetinin nihayet bütün memleket çocuklarına tamamen ilk tahsili vermeğe muvaffak olacağına memleketin istikbalde iktisadi inkişafı bunu temin eyleyebileceğine şüphe etmiyorum. Geçen sene mektep talebesi evvelki seneye nazaran on yedi bin yetmiş kadar artmıştır. Cumhuriyet Hükümetinin meşrutiyete nazaran ilk tahsil hayatında yaptığı terakkiyi bilhassa şükranla yat etmek lazım gelir. Cumhuriyet Hükümeti memleketi her sahada nasıl boş bir şekilde tevarüs etti ise maarif sahasında da vatani tamamen bakımsız bulmuştur. Cumhuriyet Hükümeti memleket idaresini ele aldığı zaman memlekette bulunduğu ilk mekteplerin adedi (2622) den ibaretti. Cumhuriyet gerek buna ve gerek muallimlerin adedine de bir o kadar daha zammetmiş ve talebede iki misline yakın bir miktara baliğ olmuştur. Bu fark yalnız kemiyet itibarile olmuş değildir. Terakki bilhassa keyfiyet noktasından tebarüz etmiştir. Eski mahalle mekteplerinin tedrisatı yerine mesleki bilgileri muntazam muallim mekteplerinde almış ve memleketin dört tarafına dağılmış şuurulu, gayretli ve ferağ[g]at sahibi genç muallimlerimizin yeni nesli yetiştirmeğe çalışıyorlar. Proğ[g]ramlarda yapılan tadilâtta çok esaslı surette yeni neslin talim ve terbiyesini takviye etti. Bu gün elimizde bulunan 13 bin muallimin (6644) dü doğrudan doğruya muallim mektebi mezunlarıdır. Gerek bu rakam, gerek memleketin mektebe mü[u]htaç olan yerleri düşünülürse muallim yetiştirmek hususunda ne kadar mesai sarfetmemiz lazım geldiği derhal anlaşılır. İlk tahsilin inkişafı idarei hususiyenin mali kuvvetine muallâktır. İdarei hususiye bütçeleri memleketin iktisadi vaziyetile beraber inkişaf ettikçe ilk tahsil vaziyetimiz de inkişaf edecektir.”

“...İlk tahsil hangi memlekette tevessü etmiş ise kooperatif hayatları da orada ve ilk tahsille muvazi olarak mutemadiyen terakki etmiştir. Yunanistanı nazaran dikkate alırsak (6,5) milyon ahaliye sahip olan Yunanistanın bu gün ilk tahsilde bulunan çocuklarının adedi (595) bin kûsurdur. Büyük hükümetlerden meselâ İtalyayı ele alırsak (40) milyon nüfusa sahip olan bu memleketin ilk mekteplerinde okuyan çocukların adedi 3.550.000 i buluyor ki tahsil çağında bulunan çocukların tahminen % 88 zine muadildir. İlk tahsil meselesi bilhassa demokrasiler için hayâti bir meseledir. Demokrasi, denilebilir ki ilk tahsile istinat eder. Fert, ailesile alâkasını nasıl ana lisanile temin ediyorsa, cemiyetle de aynı alâkayı ancak ilk tahsil ile temin edebilir. Nasıl doğarken kendi ailesi ile, kendi köyü ile konuşmak için lisan öğreniyorsa eyi[iyi] vatandaş olmak sıfatını da ancak bütün memleketle konuşabilmek imkânını elde ettikten sonra istihsal eder. Demokrasilerde hiç şüphe edilemez ki eyi[iyi] vatandaşlığın ilk şartı ilk tahsili görmektir.”

“...memlekette bu gün vasati olarak bir muallim başına (30 – 36) talebe isabet etmektedir. Bu nispet Bulgaristanda (46), Yunanistanda (59), İtalyada (38) talebedir. Şu halde nispet iktisaden bizim aleyhimizde gözükiyor. Ancak bu nispetin bizim aleyhimize çıkmasına sebep köylerimizin dağınıklığı olmakla beraber aynı zamanda bilhassa mektep binalarının noksanlığıdır. İlk mektep binası bizde çok

eski olduğu için talebeler sınıflara göre değil de o binaların istap edeceği odalara göre taksim edilmiştir. Bu itibarladır ki muallimler lâzımgeldiği kadar talebeyi önlerinde bulmak imkânına malik bulunmı[u]yorlar. Gerek ilk mektep binası meselesi, gerek umumiyetle ilk tahsil meselesi memleketin vaziyeti iktisadiyesinin inkişaf etmesine sıkı surette bağlıdır. Memleketin vaziyeti iktisadiyesi inkişaf edildikçedir ki menabii artacak ve bu menabiin ilk tahsile tahsis edilecek kısımları da o zaman elbette ki çođaltacaktır⁵².”

Maarif Vekilinin uzun izahatlarının ardından konuyla alakalı olarak İstanbul mebusu Akçuraoğlu Yusuf Bey şu konuşmayı yapmıştır:

“...Bütçenin bir faslında ecnebi mütehassıslardan bahsolunuyor. Bu mütehassıslara 180 bin lira gibi bir haylı[i] para konmuştur bu ecnebi mütehassıslarının kısmen lisan tahsili için celbedileceklerini Vekil Beyin nutuklarından anlıyorum. Acefa]ba daha ne gibi hususlarda ecnebi mütehassıslarından istifade edilecek, bilhassa hangi sahalarda istifade olunmak isteniyor? Bu hususta bir az bizi tenvir buyurlarsa müteşekkir kalacağım. Sonra memaliki ecnebiyede okuyan talebelere mahsus bir fasıl vardır. Bu da 70 – 80 bin lira gibi bir şey, bu ecnebi diyarında okuyan genç vatandaşlarımızın kendilerine bu fakir milletin refahlarını temin edecek derecede verdiği bu meblağa mukabil azami sâyi gösterdiklerini ümit ediyorum.

Fakat ümit ile iş bitmez. Orada vekâletin iki üç müfettişi vardır. Bu müfettiş beylerden gelen raporlarda acaba talebenin hakikaten kendilerine millet tarafından gösterilen fedakârlıkla mütenasip sâyi ve faaliyet gösterdikleri temin edilmekte midir? Ne gibi netayiç istihsal ediliyor, istihsal edilen netayiç sarfolunan meblağ ile mütenasip değilse vekâlet tarafından bunlara ne gibi bir muamele yapılıyor. Rivayet kabilinden söylüyorum, mevsuk diye bir şey iddia olunamaz. Dağınık hayatın bunları bir az müsamahakârlığa davet ettiğini söylüyorlar. Böyle midir? Böyle ise bazı milletlerin yaptıkları gibi talebelerin bir arada toplanması ve bilhassa pariste yapıldığı veçhile talebe evi, yurdu yapılması hususları düşünölmüş müdür ve faideli midir, değil midir? Bu hususlarda da bizi tenvir buyurlarsa müteşekkir oluruz.”

Dariülfünun müderisleri vaziyetinden bendenizde bir az canım yakılarak bahsetmek isterdim, fakat üstadımız Ağaoğlu Ahmet Bey meseleyi hallettirmişlerdir. Mamaşih şu kadarını da ilave etmek isterim ki, o yapılacak islâhattan evvel insanlar tabii yemek yemek mecburiyetindedirler.

Islahat tasavvurundan beri bir sene, iki sene kadar geçmiştir. O vakit devairin hemen hepsinde hatta kendi işimizde bile ihtiyattan dolayı maaşlar tezyit edilirken orada 70 – 80 lira ile müderrislerin temini maişet etmeleri iki faköltede ders verdikleri halde

⁵² *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, Devre 3, Cilt 19, ss. 104-105.

nihayet 120 lira alabilmeleri muvafık mıdır ve bu günkü zamanda kitap almak şöyle dursun yemek yiyebilmek için, yemeğini yiyip dersini doğru dürüst verebilmek için acaba bu para kifayet eder mi? Islahat yapıladursun, fakat ıslahattan evvel bu adamlarıda aç bırakmamak lazımdır.

Mesleki tahsil: bu mesele cidden çok ehemmiyetli bir meseledir. Bendeniz hiç olmazsa 10–12 seneden beri mesleki tahsil hakkında bir hayli makale görmüştüm ve muallimlerin, müderrislerin sözlerini, vekillerin vaatlerini işitmişimdir. Esbak Maarif Vekili Hamdullah Suphi Beyefendinin tannan ve lâtif sesi kulağımdadır, bu meslek mektepleri yapılmalıdır, yapılıyormuş, binaenaleyh şayanı şükrandır. Fakat bendenizi merak ettiren diğer bir mesele vardır. Meslek tahsilinden gayri alelâde, orta mekteplerde, liselerde yapılan tedrisat coğrafya, tarih, vatani malûmat, ahlâk, iktisadiyat, içtimaiyat gibi mevzuların tedrisatında acaba iktisadi faktör, iktisadi amil ne dereceye kadar rol oynuyor. Bendenizin ufak tecrübelerim daima göstermiştir ki şimdi saydığım ve tekrar ile sizi yormak istemediğim tedrisat sahasında ekseriyetle bizde romantik faktör amil olmuştur. Edebiyat, hayalât ve saire.”

“...Maruzatım bu kadardır. Bu sözleri söylemek fırsatını tatlı ve beliğ nutuklarile hazırlamış olan Vekil Beyefendiye tekrar teşekkür ederek sözlerimi kesiyorum.”

Bu açıklamalardan sonra söz alan Kütahya mebusu Ragıp Bey konuyla alakalı olarak şunları söylemiştir:

“...Vekil Beyefendi bendenizin sualime cevaben buyurdular ki orada okuyanlar orta mektep muallimleridir. Fakat ilk mektep muallimleri sınıfına dahildirler. Halbuki bu %10 ların Maarif Vekâletine verilmesine dair olan kanun çıkarken Merhum Mustafa Necati Bey açıktan ve sarahaten söylemişlerdir ki köy muallimleri yetiştireceğiz ve en ziyade muhtaç olduğumuz köy mektebi muallimleridir. Vakia her sınıfı tahsil için muallim miktarı noksandır. Fakat ilk ve köy mektepler,i muallimleri için olan ihtiyaç çok şiddetlidir. Binaenaleyh evvelce Maarif Vekâleti tarafından Meclise verilen vaitle bu günkü yapılan iş arasında çok büyük açıklık vardır. Orta mektep talebesi de ilk mektep talebesinden maduttur. Orada okuyan talebe de ilk mektep talebesidir demek, bu mekteplerin vücuda getirilmesi için Meclise verilen vait ile kabili telif değildi.”

Konuyla ilgili olarak söz alan Isparta mebusu İbrahim Bey şunları ifade etmiştir:

“Efendim; senelerden beri devam eden mücadelâtımızda birçok vatandaşlarımızı gaip ettik, bunların terk ettikleri çocuklarına melce ve meva olarak bir takım yetim

mektepleri meydana geldi. Bir vakit Sıhhiye Vekâleti tarafından idare edilen bu mektepler Maarif Vekâletine devredildi. Günden güne inkişaf etmesi ve oralarda okuyan talebenin daha fazla artması lâzım gelen bu mekteplerin yavaş yavaş sönmek üzere bulunduğunu görüyorum. Bunlar hakkından Vekil Beyefendi ne düşünüyorlar: lütfen izah buyursunlar.”

Ragıp Bey'in bu sözlerine karşı Maarif Vekili Cemal Bey'in ifadesi şöyledir:

“ ...%10 larla burada yapılmış olan mektep yine ilk mektep muallimleri yetiştirir. Yalnız bina büyük olduğu için iki buçuk sene daha fazla okuyacaklar, daha kuvvetli ve daha kudretli yetişeceklerdir. Bunlar muallim mekteplerinde muallim olacakları gibi ilk tedrisat müfettişi de olurlar; ilk mektep muallimi de olurlar. Binaenaleyh esasen muallim mektebidir ve Maarif Vekâletinin Meclisi Âlinize olan taahhüt esasile hiçd[t]e tezat halinde değildir.

İbrahim Beyin bahsettiği yetim mekteplerine gelince: Efendim, yetim mektepleri meselesi hakikaten Türkiye için mühim bir meseledir. Mademki muhterem arkadaşım bu meseleye temas ettiler; bendeniz Heyeti Celilenize bu hususta vaziyeti olduğu gibi arz edeyim:

Sıhhiye Vekili idaresinden alınıp Maarif Vekâleti idaresi altına giren ve %10 larla idare edilen yatı mektepleri vardır. İlk tahsilimizin vaziyetini Heyeti Celilenize arz ettim. İlk tahsilinde bu kadar muztar vaziyette kalan memleketimizde hakikaten lüks olan yatı mektebi yapılamaz ve yapılırsa hata olur. İdarei hususiyelerin açtığı bir nevi yatı mektepleri vardır ki bu husus için her sene bunlara sarfettikleri para (800) bin liradan fazladır. Okutulan çocukların adedi azdır. Burada okutulan çocuklar bir daha köylerine dönmemektedirler ve mektepten çıktktan sonra tamamen gayri memnun bir sınıf yaratmaktan başka bir işe yaramamaktadırlar. Bunun yerine bu paralarla köylerde birer ikişer dersaneli mektep açmak, memleket için çok daha faydelidir ve mamleketin daha çok çocuklarını okutur ve ci[e]halet nisbetini çok daha indirir. Diğer taraftan da harbi umuminin ve istiklal harplerinin bize bıraktığı aziz yetimler vardır. Hükümetin hakikaten bunlarla meşgul olması lâzımdır. Yalnız bunlar için yatı mekteplerine ihtiyaç vardır. Bu mektepleri de doğrudan doğruya Hükümet idare eder ve işte %10 larla idare edilen yatı mekteplerindeki çocuklar bu şehitlerin bize bıraktıkları emanetlerdir. Onlara hakikaten bir baba ve ana şefkatile bu mekteplerde bakılmaktadır. Bu çocuklar bu mektepleri bitirdikten sonra da kendilerinin istidatlarına göre muhtelif mekteplere sevk edilirler. Bu en tabii bir şekildir.”

“...Muhterem hocamız Akçura Beyin suallerine gelince: Buyurdular ki mekteplerde terbiye noktayı nazarından çocuklarımızı muavenete, tesanüde alıştırarak şekilde program var mıdır? İçtimai ahlâk veren direktifler var mıdır? Bunlar tatbik edilmiş

midir ve müfettişlerin bu husustaki raporları nedir? Çok teessüf ederim ki yanımda lise talimatnamesi mevcut değildir. Lise talimatnamesi elimde olsaydı söyledikleri cümlelerin hemen hemen aynısını tamamen orada olduğunu gösterebilirdim. Muavenet, tesanüt velhasıl bir vatandaş vazifelerini öğretmek ve itiyadı vermek mekteplerimizin en mühim hedefidir. Bu itiyatlar için mekteplerde her nevi vasıtaya müracaat edilir. Bu ahlâkını mütemediyen inkişaf ettirmeye uğraşılır, bunun için lâzım gelen teşekküllere ehemmiyet verilir. Bunların inkişafına çok kıskançlıkla dikkat etmekteyiz.

Buyurdukları maddiyatçılık meselesi, kendileri de bilir ki, bu gün yalnız bizim gençlerimizin bir kısmına has bir mesele değildir. Dünyanın umumi bir meselesidir. Harbi umumiden sonra harbi umuminin bütün sıkıntılarına katlanan zümreler bir an refah ve rahat yüzü görmediklerinden harpten sonra maddi hislere kendilerini pek fazla kaptırdılar ve hatta bundan bir iki sene evveline kadar bütün dünyada ilim neşriyatı bile çok azalmıştır. Bundan iki sene evvelde ki bütün memleketlerde tekrar normal ve lâzım olan reaksiyon ve neşriyat başladı. Bütün gençler maddiyattan ziyade kafalarının medeniyetlerine kendilerini vermeğe başladılar ve hakikaten memleketimizde de bu vaziyet her halde salaha doğru gidecektir. Hiç şüphesiz memleketin umumi hayatının mektepler üzerinde de bir tesiri vardır. Mekteplerin umumi hayat üzerinde tesiri olduğu gibi bunlardan hangisinin daha evvel tesire başladığını düşünmek istersek umumi hayatın da evvel olduğunu teslim etmek lâzım gelecektir. Nihayet mekteplerin yetiştireceği nesildir ki istikbalin ahlâkına tesir edecektir. Fakat bu günkü neslin ahlâkı bütün mekteplere kadar sokulacaktır. Mümkün merteye bu nüfuzların hayırlı olanlarını mektebe sokmak ve diğer cihazlarını ıslah etmek ve mekteplerde çalışan yeni nesli şuurlu hayırlı vatandaşlar gibi olarak, kuvvetli şekilde yetiştirmeye çalışmak Maarif Vekâletinizin en esaslı vazifesidir⁵³.”

Maarif Vekili daha önceden söylenenle şimdi söylenen arasında bir zıtlık olmadığını izah etmiştir. Neticede memleket için yeni yetişecek neslin çok önemli olduğunu bütün beklentileri karşılayacak bir nesil meydana getirmek istediklerini belirtmiş ve vekâletin sadece bu amaçla çalışacağını açıklamıştır.

Meclisteki konuşmaların tamamlanmasının ardından Meclis Başkanı 1930 yılı bütçesi için fasıllara geçilip oylama yapılmasını ifade etmiştir. Fasıllar şöyledir:

“...Fasıl 531 Vekil tahsisatı 4.800 lira

Fasıl 532 Memurlar maaşatı 2.890.149 lira

Fasıl 533 Merkez mütaahdemini ücreti 29.268 lira

⁵³ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, Devre 3, Cilt 19, ss. 108-110.

Fasıl 534 Vilâyet ücreti 727.413 lira
Fasıl 535 Muvakkat tazminat 48.600 lira
Fasıl 536 Mektep müdür ve muavinlerinin ücretleri
68.680 lira
Fasıl 537 Merkez mefruşat ve demirbaşı 3.000 lira
Fasıl 538 Merkez levazımı 6.750 lira
Fasıl 539 Merkez müteferrikası 2.500 lira
Fasıl 540 Vekâlet otomobil masrafı 3.500 lira
Fasıl 541 Vilâyat mefruşat ve demirbaşı 6.000 lira
Fasıl 542 Vilâyat levazımatı 8.500 lira
Fasıl 543 Vilâyat müteferrikası 3.000 lira
Fasıl 544 Masarifi mütenevvia 21.300 lira
Fasıl 545 Harcırah 48.000 lira
Fasıl 546 Resmi telefon masrafı 1.700 lira
Fasıl 547 Ücretli muhabere ve mükâleme masrafı
3.000 lira
Fasıl 548 Masarifi mukannene 200 lira
Fasıl 549 Teşvik ve muavenet 27.500 lira
Fasıl 550 Tetkik ve ilmi rehberler, mecmualar
mükâfatı ve komisyonlar hakkı huzuru 5.000 lira
Fasıl 551 Tarih Encümeni masarifi 2.500 lira
Fasıl 552 Ecnebi mütehasıs ve muallimler 180.000
lira
Fasıl 553 Beynelmilel kongre, sergi ve müsabakalara
iştirâk ve ilmi tetkik için gönderileceklerin harcırahı 15.000 lira
Fasıl 554 İlk ve orta tedrisat muallimlerle ilk tedrisat
müfettişleri kursları masarifi ve harcırah ve ücretleri 20.000 lira
Fasıl 555 Dil heyeti masrafı 40.000 lira
Fasıl 556 Mülkiye, yüksek muallim, orta muallim
mektepleri güzel san'atlar akademisi 192.000 lira
Fasıl 557 Liseler, orta ve imam, hatip mektepleri
646.000 lira
Fasıl 558 Muallim ve köy muallim mektepleri masrafı
878.700 lira
Fasıl 559 Musiki muallim mektebi 35.000 lira

Fasıl 560 Ticaret ve san'at mektepleri 7.000 lira
Fasıl 561 Meslek mektepleri masarifi 1.000.000 lira
Fasıl 562 Müesseseler masarifi 85.000 lira
Fasıl 563 Pravantoryom masarifi 30.000 lira
Fasıl 564 Levazımı tesisiye 175.000 lira
Fasıl 565 Mektep kütüphanelerine alınacak kitap ve mecmua bedelleri ve bunlar ait masraf 30.000 lira
Fasıl 566 İnşaat ve tamirat 295.000 lira
Fasıl 567 Ecnebi memleketlere gönderilecek talebin tahsil ve yol masrafları 450.834 lira
Fasıl 568 Ecnebi memleketlerde talebe müfettişliği 1.200 lira
Fasıl 569 823 numaralı kanun mucibince tap edilecek mektep kitapları mütedvil sermayesi 72.000 lira
Fasıl 570 1087 numaralı kanun mucibince neşrolunacak ilmi ve mesleki kitap ve mecmualar mütedavil sermayesi 40.000 lira
Fasıl 571 Lisan muallimi yetiştirmek için hususi mekteplere verilecek talebe ücreti 5.000 lira
Fasıl 572 Halkı tenvir için seyyar sina[e]ma masrafı ve millet mekteplerine yardım ve Türk kültürünün neşri ve tamimi 28.000 lira
Fasıl 573 tarihi eserlerin muhafaza masrafı 9.000 lira
Fasıl 574 788 numaralı kanununun tatbiki masrafı 13.000 lira
Fasıl 575 Geçen sene düyunu 13.400 lira
Fasıl 576 Eski seneler düyunu 16.375 lira⁵⁴.

1930 yılı 3. Devre ve 3. Dönem Maarifinde içinde bulunduğu bütçe görüşmeleri yukarıdaki fasıllarla mecliste görüşülüp, açık oylamaya sunulmuş kabul edilmiştir. Oylama tablosu şöyle:

⁵⁴ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, Devre 3, Cilt 19, ss. 112-113.

1930 Senesi Muvazenei Umumiye Kanununun Neticei Ârâsı

Âza Adedi	316
Reye İştirak Edenler	229
Kabul Edenler	219
Reddedenler	0
Müstenkifler	0
Reye İştirak Etmeyenler	87
Münhaller	0

Kaynak : Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (1930 : 156).

II. BÖLÜM

YILLARA GÖRE MİLLİ EĞİTİM BÜTÇESİ

II.1- Milli Eğitim Bakanlığı Harcamalarının Genel Bütçe Giderleri İçindeki Oranı (1921- 1930)

TABLO 1

Yıllar	MEB Harcamaları	MEB Harcamaların Genel Bütçe Harcamaları İçindeki Oranı %
1921	390.412	0.7
1922	1.136.064	1.5
1923	3.033.003	2.9
1924	6.178.505	4.7
1925	7.517.999	3.6
1926	7.054.056	4.1
1927	7.541.727	3.8
1928	9.631.033	4.8
1929	9.323.432	4.4
1930	9.710.297	4.6

Kaynak : Karakütük (2001 : 61-80).

Yukarıdaki tabloda Milli Eğitim Bakanlığının on senelik harcama ve genel bütçe içindeki payına bakılırsa 1921 yılından 1930 yılına kadar geçen sürede Milli Eğitim Bakanlığı harcamalarının yaklaşık yirmi beş kat arttığı görülmüştür. Bu tabloya göre; Cumhuriyetin ilanına kadar geçen zamanda eğitim-öğretime gerekli yatırımlar yapılmış olmakla birlikte, zor dönemlerde bütçeden önemli destekler alındığı da ortadadır. Cumhuriyetin ilanından sonraki dönemde Milli Eğitim Bakanlığı harcamaları düzenli bir şekilde artış göstermiştir. 1929 Dünya ekonomik buhranı döneminde de Türkiye Cumhuriyeti eğitime önemli katkılarda bulunmuştur.

Eskiye göre bu on sene de eğitim–öğretim faaliyetleri birbiri ardına devamlılık göstermiştir. Okuma–yazma, okullaşma gibi daha birçok alanda yapılan çalışmalar istenilen sonucu vermeye başlamıştır.

II.2- Milli Eğitim Bakanlığı Harcamaları İçinde İşgören (Personel) Harcamaları ve Diğer Harcamaların Miktarı ve Oranı

(1926 – 1930)

TABLO 2

Yıllar	İşgören (Personel) Harcamaları	MEB Harcamaları İçindeki Oranı %	Diğer Harcamalar
1926	2.897.826	41.1	4.156.230
1927	2.760.953	36.6	4.780.774
1928	2.991.090	31.1	6.639.943
1929	3.347.895	35.9	5.975.537
1930	3.746.464	38.5	5.963.833

Kaynak : Karakütük (2001 : s. 61-80).

Tabloda 1926–1930 yıllarını kapsayan dört yıllık süreçte eğitim–öğretim alanındaki çalışmalar personel olarakta kendini göstermiştir. Gerek yeni açılan eğitim–öğretim kurumları gerek önceden bulunan kurumların tamiri ve ekleriyle buralarda istihdam edilecek olan müdür, müdür yardımcıları, hizmetliler gibi çalışanlara ihtiyaç duyulmuştur. Özellikle yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devletinde eğitim–öğretim alanındaki atılımlar, stratejiler, kurumsallaşma, merkezileşme gibi faaliyetlerin etkisi olmuştur. Uzun süren savaşların ardından belli yaş aralıklarında verilen insan kayıpları özellikle gençlerin kaybedilmesi hem devletçe hem de milletçe çok acılara neden olmuştur. İşte bunun için yeni nesillere çok ihtiyaç duyulmuştur. Onların yetiştirilip devlete ve millete kazandırılması, devletin en önemli politikası haline gelmiştir.

II.3- Devletin Eğitime Yaptığı Harcamaların Öğretim Düzeylerine Göre Dağılımı

(1922 – 1930)

TABLO 3

Yıl	1922-23	1923-24	1924-25	1925-26	1926-27	1927-28	1928-29	1929-30
İlköğretim								
Cari	3.803.964	3.542.740	3.346.796	7.471.469	4.872.939	11.645.093	11.417.098	11.395.158
Yatırım	-	454.050	818.457	1.391.843	2.121.899	3.248.937	3.229.438	1.562.152
Diğer	3.432.290	405.369	647.358	991.670	616.161	5.397.236	1.856.521	2.964.033
Toplam	7.236.254	4.402.159	4.810.611	9.854.982	7.610.999	20.291.266	16.503.057	15.921.343
Orta Öğretim								
Cari		1.231.650	2.827.340	4.038.081	2.251.310	1.948.340	2.038.229	2.373.815
Yatırım	-	-	-	-	-	67.880	268.209	406.377
Diğer		653.219	1.498.400	1.077.612	1.700.400	1.829.482	1.994.575	1.800.643
Toplam	-	1.884.869	4.325.740	5.160.693	3.951.710	3.845.702	4.301.013	4.580.835
Mesleki ve Teknik Öğretim								
Cari	39.124	119.939	134.119	180.765	217.805	225.771	291.589	372.614
Yatırım	414	5.274	7.252	36.896	55.112	28.161	51.448	51.231
Diğer	41.839	186.098	232.541	304.971	333.324	289.470	322.608	432.665
Toplam	81.378	311.311	373.912	922.632	606.241	543.402	665.645	863.510
Yüksek Öğretim								
Cari	10.400	67.160	91.090	468.223	476.434	541.33	603.859	630.116
Yatırım	-	643	1.194	23.880	56.289	55.152	41.292	34.902
Diğer	12.559	29.541	153.838	345.460	497.778	422.159	441.279	501.890
Toplam	22.959	97.344	246.122	837.563	1.030.501	1.018.614	1.086.430	1.166.908
Toplam								
Cari	3.853.488	4.961.489	6.399.345	12.203.538	7.818.488	14.360.507	14.350.775	14.771.703
Yatırım	415	459.967	824.903	1.452.619	2.233.300	3.400.130	3.590.387	2.061.662
Diğer	3.486.688	1.274.227	2.532.137	2.719.713	3.147.663	7.938.347	4.614.983	5.699.231
Toplam	7.340.591	6.699.683	9.756.385	16.375.870	13.199.451	25.698.984	22.556.145	23.310.200

Kaynak : Karakütük (2001 : s. 61-80).

Tabloda 1922–1930 yılları arasında devletin öğretim düzeylerine göre yaptığı harcamalar görülmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında özellikle ilköğretim düzeyindeki okullarda daha çok harcama yapıldığını görmekteyiz. Bu durumun

nedeni; Cumhuriyet idaresinin yeni neslin tabandan donanımlı ve iyi yetiştirilmesine önem vermesinden kaynaklanmıştır. Yeni idare Osmanlıdan kalan eğitim–öğretim geleneğine döneminin çağdaş sistemini ekleyerek ya da kaldırarak farklı bir kurumsallaşma meydana getirilmiştir. Vatanına bağlı, çalışkan, okuma yazma bilen, ilime önem veren, kendini sorgulayan, tarihini çok iyi bilen, geçmişle bağı koparmayan, her çağa uyum sağlayan yeniliğe açık, sağlam karakterli bireyler yetiştirmek esasına dayanan Cumhuriyet eğitim politikasının bunları gerçekleştirebilmesi ilköğretim kısmında yaptığı ve yapacağı çalışmalara bağlanmıştır. Bu nedendir ki eğitim–öğretimin ilk basamakları her zaman çok önemli olmuştur.

1930 yılı devletin ilköğretime yaptığı harcama yaklaşık 16 bin lirayı bulmaktadır. Sadece bu tablo bize bu alanda yapılan faaliyetlerin ekonomik olarak göstermekle fiziksel çalışmalara da ışık tutmaktadır.

Ortaöğretim düzeyine baktığımızda devlet tarafından yapılan harcamalarda çok fark olmadığı görülmüştür. 1922 yılından 1930 yılına kadarki dönemde yapılan toplam harcamalar rakamsal olarak 3 milyona yaklaşmıştır. Bunu ilköğretimle karşılaştığımızda aradaki farkın çok büyük olduğunu görmekteyiz. Sonucun böyle olmasında ortaöğretim kısmının pek yaygın olmadığı yanı sıra bu yaştaki bireylerin önemli kısmının savaşlarda kaybedilmesi de etkili olmuştur. Tabloya bakıldığında yatırım alanında 1927 yılına kadar herhangi bir harcamanın olmadığı görülmüştür. 1927–1929 yılı aralığında biraz harcama yapılmışsa da muhtemelen burada dünya ekonomik buhranının etkisi olmuş olacak ki, 1930 yılına bakıldığında harcamada çok fazla bir fark görülmemektedir.

1922–1930 yılları arasında Mesleki ve Teknik Öğretim kısmına bakıldığında ilk yıldan son yıla kadar yaklaşık on katlık bir harcama artışı görülmüştür. Bunda Cumhuriyet idaresinin Mesleki ve Teknik kısma verdiği önem çok büyüktür. Yeni Türkiye Cumhuriyeti devletinin inşa edilmesinde hizmet ve çalışma sektörünün katkısı fazlaca olmuştur. Öyle ki, Cumhuriyet idaresi her dönemde Mesleki ve Teknik öğretime gerekli hassasiyeti göstermiştir. Özellikle

yatırım konusunda büyük bir artış görülmüştür. Günümüzde de Mesleki ve Teknik öğretim kısmına önem verilmekte, işinin ehli bireyler yetiştirilmektedir.

Yüksek Öğretime gelince 1922–1930 yılları arasında devletin yapmış olduğu bu alandaki harcama on yıllık sürede yaklaşık beş kat artmıştır. 1922–1923 dönemi hariç 1930 yılına kadar sürekli yatırımlar görülmüştür. Osmanlıdaki medreselerin yerini alan bu kurumlar Cumhuriyet döneminde büyük değişikliğe uğramış, yeni sisteme uydurulmuştur. Çağın gereklerine cevap verebilen en üst eğitim kurumları haline getirilmiştir. Fakat tabloya göre kurumlar içinde yatırımsal olarak son sırada yer almaktadır. On yıllık süreçte tüm yönüyle ilköğretim rakamsal birinciliği hep elinde tutmuştur. Yüksek Öğretim ise; bundan gerektiği gibi yararlanamamıştır. Cumhuriyet yeni yetişen bireylere önem vermektedir. 1922–1930 yılları arasında bu kurumlarda sadece öğretmen yetiştirmeye önem verilmesinin etkisi olmuştur. Çünkü yeni idarenin yeni nesli yetiştirecek öğretmenlere ihtiyacı vardır. Yatırımsal harcama miktarına bakıldığında tabloya göre 1926–1928 arasında artış görülmüş daha sonra dünya ekonomik buhranının etkisiyle olsa gerek bu artış miktarı azalmaya başlamıştır.

Tablonun on yıllık genel toplamına bakıldığında Cumhuriyet idaresi gerçekten eğitim–öğretime büyük oranda bütçesel harcama yapmıştır.

II.4- Devletin Eğitime Yaptığı Harcamaların Öğretim Düzeylerine Göre Oranı
%

(1922 – 1930)

TABLO 4

Yıl	1922-23	1923-24	1924-25	1925-26	1926-27	1927-28	1928-29	1929-30
İlköğretim	98.6	65.7	49.3	60.2	57.7	78.9	73.2	70.7
Orta Öğretim	-	25.2	44.3	31.5	29.9	15.0	19.1	20.3
Mesleki ve Teknik Öğretim	1.1	4.6	3.9	3.2	4.6	2.1	2.9	3.8
Yüksek Öğretim	0.3	1.5	2.5	5.1	7.8	4.0	4.8	5.2
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak : Karakütük (2001 : s. 61-80).

Tabloda 1922–1930 yılları eğitim–öğretim harcamalarının oransal durumuna baktığımızda; ilk sırayı İlköğretim düzeyi, ikinci sırayı Ortaöğretimin düzeyi, üçüncü sırayı Yükseköğretimin düzeyi, dördüncü sırayı da Mesleki ve Teknik Öğretim düzeyi aldığı görülmektedir. Süreç içinde İlköğretim kısmında yıllar arasında çok fazla dalgalanma görülmezken, diğer kısımlarda dalgalanmalar görülmektedir. Tüm bunlarda Maarife genel bütçeden ayrılan payın yanında İlköğretime verilen önemde etkili olmuştur. Burada devlet ekonomisinin sadece dahili değil, harici olarak etkilenebileceğini göz ardı etmemek gerekir. Ekonomideki tüm olumlu-olumsuz hareketler ister istemez Maarifi de etkilemiştir.

II.5- Maarif Vekâleti Kuruluşu Başlangıç, Yılsonu Ödenekleri ve Harcamalar
(1924 – 1931)

TABLO 5

Yıl	Kuruluşlar	Başlangıç Ödeneği	Bütçe Payı %	Yılsonu Ödenekleri	Bütçe Payı %	Harcama	Bütçe Payı %
1924	Maarif Vekâleti	6.877.626	4,45	7.952.169	3,89	6.178.406	4,37
1925	Maarif Vekâleti	7.742.508	3,90	8.961.855	3,01	7.518.436	3,50
1926	Maarif Vekâleti	7.478.106	3,56	9.004.960	3,48	7.054.023	3,69
1927	Maarif Vekâleti	6.158.930	2,75	9.577.125	3,46	7.541.526	3,38
1928	Maarif Vekâleti	6.615.804	2,65	12.012.552	4,24	9.605.503	4,21
1929	Maarif Vekâleti	8.100.009	3,17	12.080.932	4,34	9.316.818	3,66
1930	Maarif Vekâleti	8.199.709	3,19	12.819.876	4,51	9.710.713	3,90
1931	Maarif Vekâleti	6.593.749	3,00	10.071.681	3,84	7.967.105	3,34

Kaynak : T.C Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü
www.bumko.gov.tr.

SONUÇ

Orta Asyada aile içinde başlayan eğitim-öğretim hayat şartlarının da etkisiyle değişmiş ve gelişmiştir. Selçuklu devletinin kurulması, kurumlaşma faaliyetlerine girilmesi eğitim-öğretimin de bir düzene sokulmasını gerektirmiştir. Değişen şartlar beraberinde birçok yeni sistemi de getirmiştir. Selçuklu devletiyle başlayan medrese kurumu, buna vakıf sisteminin eklenmesiyle çok daha farklı bir yapıya bürünmüştür. Bu dönem kurumları doğrudan devletten ekonomik olarak herhangi bir yardım almamıştır. Sadece vakıflar aracılığı ile eğitim-öğretim faaliyetleri yürütülmüştür. Bu yöntemle eğitimin ekonomik destek yönünde bir süreklilik sağlanmıştır. Selçuklu devletinin yıkılmasının ardından; Anadolu'da, Osmanlı devletinin kurulmasıyla beraber bir takım değişiklikler yaşanmıştır. Osmanlı Selçukludan devraldığı eğitim-öğretim faaliyetlerini aynen sürdürmesinin yanı sıra genişleyen sınırlar doğrultusunda devlet hem asker hem de yönetici yetiştirme ihtiyacı duyulmuştur. Bu amaç doğrultusunda medreselere ek olarak saray içinde doğrudan padişaha bağlı Enderun ve Birun adlı iki önemli eğitim kurumu açılmıştır. Bu eğitim-öğretim kurumları ekonomik olarak doğrudan devlete bağlanmıştır. Medreseler gibi vakıflarla bir ilişkisi olmamıştır. Uzun bir müddet böyle devam eden eğitim kurumları bir yerden sonra amacının dışına çıkmaya, bozulmaya başlamıştır. Sarayın dışındaki eğitim kurumlarında meydana gelen bu durum üzerine Osmanlı, bu kurumları doğrudan kendine bağlama yoluna gitmiştir. Eğitim-öğretim alanındaki bu düzensizlik devleti merkezi eğitim anlayışına yönlendirmiştir. Neticede bu amaç doğrultusunda Maarif Teşkilatı oluşturulmuştur. Eğitim-öğretim artık devlet tekeline alınmıştır. Devletin bu alanda gerçekleştirdiği atılımlar belli zamanlarda kırılma yaşamıştır. Osmanlı'nın zor zamanlar geçirmesi, kaybedilen savaşlar, toprak kayıpları, tazminatlar, iç ve dış isyanlar gibi durumlar devleti hem siyasi hem de ekonomik olarak çıkmaza sürüklemiştir. Bundan Maarif Teşkilatı ve yapılan ya da yapılması planlanan faaliyetler de zarar görmüştür. Bu dönemde Eğitim alanında en etkili çalışma ve atılım II. Abdülhamid döneminde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Okullar inşa edilip, çağa uygun yeni bölümler açılmıştır. Her faaliyette önemli bir sorun olan ekonomiyle karşılaşmıştır. Birbiri ardına düzenlenen raporlar, ayrıca Mebusan Meclisinde alınan vergi kararları ve bunların uygulanmasıyla ilgili halkla devlet arasında doğan sorunlar, eğitim-öğretim faaliyetleri için pek olumlu sonuç vermemiştir. Sonraki devirde Osmanlı'nın Birinci Dünya Savaşına girmesi ve yenilmesi sonucunda birçok yetişmiş insanımız hayatını kaybetmiştir. Bu durum eğitim-öğretim faaliyetlerini olumsuz olarak etkilemiş, hatta bu faaliyetlerinin durmasına neden olmuştur. Ardından kurulan Türkiye devleti daha savaş yıllarında eğitimin önemini çok iyi kavramış çalışmalarına başlamıştır. İdarenin oluşturulması ve Cumhuriyet olarak belirlenmesi önemli gelişmelere girişileceğinin habercisi olmuştur. İlk etapta eğitimde ikilik olarak bilinen durumu Tevdih-i Tedrisatla gidermiş, ardından ikinci hamle ile de Maarif Teşkilatı Kanununu çıkarılarak eğitim alanında önemli bir adım atılmıştır. Osmanlı'dan kalan Mahalle Mektebi kurumunun yerine İlköğretim Kurumlarıyla Cumhuriyet neslini yetiştirmeye çok önem

verilmiştir. Ardından Orta ve Yükseköğrenim kısımlarına da düzenleme getirilmiştir. Ekonomik olarak devletin genel bütçesinde her yıl önemli bir kısmı Maarife ayrılmıştır. Bu konuda getirilen vergilerin de eklenmesiyle kaynak sorunu halledilmiştir. Cumhuriyet idaresinde 1922–1930 yılları arasında eğitim faaliyetleri için bütçeden önemli ödenekler ayırmış, bunlarla okul, derslik, hizmetli ve öğretmen istihdam edilerek ileriye dönük amaçlar güdülmüştür. Sadece İstanbul ve Ankarada değil Anadolu'nun birçok yerinde eğitim kurumu ve öğretmen yetiştiren kurumlar açılmıştır. Yeni kaynaklar oluşturulmaya çalışılmıştır. Çünkü eğitime yapılan harcamalar aslında devletin geleceğine ve devamına yapılan yatırımları teşkil etmektedir. Her birey Cumhuriyetin getirdiği eğitim politikasına yönelik olarak yetiştirilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan bütçe görüşmelerinde Maarif Vekilleri geçmiş dönemlerle içinde buldukları dönemi ve faaliyetleri karşılaştırma esasına dayanarak ortaya eğitim-öğretim alanındaki farklılıkları ortaya koymuşlardır. Yapılan eğitim harcamalarının kuruluşuna hesabını millet önünde izah etmişlerdir. 1927–1930 yılı arasında geçen sürede Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan tüm bütçe görüşmelerinde Maarif bütçesine ayrı bir ehemmiyet verilerek; her seferinde de tartışmasız kabul edilmesi, Cumhuriyet idarecilerinin bu konuya ne derece önem verdiklerinin bir göstergesi olmuştur. Osmanlı devleti döneminde devlet eliyle tamamlanamamış tüm faaliyetler yeni Türkiye Cumhuriyetinde adım adım gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Eğitim açısından ne gibi ekonomik zorluklarla karşılaşılıp bugünlere nasıl ve ne şekilde gelindiği mecliste tartışılmıştır. Osmanlı döneminde eğitime ait bir ekonomik gelirden söz edilemezdi. Çünkü devletin askeri ve siyasi alana yapmış olduğu yatırımlar çok önemli görülmüştür. Osmanlıda asıl eğitim askeri eğitimidir. Askeri eğitimlerden beklenen neticenin alınmadığını kaybedilen savaşlarda ve anlaşmalarda açıkça görülmektedir. Daha kurtuluş savaşı yıllarında Mustafa Kemal Paşa kaybedilen bu süreci yeni eğitim-öğretim faaliyet ve atılımlarıyla eskisinden daha güçlü hale getirmeyi amaç edinmiştir. Böylelikle Türkiye Cumhuriyeti sadece askeri alanda değil tüm alanlarda da kendisini göstermiştir. 1927-1930 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisindeki konuşmalara bakıldığında eğitimle ilgili ekonomik açıdan birçok eksiklik olması tartışmalara neden olmuştu. Her ne kadar eğitim ve eğitime ayrılan bütçe konusunda muhalif görüşler olsa da bu alandaki faaliyetlerin kısa sürede gerçekleştirilmesi için ortak kararlar alınmıştır. Dönemin Milli Eğitim Bakanları gerekli adımları atmışlardır. Bunlardan en önemlisi de bütçe konusu olmuştur. Eski usul yardımlar ve bağışlarla eğitime ekonomik katkı sağlanamayacağı görülmüştür. Çünkü eğitim-öğretim alanındaki gelişmelerin takibi için sağlam bir bütçeye sahip olunması gerekliydi.

Neticede Türkiye Büyük Millet Meclisinde eğitim bütçesi konusu alınan kararların uygulanmasıyla güçlendirilmiş olup çağın gereklerine cevap vermiştir. Mustafa Kemal Paşanın başlattığı eğitim dinamikleri işlevini sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

Resmi Gazete (07.02.1929).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, Cilt 31, (12.04.1927), ss. 82-96.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, Cilt 24, (16.05.1926), ss. 175-176.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, Cilt 31, (12.04.1927), ss. 225-227.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, Cilt 12, (18.05.1929), ss. 44-46.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, Cilt 12, (19.05.1929), ss. 79-81.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, Cilt 19, (18.05.1930), ss. 104-159.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, Cilt 19, (18.05.1930), ss. 108-110.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, Cilt 19, (18.05.1930), ss. 112-113.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, Cilt 1, (18.05.1930), ss. 120-127.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, Cilt 19, (19.05.1930), ss. 156-159.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, Cilt 3, (22.04.1929), ss. 201-217.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, Cilt 3, (29.04.1928), ss. 357-360.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar Mecmuası, Devre 3, Cilt 6, (06.05.1928), s. 124.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar Mecmuası, Devre 2, Cilt 3, (13.04.1925), ss. 181-182.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar Mecmuası, Devre 2, Cilt 4, (22.03.1926), ss. 522-525.

Türkiye Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, www.bumko.gov.tr. sy.

Akın, Rıdvan (2002). “TBMM’nin İlk Bütçe Yasası: 1336 Muvazene-i Umumiye Kanunu”, *İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 2, 14-19.

Altın, Hamza (2008). “1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve Öğretmen Yetiştirme Tarihimizdeki Yeri”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13/1, 271-283.

Antel, Celal Sadrettin (1999). “Tanzimat Maarifi”, *Tanzimat Cilt 1 MEB Yayını Araştırma – İnceleme*, İstanbul, 440-462.

Arıbaş, Sebahattin & Görücü, İbrahim (2008). “İslamiyet’in Kabulünden Sonraki Dönemde Türklerde Eğitim”, *Türk Eğitim Tarihi*, İstanbul, 33-38.

Demirci, Cem (2003). “Eğitim Finansmanı”, (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara).

Devellioğlu, Ferit (1980). “Maarif”, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, 666-667.

Erdoğdu, Tayfur (1996). “Maarif-i Umumiye Nezâreti Teşkilatı I-II”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 51/1-4 – 52/1-4, 183-285.

Ergin, Osman (1977). *Türk Maarifi Tarihi*, Cilt 1-2, İstanbul.

Güvemli, Oktay (1995). *Muhasebe Tarihi*, Cilt 1-2, İstanbul.

Karakütük, Kasım (2001). “Cumhuriyetin Kuruluşundan Planlı Döneme Kadar Eğitimin Finansmanı 1923 – 1960”, *Milli Eğitim Dergisi*, 149, ss. 61-80.

Katırcı, Meral & Türk, Ercan (2010). *Cumhuriyet Döneminde Türk Milli Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1920-2010)*, İstanbul.

Kazıcı, Ziya (2003). *Osmanlı Vakıf Medeniyeti*, İstanbul.

Kılıç, Selda (2000). “Tanzimat Sonrası Osmanlı Vilayet Bütçeleri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 20, 31, ss.193-207.

Koçer, Mehmet (2008). “Tanzimat Dönemi Osmanlı Eğitimi ve Eğitim Kurumları”, *Türk Eğitim Tarihi*, ss. 115-127.

Kodaman, Bayram (1988). *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, TTK, Ankara.

Kuruca, Nazım (2008). “Osmanlı Devletinin Kuruluşundan Tanzimat’a Kadar Olan Dönemde Eğitim (1299-1839)”, *Türk Eğitim Tarihi*, ss. 53-57.

Leylak, Halil (2008). “İslamiyet Öncesi Dönemde Türklerde Eğitim”, *Türk Eğitim Tarihi*, ss. 14-20.

Özer, Fuat (2005). “Mustafa Necati Bey (1894-1 Ocak 1929)”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 8, 13, ss. 165-188.

Saydam, Abdullah (1999). “*Osmanlı Medeniyeti Tarihi*”, Derya Kitabevi, Trabzon.

Soydan, Tarık (2013). “Osmanlı’dan Cumhuriyet Dönemine Türkiye’de Eğitimin Gelişmesi ve Finansmanı Sorunu”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, ss. 53-70.

Yıldız, Hatip (2009). “Diyarbakir Vilayeti Maarif Masraf Bütçeleri (1870-1920)”, *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 1, ss. 89-103.

Yücel, Ali Hasan (1938). *Türkiye’de Ortaöğretim (1921-1925 Dönemi Milli Eğitim Harcamaları)*, İstanbul.

Zengin, Salih Zeki (2004). *Tanzimat Dönemi Osmanlı Örgün Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi ve Öğretimi (1839-1876)*, İstanbul.

EKLER

MAARİF VEKİLİ MUSTAFA NECATİ BEY (İzmir) — Efendiler, Heyet-i Âliyenizin tasvibine arz olunan 1927 Maarif Bütçesi hakkında izahat vermeden evvel geçen sene bütçesi ve Meclisi Âlînin kabul ettiği kanunlar sayesinde Cumhuriyet maarif hayatının nasıl ve ne yolda yürüdüğüni arz etmek isterim.

İki sene bütçesini mukayese :

Efendiler, bu hususta Meclisi Âlîlerine hesap verirken hakiki bir vicdan inşirahı duymakta olduğumu gizlemeyeceğim. Çünkü bir senelik maziye doğru bu bakış Cumhuriyet maarifinin inkişafını vesâikle rakamlarla gözümüzün önüne koymaktadır. Vakıa 1341 Maarif Bütçesi 7 742 508 lira ve müllhak bütçe ile idare olunan öksüz yurtları bütçesi 1 377 205 lira ki, ceman 9 119 713 lira idi. 1926 bütçesi ise sadece 747 806 liradır. Bundan geçen sene tasarruf ettiğimiz 400 000 lira tenzih olunursa maarif bütçesi yedi milyondan ibaret kalır. Yani 1341'e nazaran iki milyon küsur lira eksiktir. Meclisi Âlînin tasvibine arz olunan 1927 bütçesi ise 1926 senesinin aynıdır. Buna sebep de devletin birinci derecede fâcîl umranı ve iktisadi inkişafının temini imkânını mütevazin bütçe dahilinde vücuda getirmek zaruretidir. Eğer bütçedeki bu noksanlık Meclisi Âlîlerinin tasvibine ikutan eden tedbirlerle telafi edilmemiş olsaydı ve Millet Meclisinin sarfına mezuun kıldığı tahsisat santimi santimine en hayırlı ve müslim yokda sarf edilmemiş bulunsaydı bu kadar eksiklen maarif bütçesi Cumhuriyet maarifinin inkişafını temin edemezdi. Halbuki bu noksanı rağmen son senede de maarif hayatımız her derecede hakiki inkişaf yolunda ilerlemiştir. Meclisi Âlîlerinin kabul buyurduğu kanunlara ve tedbirlerle medyun bulunduğumuz bu terakkîyi Heyeti Âliyenize ve bu vesile ile de efkârı umumiyeye izah etmek isterim.

İlk Tahsil

(Muvazene-i umumiyeden idare olunan ilkmektepleri mukayese : Şehir ve köy yatı mektepleri : 1341 bütçesinde muvazene-i umumiyeden ilk tahsil için leyhî iptidaiyelerin mekteplerinin ve maaş masrafı olarak (400 000), vilâyat mekâtibine muavenet olarak (500 000) lira ve yine öksüzlere ilk tahsil temin eden öksüz yurtları için (1 377 205) lira ki ceman (2 277 000) lira tahsis olunmuştu. 1926 senesinde ise köy ve öksüz yurtları yerine katım olan şehir yatı mektepleri maaş ve masrafı olarak (1 250 000) lira muhassastır. Şu halde muvazene-i umumiyeden idare edilen ilkmektepler tahsisatı geçen sene evvelki seneye nispeten bir milyon küsur lira noksandı.

Efendiler; buna rağmen iftiharla söyliyebilirim ki köy ve şehir yatı mektepleri kemiyeten değilse de keyfiyet itibariyle hakiki inkişafa mazhar olmuşlardır. Bunun sebebi şudur: Köy yatı mektepleri münahasıran mektebi olmayan köy çocuklarını okutmak üzere açılmıştı. Halbuki işe ve bina zarureti ile şehir ve kasabalarda açılan bu mekteplere köy çocuğu kadar şehir çocuğu da alınmış bulunuyordu. Vekâlet, şehir çocuklarının neharî mekteplerde okuyabileceğini düşünerek bu mektepleri yalnız köy çocuklarına hasredekcek vechile tanzim etmeye çalıştı. Diğer oihetten öksüz yurtlarında hakikaten babasız ve arsız ve binaenaleyh devletin vesayetine muhtaç talebe olduğu gibi bu şeraiti haiz olmayanlar da mevcuttu. Diğer oihetten ilk tahsili ikmal etmiş iken yine mekteplerde yiyip içen çocuklar da vardı. Bu yurtların bir çok müteferrik binalara dağılmış olması yüzünden fazla masraf ihtiyar olunmakta idi. Yurtta ilk tahsili bitiren çocukları hayata hazırlayacak devlet müesseseleri ve hususî müessesat mevcut iken bunlar oralara gönderilmeyerek yurtlar içinde pek nakus vasaitle hayata hazırlanmak isteniyordu. Vekâletimiz fazla masrafı mucip olan bütün bu esbabı izaleye çalıştı. Yurtları en sıhhi binalarda topladık. İlk tahsili temin ettiğimiz çocukları hayata ihzar eden müesseselere hâmen yerleşirdik. Bu sayede masrafı tenkis ettiğimiz gibi eski öksüz yurtlarını da hakiki leyhî mektepler haline ifrag ettik. Ve bu şekle girdikten sonra bunlara öksüz yurdu demek doğru olamazdı. Bunlar en iyi tahsil veren ilkmektepler şeklini alıyordu. Bugün (3870) çocuk bu şehir yatı mekteplerinde kabul olduğu kadar iyi şerait tahtında tahsil etmekte ve işe olunmaktadır. Binaenaleyh Heyeti Âliyenizi temin ederim ki, bir milyon lira noksanına rağmen muvazene-i umumiyeden idare olunan ilkmektepler son senede pek iyi inkişaf göstermiştir.

1926 senesinde umumî ilk tahsildaki terakkî ise Heyeti Âliyenizi memnun edecek bir haldedir. 1341 senesinde Türkiye'deki ilkmektepler adedi (5655) muallim miktarı (10593) talebe miktarı (346 459) idi. Bu sene ise resmî ilkmektep miktarı 5887, muallim adedi 11766, talebe miktarı 385455'dir. Şu halde talebe miktarı yüzde 11 artmış, 228 mektep ve 543 sınıf veya şube açılmıştır. Türkiye'miz her sahada en seri hatvelerle ilerlemek mecburiyetindedir. Binaenaleyh hepimiz en yakın maziye nazaran no derece ilerlemiş bulunduğumuzu hesap etmeye mecburuz.

Maarif Vekili sıfatıyla ilk tahsilin şu bir sene zarfındaki bu inkişafını memnuniyete huzurunuzda tespit ediyorum. Muallimlerdeki tezayüdün sebebi

ise kabul buyurduğunuz kanunlarla, muallimliği meslek haline getirmiş ve meslekten ayrılmış muallimleri tekrar mesleğe iade için vaz olunan kanuni tedabir ve muallimlerimizin refahına matuf kararlarınız ve meslektaşların umumi tesanüdünden mütevellit manevî kuvvettir. Bu gelecek senerde daha fazla olarak tekemmül edecektir. Bir parça sonra da arz edeceğim gibi imparatorluk devrinin çok mühim bıraktığı ilk maârifin bu terakkisi elbet kâfi değildir. En kısa bir müddet zarfında bütün Türk çocuklarını okutmaya ve hakiki bir vatanı için lâzım gelen umumî terbiyeyi vermeye mecburuz. Benim memnuniyetim, bu hedefe doğru yürümekte olduğumuz içindir. Yoksa varılacak hedefe o kadar yaklaşmış bulunmadığımızı tamamen biliyorum. Şimdi her iki senenin orta tahsilini mukayese edeceğim :

Orta tahsil mukayese :

1341 senesinde orta mektep ve liseler için muhdes olan maaş ve masraf, tahsisatı fevkalâde hesap edilmeksizin 2 351 000 lira idi. 1926 senesinde ise 669 395 lira noksanıyla ancak 1 681 605 liradır.

Bu eksikliğe rağmen, bir taraftan geçen sene Heyeti Âliyelerinin kabul ettiği kanun dairesinde orta mektep ve lise muallimlerinin maaşlarına zamir yapılmış, diğer cihetten okutduğumuz löyl ve neharî talebe miktarı (4085) kişi artmıştır. Tahsisatın azalmasına rağmen bunları terfih etmiş olmamızın ve daha fazla talebe okutmuş olmamızın sebebi bir taraftan mektepleri taksif suretiyle on az masrafla çok ve en iyi tarzda talebe okutmak çaresini aramış olmamızdan ve diğer cihetten memur miktarında tasarruf yapmış olmamızdan ileri geldi. Orta tahsil müdâvim talebemizin miktarının bu sene zarfında yüzde 13 nispetinde artmış olması bu sahada maârifimizin ilerletmekte bulunduğu hakkında Heyeti Âliyenize kanaat vermeye kâfi geleceğine şüphe etmiyorum.

Muallim mektepleri :

1926 bütçesiyle ihdası kabul olunan köy ve orta muallim mektepleri tahsisatı hariç olmak üzere muallim mekteplerine verilen maaş ve tahsisat her iki senede hemen hemen birbirine müsavidir.

Halbuki bu sene 1341 senesine nazaran muallim mekteplerine 831 fazla talebe alınmıştır. Aynı tahsisatla fazla talebe alabilmemiz lise ve orta mekteplerde takip ettiğimiz usulü burada da aynen tatbik ettiğimizden ileri gelmiştir.

Bu mukayeseyi diğer sahalara da teşmil etmek Meclisi Âlinizi fazla işgal etmek olur. Hülâsatan arz etmek isterim ki 1341 senesine nazaran bu senenin

bütçesi iki milyon noksan olduğu halde Heyeti Âlinizin verdiği veçhe ve salahiyet dairesinde çalışarak daha fazla talebe okutmaya ve muallimlerimizi bir parça daha terfih etmeğe muvaffak olmuştur.

Yüksek tedrisat :

Tarihi hizmetî Heyeti Âliyenizce maârif olan «mektebi mülkîye» en iyi bir tarzda inkişaf etmektedir. Bu sene bu âli müessesenin bütçesi bir miktar daha artmıştır.

Ve mali ve siyasi ve idarî şubeleri teşkilâtı bu sene tamamlanacaktır. Yüksek muallim mektebinin en iyi muallim yetiştirecek veçhile inkişafı için sarf edilen mesaiyi bu sene de takip edeceğiz.

Yen teşkilat :

Nispeten azalmış bütçe ile yapılan işler yalnız bu sahada kalmamıştır. Geçen sene Meclisi Âlinin kabul ettiği Maârif Teşkilâtı Kanunuyla ihdas edilen teşkilâtı tamamen tatbik ettik. Bir taraftan merkezde Talim ve Terbiye Heyeti teşkil ettik. Diğer cihetten maârif emînlikleri vücuda getirdik, şimdi bu yeni teşkilâtın verdiği manevî semereyi huzurunuzda bu kürsüden söylemek isterim :

Heyeti Celîlelerinin mahamudur ki maârif meselesi «baştan nihayete kadar bir ilim ve ihtisas meselesidir. Maârifte atılacak her hat ve bir tetkike, tecrübe, ilmi bir temyiz muhtaçtır.

Maârif Vekâletinin deruhte ettiği terbiyeyi umumîye masaili gerek vasaîti gerek gayesi itibarıyla bir ilim meselesidir.

Geçen seneye kadar maârif Vekâletinin böyle ilmi bir istigare heyetine malik olmaması hakikî noksan idi. Arada sırada heyetler toplamakla, onları pek acele olarak karar vermeye davetle bu noksan izale edilemezdi.

Heyeti Âliyeniz Talim ve Terbiye Heyetinin teşkil etmekle maârif teşkilâtındaki hakikî bir eksikliği izale etmiş oldu. Bu heyetin bir senelik meâsinin bilançosu Meclisi Âlinizin bu kararında ne kadar isabet etmiş olduğunu göstermek için kâfidir. Muhtelif maârif meselelerinde ilmi tetkiklerle heyetin yaptığı yardımları bir tarafa bırakıyorum. Acele kararlar vererek maârifte istikrarsızlığın önümü almak hususunda böyle bir heyetin yapacağı büyük hizmeti de söylemek istemiyorum, sadece maddeten yapılan işleri sayacağım...

Cumhuriyet vatandaşını tabiatın en çok istifade edecek ve millî cemiyetimize en fazla yarayacak veçhile yetiştirmek maârifin en mühim umdesi idi, Ta-

İlk tedrisat müfettişlerinin mekteplerin inkişaf ve tekmülünü nokta-i nazardan ifa edecekleri rol çok ehemmiyetlidir. Müfettiş, talimatname ve programlara tatbikatını sahil bir nazarla teftiş ve murakaba eden bir memur olmaktan ziyade muallim ve mürebbileri irşat eden, onların işlerinde vazifelerini muavenet ve rehberliği ile kolaylaştırarak, muallimlere muallimlik eden en kıymetli bir terbiye unsurudur. Müfettişlik şu şekilde anlaşılınca bugünkü teftiş şebekesinin takviye ve ıslaha muhtaç olduğunu itiraf etmeye mecburuz. Şimdiye kadar ilk tedrisat müfettişlerini yetiştiren hususi bir müessesese mevcut değildir. Müfettişler gelişmiş güzel intihap ediyor, bunların intihabında daha ziyade kadem nazarı dikkate alınıyor. Menşee ve ehliyet ekseniye ihmal olunuyordu. Halbuki teftiş vazifelerini hüsnü ifa edebilmek için müfettişlerin hususi bazı evsaf ve kabiliyetlere malik bulunmaları lâzım geldiği gibi muallim mektebi tahsilinden maada hususi bir tahsil almaları da icap eder. Bu sene açılan ve gelecek sene ıslah ve ikmal edilecek olan orta muallim mektebi ilk tedrisat müfettişlerini de istediğimiz şekilde yetiştirecek, onlara vazifelerinin icap ettirdiği malumat ve terbiye meslekiyeyi temin edecektir.

İmamah bir taraftan orta muallim mektebi tedrisat müfettişlerini hazırlarken mevcut müfettişlerin de kıymetini açacağımız teftiş kurslarıyla yükseltmeye konditörinden azami istifade teminine çalışacağız. Kurs talimatname ve programı ihzar edilmiştir. Bu sene tatbikata da geçeceğiz.

Dövlət hayatının her şubesinde teftiş ve murakabenin ehemmiyeti müstâğnai izahdır. Bu vazifei murakabeyi ifa eden vekâlet heyeti teftişçisi bu sene zarfında yoniden yapılan bir talimatname ile ihtisaslara tefrik olunmuş ve bu suretle daha salâhiyetle teftiş yapılmak imkânı temin edilmiştir.

Efendiler; geçen senenin hesabını vermekte sarfımızı bir hayli sui istimal ettim. Şimdi müsaadenizle 1927 bütçesini kısa bir surette tahlil edecek ve Vekâletin önümüzdeki sene zarfındaki programını izah edeceğim.

1927 bütçesi: Elimizde bulunan bütçeyi geçen seneki ile mukayese buyursanız memur adedinde imkân olan tasarrufun yapılmış olduğunu teslim buyursunuz. Merkez maaşat ve ücretlerinde geçen seneye nispeten yapılan tasarruf, tahsisatı fevkalâde harîç artılmak üzere on bin liraya yakındır. Bazı maddelere yapılan zamaim münhasıran vazâifi bir parça daha iyi ifa etmek içindir. Meselâ tahsil gör-

memiş olanlara malumat vermek üzere açılan halk dersanelerine bir parça daha fazla muavenet temin edeceğiz. Encümeniniz tarih encümeni masarifi ve hakiki huzurunu ehemmiyetli bir surette artırmayı münaşip görmüştür. Mîlli tarihimizi tenvir ve tedvin etmek için verilen bu tahsisat cebette istikrar olunamaz. Bu mesai ancak hakiki bir enstitü sayını istilzam eder. Tarihle müteavvâgî olanları birleştirerek ilmi bir yolda yürüyebilmek için tarih Encümeni'nin darülfunun tarih ve Türkiyat Enstitüsüyle tevhibi mesai ederek çalışması lâzımdır. İlim adamlarımızdan az olduğu nazara alınursa tevhibi mesainin ehemmiyeti bir kat daha tebeyyün eder. Heyeti Âliyeniz tensip buyursa tarih Encümeni'nin böyle bir tevhibi mesaiye davet edeceğim. Maarif Vekâletimizin şiarı daima mütehasıslara müracaat etmek ve atacağı hatırları ilme istinat ettirmektir. Bunun için ecebî mütehasıslardan istifade edeceğiz. Bu arzu iledir ki ecebî mütehasısları tahsisatı yirmi bin lira tezyit olunmuştur. Muallimlerimizin mesleki ve ilmi kıfayelerini artırmak için her türlü tedbirlere tevessül zaruretindeyiz. Geçen sene zarfında bu maksatla yapılan faaliyetler çok faydeli neticeler vermiştir. Bu faaliyetler bilhassa, kurslar şeklindedir. Almanya'dan celp edilen eliş ve resim mütehasısı profesörler ile geçen sene tatilinde Ankara'da açılan iş prensiplerine müstenit tedrisat kursları çok faydeli olmuştur. İsvetli mütehasısların idaresi altındaki terbiye bedeniyeye kursları halâ devam etmekte ve muallimlerimizin bu husustaki kudret ve kıymetlerini artırmaktadır. Bir taraftan da Amerika'ya bir mütehasısların idare ettiği idareî boyut kursu kadın muallimlerimizi, kızlarımızın terbiyesinin esas olacak ameli ev idaresi malumatı ile tehziz etmektedir.

Sonra ilköğretim muallimleri için ayrıca mesleki ikmal kursları da açılmıştır. Bu faaliyete bu sene daha vâsi bir mikyasta devam edeceğiz.

Efendiler; her sahada mütehasıslar ve malumatlı gençlere muhtaçız. Bundan sarfı nazar mekteplerimize kıymetli muallim bulmak için gençlerimizi kabîl olduğu kadar fazla Avrupa'da tahsil ettirmek ihtiyacında olduğumuza da şüphe yoktur. Maalesef bütçe zaruretî Avrupa talebe tahsisatını on beş bin liradan fazla artırmaya müsaade etmemiştir. Encümeninizin muhterem mazbata muharririnin dediği gibi maarif bütçesinin bu fasalalarında görülen zamlar tenzil ve noksanlar yanında pek zayıf denecek derecededir.

Şehir yatı mektepleri tahsisatından verilmesi için kanun,

Buna mukabil 1926 bütçesinde mevcut olduğu halde kaldırılan şehir ve köy yatı mektepleri tahsisatı vardır. İlkmektepler tahsisatının tesviyesi idareî hususiyelere ait olduğuna göre köy yatı mekteplerinin mümkün mertebeye idareî hususiyeler tarafından açılması ve onlar tarafından idaresi lâzımdır. Şehir yatı mekteplerine gelince bunların masarifi ve masraflarının yüzde onlardan toplanılan paradan tesviye için Heyeti Aliyenizin tasvibine bir kanun lâyhası arz olmuştur. Bütçe zaruretinden tevdiât eden ve inşaatı hâle gelmemek için idareî hususiyelerle verecekleri yüzde onlarla idaresini düşünmüyoruz. Bu kanunun kabul buyurulacağını ümit ediyorum.

Efendiler; günden güne artan maarif ihtiyakını yalnız muvazeneî umumiyeye ile temin etmek imkânsızdır. Uzak yerlerden leyli olarak liselerinizde tahsil etmek isteyen gençleri bütçe müsaadesizliği dolayısıyla kabul etmemek şıkına gidemeyiz.

Bunların verecekleri para ile masraflarını temin etmek üzere hususî tertibat almak zaruretî vardır. Şehirlerimizde gençlerin yatıp kalkacakları yerleri olmaduğuna göre mektep müdürlerinin nezareti altında iyi bir pansiyon hayatı geçirmeleri zaruridir, bu sayede bütçenin kabarmasından da kurtulmuş ve tahsili teşvik ve teşrih etmiş olacağız onun için Heyeti Aliyelerine teklif edilen pansiyon kanununun vekâlete geniş bir salâhiyet verecek bir surette kabulünü rica ederim..

Gelecek sene içinde yapılıcak işler

Mesleki mektepler :

Efendiler bu mütevazı bütçe ile önümüzdeki sene zarfında Maarif Vekâletinin yapabileceği işler hakkında da bir kaç kelime ile izahat vermek istiyorum. İlk defa olarak vekâlet, mesleki tedrisatla uğraşmak vazifesini deruhde etmiş oluyor. Bunun için dünyaca tanınmış olan büyük bir mütehassısı memlekete tetkikata davet ettik. Onun tetkikatının neticesine göre emin bir program çizeceğiz. Yirminci asır hayatı o hali almıştır ki her demokratik millet terbiyeî umumiyeye ile beraber her sınıf halkı mesleğe hazırlayacak tertibatı almayı vazife bilmıştır. Bilhassa küçük sanayin hâkim olduğu memleketimizde işçileri ve ilk ve orta tahsilderi sonra hayatta bir mesleğe girecek olan kız ve erkek gençleri bir mesleğe hazırlamak ve bütün sanat erbabının millet ve şahsının iktisadî menfaatlarını tamamen müdrük bir hale getirmek Türkiye iktisadî

hayatı için en ehemmiyetli bir mesele olduğunu elbette takdir buyurursunuz. İktisadî hayatımız münevver işçiler, münevver sanat adamları sayesinde onların mükferit ve müşterek mesaisi sayesinde yükselebilecektir, Maarif Vekâletinin mevcut tedrisatta iyi hatvelerle yürütülmesinin bu gayeyi temin eyleyeceğini şüphesiz add ediyorum. Heyeti Aliyenizin bu hususta muzaheret edeceğini de muhakkak biliyorum.

Avrupa talebe hayatı :

Avrupa talebe hayatının tanzimini esaslı bir vazife addetmekteyiz. Avrupa'daki Türk tabecisi meselesinin yalnız Maarif Vekâletinin satafı idariyesi noktai nazardan değil, daha şümulü ve millî bir noktai nazardan mütalaa ve tedkik edilerek salim bir tarzda halle iktisadî ettirilmesi zaruridir. Bu hususta yakında Heyeti Aliyelerine kanunî teklifatta bulunacağımı ümit ediyorum.

Muzır neşriyat ve sinema filmeleri :

Efendiler gençliği millî vazifeler ve mefkûrelerle yetiştirmek ve bir takım muzır neşriyatın tesirinden korunmaya çalışmak vazifemizdir. Vekâlet bu hususta garp memleketlerinde tetkikatta bulunarak bizim şeraitimize göre ve hürriyeti matbuata katıyıcı zarar vermeyecek bir şekilde alınması lâzım gelen tedbiri bir kanun lâyhasıyla Meclisi Âlinize arz edecektir. Sinema filmleri için de garp memleketlerinin kabul ettiği şekli kabule mecburuz. Bu hususta takdim edeceğim kanunun kabulünü rica ederim.

Köylerde ilkmektepler :

Millî vahtetin temini, Türk vatandaşının tabii kuvvetlerinden azami istifade ederek refaha mazhariyeti ilk tahsilin köylere kadar girmesiyle mümkündür. Memleketimizin millî ve iktisadî mefkûresinin tahakkuku için maarifin bu yolda taammümünden başka çare var mıdır?

Onun için vekâlet şehir ve köylerimizdeki çocuklara terbiyeî umumiyeye vermek tedabirini en mühim işlerinden biri addeder. Fakat bu mesele köylerin içtimai teşekküllerine ve geniş bir tarzda muallim yetiştirmek esasına dayanmaktadır. Bu yolda hakiki bir program dairesinde hareket edeceğiz. Yalnız şurayı bir kere daha tekrar ederim. Her kuvvetten, her fırsattan her teşekkülden istifade ederek köylere kadar terbiyeî umumiyeyi temine çalışacağız. Bu hususta takip eyleyeceğimiz program diğer bir fırsattan istifade ederek arz eyleyeceğim. Nüfusumuzun azim bir ekseriyetini teşkil eden ve millî istihsalin temeli olan

tep çocukları sıralarda hazmelyiyorlar. Eski mekteplerde verilen malumat bizi tabiatıyla mücadeleye sevk edecek, biz de hareket ve iş galibiyetini uyandıracak kıymetten ari idi. Eski hocaların verdiği malumat sadece belletilen şeylerdi. Bugünkü çocuk bellediğini kullanan, bellediği şey sayesinde kendine yol bulacak olan çocuktur. Efendiler, bu farkı daha fazla ileri götürmek zaittir. Bugünkü çocukların malumat vüsatını aynı yaşta dünkülerle insaf dairesinde mukayese eylerseniz atığımız hatvenin ehemmiyetini anlarsınız. Onun için bugünkü muallimlerin yüksek seviyesini ve kıymetini hürmetle selamlarım. Bazı müesseselerimizin Garp'taki emsalinden hiç dun bir vaziyette olmadığına işaret eylerim.

Efendiler, bu fark maarif gayemizin tebeddülünden ileri gelmiştir. Dünkü maarif dünyevi değildi. Millî değildi, bittabi demokratik de değildi. Bugünkü maarif dünyevidir. Yani tefekkürü daraltan ve vicdan hürriyetini kıran her türlü tesirlerden uzaktır. Bugünkü maarif (modern) dir. Yani terbiyenin esaslarında ve usul ve tarzlarında tamamen ilmi esaslar hâkimdir. Bugünkü maarif millidir, yani gençleri bütün yaşayan müesseselere emel nefkürelere, elhasıl Türk Cemiyetine itilbak ettirmek ve onlara azami itümai kabiliyet vermek hedefini takip eder.

Efendiler hulâsa maarifimizin hedefi büyük Resicumhurumuzun en veciz en belîğ bir surette (339) da ifade ettiği şu yüksek düstur ile gösterilebilir:

(Türkiye maarifinin hedefi, malumatı insan için fazla bir süs, bir vasıtai tahakküm veyahut medeni zevkten ziyade maddî hayatta muvaffak olmayı temin eden ameli ve kabili istimal bir cihaz haline getirmektir.)

Vekâletiniz bu büyük sözle çizilen yolda yürüyor. Türk gençliği muttarit ve muntazam mestisiyle ati için ümitbahş bir hayat yaratacak kabiliyeti iktisap etmektedirler. İnkılabın prensiplerine aşık bir nesil yaratmak gayemizdir. Hayat ve ümit dolu kalpleriyle memleket için, millet için feyizkâr ve hayırkâr birer varlık olacak gençliği yetiştirmek için fedakâr mesai arkadaşlarımız ve aziz meslektaşlarımız canla başla çalışmaktadırlar. Onlara büyük bir samimiyet ve kuvvetle itimat edebilirsiniz. Maarif hayatı umumiyesinde başlayan ve devam eden varlığımız. Heyeti Aliyenizin gösterdiği teveccüh ve itimadı bihakkın iktisap etmek için çalışacağına emin olabilirsiniz. Muhterem arkadaşlarımızın gösterdikleri itimat ve kanunlarımızın müzakeresi esnasında vukubufan müzaharetlerine teşekkür ederim. Her halde maarif tarihi

Meclisi Âlinizin eserlerini takdir ve hürmetle kaydedecektir (sürekli alkışlar).

RASİH BEY (Antalya) — Muhterem arkadaşlar, Vekil Beyefendi Maarif teşkilatından bahis buyururken vekâletin en vasi mesai kuvvetinin muallim yetiştirmeye tevcih olduğunu beyan ettiler. Bendeniz de aynı nokta üzerinde bazı mütalaat dermeyan edeceğim. Malumu Âliniz ilk tedrisat vergisi bugün en çok şikâyetini dinlediğimiz vergilerden biridir. Bu vergi ağırlığı ile kalmıyor, vilayet meclisleri köylere mektep açabileceğiz, açabiliriz kaygısıyla bütçelerine maaş ve masraf diye, bir çok paralar koyuyorlar. Köylerden senelerce bu paralar tahsil ediliyor. Fakat muallimsizlik yüzünden mektep açılmıyor. Bu sene dairei intihabiyeme uğradığım zaman maariften aldığım cetvelde 162 ilkmektep mevcut olduğunu gördüm. Vilâyet dahilinde bunların kaçının açık olduğunu sordum. 113'ü açık, 49'u kapalıdır cevabını aldım. 49'unun kapalı olmasıyla beraber köylerden yine 49 mektebin hem maaşat ve masrafı tahsil ediliyor. Onun için ilkmektep teşkilatını tevsi etmek esası umdemiz olmakla beraber iptida temin edeceğimiz şey muallim yetiştirmektir. Muallim yetiştirmek için biran evvel muallim mekteplerini geçen sene kabul ettiğimiz kanun mucibince müstacelen yapmak, fazla muallim yetiştirecek müessesat vücuda getirmek lazımdır. Bu noktadan Vekil Beyden vekâletin idarei intihabiyem içinde bulunan o mahallere nazarı dikkatini celp etmesini rica edeceğim. Antalya maarif emaneti mıntukası, Adana ve İzmir mıntukası müessesatı ilmiyesinden istifade etmektedir. Fakat Adana ve İzmir mıntukası da aynı bizim mıntukamız gibi kendi ihtiyacını temin edemediği için muallim artırıp veremiyor. Veremediği için bizim seneden seneye artırmamız lazım gelen ilk mekteplerimizin adedi artmıyor. Bunu Vekil Beyin nazarı dikkatine arz ediyorum. Lise yoktur kız ve orta mektebi de yoktur. İlk tahsilini ikmal eden vilayetimiz dahilindeki kızlar tamamen orta tahsilden mahrumdurlar. Eğer imkânı varsa bu seneki tahsisatları dahilinde oradaki erkek orta mektebini liseye tahvil ile beraber bir kız orta mektebinin de açulmasını rica edeceğim. Bundan sonra bir noktaya Vekil Beyefendinin nazarı dikkatlerini celp edeceğim. Mekteplerimizdeki lisan tedrisatı malumu Âliniz şimdiye kadar lisan tedrisatında muvaffak olarak bugün lisandan istifade eden arkadaşlarımız varsa her halde hususi tedrisattan istifade etmişlerdir, mekteplerdeki lisan tedrisatımız nedense iyi bir semere vermiyor. Bu kabahat usulü tedriste

midir? Yoksa istihdam ettiğimiz muallimlerin lisan tedrisinin zayıf olmasından mıdır?

Her halde bu derdi de tedavi etmek için vekâletin çok ehemmiyetle bu işle alakadar olması, meşgul olması lazımdır.

Lisan tedrisatı üzerinde bir noktaya daha temas edeceğim. Bilmiyorum bu hususta vekâletin nokta nazarı nedir? Biz lisan tedrisatını hemen umumiyet itibarıyla - pek az istisnası var - Fransızcaya hasrediyoruz. Zannedirim ki, lisan tedrisatını da bir lisan üzerine hasretmemiz muvafık olamaz. Bilhassa bugün ilim lisanı olarak Almanca çok ileri gidiyor. Biz yalnız Fransız lisanı üzerinde ısrar etmekle pek nafi bir hareket yapmıyoruz kanaatindeyim.

Vekil Beyefendinin temas buyurdıkları mühim bir nokta da; kız mekteplerine tedbir menzül mütehasası getireceklerini ve programlarda tadilat yapacaklarını söylediler. Hakikaten bugünkü kız liseleri programları ile erkek liseleri programları arasında pek az fark vardır. Halbuki tedbiri menzül unvanı altında toplanan ev huzusihhası, çocuk huzusihhası, ev idaresi, mutfak idaresi, mutfağın levazimatını temin gibi bir ev kadını için, bir ev annesi için zaruri olan hususları liselerde öğretmek zarureti vardır. Yalnız liselerimizden yetişmiş, edebiyat okumuş, edebiyat görmüş hanımlarımız - görüyoruz ki - evlerimizi idare edemiyor. Bugünkü nüfus nazariyesine göre bugün memleketin muhtaç olduğu nüfus, her halde o liselerden yetişen annelerin memlekete yapacağı feyiz ile memlekete vereceği nur ile artabilecektir. Efendiler; bugün nüfusumuz azalıyor diyoruz. Bilhassa çocuklar çok ölüyor diyoruz. Zannediyorum ki, çocuk vefiyatının mühim kısmı, çocuk bakmak ilmini o küçük annelere öğretilmediğimizden neşet ediyor. Onun için huzusihhası dersinin bilhassa kız liselerimizde çok yer tutmasını Vekil Beyden rica ederim.

Maruzatıma hitam vermezden evvel Antalya için lise ve muallim mektebi tesisinin sırf mevzii bir şey olmadığını arz etmek isterim. Bilhassa o mütakanın hepimizce malum olan ehemmiyeti bu tesisatın çok tesiri olacaktır. Heyeti umumiyenizden de rica ederim, Vekil Beyden de rica ederim. Orada o iki müessesenin tesisini kütüflarından bekleriz (çok doğru sesleri).

MAARIF VEKİLİ MUSTAFA NECATİ BEY (İzmir) — Efendim, Rasih Beyefendi arkadaşımız bazı noktalar üzerinde fikir dermeyan buyurdular. Ona cevap vereceğim. Evvela muallim mektepleri biran evvel yapılsın buyurdular.

Efendiler; bizde şimdiye kadar mektepler lalettayın bir planla yapıldı. Biz bu iş için bir mütehasası getirdik. Buradaki teennimiz iyi yapmak, muntazam yapmak, tam manasıyla yapmak içindir. Lalettayın yapmamak içindir. Binaenaleyh Mayıs iptüdasında münakaşaya konacaktır ve bu esas dahilinde mekteplerin bu sene zarfında inşaatına başlanacaktır ve bunu diğer münakasalar takip edecektir. Bundan maksadımız budur.

Mektep vergisi meselesine işaret ettiler. Zaten Re- isicumhur Hazretleri sene başı nutuklarında buna işaret etmişlerdir. Mektep vergisi kanunu layihası yapılmıştır ve bu kanun layihası Heyeti Vekilededir, Yakın vakitte Heyeti Aliyenize takdim edilecektir. Bu kanunla mektep vergisini azami surette tanzim etmek neye mütevakıf ise onu yaptık. Heyeti Aliyenize gelecektir. Ve bu kanunla mektep vergisinde gördüğümüz müşkülât ref edilmiştir.

Rasih Bey kardeşimiz Antalya için bir Muallim Mektebi ve bir lise istediler. Efendiler, demin ben söylerken kuvvetlerimizi teksif ettik ve liselerimizin bazılarını kaldırarak topladık dedim. Bunu söylediğim zaman maksadım şu idi. Muallimimiz yoktu, alât ve edevatı tedrisiyemiz yoktu, binamız yoktu. Binaenaleyh lalettayın bir binanın kapısında bir levha talik edip bir mektep yapamayız. Onun için muallim yetişinceye kadar bu işlerde teenni etmek mecburiyetindeyiz. Yalnız Antalya'nın vaziyetini düşündüğümüz için orada mektep açmak için tedbir ittihaz ettik. Bir nehari muallim mektebi yaptık ve aynı zamanda orada leyli pansiyon teşkilatı yaptık. Bugün Antalya'nın nehari muallim mektebinde on dokuz talebe mevcuttur, okumaktadır ve gelecek sene, - Maarif Emriinin raporundan öğrendiğime göre - kırk talebemiz bulunacaktır. Oradaki talebe ihtiyacını nehari mekteplerle ikmal etmek öbür taraftan da diğer leyli mekteplerden talebe göndermek mecburiyetindeyiz. Şayet gelecek sene iptüdasında staj gören muallimlerden artar ve yeni bir müessesene kurabilecek bir hale gelirse bu müessesenin nerede kurulması lazım geldiğini Talim ve Terbiye Dairemiz tayin edecektir. Şimdiden bu husus için bir şey diyemem. Yalnız kızlar için, erkeklerimiz için orta mektepler açmıyoruz. Onun için ikmal mektepleri açmak mecburiyetindeyiz. Bunun için lazım gelen talimatları mahallerine gönderdik. Meslek mektepleri dahi açıyoruz. Buraya gelecek talebeleri de yetiştirmeye çalışacağız.

Lisan tedrisatı meselesi çok canlı bir meseledir, Bir seneden beri Talim ve Terbiye Dairemiz bunun-

la inşegüldür. Fakat efendiler bu mesele çok kolay bir mesele değildir. Evvela muallim meselesi çıkar, ondan sonra lisanın tarzı tadrisi nasıl olacaktır, o çıkacaktır. Bunun için bu sene bir kurs açacağız. Fakat bu, gün meselesi değildir. Bir defa muallim ister, ecnebi muallim getirdik, birkaç mektebe verdik bu sene nihayetinde o ecnebi muallimlerin faydası olup olmadığını tetkik edeceğiz, şimdi bununla meşgulüz.

Arkadaşımız bir nokta daha söylediler, dediler ki; yalnız Fransızca okunmasın, Almanca, İngilizce de okunsun.

Efendiler, mekteplerimizin bir çoklarında İngilizce, Almanca okunmaktadır ve Anadolu liselerimizde olduğu gibi İstanbul liselerimizin bir çoklarında da Almanca ve İngilizce, Fransızca okunmaktadır. Yani talebeler İngilizce, Almanca için ayrılmışlardır.

Hıfzıssıhha meselesi demin de arz ettim: Hıfzıssıhhat Dairesine ehemmiyet veriyoruz. Mekteplerimizde hıfzıssıhha dersleri vardır. Bunları da umumi şekilde tanzimine çalışıyoruz. Maruzatım bundan ibarettir. (Pekâlâ sesleri).

MUSTAFA FEYZİ BEY (Konya) — Vekil Beyefendi gerek zatâhlerinin ve gerek Heyeti Celîlenin malûmudur ki, iptidai tahsilini ikmal eden talebe orta tahsil görmek üzere müracaat ettiklerinde bunların bir kısmı kadro doldu diye kabul edilmiyorlar. Acaba bu elimizdeki bütçe mekteplerimize bu sene tahsili iptidaiyi ikmal edip orta tahsilini ikmal etmek arzu eden talebeyi bu mekteplere almaya kâfi gelecek midir?

MAARİF VEKİLİ MUSTAFA NECATİ BEY — Efendim, bizde orta tahsil iki türlü olur. Biri nehari diğeri leylidir. Nehari tahsil; heyeti aliyelerinin geçen sene kabul buyurmuş olduğunuz kanunla meccanidir. Binaenaleyh her hangi bir talebe müracaat ederse orta tahsile nehari olarak alınız ve almak tertibatımız da vardır. Leyli talebe için demin arz ettik, mevcut leyli talebe için, leyli teşkilatımız bütçe ile takyit edilmiştir. Fazla alamayız. Memleketin ihtiyacı vardır. Bunun için pansiyon tertibatı yaptık. Buna ait bir kanun layihası taktim ettik. Maarif Encümenindedir. Binaenaleyh tedbir alınmıştır.

REİS — Tahsin Bey; zatâliniz sual mi soracaksınız?

TAHSİN BEY (Aydın) — Söz istiyorum efendim.

REİS — Buyurun.

TAHSİN BEY (Aydın) — Beyefendiler, Maarif Vekili Beyefendiyi büyük bir inşirah ve bîpayan bir memnuniyet ve meserretle dinledim. Zaten kendisin-

den maarif meselesi hakkında pek büyük ümitler besler bir adam olduğum için bugünkü beyanatından büyük ümitlerimin tahakkuk ettiğini görerek kendisine teşekküratımı arz etmekle beraber bir mesele hakkında nazarı dikkatlerini celp etmek lüzumunu hissettim.

Malumu âlinizdir ki; biz bütün köylerde mektep açmak imkânını göremediğimizden dolayı gerek mektepsizlik gerek muallimsizlik ve gerek bütçenin ademi müsaadesi gibi esbaptan dolayı hiç olmazsa bazı köylerin pek kimsesiz kalan fakir çocuklarını okutmak için birtakım mektepler açtık. Bir tanesi de bizim Aydın'ın Bozdoğan kazasında açılmıştı. Bu mektep için senevi 33 bin lira masraf ihtiyar edilmiştir. İlk açıldığı sene gelen muallim ve müdürler «biz başka bir şey bilmeyiz, fakir köylü çocuklarını okutacağız» dediler ve bir sene pek güzel devam etti. Fakat bu sene çocukların dördü İstanbul'dan geldi yerleşti, nefsi İzmir'den nefsi Aydın'dan zengin çocukları geldi yerleşti. Bazı köylerden 4 - 5 çocuk bir sene okumuşken ertesine sene gelmedi diye çıkardılar. 5 - 6 çocuk Bozdoğan'dan bir kaç çocuk da Çerkez Osmaniye köyü diyorlar zaten orada çerkez kalmadı. 3 - 4 tane çerkez kaldı, şimdi kürtler yerleşti - bu köyden çıkarılmıştır. Bir çocuk bilirim ki, babası Müdafaa-i Milliye Harbinde şehit olmuş, anası ölmüş, bunu da mektebe vermişler, 6 yaşında bir çocuk gibidir diye onu da çıkardılar, yerine Aydın Tahrirat Müdürünün çocuğunu koydular.

Efendiler; bugün bir leyli mektebine bir çocuk yazdırmak için taekall senede iki yüz lira gibi bir para vermek lazım gelir. Eğer hususi olursa daha fazladır. Demek oluyor ki, bir çocuğu mektebe kabul ettirmek demek, o çocuğun 'ebeveynine beş sene için bin lira bir menfaat kazandırmak demektir. Bunu taşrada bir mektebin müdürüne bırakmak ve bir senede mesela on beş çocuğu gibidir diye çıkarmak, yerine başkalarını koymak, bir parça cayı teemmül bir meseledir. Bizim orada bir takım tahtacılar vardır. Mezheplerine ne derlerse derler bilmem, bunlar halis muhlis Türktür. Kendileri zengindirler, vergi vermezler kaçarlardı. Şayanı şükrandır ki, bu sene bir çok fedakârlık yaptılar, o muallimleri müdürleri alıkoydular, haftalarca taziz ettiler, ikram ettiler, ziyafet filan yaptılar. Bunların çocukları gibi değildir, kendileri Türktür. Bunlar maarif sayesinde hükümetimize milletimize ısınsınlar. O alevilik ve saireliklerini terk etsinler, zaten yaptıkları cahillikten başka bir şey değildir. Onlar ne Allahlarını bilirler ne Peygamberlerini bilirler, ne kime taptuklarını bilirler,

Okusunlar adam olsunlar. Zira bizim milletimizden-
dir. Yekvükut olalım kaynaşalım. Bu şayanı arzu bir
şeydir. Fakat onlar mektebe yerleşirken buriden mev-
cut çocukların sürülüp çıkarılması, bu çok tetkike
muhtağdır ve calibi dikkat bir şeydir. Bunun için
Maarif Vekili Beyefendiden çok rica ederim teftiş
meselesine çok itina buyursunlar, çünkü bu sene on
beş fakir çocuğu çıkarıp zengin çocuklarını kabul
etmek, çocukların velilerine laekali iki yüz lira kazan-
dırmak demektir. Bu hesapla 40 bin lira eder. Böyle
bir mesele iki adamın eline bırakılmaz. Bunun için
teftiş meselesini çok dikkat buyursunlar ve müfettiş-
lerini tezyit etsinler. Bu çok mühim bir meseledir.

Efendiler; Aksaray'dan Beyazıt'a kadar bir tram-
vaya binersiniz, üç kurşukluk bir bileti dört tane mü-
fettiş gelir, murakabe eder. Biz böyle binlerce lira
hukuk temin eden müesseseleri bir iki adamın eline
bırakırsak matlup olan faydayı istihlal edemeyiz.
Yani köy çocuklarının tahsillerini temin ettikten son-
ra İstanbul'da ve diğer bazı yerlerde bir çok mektep-
ler vardır. Zengin çocukları ağniya çocukları oralara
gider, tahsil ederler. Eğer maksat köylü çocuklarını
şüheda evlatlarını toplayarak nuru maarıftan bir his-
se vermek ise bunun için, Vekil Beyefendi çok dik-
kat buyursunlar, zira bu çok mühim bir meseledir.
Vekil Bey bimmotlerinden, maarif hususatını hak-
kiyle kavramış olmak dolayısıyla atiyen de kendile-
rinden büyük ümitler beslemekte olduğumuzu arz ile
pek derin şükranımı arz etmeyi bir vazife telakki
ederim. (Kâfi sesleri)

MAARİF VEKİLİ MUSTAFA NECATİ BEY
(İzmir) — Efendim, müsaade buyursanız Beyefen-
di hazretlerinin sözlerine cevap vereyim. Geçen yap-
tığımız kanun mucibince mektepler idaresi ve mec-
cani tahsil meselesi mekteplerin müdürlerine bırakıl-
mış ve aynı zamanda bir sene mektepte bulunup da
öpka kalanların kayıtlarını terkinde kanun iktiza-
sıdır. Binaenaleyh bir çocuk bir sene mektepte okur
da sınıfı geçmezse kanunen onu çıkarmaya mecbu-
ruz. Eğer beyefendinin dedikleri gibi oradaki mektep-
te bazı zengin çocuklar alınmış ise oradaki mıntika
teşkilatı alakadar olarak lazım gelen teftiş ve mua-
meleyi yapar.

TAHSİN BEY (Aydın) — Esamisini takdim ede-
rim.

MAARİF VEKİLİ MUSTAFA NECATİ BEY
(İzmir) — Belki bu mektepler idarei hususiyeden
idare olunuyor. Mamafih yine alakadar oluruz ve
icabına bakarız.

TAHSİN BEY (Aydın) — Altmış mevcutfu bir
mektepte otuz, kırk tane çocuk gibi olamaz efen-
dim. Dikkat etmiyorlar. Sonra yeniden zengin çocuk-
larını aramıyorlar.

REİS — Efendim, bir takrir var:

Takrirler

1. — *Sinop Mebusu Recep Zühtü Beyin, resimli
haftalık mecmualar üzerine hükümetin nazarı dikka-
tinin celp edilmesine dair takriri.*

REİS — Okunacaktır.

Riyaseti Celileye

Maarif Vekili Beyefendinin buyurdıkları müzir
neşriyat dolayısıyla İstanbul'da intişar eden ve mün-
hasıran fazla sürüm temin edebilmek için bihassa
çocuk efkâr ve nazarlarına katilane tesirler yapan
baştan nihayete kadar uydurma resimler ve maka-
leler derç ve neşreden resimli haftalık mecmualar
üzerine hükümetin nazarı dikkatini celp ederim.

Sinop

Recep Zühtü

(Çok doğru sesleri)

REİS — Temenni mahiyetinde bir takrirdir. Baş-
vekâlete veririz. (İştirak ederiz sesleri).

Efendim, bütçenin heyeti umumiyesi hakkında
başka söz isteyen var mı? (Hayır sesleri) Fasılara
geçilmesini kabul edenler el kaldırsın... Kabul etme-
yenler el kaldırsın... Kabul edildi.

Fasıl	Lira
521 Merkez maaşatı	52 716
REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	
522 Merkez ücuratı	48 840
REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	
523 Vilâyat memurini maaşatı	863 193
REİS — İtiraz eden var mı?	

**MUVAZENEİ MALİYE ENCÜMENİ NAMI-
NA ŞEREF BEY (Diyarbakır)** — Reis Paşa; bu fa-
sıldan (4 620) lira tenzil edilecek ve faslın yekûnu
(858 573) lira olacaktır.

Fasıl	Lira
523 Vilâyat memurini maaşatı	858 573
REİS — İtiraz eden var mı? İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	

Fasıl	Lira	Fasıl	Lira
524 Vilâyat ücuratı REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	604 816	535 Vilâyat levazımı REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	7 000
525 Tahsisatı fevkalade MUVAZENEİ MALİYE ENCÜMENİ NAMINA ŞEREF BEY (Diyarbakir) — Bu fasıldan da (7 380) lira tenzil edilecek, faslın yekûnu 1 603 024 lira olacaktır.	1 610 404	536 Vilâyat müteferrikası REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	3 000
526 Tahsisatı fevkalade REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	1 603 024	537 Vilâyat ikramiyesi REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	10 000
527 Uzaklık ve yakınlık zammı REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	106 513	538 Masarifi mütenevvia ENCÜMEN NAMINA ŞEREF BEY (Diyarbakir) — Reis Paşa bu faslın birinci bedeli icar maddesinden (3 500) lira tenzil edilecek, bedeli icar maddesi (22 500) lira olacak ve faslın yekûnu (74 700) lira olacaktır.	78 200
528 Tahsisatı maktua REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	600	539 Masarifi mütenevvia REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	74 700
529 Makam ücreti REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	58 680	540 Dahili resmi telgraf ücreti REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	12 000
530 Mazulin REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	7 500	541 Teşvik ve muavenet REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	15 000
531 Merkez ayniyatı sabitesi REİS — İtiraz eden var mı? Yok. Kabul edilmiştir.	6 000	542 Telif ve tercüme ve tetkik ve mü-kâfat ve neşriyat masarifi umumi-yesiyile Talim ve Terbiye azasının tetkik harcırahları ve komisyonlara hakkı huzur ve harcırahı REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	50 000
532 Merkez levazımı REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	6 500	543 Sanayii Nefise Encümeni masarif ve hakkı huzuru REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	4 000
533 Merkez müteferrikası MUVAZENEİ MALİYE ENCÜMENİ NAMINA ŞEREF BEY (Diyarbakir) — Bu fasla beş yüz lira zammedikerek faslın yekûnu 6 500 lira olacaktır.	6 000	ENCÜMEN NAMINA ŞEREF BEY (Diyarbakir) — Paşam, bu fasıldan sonra Sanayii Nefise Teşkilatına muavenet namıyla A 542 faslı açılacak ki, bu faslın yekûnu 9 500 lira olacaktır.	
534 Merkez müteferrikası REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	6 500	Fasıl	Lira
535 Merkez ikramiyesi REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	2 000	A	
536 Vilâyat ayniyatı sabitesi REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	3 000	542 Sanayii Nefise Teşkilatına muavenet REİS — İtiraz eden var mı? İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	9 500

Fasıl	Lira
543 Tarih Encümeni masarifi ve hakkı huzuru	10 000
REİS — İtiraz eden yok efendim. Kabul edilmiştir.	
544 Ecnebi mütehasısları	50 000
REİS — İtiraz eden yok efendim. Kabul edilmiştir.	
545 Lise, orta muallim mekteplerindeki ecnebi muallimler	82 968
REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	
546 Avrupa'da talebe tahsil masrafı	100 000
REİS — İtiraz eden yok efendim. Kabul edilmiştir.	
547 İrşat ve beynelmütel kongre, sergi ve müsabakalar masarifi ve ihni tetkik seyahatleri	15 000
REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	
548 Kurslar masarifi	15 000
REİS — İtiraz eden yok efendim. Kabul edilmiştir.	
549 Avrupa harcırahı	10 000
REİS — İtiraz eden yok. Kabul edilmiştir.	
550 Darüşşefekaya muavenet	15 000
REİS — İtiraz eden yok efendim. Kabul edilmiştir.	
ŞEREF BEY (Diyarbakir) — Paşam, bu fasıldan sonra A 550 faslı açılacak, genç dernekleri masrafı olarak 5 500 lira vaz olunacaktır.	

Fasıl	Lira
A	
550 Genç dernekleri masrafı	5 500
REİS — Mütalaa var mı efendim?	
FEYZİ BEY (Konya) — Malumu âliniz Ankara bir merkezi hükümet olmuştur. Yerli, ecnebi bütün halk burada geziyor. Burada gözümüzün önünde bir takım acezelerin sokaklar ortasında metruk bir halde olduğunu görüyoruz. (Dahiliyeye sesleri)	

REİS — Bu, genç dernekleri faslıdır.
 ŞEREF BEY (Diyarbakir) — Bu fasıl genç dernekleri masrafıdır. Muavenet değildir.
 MUSTAFA FEYZİ BEY (Konya) — Pekâlâ öyle ise sözüm yoktur.
 REİS — Fasıl hakkında başka mütalaa var mı? Fasıl kabul edilmiştir.

Fasıl	Lira
551 Mektepler masarifi	18 835 000
REİS — İtiraz eden yok efendim. Kabul edilmiştir.	
552 Ticaret mektepleri masarifi	80 000
ŞEREF BEY (Diyarbakir) — Paşam, bu fasılın serlevhası (Meslek Ticaret Mektepleri masarifi) şeklinde olacaktır.	
REİS — Mütalaa var mı? (Hayır sesleri) Bu şekilde kabul edildi.	

Fasıl	Lira
553 Pravantoriyum masarifi	60 000
REİS — İtiraz eden yok efendim. Kabul edilmiştir.	
554 Levazımı tesisiye	85 000
REİS — İtiraz eden var mı? Kabul edilmiştir.	
555 İnşa ve tamir ve işıra	100 000
REİS — İtiraz eden var mı? Kabul edilmiştir.	
556 Müesseseler masrafı	80 000
REİS — İtiraz eden var mı? Kabul edilmiştir.	
557 Devlet matbaası mütedavil sermayesi	40 000
REİS — İtiraz eden var mı? Kabul edilmiştir.	
558 Mektep kitaplarının tabii için mütedavil sermaye	25 000
REİS — İtiraz eden var mı? Kabul edilmiştir.	
Yarın saat on dörtte içtima etmek üzere celseyi tatil ediyorum.	

Hıtama Müzakerat; Saat : 16.40

1927 Senesi Muvazene-i Umumiye Kararınınun Neticesi Arzı

(Kanun Kabul Edilmiştir.)

Âza sayısı	: 287
Reye iştirak edenler	: 179
Kabul edenler	: 175
Reddedenler	: 1
Müstenkîfler	: 3
Reye iştirak etmeyenler	: 107
Münhaller	: 1

(Kabul Edenler)

ADANA	Dr. Ermin Cemal B.	Muhittin B.	ISPARTA
Kemal B.	Falih Rifki B.	Süleyman B.	Akçoraoğlu Yusuf B.
Zamir B.	BOZOK	ERGANI	Ali Rıza B.
AYFON KARAHİSAR	Ahmet Hamdi B.	İhsan Hâmit B.	Dr. Hakkı Şinasi B.
Ali B.	Süleyman Sırrı B.	Kâzım Vehbi B.	Hamdi B.
Kâmil B.	BURDUR	ERTUÖRUL	Hamdullah Suphi B.
Musa Kâzım B.	Mustafa Şeref B.	Dr. Fikret B.	İhsan Paşa
Ruşen Eşref B.	BURSA	Halil B.	Tevfik Kâmil B.
Sadık B.	Mustafa Fehmi B.	İbrahim B.	Ziyaettin B.
AKSARAY	Refet B.	ERZİNCAN	İZMİR
Mustafa Vehbi B.	CANIK	Sabit B.	Mustafa Rahmi B.
AMASYA	Cavit Paşa	ERZURUM	Münir B.
Ali Rıza B.	Talât Avni B.	Bahri B.	KARESİ
Esat B.	ÇANKIRI	Hâlet B.	Kâzım Paşa
ANKARA	Mustafa Abdülhakik B.	Münir Hüsrev B.	Mehmet Cavit B.
Ali B.	Rifat B.	ESKİŞEHİR	Osman Niyazi B.
Hilmi B.	Talât B.	Ali Ulvi B.	KARS
İhsan B.	Ziya B.	Emin B.	Ağaoğlu Ahmet
ANTALYA	ÇATALCA	GAZİAYINTAP	KASTAMONU
Ahmet Sâki B.	Şakir B.	Ahmet Remzi B.	Afi Nazmi B.
Rasih B.	ÇORUM	Ali Cenani B.	Ali Rıza B.
ARDAHAN	Dr. Mustafa B.	Ferit B.	Hasan Fehmi B.
Talât B.	İsmail Kemal B.	Kılıç Ali B.	Mehmet Fuat B.
ARTVIN	İsmet B.	Şahin B.	Necmettin Molla B.
Hilmi B.	Ziya B.	GELİBOLU	Veled Çelebi B.
AYDIN	DENİZLİ	Celâl Nuri B.	KAYSERİ
Dr. Mazhar B.	Haydar Rüştü B.	GİRESUN	Ahmet Hilmi B.
Mithat B.	Mazhar Müfit B.	Hakkı Tarık B.	Dr. Halit B.
BİGA	Nacip Ali B.	Kâzım B.	Sabit B.
Mehmet B.	Yusuf B.	Şevket B.	KIRKLARELİ
Samih Rifat B.	EDİRNE	GÜMÜŞHANE	Dr. Fuat B.
Şükrü B.	Faik B.	Cemal Hüsnü B.	Şevket B.
BİTLİS	Hüseyin Rifki B.	HAKKÂRİ	KIRŞEHİR
Muhittin Nâmi B.	ELÂZIZ	Nazmi B.	Refik İsmail B.
BOLU	Hüseyin B.		
Cevat Abbas B.	Mustafa B.		

Fasıl	Lira
614 Emrazi sariye mücadelesi REİS — Kabul edilmiştir.	225 000
615 Sıtma mücadelesi REİS — Kabul edilmiştir.	520 000
616 Masarifi mütenevvia REİS — Kabul edilmiştir.	22 000
617 Yem bedeli REİS — Kabul edilmiştir.	70 000
618 Vesâki nakliye masrafı REİS — Kabul edilmiştir.	3 500
619 İnşaat, tesisat, tamirat ve istimalak REİS — Kabul edilmiştir.	81 273
620 Ecnebi mütehassısları REİS — Kabul edilmiştir.	9 000
621 Avrupa'ya gönderilecek kitabba REİS — Kabul edilmiştir.	20 000
622 Muavenet REİS — Kabul edilmiştir.	2 501
623 Hifzessıhha umumiye masarifi REİS — Kabul edilmiştir.	77 500
624 Muaveneti içtimaiye masrafı REİS — Kabul edilmiştir.	756 700

D) Maarif Vekâleti Bütçesi :

REİS — Efendim; Adliye Vekili Bey Meclis'te hazır bulunmadığından Adliye bütçesini tehir ediyoruz.

Maarif Vekâleti bütçesinin müzakeresine başlayo-

~~M~~ **MUSTAFA NECATİ BİY** (Maarif Vekili) (İzmir) — Muhterem efendiler; Heyeti Âliyenizin teklif ve tasvibine arz olunan 1928 senesi Maarif bütçesi hakkında izah vermeden evvel maarifimizin vaziyeti umumiyesi ve Maarif Vekâletine tahmil edilen vazifenin ne suretle ifa edildiğini Heyeti Âliyenize ve millete arz eylemek isterim.

Efendiler, bir müessesenin halihazırdaki vaziyetini bütün teferruatıyla yani keyfiyet ve kemiyet itibariyle gösterebilmek için geçmiş senelerle mukayese etmek mecburiyeti vardır. Ancak bu suretledir ki vaziyet vuzuha arz edilebilir. Huzuru âlilerinde bu mukayeseyi yaparken vazifenin yapıldığına vicdanınşirahı içinde kani bulunuyorum. Nazarlarınız önünde bu hesabat tecelli ettiği zaman Cumhuriyetin maarif sahasında memleketi mesut bir inkişafa mazhar ettiğini, imparatorluk hükümetlerinin âmâlerini telafi hususundaki gayretini görecek ve diğer cihetten

millîtimizin manevi inkişafı hususunda istikbale emniyetle bakmamız mümkün olacaktır.

Efendiler; demokrat olan her devlet için en esaslı vazife hiç şüphesiz ki her vatandaş için lâzımgelen asgari terbiye ve makûmatı temin eyleyecek ilk tahsili en kısa bir zamanda tamim etmektir. Maarif Vekâletiniz, bu gayeye imkân mertebesinde süratle varmayı, mesaisine ilk hedef olarak tesbit etti. Halbuki, imparatorluk, devlet için en hayati bir gaye olan bu vazifeyi ihmal etmişti. Bu âmâli süratle telafi etmek için Cumhuriyet hükümeti ve muhterem seleflerim azami mesai sarf etmişler ve ilk tedrisat sahasında büyük bir inkişaf teminine muvaffak olmuşlardır.

Vicdanî âlilerinde bir inşirah tevhit edebilmek için müsaadenizle bu inkişafı tesbit eden rakamları arz edeyim.

İlk Cumhuriyet senesinde yani 1923 - 1924 senesinde bitumum resmi ilk mekteplerimizde talebe yokluğu 337 618 idi. Bu sene yani 1927 - 1928 ders senesinde bu rakam 423 263'e baliğ olmuştur. Yani dört sene evveline nisbetle ilk mektep talebimiz % 26 nisbetinde artmış bulunmaktadır. 1923 - 1924 senesinde resmi ilk mekteplerimizin adedi 4 770 idi. Bu sene yani 1927 - 1928 senesi 6 060'a varmıştır. Aradaki farkı teşkil eden 1 290 mektep istikrar olunamayaçak bir faaliyetin şahididir. Bir taraftan da dört sene içinde milletimiz memleketi 1 179 mektep inşa ve tamir ederek hediye etmiştir. Talebe ve mektep vaziyetini bu suretle tavzih ettikten sonra memleketimizin fedakâr ve faal uzuvları olan ilk mektep muallimlerinin vaziyetini de izah edeyim.

İmparatorluk devrinin daima ihmal ettiği genç muallim ordusu Cumhuriyetin teşekkülünden sonra hayatî ihtimayemizdeki mevki tabiiisini ahzetmiş bulunmaktadır. Meclisi Âlinizin kabul ettiği kanunlarla muallimlik bir meslek haline gelmiş ve muallimlerimizin refahına matuf kararlarımız muallimlerimizin manevi tesanüdünü temin hususunda Cumhuriyet hükümetinin aldığı tedbirler sayesinde ki ilk mektep muallimliği göğsümüzü kabartacak bir şekilde tazazzuv etmiştir.

Arkadaşlar, bu icraatınızla iftihar edebilirsiniz. Türkiye Maarif Vekili sıfatıyla huzuru âlilerinde ve millet muvaceshesinde çocuklarımızı bu genç ve güzide muallim arkadaşlarımıza emniyetle tevdi edebileceğimizi arz ederim.

Efendiler, bu manzara karşısında ruhlarımızda hasıl olan ümit ve inşirahı söndürmemek isterim. Fakat

derufate ettiğim millet vazifesinin bana emrettiği bir hakikatı da huzuru âlilerinde söylemek kızumunu duyuyorum.

Arkadaşlar; bu mesut inkişafa rağmen varacağı-muz hedef uzaktadır. Tahsil çağında bulunup da oku-tamadığımız ve kendilerini okutturmak için her gü-nün yakamıza asılan çocukların adedi yukarıda oku-tabildiğimizi arz ettiğim miktardan çok fazladır. Türkiye Cumhuriyeti hükümeti her köyde bir mual-lim bulduruncaya kadar bu hedefi uzak tanıyacak ve mutlak bu hedefe vasıl olmak için çalışacaktır. Bir gün Büyük Millet Meclisi karşısında herhangi bir Maarif Vekili mecburi tahsil çağında bulunan çocuk-larımızın hepsini okutmakta olduğunu ve her köyde mektep ve muallim bulunduğunu söylemek bahıyar-lığına kavuşursa o zaman Cumhuriyet ilk tahsilde çizmiş olduğu hedefe varmış olacaktır. Ben, bu bahı-tyar halefimi şimdiden gözlerimin karşısında görü-yorum. Onun meserrüli ve mesut bahıtyarlığını mü-şahade ediyorum. Yani efendiler; bu hedefi uzak gör-müyorum. Çünkü; Türk köylüsü ve Türk halkı o ka-dar dirilmiş ve o kadar ayaklanmış ki onun hayat isteyen, onun okumak isteyen çocuğunu biran evvel okutmaktan hiçbir hükümet, hiçbir Maarif Vekili ka-çınamayacaktır. Bu öyle bir millet farzı olmuştur ki o farzı ifa etmekten istinkâf kabil olamayacaktır. Onun için burada tekrar Cumhuriyeti ve onun fey-ziyle uzun mesafeleri yakın zamanda kateden milleti-mi ve Cumhuriyetin muhterem ve aziz banisini ve banilerini hürmetle bu millet kürsüsünde selâmlar ve bunu kutsi bir vazife ifa edeceğine huşu ile teyit eylerim. (Bravo sesleri)

İnkilâp yapan, bir çok eski müesseseler ve ananeler-den sıyrılmak cehdini gösteren milletimizi az zaman-da bu gayeye erdirecek ilk şart, mesleki malumatla mücehhez muallim yetiştirmektedir. Aldığımız tedbir-lerle bu vaziyet tanzim edilmiş ve azami on sene için-de tahsil çağında bulunan Türk çocuklarını okutacak muallimlerimizi yetiştirmek imkânı ihzar edilmiştir. Sırası gelince bu tedbirleri arz edeceğim. Yalnız 1924 senesinde 2 846 muallim mektebi mezunu muallime malik olmak maarif teşkilatımızın bu sene 4 851 muallim mektebi mezunu muallimi bulunduğunu arz etmekle dört sene içinde katedilen mesafeyi pişi itti-lanıza vaz etmiş oluyorum.

Arkadaşlar; bu şekilde mesleki malumatla müceh-hez muallim mektebi mezunu muallimlerimiz yeti-şinceye kadar elimizde bulunan anasırdan istifade et-

mek ve biran evvel daha fazla muallim kazanmak için aldığımız tedbirleri de izah edeyim. Mevcut mual-limlerimizin mesleki malumatlarını takviye için 11 yerde kurslar açtık. Diğer cihetlerden ilk tedrisat prog-ramının istihdaf ettiği gayeyi istihsal için 24 kurs aç-tık ve 3 156 muallimi bu kurslardan okuttuk ve bun-larla elimizdeki anasırı manen ve mesleki malumat noktai nazarından tevhiz ettik.

Diğer taraftan ilk mektep muallimlerini daima teftiş eden ve onlara mesleki hayatta ilk tedrisat mü-fettişliğini bir mesleki mahsus haline kabederek ken-dilerinin hakiki birer mürşit olmalarını temin için biri Sivas'ta diğeri Ankara'da olmak üzere iki ilk ted-risat müfettişi kursu açtık ve 177 arkadaşı icabeden şekilde tevhiz ettik ve bunları vazifeleri başına gön-derdikten sonra daima murakabe ettik ve ehliyetli bilgili üstadlarımızın, mürebbilerimizin eserlerini bun-lara rehber olacak bir şekilde tanzim ve tabettirerek gönderdik. Mekteplerimizi teftiş eden talim ve ter-biye azasıyla müfettişi umumilerin raporlarına naza-ran bu aldığımız tedbirlerin bizi hedefe doğru yak-laştırdığını gördük. Herhangi bir çocuk babası ve Heyeti Âliyenizden herhangi bir arkadaş ilk mektep-lerimizi ziyaret ederek bu vaziyeti fiilen de görür ve tedrisat sahasında usul itibariyle hâsıl olan tekâmülü müşahade ederler.

Arkadaşlar; tahsilin keyfiyet itibariyle tekâmülü ancak müşahadelerle teyit edebilir. Geçen sene talim ve terbiye heyetince yapılan ve elyevm tatbik edilmekte bulunan ilk mektep programlarının tatbi-kattaki netayici mesude ve ameliyesini bilfiil müşaha-de ettiğimizi de arz eder ve burada vazifelerini büyük bir zevki manevi içinde ferağat ve fedakârlıkla yapan ilköğretim muallimlerini ve müfettişlerini hürmetle yadettmeyi bir vazife addeyerim. (Alkışlar)

İlk mekteplere muhassas tahsisatın ve buna ait olan vergilerin ihtiyaca cevap verebilecek bir hale ifraz hususunda bu sene zarfında alınması lâzım ge-len çok esaslı tedbirleri Heyeti Âliyenize arz edebile-ceğimi ümit ediyorum.

Arkadaşlar; ilk mektep muallimlerimizin ifa et-mekte olduğu vazifeyi tamamiyle ihata edebilmek için birazda halk mekteplerimizden ve halk konferansla-rından bahsedeyim.

Muallimlerimiz gündüzleri vazifelerini ifa ettikten sonra geceleri de okumak yazmak bilmeyen ve tahsil çağını geçirmiş olan halkın okutulmasıyla tazyif edil-miştir. Bu husus için bütçemize 12 000 lira tahsisat

vaz olunmuş ve idareî hususiye bütçelerinden 100 000 halk mektepleri tahsisatı olarak temin edilmiştir. Bunlarla 100 hâşk mektebi açılmış ve buralarda 45 000 genç cam edilebilmiştir.

Efendiler; Cumhuriyet, tahsil çağını geçirmiş olan ve bir mesleğe girmiş bulunan bu gençlerin gerek vatandaşlık vazifeleri hususundaki noksan malumatlarını ve gerek girdikleri meslekler için lazım gelen okuma, yazma ve hesap bilgilerini temin maksadıyla aldığı bu tedbirlerde de muvafak olmuştur addedilebilir.

Gece mektebinde okutamadıklarımızı konferanslara toplayarak vatanî ve millî vazifelerini tekline çalışmış ve bu suretle genç muallim ordusu açtığı seferberlikte kendisine azami muvaffakiyet temin etmiştir. Gelecek sene bu hâşk dersanelerinin tevsi için tedbirler alınmış ve bu hususta lazım gelen direktifler maarif etinlerimize verilmiş ve idareî hususiye bütçeleri ona göre tanzim ettirilmiştir. Bu önmüzdaki sene zarfında halk mektepleri için ayrıca kitaplar ve mecmualar da neşredebiliriz.

Arkadaşlar; ilköğretim muallimlerinin ve ilköğretimlerin vaziyetlerini arz ederken şüphesiz hatıranızda kalan bir meseleden bahsetmek mecburiyetini duyuyorum. O da vaktiyle hepimizin kalplerini tenesür içinde bırakan Darüleytamlardır. Cumhuriyet hükümeti bu yetim yavrularını, bu şehitzedelere meva olan mektepleri tanzim etmiştir. Artık yetim evi kalmamış, Darüleytamlar şehiryatı mektepleri haline kalmıştır ve burada okuyan ve beslenen çocuklarımızın babalığını millet derhûde etmiştir. (Alkışlar).

Darüleytamlar, şehiryatı mektebi haline kalmıştıktan sonra içinde gülbüz, zinde ve babasının millet olduğunu anlayan asil şehitzedelerin makarrı olmuştur. Son İstanbul seyahatinde bu mekteplerin bir iki tanesini ziyaret ettim. Temin ederimki; hayatta baba ve anneye malik olan hiçbir çocuk bu kadar şefkat ve muhabbetle büyütülemez.

Efendiler; anne şefkatine millet şefkatinin faik olduğunu görmekten mütevellit zevki huzuru âlinize arz ederken şehitzedelerin ve kimsesiz çocuklarımızın neşe ve muhabbes saçan nazarlarını biran karşımızda yaparsanız vazifemizi ne kadar şefkat ve gayretle ifa ettiğimizi ve bunlara bakan arkadaşlarımızın ne kadar büyük muhabbetle bu aziz yavruları himaye etdiklerini takdir buyurursunuz (Alkışlar)

Efendiler; geçen sene heyeti âliyenizin kabul buyurduğu bir tahsisatla açılan (prevantoryum) tasavvur ettiğimiz şekilde ifasıyla muvazzaf olduğu işi bi-

hakdan yapmıştır. (194) şehit çocuğu verem tehlikesinden kurtarılmış. Prevantoryumun bugünkünden fazla talebe ve muallim kabul edebilecek şekilde tevsi için lazım gelen tahsisat heyeti âliyenize teklif edilmiştir. Bunun mavazilohine sarfedileceğine emin olabilirsiniz.

Arkadaşlar yukarıda muallim teşkilatımızdan bahsedeceğimi söylemiştim. Şimdi o vazifeyi ifa ediyorum. Malumatınızdir ki ilk tahsilin tanzim ve maarifimizin terakkisi meselesi muallim yetiştirmek işine merbuttur. Onun için ilk mektep muallimlerini ve ihtisasa müteallik olan meslek muallimliği için lazım gelen teşkilatı heyeti âliyenizden rica etmiş ve icabeden tahsisatı talep etmişim. Bu tahsisat icabı ve hile sarf olunmuş ve açılması lazım gelen müesseseler açılarak faaliyete geçmiştir.

Efendiler; bu maksatlar için bana havale ettiği niz hususatın neticelerini arz edebilmek heyeti âliyenizden kabul ettiği 1927 senesi bütçesine acınazar ayılamakla mümkündür. Bu bütçeye nazaran ana, köy, orta muallim mekteplerinin derhal küşadı ve musiki muallim mektebi ile terbiyeî bodeniye muallim mektebinin ve mevcut ilk muallim mekteplerimizin tanzim ve tekkisi emrolunmuştu. Bu vazife ifa edilmiştir. 1923 - 1924 senesinde muallim mekteplerimizde (2 528) talebe mevcut iken 1928 senesinde bu miktar (5 151)'e balığ olmuştur. Bu suretle muallim namzedi talebemiz bir misli fazla tezayüt etmiştir. Aynı bütçe ile bir misli tezayüdü temin etmek için muallim mekteplerimiz tanzim ve tekkisi ve muallimlerimizin ders saatleri tensik olunmuştur.

Arkadaşlar, bir muallimin bir kasaba veya köyde yapacağı fikirlerle, okutacağı çocuklarla yapacağı tevsi nazarı dikkate alınarsa bu tezayütün kıymeti takdir buyurdular. Bir taraftan da fevki muallim mekteplerinin yanında nehar bir muallim mektepleri açılmış ve Darülefaka gibi tarihi bir müessesemizde de ayrıca bir muallim sınıfı küşat ettirilmiştir. Bundan maada ana, orta muallim mektepleri (Ankara'da açılmışlardır. Her an nazarı tekkinize amade olan bu iki mektebimiz için bir tekkelime ilâve etmeyeceğim. Köy muallim mektepleri de birini Kayseride, diğeri Denizlide olmak üzere açılmıştır. Her ikisi de tekkamüle doğru gitmektedir.

Musiki muallim mektebimizin göstermekte olduğu terakkî ve orada yetişmekte olan gençlerimizin vaziyeti takdirle kaydolunacak bir şekildedir.

Terbiyeî bodeniye muallim mektebimizde birini kız, diğeri erkek olmak üzere iki işveçli mütehasusun idare-

resinde olarak vazifesini yapmaktadır. Geçen sene bu müesseseden çıkan muallimlerimizin mekteplerimizde vücuda getirdikleri eserler şayanı şükrandır. Bu müessesemizin tekâmülüne ve her vilâyetimizin merkezinde bir terbiyeî bedeniye salonu küşadına lâzım gelen ehemmiyet verilmiş ve âcap eden tedbirler alınmıştır. Müsiki ve terbiyeî bedeniyenin bu asırda ifa etmekte olduğu rol nazarı dikkate alınırsa bu mekteplere vermekte olduğumuz kıymet nazarlarımızda teberrüz eyler.

Arkadaşlar; heyeti âliyenizin kabul ettiği yüzde onlar kanunu ile muallim mekteplerimizin bina ve tesisatı tanzim ve ikmal edilmiştir. Bu kanunun neşrin-den şimdiye kadar 3 210 000 lira temin edilmiş ve bunlarla mevcut muallim mekteplerimiz tanzim ve ders levazımâtı tedarik edilmekle beraber Sivas, İzmir, Adana muallim mekteplerimize pavyonlar ilâve olunmuş, Ankara (Gazi Mustafa Kemal) Büyük muallim mektebiyle müsiki muallim mektebi binalarının inşaatına başlanmıştır. Önümüzdeki sene temin edeceğimiz varedata göre kanunen yapmayı deruhde ettiğimiz müessesatın bir kısmı inşaatı da temin olunacaktır.

Arkadaşlar, bu hususâtı arz ettikten sonra bir noktayı heyeti âliyenize izaha geçebilirim. Heyeti âliyenizin kabul ettiği kanunlarla tedris vesaiti iyileşen ve bina vaziyetleri tanzim olunan muallim mekteplerimizde talebemizin hem malumatı, hem meslek muhabbet ve aşkı çok kuvvetlenmiştir. Gençler vekâletün tekelif ettiği yerlere her neresi olursa olsun büyük bir şevk ve muhabbetle gidiyorlar ve şuurlu bir şevk ve muhabbetle hocalık vazifelerini ifa ediyorlar. Geçen sene vazifeye tayin edilen gençlere vazifeleri hakkındaki tahassüslerini ve bir müşküle maruz kalıp kalmadıklarını sordum; hepsi memleketin her köşesinde azami bir azim ile çalıştıklarını gösterir cevaplar verdiler. Bütün bunlar muallim mekteplerinin manevî hayatında vücuda gelmiş bulunan tekâmülün eserleridir. Muallim mekteplerimizin tedris cephesindeki bu kuvvetli inkişaf ile beraber muallim namzetlerimizin ruhlarındaki heyecan ve inaneviyeti ve memlekete karşı olan derin merbutiyet ve aşkalarını heyeti âliyenize arz ederken ayrıca bir zevki vicdanî duyduğumuzda ilâve eylerim.

Orta mektepler ve liseler;

İlk tahsilde olduğu gibi orta tahsil sahasında büyük inkişaf görmekteyiz. 1923 - 1924 senesinde o zaman maarif vekâleti idaresinde bulunan askerî liseler talebesi çıkarıldıktan sonra liselerimizde 2 677 talebe mevcuttu. Bu sene yani 1927 - 1928 ders senesinde

ise bu rakam 7 386'ya bakiğ olmuştur. Şu halde % 160 nispetinde, yani bir buçuk mislinden fazla bir tezyüt vardır. Orta mekteplere gelince 1923-1924 senesinde bu mekteplerin talebe mevcudu 2 455 idi. Bu sene yani 1927-1928 senesinde ise 10 433 olmuştur. Demek ki bundan dört sene evveline nisbeten bu mektepler talebesi dört mislinden fazla artmıştır. Bu fazlalığa rağmen orta mektep ve lise tahtsili için maarif vekâletimiz dört sene evvelki tahsisattan fazla tahsisat almamış, aynı miktarla idareî umur ederek bu vaziyeti temine çalışmıştır. Tabii ki bu vaziyetini temini için mektepler tehsil edilmiş ve muallimlerimizin ders saatleri tanzim olunmuş ve hütlâsa verilen para santimi santimine mavazifehine sarf edilmiştir.

Bu rakamlar, heyeti âliyeniz nazarında memlekete tahsil hususunda olan ihtimaki isbat edecek mesut vesikalarlardır.

Arkadaşlar, bu mektepleri keyfiyet itibarıyla da tekemmül ettirmek için vâhd sarf etmektedir. Memleketin münnevver cümlesini yetiştirecek olan bu mektepler tedrisatının, gençleri hadiseler üzerinde düşünebilecek ve bu hadiseler muvacehesinde nasıl hareket etmek lâzım geleceğini kendi kendilerine tayin edebilecek meziyetler sahibi olarak yetiştirmek için tedbirler aldık.

Gençlerimizin önlerine konulan meseleleri halletmek için kendilerinde taharri ve tekkik iştiyakının uyanması, mektepte ve haricte hayatın çeşit çeşit hadiselerin muhazesesinde bizzat tesadüf edecekleri meseleleri elde eyleyecekleri vesaitle tahkik ve tecrübe alıştırmalarına kendilerinde okumak zevkinin, tahsil ve tenkit kabiliyetinin inkişafını ve yapılan tedrisatın Türkiye mihveni etrafında cereyanını, umumî ve beşerî meselelerin de Türkiyeyi nasıl alakadar etmekte olduğunu gösteren muayyen ve sabit bilgiler edinmelerini istiyoruz. Hütlâsa nazari bir tedris usulü yerine faal bir tedris tarzı ikamesi ve şahsî mesayi artıran bu usulün kabulü; vekâletün en katî bir terbiye ve tedris hedefidir. Mekteplerimizin bu noktaya doğru gitmesi için elimizden gelen bütün kudretî sarf etmekteyiz.

Ancak ofondiler, bu itibarla önümüze çıkan bir takım müşkülat da vardır; Bir kere mekteplerimizin bir kısmı bina ve tedris vesaiti itibarıyla ikmale muhtaçtır. Diğer cihetten daha kuvvetli lise muallimi temin etmek için kendilerinin maddî vaziyetlerini terfih ederek hayatlarını tanzim etmek mecburiyetindeyiz. Talim anasını takviye için her sene Avrupaya mümkün mertebe fazla talebe gönderiyoruz. Tensik etmek-

ten olduğumuz orta muallim mektebi yardımıyla orta ve muallim mekteplerimizin esasını talimiyesini teçhiz ve takviyeye çalışıyoruz. İstanbul Darülfünununun günden güne daha kuvvetli bir tarzda yetişti-receği mezunlarının muallimlik sahasındaki hizmet-lerini bekliyoruz.

Efendiler, tahsil dereceleri bir küldür. Herhangi bir derece iktisafı mahrum kalırsa maarif hayatında fena tesir yapar. Onun için ilk, orta ve yüksek tahsil birbirine çok merbuttur. Mazbut ve kuvvetli bir surette yüksek tahsili ikmal eden arkadaşlarımız meslek hayatımızda fazla bir miktarda mevki almadrkça lise ve muallim mekteplerimizin vaziyeti kuvvede tanzim edilmiş ad-dolunamaz. Onun için yüksek malumath muallim yetiştirmek üzere aldığımız tedbirleri takviye ve tezyit ediyoruz.

Efendiler: Geçen sene heyeti âliyenize arzettiğim veçhile maarif vekâletiniz mesleki tadrissatla da uğraşmak mecburiyetinde idi. Memleketin küçük sanai erbabını yetiştirmek, münevver işçileri, münevver sanat adamlarını biran evvel memleketin sinesine atmak için meslek mekteplerini bir program dahilinde derhal tanzim ve tezyit etmek zarureti vardır. Bu vaziyeti tanzim etmek ve meslek mektepleri icbarıyla maarifimizin gideceği istikameti tayin ve tespit et-mek üzere Bekkikodan getirdiğimiz mütehasıs profesör Omerboz memleketimizi gezerek mekteplerimizi gönerek raporunu verdi. Bu rapor maarif vekâleti mecmuasıyla neşredilmiştir. Maarif vekâletiniz bu raporu aynen tatbik etmeyi ve bu husus için birçok cenebi mütehasıslar ve muallimler dayet etmeyi prensip olarak kabul etmişti. Ve bu hususatı temini için ayrıca bir paraya ihtiyaç olduğunu arz ederek lâzım-gelen tahsisatı talebeylemiştir.

Yakında heyeti âliyenize buna ait lâyhayı kanuni-ye gelecek ve maarif vekâleti herhalde bu sene bu işe başlamış olacaktır. Şimdiye kadar mütehasısın ver-diği raporlar dairesinde elimizde mevcut olan dört orta ticaret mektebinin tanzim ettik. Sanayi mekteple-rine lâzım gelen direktifleri verdik. Gündüzlerini ticaret hayatıyla geçirenlere akşamları müsait zamanlarında kendilerine lâzım gelen malumatı verecek ve on-ları işlerinde daha kuvvetli bir hale getirecek kurs-lar açtık. Bu kurslar (12) yerdedir. ve (493) talebasi vardır.

Arkadaşlar, geçen sene de heyeti âliyenize arz ettiğim gibi meslek mektepleri açmak fikri Türkiye'de çok eskidir. Buna rağmen ne ticaret, ne sanayi

mekteplerimizden istediğimiz kadar semere hasil ola-mamıştır. Mütehasıs bunun için iki mühim sebep dermeyan etti:

Biri açılan meslek mekteplerine lâzım gelen serait temin olunmamıştır. Yani bir taraftan teknik tah-sil yaptırabilecek muallim yetiştirmemiş, diğer o-htetten bir meslek mektebine içap eden vesaik ekse-riya temin olunmamıştır.

İkincisi, bu mekteplerle iktisadi muhit arasında hiçbir irtibat temin olunmamıştır.

Teslim buyurursunuz ki; herhangi bir sanat ihti-yacını mektep değil, iktisadi muhit tevhit eder. Mek-tep o ihtiyacı kısa bir zamanda ve eniyi bir tarzda te-min için çalışır. Mazideki bütün teşebbüsleri akim bırakan bu üç noktayı daima göz önünde bulundurarak işe başlıyoruz. Meslek mekteplerine muallim yetiştirmek için Avrupa'ya geçen sene bir miktar ta-lebe gönderdik.

Sanayi ve ticaret mekteplerimiz için kitaplar ih-zar ve tercüme ettirmekteyiz. İş darülfünunu âlepo-tekniğin temellerini bu sene Ankara'da almaya mu-vaffak olursak Meclisi âliniz güzel memleketimizde yeni bir abide ve hayat ve sanat yaratmış olacaktır. Bu sene içinde sanayi mesaiye ve kimyeviye mektebi-mizi de mütehasısın çizdiği plânlara dairesinde inşa ettireceğiz.

Mesleki mektepler hususunda mukarratımızı bü-yük profesörün yeddi emaneatine tevdi etmek ve ay-nen çizdiği programı tatbik etmekle maarif vekâleti vazifesini bihakkin yapacağına kanidir. Hakikatleri ol-duğu gibi kabul etmek ve bildiğimiz meseleler üze-rinde nokta nazar toplamak her iş adamı için prensip olmalıdır. İhtisasa kıymet vermek ve mütehasıs-ların çizdikleri programları aynen tatbik etmek te-defe varmak için yürüyeceğimiz en salim yoldur. Bu yolda yürüyoruz ve yürüyeceğiz (bravo sesleri, alkış-lar).

Talim ve terbiye dairesi :

Efendiler, iki sene evvel kabul ettiğiniz Maarif teş-kikâtı kanunu ile vücuda getirdiğimiz teşkilât, vazife-sini müdrük olarak bütün kuvvetiyle sarfi mesai et-mektedir. Talim ve terbiye dairesimiz terbiyeyi umumiy-e mesaili hakkında vekâletinizin en kuvvetli ilmi bir istişare heyeti olmuştur. Hepiniz teslim edersiniz ki maarif meselesi baştan nihayetine kadar bir ifim ve ihtisat meselesidir. Maarifde atılacak her hat ve tet-kike, tecrübeye, ilmi temyize muhtaçtır. Onun için-dir ki herhangi bir maarif vekâli böyle bir zümreye istinat etmedikçe muvaffak olamaz. Terbiyeyi umumiy-

ye mesailinde istişaresiz hiçbir karar vermemek ve daima en genç muallimden en büyük ustalara kadar bütün meslektaşlarımızın nokta nazarlarını toplamak esas prensiplerimizdendir ve bu prensip dahilinde yürütmekteyiz.

Teftiş işleri :

'Bu sene zarfında tedrisat ve idare müfettişlerimiz vasıtasıyla mekteplerimiz teftiş ettirmiş ve sıhhiye teşkilâtımız vasıtasıyla da mekteplerimizin ahvâlî sıhhiyesi daimî bir kontrol altında bulundurulmuştur. Aldığımız raporlar ümitbahşdır.

Beden terbiyesi :

Mekteplerimizde tedrisata ehemmiyet vermekle beraber gençlerimizin bedeni kudretlerini artırmak ve askerî bilgi ve kabiliyetlerinin yükseltmek ile de meşgul olduk. Bunun için Müdafaa-i Milliye Vekâleti ve Erkânı Harbiye-i Umumiye ile elele vererek liselerimizde ve muallim mekteplerimizde yeni nesle bu matematı verdik. İznilik işlerine ehemmiyet atfetmekteyiz. Çilız, hastalıklı, aıl fertlerden mürekkep bir cemiyet yerine uyanık, faal ve tuttuğunu koparı gençler yetiştirmek için çalışıyoruz (Akışlar).

Gerek bu hususta çalışan asker arkadaşlarımızın ve gerekse talebemizin faaliyeti şayanı şükrandır. Yazın askerî kamplarda çadır altında silâhlarıyla çalışan bu gençliğin manzarası hakikaten iftiharla göğüs kabatacak kadar ümitbahşdır. (Bozkurt Derneği) teşkilâtı kanunıyla mektep haricindeki gençlerin de tarzi hayata girmelerini temin edeceğiz. Bu kanun alakadar encümenlerde tedbik olunmuş ve heyeti âhiyenize derdesti takdim bulunmuştur.

Sanayi nefise :

Geçen sene heyeti âhiyenize fındıklı sarayına nakledilmiş olan sanai nefise mektebinin inkişafı için sarf edeceğimiz faaliyeti arz etmişim. Bugün sanayi nefise mektebi yeni binasında en modern bir şekilde tehesüs etmiştir.

Sanayi Nefise Mimarî şubesinin tensik ve inkişafı için kabül olan faaliyeti sarf etmek azmindeyiz. Vekâlet mimarı mütehasssını bu şubenin tensik ve risafu hususunda bir müşavir olarak istihdam ediyoruz. Avusturyadan getirdiğimiz sanayi tezyini mütehasssından istifade ediyoruz. Sanayi Nefisenin hurfete tabiki ve halkın bedii terbiyesinin inkişafına hizmet edecek olan tezyini sanatlar hususunda bu şubenin çok büyük hizmeti olacağına, hatta iktisadi sahada bazı millî sanatların inkişafına hizmet eyleyeceğine kanî bulunuyoruz.

Neşriyat :

(Efendiler, bu seneki bütçede (25 000 lira) mektep kitapları mütedavir sermayesi (25 000) lirada ilmî neşriyat mütedavir sermayesi mevcuttur. Bunun haricinde talim ve terbiye heyeti işlerine tefrik edilen ayrıca 25 000 lira daha vardı.

Gerek bunlarla, gerek devlet matbaası mütedavir sermayesinin yardımıyla 125 eser bastırıldı. Bu eserlerin bir kısmı doğrudan doğruya muallimlerin mesleki malumatını takviye edecek eserlerdir. Bir kısmı tabıların basmadıkları lise ikinci devre veya muallim mektepleri son sınıflarına ait mektep kitaplarıdır. Bir kısmı da doğrudan doğruya ilim kitaplarıdır. Neşriyat mütedavir sermayesinden basılan kitapların adedi 88 779 ve satılan kitapların adedi 43 592 dir. Mektep kitaplarından 123 805 kitap basılmış ve 73 497 adet satılmıştır.

Bu rakamlar heyeti âhiyeniz huzurunda bu sahada ne yaptığımızı göstermek için kâfi gelecektir zannediyorum. Neşrettiğimiz kitapların her ay bühristini devlet matbaası hazırlamakta ve ayrıca gazetelerle de ilân eylemektedir. Geçen sene basılacağını söylediğim (Türk Lügatı) nun ilk cildi intişar etmiş, ikinci cildi de yarılanmıştır.

Efendiler, Türkiye Maarif Vekâletinin memlekette ilim hayatının inkişafı ve Türkçemizin diğer müterakki milletlerin dilleri derecesinde derin ve zengin eserlere malik olması için lâzım gelen tedbirleri ittihaz etmek en esaslî vazifesidir. Bu vazife aforistik tedris işine de merbuttur. Mekteplerin inkişafı muallimlerimizin seviyeten yükselmesiyle kaimdir. Muallimlerin seviyeten yükselmesi ise onlara okuyacakları eserler temini ile mümkün olacaktır. Memlekette ilim kitapları neşr edecek kuvvetli tabırlar bulunmadıkça bu vazife kısmen devlete ait olacaktır. Aynı zamanda bu tahsisatla memlekette ilme çalışanların yazdırları ve tercüme ettikleri eserlerin (mükâfatını demiyorum, çünkü Maatteessif onların mesailerini mükâfatlandırarak kadar tahsisat veremiyoruz) hiç olmazsa neşredilmesine ve kendilerinin bu yolda çalışmalarına yardım edebiliriz.

Geçen sene bütçeye bu hususta mevzu olan para çok oluzı idi. Buna rağmen vekâlet bu sabada yukarıda söylediğim müsbet rakamlarla mümkün olan derecede ehemmiyetle neşriyata yardım etmiştir.

Müzelerimiz de âsarı atka hafriyatı :

Geçen seneki bütçe vesilesiyle Meclisi âlinize Konya ve İzmir müzelerimizin tevsi ve tanzimi için teşebbüsatta bulunduğumuzu arz etmişim. Bu sene

biri İzmirde diğeri Konya'da olmak üzere iki zengin ve kıymetli müzeye sahip bulunduğumuzu iftiharla söyleyebilirim. Ankara'da inşaatı biten yeni müze binasında da bir Etnografya müzesi tesisiyle meşguluz. Burası daha ziyade Türk Etnografisine ait âsarı ihtiva edecek ve bilhassa inkılap tarihine tahsis olunan salonuyla müstakbel gençliğe Türk milletinin mazideki hayatını ve büyük inkılabın nasıl ve ne gibi şartlar içinde yapılmış olduğunu öğretecektir.

Mütehassis profesör Mesarus bu işle meşguldür. Bu terbitkâr müesseseyi bu sene içinde açmayı kuvvetle ümit ediyoruz. Bütün bunlardan başka müzelerimizin en eskisi ve dünya müzelerinin en ehemmiyetli ve zenginlerinden biri olan İstanbul âsarı atika müzemizde mütemadiyen takâmül ederek bizi kendisinden iftiharla bahs ettirecek bir halde bulunmaktadıdır. Münhasıran merhum biraderiyle kendisinin mahsubu sayılı olan bu müessesenin başında bulunan ve beynelmülâlim ilim âleminde bir mevki sahibi olan kıymetdar âlimimiz Halil Beyi hüürmetle yadeder ve bundan bir Türk genci sıfatıyla, Türkiye Maarif Vekâliyeti sıfatıyla büyük bir zevki manevi duymakta olduğumu arz eylerim. (Alkışlar) (bravo sesleri).

Hafriyat işlerine gelince; bütün kadim medeniyetlerin kıymetli eserlerini sinesinde saklayan vatanımızın ihtiva ettiği bu serveti ilmin istifadesine arz etmek için vaki olan müraacaatları büyük bir âleka ile karşılayarak kendilerine azamî teşahhat göstermekteyiz. Amerikadan, Avrupadan kalkıp gelen âlemşümül şöhret sahibi profesörler her gün Türk vatanı ve ilim âlemi için yeni yeni keşiflerde bulunmaktadırlar. Bunun Cumhuriyetin ilme karşı gösterdiği kuvvetli âleka ile hiçbir devirde memleketimizin mazhar olamadığı asayişin tabii bir neticesi olduğunu burada bilhassa kaydederken ayrıca bir memnuniyet duymaktayım. (bravo sesleri).

Bu hususlardaki faaliyetlere devam etmekle beraber gelecek sene ilk defa Türk vatanında mevcut ve her bir ayrı bir bedihaisanat olan islâm ve Türkâsârın tahrir ve tespit ettirerek hangilerinin doğrudan doğruya devlet ve hangilerinin belediye tarafından muhafaza olunacağını ayırtacağız. Bu işe Strazburg darülfünunu müderrislerinden ve islâm atikiyatı mütehassıslarından profesör Gabriyal memur edilmiştir.

Mektep müzesi: İki sene evvel maarif teşkilâtı kanununun tefbikâtına başladığımız sırada mekteplerimizin mühtaç bulunduğu tedris vasaiti numunelerini ihtiva etmek, muallimlerimize bunların tanzi imaa-

lını göstermek maksadiyle bir mektep müzesi teşkil etmiştir. İki sene zarfında bu müze diğerk memleketlerdeki emsali derecesinde bir mükemmeliyete mazhar olmuştur. Memleketin her tarafındaki mekteplerimizde vaziyeti umumiyemize ait vasait ve fotoğrafları, talebemizin yapmış oldukları resim ve el işleriyle, her nevi tahriri vazifelerini burada görmek ve ilâ mekteplerimizin terakkiyatı hakkında bir fikir edinmek daima mümkündür. Mekteplerimizin mühtaç olduğu tedris vasaitini memleketimiz dahilinde temin etmek için mektep müzemize bir ateliye ilâvesi ve mekteplerimizin mühtaç olduğu terbiyevi ve tedrisi filmler için birmerkez tesisi bu vadide takip edeceğimiz tekâmül merhalelerinden belki başlılarını teşkil etmektedir.

İnşaat dairesi :

Geçen seneki bütçe hakkında maruzata bulunurken vekâlette teşkil edilen inşaat ve mektep mimarisi dairesine mütehassis sıfatıyla Viyana mimarı akademisi muallimlerinden Profesör Eğliyi celp ettiğimizi söylemişim. Bu sene bu dairenin mesaisini tevsi ettik ve memleketimizin her tarafında her türlü inşaat malzemesiyle yapılması mümkün muhtelif tipte ilmekteplânları ihzar ettirdik. Yeni muallim mekteplerimizin ve diğerk yeni yapılacak müesseselerimizin plânları hep bu mütehassısın elinden çıkmaktadır.

Gelecek sene :

İşte arkadaşlar, heyeti âliyeniz huzurunda maarifimizin rakamlara müstenit olarak vaziyetini ve bir sene zarfında yapılan işleri arz ettim. Heyeti celâlenizin tasvibine kıraan ederseniz yeni bütçe ile yapılacak olan işleri de şimdi müsaadenizle arz edeceğim.

Geçen sene bütçesiyle bu sene encümeni âlinizin kabul ettiği bütçe arasındaki fark 416 874 liradır. Her iki sene bütçesini karşılaştırdığımız zaman gerek bu farkın, gerek diğerk fasıl ve maddelerden vuku bulan tasarrufun bütçemize şu zararla temine hizmet ettiğini görürsünüz.

195 000	lira inşaat ve tamirat
90 000	lira tesbiye levazım
40 000	lira muallim mektepleri masarifine
75 000	lira ilmi ve mesleki kitaplar mütedavir sermayesine
10 000	lira mektep kitapları mütedavir sermayesine
80 000	lira Avrupa talebe masarifine
10 000	lira ecnebi mütehassıslarına
20 000	lira Türk lügatı neşrine

3 000 lira Halk dersanelerine

5 000 lira kütüphanelere ait tahsisatlara

Zam kabul olunmuştur. Bu rakamlar, kısmen gelecek sene Maarif Vekâletinin fazla olarak yapacağı için programını teşkil eder.

Yeni inşaat için tahsis edilen 26 000 lira ile talebelerini istiap edemeyen bazı liselere ilâveler yapılacak, teneffüshane ve bahçeden mahrum bulunan bazı liseler için teneffüshane ve bahçe temin edilecek ve bu meyanda Ankarada orta mektep binası da yapılacaktır.

Orta ve muallim mektepleriyle liselerin muhtaç olduğu asgari tedris vesaiti tespit ettik. Levazımı tesisine faslında bulunan tahsisatla bazı mekteplerimizde tam tedris vesaiti bulandırmaya çalışacağız. Bir mıntıkada mevcut tedris vesaitinden imkân mertebesinde o civardaki mekteplerimizin tamamen istifade edebilmelerini gaye itihaz ediyoruz. Mektep müzesinde mevcut olan tedris vesaitini bazı mıntikalara mütehasıs memurlar vasıtasıyla göndererek tedris vesaitinden nasıl istifade olunacağını göstermek için tedbirler alacağız.

Umumi neşriyat faslında tahsisatlarda talim ve terbiye heyetinin çizdiği program dairesinde eserler tab ve neşrine devam edeceğiz. Kemâfissabık ilk mektep muallimlerinin mesleki malumatını artırmak üzere çıkan ve tabı adedi (11 000) olan terbiye mecmuasının da faidesini tamime çalışacağız.

Her sahada mütehasıs muallimlere muhtacdır. Bizim için Avrupaya geniş nispette talebe göndermek ve gelenlerden azami nispette istifade etmek hayati bir zarurettir. Gönderdiğimiz talebenin hakkıyla istifade etmesi için en kabî tedbirler aldık. Gıvıkları müesseseleri idare edenlerle daimi muhabere ve münasebetle bulunarak talebemizin oradaki mesaisini yakından takip ediyoruz. Heyeti âhiyenizin tasvibine ıktiran ederse bu senede mühtaç olduğumuz ilim şubeleri için yeniden fazla talebe göndereceğiz.

El işleri ve resim tedrisatını tanzim etmek üzere yeniden getireceğimiz mütehasıslar için konulan tahsisat tam yerinde istimal olunacaktır.

Türk lügatının tabına devam ederek daha iki cildini verilen tahsisatla bitirmiş olacağız.

Maaş faslında görülen fazlalık lise ve orta mekteplerde muallim mekteplerinde açacağımız fazla şubelerle yeniden açacağımız dört orta mektebin muallim maaşları karşıdır. Orta tahsil sahasında tedrisatın keyfiyetini iyileştirmek için mesaimize devam edeceğiz. İlk mekteplerde kabul ettiğimiz tedris gaye-

sini istihsal için muallim mekteplerimizin programında bazı tadilat zaruridir. Tedricen ve muallim mektepleri muallimlerine hazm ettirecek surette bu tadilatı yapmak bu seneki programımıza dahildir.

Mekteplerimizin keyfiyeten iyileşmesi için ve muallimlerimize vazifelerini ifa esnasında manen muavenet edecek surette talim ve terbiye azalarıyla umumî müfettişlerimizi bu sene olduğu gibi bütün mekteplerimizi teftişe memur edeceğiz. Böylece tedrisatın tekâmülünü temin emelimizdir. Gelecek sene Meclisi âhînin huzuruna geldiğim zaman göstereceğim rakamlarla, vücuda getirilmiş olan eserlerle maarifimizin son sene zarfında da inkişafını irace eyleyebileceğimi ve bu suretle heyeti âhiyenizin ve memleketin hakkındaki itimadına karşı şükranborcunu ödeyeceğimi emniyetle ümit eyliyorum. Bu ümit bir taraftan halkın maarif ihtiyacını duymasına, diğer cihetten kıymetli muallim arkadaşlarımızın fedakârane mesailerine istinat ediyor. (Bu iki istinatgahan kuvveti her Maarif Vekâletinin istikbale emniyetle bakmasına kâfi bir zamandır. Muallimlerimizin bu fedakâr mesailerıyla yetiştirilecek olan genç nesil, Cumhuriyetin istikbâlinin istinat edeceği en kuvvetli bir temel olacaktır.

Büyük müncimizin muallimlere hitap eden: «Cumhuriyet, fikren, ilmen, fennen, bedenlen kuvvetli ve yüksek seviyeli muhafızlar ister. Yeni nesil bu evsaf ve kabiliyette yetiştirmek sizin elinizdedir. Mümtaz vazifenizin ifasına âh himmetlerle hasrı mevcudiyet edeceğinize asla şüphe etmem. Sizin muvaffakiyetiniz Cumhuriyetin muvaffakiyeti olacaktır».

Sözlerimi bütün meslektaşlarımızın kendilerine bir şair olarak kabul ve bu ateşle çalışmakta olduklarını Meclisi âhînize arz ve temin eylerim.

Meclisi âhînin bütçe müzakeresi esnasında Maarife müteallik her mesele hakkında arkadaşlarımız irşatlarına hürmetle müntazırım.

Sözlerime nihayet verirken milletimizin feyizkâr ruhu âsîlini hürmetle selâmlamayı son bir vazife addederim. Çünkü milletler içinde kendi kudret ve hamlesiyeli fitri cübiliyet ve kabiliyetiyle az zamanda muvaffakiyetler yaratan milletimiz, cihan ve tarifi muvacehesinde bu hürmete bîhakkân lâyük bir mevdur. (şiddetli alkışlar).

(EMİN BEY (Eskişehir) — Efendim, bendeniz mesleğin müntesibi olmamakla beraber bazı ricada bulunacağım.

Mekteplerimizde haftada bir defa albise değiştirmek vardır. Bu bayramın elfisesi şöyle olacaktır.

Gelecek bayramın elbisesi şu şekilde olsun deniyor, bu bendenizi müteessir etmiştir. Bilmem daha fukarasını ne yapmıştır?

İkinci ricam; köye gönderilecek muallimlerin memleketimiz için pek büyük bir servet olan köylülerimizin besatet hayatını ve muktesit bir şekilde yaşamalarını bozmasından ibarettir. Hakikaten kendimizi Avrupa milletlerine benzetecek olursak ve oraya doğru gidecek olursak yanıldığımız ve yanılacağımıza kanım. Bugün serveti mevcudemizi toplayacak olursak Amerikadaki Fort kadar olamaz. Yani buna göre düşünüp buna göre hareket etmek lâzımdır.

AKÇORAOĞLU YUSUF BEY (İstanbul) — Yalnız maarif için bu söylenmemelidir, umumdur.

EMİN BEY (Devamla) — Müsaade buyurunuz Beyefendi; muallimlerimiz hakikaten bizim mürsitlerimizdir. Muallimlerimiz esaslı vazife olarak iktisadi talem etmelidir. Bendeniz maalesef bazı şeylere şahit oldum. Bir muallim hakikaten halkı tenvir ediyor. Fakat bir muallimin bulunduğu yere lüzumundan fazla mükeyyefatda beraber geliyor. (Handeler)

Efendiler; iptida bendeniz de burada ihtisas bulunmadığını ve ricalarının temenniden ibaret olduğunu arz ettim. Evet muallimlerimizden her türlü irşadi bekleyen halkımıza daima gittikleri yerlerde tasarrufun ve iktisadın da bu memleket için ebedi ve esaslı bir sermaye olduğunu teberrir ettirecek olur ve bu esaslar ihzar edilirse daha faideyi olacağını arz ediyorum.

Sonra efendim, Ankara'da oturuyoruz. Hükümet merkezimizdir. Burada çocuklarımızı başka yere göndermek hakikaten biraz ağır geliyor. Hükümeti cumhuriyede İstanbul'da çocuğumu okutmak benim nefsimi ağır geliyor o parayı biraz daha fazla versem, fakat Ankara'da versem, ve Ankara'da bu parayı mektepler yapılırsa çok iyi olur ve bizzat mümkün görüyorum. O vakit çocuklar da gözümüzün önünde olur.

Hayatı beşerin kısa olduğuna nazaran lisedeki tahsil müddetinin çocukluğuna nazarı dikkati celp ederim. Kendi çocuğuma bakıyorum ve hesap ediyorum ben bunu da ne vakit okutacağım ve ne vakit işe alıştıracacağım. Hakikaten bu müddeti çok uzun görüyorum. Bu ciheti erbabi ihtisastan rica ederim, acaba liselerde biraz tenkisi müddet mümkün değil midir?

Sonra birde spor ve idman hakkında söyleyeceğim. Acaba bizim memleketi bu İngiltere ve Fransa'nın yaptığı idmanlar yabancısı gelmezmi? Bizim memleketimiz fakir, sonra ekseriyeti memur olmak dola-

yısıyla âtil yetişmiştir. İstihsalata fazla ihtiyacımız var, memleketimiz vasidir, istihsale yaşayacaktır. Acaba bu idmanları kazma, kürek ve çapaya çevirmeye imkân yok mudur? Bunu da erbabi ihtisastan rica ediyorum.

MAZHAR MÜRİT BEY (Denizli) — Galiba ucuz amele arıyorsunuz?

EMİN BEY (Devamla) — Bendeniz Avrupa'ya her giden talebenin - maalesef şahidi olduk - şimdiye kadar arzu ettiğimiz tarzda avdet etmediğini görüyoruz. Hükümetten, bilhassa Maarif Vekâletinden rica edeceğim: Yaşını başını almış, vazifesini müdrik müfettişler göndersinler. On beş talebeye bir müfettiş göndermesini ve bu fedakarlıktan çekinmemesini rica ederim. Bendenizin bu kendi mülahazamdır. Evvela arz ettim. Çok görmezsiniz. Bir mebus ve tercübeli bir adamı sıfatıyla arz ediyorum: maarif emniyeti teşkilâtının bu kadar nafi ve faideyi olmuyacağını zannediyorum. Maarif Vekili Beyefendi bunun faideleteri olduğunu iddia buyurdular. Fakat bu teşkilâtın ümitbahş olduğu kanaati hasıl olmamış olanlar vardır. Bu kanaat yerine gelsin. Bendeniz diyorum ki maarif emniyeti yüksek bir zattır. O zatı Maarif Müdürü, Maarif müfettişi yapar, o salâhiyeti ona veririz. Bendeniz bu teşkilâta arzu edilen bir neticeye vasıl olduğumu görmüyorum ve bu kanaatımı da islah edemedim. Bu temenniyatını; esas itibarıyla muhterem ve çok faal olan Maarif Vekili Beyefendiye tenkit olmaz. Çünkü olsa olsa tenkidim faaliyetin bu cephe de kudreti maliyemizi fazla olduğu noktasıdadır. Kendisinin mesaisini hürmetle yadederim. Şu noktayı nazarlarmın işe yarar cihetleri varsa lütfen erbabi ihtisasa havale buyursunlar. Belki memleketin maarifine bir hizmet etmiş oluruz.

MAARİF VEKİLİ MUSTAFA NECATİ BEY (İzmir) — Arkadaşlar; demin tahriir olarak ifade ettim arz ettiğim zaman Maarif vekâletinin noktai nazarı arz etmiştim. Bu noktai nazarda esaslı cephem şu idi: Maarif Vekâleti, herhangi işte olursa olsun mütehasısların ve memlekette bu işle meşgul olanların noktai nazarlarını prensip olarak kabul etmiştir. Zati kararlarla, kendi noktai nazarımla mesele halledemem. Bu meslek, ilme, fenne, ihtisasa tecrübeye istinat eden bir meslektir. Binaenaleyh mütehasısların ve bu işle uğraşanların noktai nazarlarını dinler ve ona göre program yaparız. Emin Bey arkadaşımızın bu husustaki söylediklerine cevap vermek isterim. Çünkü millet kürsüsünden söylemişimdir. Muallimlerin ve talebenin hayatıyla alakadardır. Eğer yalnız

temenni mahiyetinde kalıpta hiç kimseyi alakadar etmeseydi belki cevap vermezdim. Vekâlete mensup arkadaşların ve mekteplerimizin de okuyan çocuklarımızın her husustaki mesuliyetlerini deruhde ettiğim için, onlar namına cevap vermek isterim. Elbise meselesinden bahs buyurdular. Efendiler; mekteplerde talebenin elbisesiyle ayrıca meşgul olduk. Memleketimizde halkın iktisadiyatıyla mütenasip olarak mektep elbiselerini tanzim ettik. Mektep hayatına bakarsak kıyafet meselesi ikinci derecede bir meseledir. Bir çok zamanlarda merasime iştirak için çocuk babalarını düşünerek fiyat meselesini ayrıca düşündük ve tamimler yaptık. Binaenaleyh elbisedeki fazla ziynet, fazla süs meselesi mevzu bahis değildir. Herhangi mektebimize giderseniz gidiniz orada çocuklarımızın ziynete kapılmadığını görürsünüz. Yorganına göre ayağını uzatan bir milletiz. Ona göre mektep çocuklarımızın elbiselerine dikkat etmekteyiz. Onun için mektep çocuklarımızın kıyafetleri hiçbir vechile tenkit edilecek surette değildir.

Anıl Emin Beyin tariz etmiş olduğu nokta köy muallimleridir. Efendiler; bizim yaptığımız programla tahsili iki surette tatbik ediyoruz. Birisi şehirde tahsil, diğeri de köyde tahsildir. Şehirdeki tahsil beş senedir. Köydeki tahsil üç senedir. Köyde okuyacak çocukların şeraiti başkadır. Eğer çocuk kışın babasına lüzumsuz kışın babasının yanında bırakırız. Yazın okuturuz. Yazın lüzumsuz yazın bırakır, kışın okuturuz. Hakikaten köylüye çocuğu tanzimdir. Kendisine yardım eder. Sapanını sürer, öküzüne, tavuğuna bakar. Onu babasının elinden alamayız. O çocuk müstahdildir. Boş bulunduğu zaman onu okuturuz. Memleketimizin köyleri dağınık olduğu ve her köye muallim gönderemediğimiz için 10-15 köy için bir teyfi mektep yaptık. Bu mekteplere köylü çocuklarını topluyoruz. Fakat mektebe gelirken tarhanasını da beraber getirmesini tembih ettik. Yani bizim köy mekteplerimiz memleketimizin iktisadiyatıyla mütenasipen açılmış mekteplerdir. Bundan daha aşağı bir tarzda mektep açmanın imkânı yoktur. (Bravo sesleri).

Köy hayatına müteabik olarak yapılmıştır. Buraya giden köy muallimi dünyanın en şayanı takdir olan bir uzvudur. (doğru sesleri) efendiler, bunlar nasıl gider bildirmisiniz? İptidai tahsili bitirir, beş senede devlet parasıyla muallim mektebinde okuturuz, ondan sonra bu gence emir veririz, 18-19-20 yaşında olarak mektepten çıkan bir çocuk - Kayseriye, Sivasa gider. Bu sene beyüz tane giymiştir. Mektepten çıkan ve doğrudan doğruya köye giden bu efendiler köyde

uğraşmış gençler değildir. Köylerde mektepler açmışızdır. Hakikaten köylerde bütün hayatıyla çalışmakta ve geceleri dahı köylüleri okutmakla meşgul durlar. Şimdiye kadar aldığımız raporlar, bu genç uzuvların çok müfit olduğunu göstermektedir. Genç bir muallimin köydeki hayatı, hususiyesine kadar göz dikmek biraz insafsızlık olur. Genç bir adamın hayatı hususiyesi köy hayatına uymaz. İnsafla kabul etmek lazım gelirken, buradaki hayatımızla başka yerdeki hayatımız yekdiğerine uymaz. Onun için köy mualliminin hayatı hususiyesini tenkit etmek hiçbir vakit doğru olamaz. Köy muallimi oraya gittiği zaman arkasına bir elbise giyerek gider, herhalde köylü gibi giysin, giysin ve köylü gibi yatsın denemez, hakikaten böyle görmek doğru değildir. Esasen muallim köylüye değil, köylü muallime temessül edecektir. Terakki de bu suretle kusur bulur. Aksı haksız bir düşüncedir. Çok fena bir haksızlıktır. Emin Bey arkadaşımızı bu gibi haksızlıktan münezze görmek isterim.

Arkadaşlar, Emin Bey bina meselesinden de bahsettiler. Elimizdeki paraya göre bina yapmaktayız. Kabul etmek icap eder ki, Ankara'daki inşaat diğer yerlerdeki inşaatın fazladır. Çünkü muallim mektebine temel attık. Orta mektebi bu sene inşa edeceğiz, daha elimizde ne kadar para varsa sarf edeceğiz. Merkezi hükümetimizin daha çok güzel mekteplere malik olması için çalışıyoruz. Bundan fazlasını yapmak imkânı yoktur. Bütçemizin vaziyeti daha fazla salâh kesp ettiği zaman tabii heyeti mecmuasını düşünerek daha iyi yapmaya çalışacağız.

Bir nokta daha söylediler :

Tahsil hayatı ile alakadardır. Diğer memleketlerin bir çoklarında lise tahsili on iki sene ve hatta bir kısmında da on üç senedir. Bizde de on birdir. Bundan daha aşağı indirmek imkânı yoktur. Çünkü müluman umumiyeyi ictisap için bu kadar zamana ihtiyaç vardır. Bu ihtiyacımıza göre tenkis edilmiştir. On bir seneye indirilmiştir. Bundan daha aşağıya indirmek fennen ve ilmen doğru değildir.

Arkadaşımız meslek mekteplerinden de bahs ettiler. Meslek mekteplerinden bahs ederken hükümetin ayrıca bir teklifi kanunide bulunduğunu ve yakında iş darülfununun temelini atacağı ve önümüzdeki sene meslek mekteplerine başlanacağını arz etmek isterim. Binaenaleyh meslek mektebi başkadır, terbiyei umumiyeye mektebi başkadır, diğer mekteplerde başkadır. Terbiyei umumiyeye mekteplerinde meslek dersi veremeyiz. Muayyon çerçeve dahilinde veririz.

Meslek mekteplerine bu sene başlayacağız, münevver sanatkârlar çıkaracağız. Emin Beyefendi bundan mutmaam olsunlar.

Avrupadaki talebe için de azami tedbir aldık. Bizat mekteplerinde kontrol ediyoruz, profesörlerle muhabere etmekteyiz. Bu hususta diğer devletler ne yapıyorsa bizde ona tevessül ettik.

Asıl Emin Beyin itiraz buyurdukları maarif emirliği meselesi. Bunun hakkında izahat vermek isterim. Maarif meselesi bir mesleki mahsustur. Maarif teşkilâtına ait kanunlar çıktığı zaman mübahasede bulunuyoruz. Bendeniz de maarif emirliği hakkında izahat verdim. Maarif emirliği teşkilâtı maarif teşkilâtının taazzuvunu teşkil eden bir teşkilâttir. Bu maarif teşkilâtının anadimarıdır. Bu yıkılırsa maarif teşkilâtı beraber yıkılır. Çünkü her mesleğin kendine mahsus bir takım usulleri, bir takım kayıtları vardır. Her hangi bir adamın bütün bu kaideleri bilmesi imkânı yoktur. Maarif Vekili sıfatıyla bana sorarsanız ilköğretimdeki tedrisat ayrı bir ilimdir, orta tedrisat ayrı bir ilimdir, yüksek tedrisat ayrı bir ilimdir. Lisede ders okutan bir muallim ilk mektepte ders okutamaz. Onun için bunların her birinin ayrı ayrı senelere mütevakıf mesaiye ihtiyacı vardır. Maarif emini demek, bugün bu ise on kabiliyetli olan bir zat demektir. Eğer almış altı tane maarif emini bulmak imkânı olsaydı ve her maarif emininin bulunduğu mütkeanın bütün ilk tedrisat müfettişlerinin raporunu okumaya imkân olsaydı Emin Beyin dediği noktaya varırdık. Fakat bir ilk mektebinin teftişatı nasıl oluyor, terbiye itibarıyla nasıl veriliyor? Bunlar ayrı işlerdir. Onun için maarif emini teşkilâtı bunları tesbit eder, tasdik eder. Eğer Emin Beyefendi kardeşimiz maarifin de ayrıca bir meslek olduğunu takdir buyursalardı bu itirazı yapmazdı.

RESİT BEY (Malatya) — Bazı mahallerde olan iptidai yatı mektepleri kapanmıştır. Bu sene yeniden bunların açılması imkânı yok mudur? Şayet imkânı yoksa ücretli açılması kabül değil midir?

MAARİF VEKİLİ MUSTAFA NECATİ BEY (İzmir) — İdareci hususiye bütçelerine lazım gelen tahsisatı koymaları için direktif verdik ve ücretli talebe alınmasını da yazdık. Bu suretle zatıaliziniz görmekte olduğunuz şey ka'ımıştır.

RESİT BEY (Malatya) — Çünkü geçen sene Gaziantep'teki darüleytam, şehir yatı mektebine kalbedilmişti. Buradan çıkan efendileri İstanbul'da hiçbir mektep almamıştır. Bunlar için bir şey düşünmüş müdür?

MUSTAFA NECATİ BEY (Maarif Vekili) (İzmir) — Şehir yatı mektebinden çıkan talebe iptidai mektebinden çıkmış talebelerdir. Bunlar hangi orta mektebe müracaat ederlerse kabul olurlar.

Emin Bey arkadaşımız bir de spor işlerinden bahsettiler. Spor işi ayrı bir iştir. Bunun için iki tane İsvetçi mütehassıs colbedilmişti. Bunlara karışmaya hakkımız yoktur. Bu ciheti mütehassısa bıraktık.

EMİN BEY (Eskişehir) — Bir de milli iş var.

MAARİF VEKİLİ MUSTAFA NECATİ BEY (İzmir) — Spor işi ayrıca ilme mütevakıf olan bir iştir. Bunun kaideleri, usulleri vardır. Bu husus için iki mütehassıs getirdik. Bunların raporları üzerine mektepler açtık ve bunların eline çocuklarımızı bıraktık. Okutmaktadırlar. Başka bir şey yapamayız.

KILIÇOĞLU HAKKI BEY (Kocaeli) — Efendiler Maarif Vekili Necati Beyin faaliyetine şahit olduk. Arkadaşları da aynı suretle çalışıyorlar. Binaenaleyh kendilerini daima takdirde, hürmetle yadedirim. Ancak maarifimize taalluk eden bazı hususatta, beyanatta bulunmak isterim ve bilhassa kendilerinden bizi tenvir etmesini rica ederim. Maarif bütçemizi görüyoruz ki akelli kadir binaenaleyh bu bütçe ile Maarif Vekâletinden fazla işler beklemek zaittir ve hatta günahdır. Gönül arzu ederdi ki Vekil Beyefendi on milyon liralık bir bütçeyi azm ile müdafaa ederek buraya gelsinler, fakat belki ellerinde değildir. Bundan dolayı kendilerine bir şey diyemem. Fakat doğrudan doğruya kendilerine taalluk eden, talim ve terbiye esasatına temas eden bazı hususatta dikkatî âkilerini celbedeceğim. Evvela mekteplerde inzibat meselesi: Bendeniz inzibat ve ahlaka iman etmiş olanlardanım. Bilhassa bu ahlak ve inzibat ilk mekteplerimizde başlamazsa, orta ve yüksek mekteplerimizde hiçbir zaman kıvamını bulmaz ve tekemmül etmez. Binaenaleyh buradan başlamak lâzımdır. Fâilen şahit olduğum ve birçoklarımızın da fâilen şahit olduğumuz vakayı vardır. Bugün gerek orta mekteplerimizde ve gerekse lise mekteplerimiz arasında ahlak ve inzibat biraz düşkündür. Hürriyeti bendeniz başka türlü anlıyorum. Mektep talebesine haddinden fazla hürriyet vermek tehlikenin en büyüğüdür. Demek ki; mektepler bir kıyla hayatı yaşasın, fakat bir talebenin gideceği yer muayyen olsun. Görüleceği kimseler az çok muayyen olsun. Okuyacağı kitaplar az çok muayyen olsun. Bunlar kontrol edilmezse bütün çocuklar zincirsiz bırakılırsa zannetmemki iyi terbiye ve iyi ahlak almış bulunsunlar. Bugün aramızda bulunan pek çok ricali âliye vardır ki bunların metin ahlâkları ve inzibatları

vaktiyle almış oldukları metin terbiyenin eserleridir. Bunlar inkâr edilmez, bunların isimlerini burada birer tadat etmekte mana yoktur. Cümleniz tanırısınız. Binaenaleyh bu seneden itibaren muhterem maarif vekilimizin bu mekteplerdeki inzibat ve ahlâk meselesine fazla ehemmiyet atfedeceklerini ümit ederim. Zaten kendilerinden başka birşey bekleyemem.

Muallimlerden bahs ettiler. Evet muallimler çatışıyorlar. Fakat maalesef maziden intikal etmiş fena huylarla malûl olan muallimleriniz idealist değillerdir. Şifahi ve tahriri birçok teklifler karşısında kaldım.

Bu hanımlar ve beyler havası iyi ve latif deniz kenarında bir yer istiyorlar. Nasıl olur rica ederim? Böyle düşünen bir muallimden ne dereceye kadar istifade edilir? Bundan anlaşılıyor ki muallim mekteplerinde kendilerine elzem olan terbiyeyi almamışlardır. Binaenaleyh muallim mekteplerine fazla itina lâzım gelir, taki arzu ettiğimiz idealist muallimlerimiz yetişsin ve yalnız kendi midesini değil, vatanın terbiyeyi medeniyesini istihdaf etsin. Şarkın, şimalin, cenubun herhangi bir köyünü öz vatanı ve doğduğu mahal gibi telakki ederek ve oranın çocuklarını kendi çocukları gibi yetiştirmek azmiyle çalışsın ve uzun zaman orada kalsın, ondan sonra diğer bir mahalle gitsin. Muhterem vekil Beyefendinin muallim mekteplerine bu hususta atfı dikkat buyracaklarına eminim.

Kitaplara geliyorum :

Efendiler, başımızda arabin bize belâ bıraktığı işlerden biri de elifba meselesidir. Lâtin harflerini kabul edinceye kadar bu harfleri ister istemez kullanacağız. Fakat hepimiz görüyoruz ki ne kadar mektep varsa o kadar da elifba kitabı vardır. Altundan tutun da tahtaya kadar elifba vardır, hepsi isimdir. Maarif Vekili muhteremin çok güzel düşünüyor. Ben onun düşüncelerine vakıfım ve kendi düşüncesiyle hiçbir şey yapmıyor. Fakat bu pek mühim bir meseledir. Maarif Vekâletinin kendi riyasetlerinde veya nezaretleri altında bir heyeti umumiye teşkil etsinler, ilk ve orta mekteplere ait olanların heyeti ihniye tetkik ve tertip etsin, bunlar iyi basılsın ve bilhassa resimleri dilber olsun ve bunları çocuklar eline aldıkları zaman seve seve okusunlar. İlk mektep kitaplarını görüyoruz. Berbat resimler. Çocuklar okumak bile istemiyorlar. Herkese bir elifba yazmak hakkı verilirse zannetmek ki mekteplerimizde arzu ettiğimiz çağırda göden bir tahsil bulunsun. Her müellif başka türlü düşünüyor ve her müellif başka

türlü yazıyor. Bendenizce bu haizî ehemmiyet meselesidir. Heyeti celilenizde bendenizle beraber bunu takdir buyurursunuz.

İlk yatı mektepleri ait de birkaç söz söylemek isterim. Bendeniz tetkikatımda ilk yatı mekteplerinin pek fâidesini gördüm. Arzu ederdim ki Maarif Vekili bey bize bu sene daha fazla ilk yatı mektebi getirsin ve hiç değilse mevcutları biraz daha tevsi etsin. Bir defa arz edeceğim efendim; iki sene evvel bir tetkik seyahati yaparken Afyonkarahisarına uğradım, orada bana hikaye ettiler ki - dânediğim zat şayanı itimattır - ilk yatı mektebinden bir çocuk tatil zamanında evine gidiyor, babasına, ben toprakta yatamam, bana bir karyola al, yerde yemek yiyemem, masa al, orada oturup yiyeceğiz. artık insan gibi yaşayacağız diyor. Fakat cahil babası ve bütün köyün ihtiyacı bundan kızıyorlar, toplanıyorlar, maarif müdürlüğüne müracaat ediyorlar, biz yatı mektebi istemeyiz diyorlar. Bittabi maarif müdürü reddediyor. Bunu haber alan çocuk, maarif müdürlüğüne geliyor, müdür bey eğer babam benim dediklerimi yapmazsa emin olun ki evi yakarım diyor.

İşte efendiler; Türk çocuğunun ruhu budur. Medeniyet ise yükselmek ister, binaenaleyh bunları yükseltmek için çekirdekten yetiştirmek lâzımdır. İlk yatı mektepleri divan halinde yaşayan muhillerimizde lâzımdır, çünkü on beş yirmi evden ibaret köyde mektep olmaz ve bunlar arasında alekser yarım saat, bir saat mesafe oluyor, kışta değil, yazda bile çocuk gidemez. Temenni ederim ki muhterem maarif vekilimiz gelecek sene bütçesinde bunları da ehemmiyetle nazarı dikkate alır ve artırır. Arz ettiğim gibi bir tek misal Türk çocuklarının ilk yatı mekteplerinden ne kadar istifade ettiğini bariz bir surette gösterir.

Avrupaya talebe izanı; tabiri mazur görünüz; bunun lüzumuna inanmayan kâfir olur. Binaenaleyh bizim talebemizle ufak milletlerin Avrupadaki talebesini mukayese edersek bizim için pek ayıp olur. Yüzde iki değil, bin, üç bin göndermeli. Ancak bu suretle istifade edilebilir. Binaenaleyh bu hususun da muhterem maarif vekilinin nazarı dikkate almasını rica ederim. Bunları söylerken heyeti celilenizin benimle beraber yürüyeceğine hiç şüphe etmiyorum, çünkü yüreklerimiz beraber çarpıyor ve aynı neticeyi beraber düşünüyoruz.

MAZHAR MUFİT BEY (Denizli) — Efendim; muhterem Hakkı Beyefendi biraderimizin burada söyledikleri bir cümle bendenizle söylemek mecburiyetine

sevk etti. Buyurdular ki; mekteplerde ahlâk ve inzibat düşkündür. Efendiler, bilmem Hakkı Bey biraderimiz ahlâk mefhumunun manasını nasıl telakkî buyuruyorlar? Eğer umumun telakkisi gibi kasıt buyururlarsa bunu tamamen reddederim. Çünkü mekteplerimizde hepimizin evlâtları, kızları veyahutta akrabaları vardır. Umumi manayı kast ediyorlarsa o gençler hiçbir vakit ahlâksız değildirler. Belki inzibat düşkün olabilir. Fakat şurasını size bir nîsal ile arz edebilirim ki geçen sene üç mektepler müstesna olmak üzere umum mektepler arasında yalnız bir efendiye tardı ceza vermişlerdir, bu da mekteplerdeki ahlâkın metanesine delâlet eder. Ben öyle ümit ediyorum ki Hakkı Beyefendinin ahlâk kelimesinden, ahlâk düşkündür kelimesinden maksatları ahlâkın umumi manasının çerçevesi dahilinde değildir zannederim.

Yine Hakkı Bey biraderimiz buyurdular ki; muallimlerimiz maziden intikal etmiş fena huylara maliktirler. İdealist değildirler.

Bendeniz de pek eski bir muallim olduğum için eski muallimlik ile yeni muallimlik ne demek olduğunu tefrik edemedim. Muallimlerimiz vatan parvardirler, yeni muallimlerimiz idealistler, muallimlerimiz nefislerinden birçok şeyler feda etmişler. Demin maarif vekili muhterem beyefendinin buyurduğu gibi mektepten çıkmış güzide genç muallimlerimiz fiianca dağın başında vazife yapıyorlar. Bu zannederim ki kolay bir mesele değildir. Tenha bir muhitte, dağ başında vazife ile işgal etmek, az fedakârlık mıdır? Sonra o muallimden daha ne istiyorsunuz?

Emin Beyefendi biraz temas buyurdular. Muallimler sefahat ediyorlarmış. Sefahatin bir telakkisi vardır. Sefahat ne demektir, ne istiyorsunuz? O muallim gitsin bir ahırda yatsın? Yapamaz efendiler... O muallim behemehâl odada oturacak, karyolada yatacak, ve yanında bir tuvalet takımı bulacaktır. Yaşamak için lâzım olan şeyleri yanında bulunduracaktır. Bu sefahat değildir. Fakat muallimler içinde de beş parmak bir olmadığı gibi muhtelif adamlar bulunabilir. Her memuriyette de olabilir. Herkes arasında iyî de olabilir, fenası da. Bizim burada nazarı dikkate alacağımız herhangi kide içinde iyi mi ziyadedir, fena mı? Hiç şüphe ki muallimlerimiz içinde ekseriyet iyîlerdir ve kabir bir ekseriyettir.

Yine buyurdular ki, kitap meselesi de vardır.

Efendiler; kitapları tetkik edecek, uzun uzadıya araştıracak bizim bir talim ve terbiye dairesiz var-

dur. Talim ve terbiye dairesinden bir kitap geçmedikçe onun tabma ve mekteplere kabul edilmesine imkân yoktur. Talim ve terbiye dairesini teşkil eden zevat da bu memleketin ilmen, fennen en müterakki zevatıdır. Bu heyetin nazarı tetkikinde geçmiş bir kâtip hakkında söz söyleyebilmek için ilmen onlardan yüksek olmağın lâzımdır. Binaenaleyh o kitaplar tetkik edilmeden...

RASİH BEY (Antalya) — Kürsü mukayyet değildir. Mazhar Müfit Bey.

MAZHAR MÜFİT BEY (Denizli) — Mukayyet olmadığı için fikrimi söylüyorum. Bendeniz söyledim, sizde çıkar söylersiniz. Bu kürsüün elbette mukayyet olmadığına işte ben delikim. Değil olarak kendimi gösteriyorum. Mutlak aleyhte söylemek şart değil. Mukayyet değilim, istediğimi söylüyorum.

Hakkı Beyefendi buyurdular ki; çocuk köye gitliği vakit mektepte gördüğü karyolasını istemiştir. Tamam. Elbette istediğimiz budur. O mektepte çocuk hayatın ne demek olduğunu öğrenmiştir. Nasıl yaşanacağını bilmıştır. İşte o çocuk köyde mürebbi vazifesini ifa ediyor demektir. Bu çocuk bundan sonra elbette ahırda yatmayacak, gübre üzerinde yatmayacak. İşte böyle hayatın ne demek olduğunu bilerek yetişmiş olan çocuklardandır ki, vatan çok şey bekliyor ve bekleyebiliriz. Binaenaleyh maruzatın hülasasını arz edeceğim: Mekteplerde ahlâk düşkün değildir. Inzibat belki zayıf olabilir. Fakat ahlâk düşkün değildir.

İkincisi muallimlerimiz maziden intikal eden fena birtakım şeyyat ile aludedir. «Cürmesini kabul edemem. Bu da böyle doğaldır. Muallimlerimiz fedakâr gençlerdir.

Üçüncüsü; kitaplarımız sayısını şükrandır. Talim ve terbiye heyeti tetkik etmektedir. Binaenaleyh onun içinde hiç endişeye mahal yoktur.

KILIÇOĞLU HAKKI BEY (Kocaeli) — Efendim; Mazhar Müfit Bey arkadaşım fikirlerini çok yanlış tefsir etmişler. Bugün ahlâkın tam bir tarifi yoktur ve bunu da hiç kimse tarif etmemiştir. Her yerde ahlâk başkadır. Bendenizin burada mevzu bahis ettiğim ahlâk; kendilerinin murat ettiği ahlâk değildir. Bence ahlâk doğruluk, samimîlik ve doğru yola gitmektir. Diğer hususat herkesin nefesine münhasır kalıyor. Yalnız çocuklarımızın güzü vazifelerini ifa edinceye kadar edop ve terbiye dahilinde onları yanlış düşüncelere ve yanlış yollara sapmaktan men etmek de hepimizin hakkıdır ve bu hak da evleviyetle maarif vekâleti celbesine düşer.

Çünkü bütün çocuklarımız onların yeddi emanetine mevdudur. Bir çocuk yalan söylerse ahlâksızdır. Arkadaşını aldatırsa ahlâksızdır. Zannetmemki yalancı, hünkârlığı, ahlâk telâkî eden bir fert bulunsun. İşte söylediğim, muradım bunlardır. İkâncisi muallimlerdir. Evet muallimlere çok hürmetkârim ve onlarla beraber yürümek isterim. Ancak o muallimler hakikaten hepimizin idealinde yer etmiş muallimler olsun. Bütün muallimler böyle ise mesele mevcut değildir. Zannederim ahlâk hakkında bu kadar izahat kâfîdir. (Kâfi sesleri).

MAARİF VEKİLİ NECATİ BEY (İzmir) — Arkadaşlar Hakkı Bey arkadaşımız zannederim hatırlarında kalan vakalardan, bazı hikâyelerden bahsetmek istediler. Eğer hakiki vakalarla, manzaralarla karşı karşıya kalsaydılar o vakaları söylerlerdi. Fakat hatıratında kalmış olan bazı hikâyayı söylemek için burada yalnız beyanatta bulunmuş olurlar. Çünkü bizim elimizde 550 bin Türk çocuğu mülletin ve milletimizin istidat, kabiliyet ve ahlâkiyle mütenasip olarak yetişmektedirler ve mülletin ikabiliyeti ne halde ise onlarda o haldedir. Saniiyen onlar üzerinde ayrıca mekteplerimizde yetişmiş, ilmen, ahlâken faziletkârlığın ne olduğunu öğrenmiş kuvvetli, metin, karakter sahibi arkadaşlarımız mevcuttur.

Şu halde mülletin ruhundan gelen ve mülletin birer ferdi olan çocuklarımızla onların tedrisatını, maneviyatını tekamül ettirmek isteyen muallimlerimiz şayanı itimat ve ezheri oihet kıymettardirlar. Bunların elinde yetişmekte olan evlâdlarımıza her vakit emniyet edebilirsiniz. Onaların da faziletkâr ve ahlâklarının çok metin olduklarına kanaat edebilirsiniz. (Doğru sesleri) Arkadaşlar ben bunları yalnız vaka olarak söylemiş olsa idim veya herhangi bir şeye cevap olarak söylemiş olsa idim kıymeti yoktu. Fakat maarif vekili sıfatıyla mektepleri teftiş ettirdim. Benim bugün üç yüzden fazla tedrisat müfettişim, yirmiden fazla terbiyei umumiyeye müfettişim, onların fevkinde altı tane de talim ve terbiye azası müfettişim vardır. Bu zevatın vazifesi; mektepleri teftiş etmek, kitaplara bakmak, çocukların sıhhatlerine bakmak, mektebin hayatı umumiyesini görmektir. Bu işle müteveççil olan üç yüzden fazla arkadaşın bana verdikleri raporlarda mekteplerimizin tekâmül etmekte olduğunu ve çocuklarımızın manen çok yükselmekte olduklarını söylemekte idirler. Efendiler buna misal istersiniz? Yazın çocuklarımızı kampa çıkarız. Onlar çadır altında iki ay askerlik vazifesi yaparlar. Bütün bu vazayif esnasında ciheti askeriyeden aldığın

raporlarda çocuklarımızın karakterlerinin metanetini göstermektedir. Memleket çocuklarından daha ne işiyorsunuz? Bu kadar faziletli gençliğe, çocuklara, çocukların istikbaline emniyetle bakmak lazımdır. Çocuklarıyla, kızlarıyla bir kıymeti mahsusaya itinat eden nüfletimiz ferden ferdag kıymetlidirler. Onun için istikbâi bu kadar kuvvetli, parlak görmekteyiz ve böyle göreceğimize kani olunuz. Muhakkak surette istikbâl nesli, iyi yetişmiş, kuvvetli, imânli tuttuğunu koparır halde olacaktır. Onun için Hakkı Bey arkadaşımızın endişelerine mahal yoktur. Mekteplerimizdeki talebeye mektep cezasını sorarsanız alacağınız cevap çok şayanı memnuniyettir. Yani münferit vakalar karşısında kalmış ve münferit cezalar vermişizdir.

Mazhar Müfit Bey geçen sene bir talebeden bahsettiler. Azami verilen cezalar bizim tekdîr cezalarıdır. Oda on taneden fazlasını geçmez. Buna Maarif Vekili karışmaz. Mektep idaresi karışır. Mektep idareleri inzibata riayetkâr olduklarına, metin karaktere sahip olduklarına kanaat ettikleri için bu tarzda hareketi ihtiyar etmişlerdir. Şu halde gerek aldığımız raporlar, gerek manzarai unumiye ve gerek çocuklarımızın hayatı itibariyle genç nesle emniyetle bakmak vazifemizdir ve emniyet etmek de lazımdır.

Arkadaşlar, asıl Hakkı Bey arkadaşımızın sözlerinin bana en çok dokunan noktası, «Muallimler idealist değildirlerdler», noktasıdır. Geçen sene, evvelki sene muallim mekteplerimizden 479 efendi çıktı. Bu sene 521 efendiyi biz muallim mekteplerimizden memlekete dağıttık. Demekki; iki sene zarfında muallim mektebinden çıkmış olan bin kadar evlâdı vatan, bizim vekâletimizin kondisine tevdi etmiş olduğu vazife ile meşguldür.

Arkadaşlar bu mekteplerimizin çoğu İstanbul'da, İzmir'de, Adana'da yani sahil mıntıkalarında ve güzel mıntıkalarda yani menabii hayatiyesi itibariyle güzel mıntıkalardır. Bu arkadaşlarımızı biz bütün merkezi Anadoluya, vilâyatı şarkiyede mekteplere tayin ettik. Bunlardan bir tanesi bile ne İzmir'de, ne de İstanbul'da kalmışlardır. Bu, bin çocuktan 228 tanesi vilâyatı şarkiyeye gılmışlerdir. Oradan gelen arkadaşlarımız görmüşlerdir. Binaenaleyh mektepten çıkarak asker gibi aldığı emni ifa eden ve oraya gidipte herhangi bir köyün içinde sekiz sene muallimlik eden bir genç şayanı takdirdir, ona lakırdı söylenmez (alkışlar).

Muallimler için de; bizim elimizde on üç bin tane ilkmektep muallimi vardır. Hepsî idealistlerdir. Muallimlik mesleği içinde bulunan bu genç nesil bihakkm

ve cansiperane çalışmaktadır. Bu sene neşet eden gençlerin hepsine ayrı ayrı mektup yazdım. Bunlara sordum, ne haldesiniz, memnûn musunuz, nasıl çalışıyorsunuz, bulunduğunuz muntakalardaki kimselerle irtibatınız nasıldır? Hepsinden cevap aldım. Bunları neşrettireceğim, muallimler mecmuasında görürsünüz. Her birisi gittiği yerden memnundur. Milletten kendisine gösterdiği muavenetten memnundur ve kendilerinin aşklarını büyük bir heyecanla ifade etmektedir. Binaenaleyh herhangi bir genç 18 yaşında, yirmi yaşında mektepten çıkan bir genç yedi sekiz sene bir yerde ifayı vazife ederse ve onu da büyük bir aşkla ifa ederse ona karşı yapılacak muamele her halde takdirden başka bir şey olamaz. Ben de bunu yapıyorum (doğru sesleri).

Kitaplara gelelim dediler. Hakikaten kitaplarımız hakkında belki malumattar değildir. Çünkü yeni çıkan eserleri belki tevzi edemiyoruz. Bu sene biz (125) eser çıkardık. Bunların bir kısmı mektep kitaplarıdır. Bir kısmı da çocuklarımızın terbiyesi umumiyesine ait olan eserlerdir.

Efendiler; çıkan eserlere bakacak olursanız, şimdiye kadar çıkan eserlerle bunları mukayese edecek olursanız görürsünüz ki mektep kitaplarımız şimdiye kadar çıkan kitaplardan gerek tabii ve gerek nefaseti ve gerek münderecatı itibarıyla çok fark vardır. Bu kitaplar ayrıca talim ve terbiye dairesinden geçer, sonra talim ve terbiye dairesi bu teşkikatını ayrıca mütehasıslar heyetine gönderir, onlar bakarlar. Binaenaleyh kitapların bir taraftan telif ve terümesine bir taraftan da en güzel bir surette tabii olunmasına çalışılır. Bu kitapların ekmel olması, daha güzel olması lâzımdır. Fakat biz çocuklarımızın eline kitap verirken memleketimizin iktisadi vaziyetini de düşünmeye mecburuz. İki mektep çocuğuna otuz liralık bir kitap aldıramayız efendiler, onun alacağı kitap babasının sıai hadi ne kadarsa o kadardır. Kitaplarımızın her birini ciltli muntazam çıkarmak, iç sayfadaki yapraklarını gayet güzel parlak kâğıtlara basmak belki doğru olabilir. Fakat mektep çocuğuna parlak kâğıtlara basılmış kitap lâzım değildir. Memleketin iktisadiyatı ile mütenasip bir şekilde o çocuğun alacağı kitap mevzu bahisdir. Yoksa bizim güzel tabii olunmuş kitaplarımız da vardır. Fakat onlar ayrıca millet içinde herhangi bir arkadaşın alıp kütüphanesine koyacağı kitaplardır. Çocukların alacağı kitaplar, güzel kâğıtlara basılmış şık ciltli kitaplar olmaz. Onların da usulleri vardır. Bunları da yaparlar.

Burada dokunduğları bir nokta da; elifba meselesi ve Lâtin harufu meselesidir.

Lâtin harufu hakkında zaten kongrede lâzım gelen karar verilmiş ve fırkamız lâzım gelen vecheyi vermiştir. O veche dahilinde çalışıyoruz. Fakat elifba meselesi doğrudan doğruya her mütehasısların salâhiyattar olduğu bir meseledir. Herkes elifba yazabilir. Biz bunu men edemeyiz. O elifbalar bize gelir. Talim ve terbiye dairesi o elifbalardan hangisi işe yarlıyorsa; elifba işinden anlayan zevata gönderirler, onların da tensibi üzerine bunları mekteplerde çocuklara veririlir. Binaenaleyh talim ve terbiye dairesinin tasdik etmediği bir elifbanın okutturulması imkânı yoktur.

Efendiler; şimdiye kadar mekteplerimizde kitap yoktu, hepimizin çocukları var, bilirsiniz, geçen sene, evvelki sene yani Cumhuriyetin teşekkülünden itibaren ki bütün mekteplerimize kitap grimiştir. Bugün hiçbir lisemiz yoktur ki bütün kitapları tamam olmasın. Hiçbir muallim mektebimiz yoktur ki kitapları tamam olmasın. Vaktiyle bunları çocuklar not halinde alır yazarlardı. Ellerinde kitap yoktu. Cumhuriyet sayesinde kitap elde etmeye muvaffak olmuşlardır. Şu halde maarif vekâleti deruhte etmiş olduğu vazifeyi ifa etmiş ve bütün mektep kitaplarımızı ellerine vermiştir. Arkadaşlar ilk yatı mekteplerinden bahsettüler. İlk yatı mektepleri kanunu mahsusla doğrudan doğruya vilâyetlere bırakılmıştır. İlk tedrisat mektebi idarei hukukiye meselesidir. Buna idarei umumiye karışmaz. Devletin idare edeceği mektepler orta mekteplerdir. Liseler, darülmün ve diğer mekteplerdir. İlk mektepler idarei hususiyeye aittir. Vekâletçe yalnız bunlardan şehit çocuklarına ait dârtiley-tamların idaresini deruhte etmiştir. Yalnız ilk yatı mektepleri açmak idarei hususiyelere aittir. Şunu da arz edeyim ki : Dört sene evvelki yatı mekteplerine nazaran şimdikiiler arasında fark yoktur. Onun için her tarafta köylerin arasındaki mesafe uzak olursa 10 - 15 köye bir yatı mektebi açmaktayız ve bunların tarzı idaresini de demin arz ettim. İdarei hususiyeye bütçeleri yükseldikçe ve vilâyetlerin varedatları artkça yatı mektebi teşkilâtı memlekette yeni bir teşekkül olacaktır. Halkı Beyin sözlerine cevap verdim.

Heyeti cemlenizin vicdanlarında bir şüphة kalmamak için arz edeyim ki : Çocuklarımızı ve muallimlerimize emniyet edebilirsiniz. Onlar hakikaten faziletkâr ve memleketin ruhundan aldıkları feyz ile mütehalikdiler. Onların açması olduğu hiçbir her halde istikbâlde memleketimizi daha müterakki bir şekilde götürcektir.

KILIÇOĞLU HAKKI BEY (Kocaeli) — Vekil beyefendinin sözlerinden çok müteessir olduklarımı görüyorum. Sözlerimin vekil beye ızdırıp verdiğinden müteessirim. Fakat bendeniz gerek muallimlerimizi gerek talebelerimizi bir kül olarak görüyorum ve onu bir elmas telakki ediyorum. Bu elmanın bir tarafında bir tek leke görürsem müteellim olurum. O benim yüreğime bir dent olur. Arz ettiğim bundan ibarettir. Yoksa meseleyi zatâlinizin takdir ettiğiniz kadar biliyorum ve öyle görmedim.

MUSTAFA NECATİ BEY MAARİF VEKİLİ (İzmir) — Efendim, Hakkı Bey arkadaşım da bendeniz anladığım gibi anlamışlardır. Yalnız ifadeierde fark vardır.

KILIÇOĞLU HAKKI BEY (Kocaeli) — Evet, yalnız fazla ehemmiyet verdiğimdendir, onu istirham ediyorum.

REİS — Efendim bütçenin heyeti umumiyesi hakkında başka söz isteyen varmı? (Yok sesleri) Fasillara geçilmesini kabul edenler el kaldırsın... Kabul etmeyenler el kaldırsın... Kabul edilmiştir.

Fasıl	Lira
671 Vekil tahsisatı	4 800
REİS — Kabul edilmiştir.	
672 Merkez memurunu maaşatı	48 636
REİS — Kabul edilmiştir.	
673 Merkez ücretatı	39 060
REİS — Kabul edilmiştir.	
674 Vilâyat memurunu maaşatı	883 812
REİS — Kabul edilmiştir.	
675 Vilâyat ücretatı	683 236
REİS — Kabul edilmiştir.	
676 Tahsisatı fevkalâde	1 633 615
REİS — Kabul edilmiştir.	
677 Uzaklık ve pahalslık zammı	141 000
REİS — Kabul edilmiştir.	
678 Tahsisatı maktua	600
REİS — Kabul edilmiştir.	
679 Makam ücreti	69 880
REİS — Kabul edilmiştir.	
680 Merkez mefruşat ve demirbaş	4 500
REİS — Kabul edilmiştir.	
681 Merkez levazımı	6 750
REİS — Kabul edilmiştir.	
682 Merkez müteferrikası	3 500
REİS — Kabul edilmiştir.	
683 Merkez ikramiyesi	2 000
REİS — Kabul edilmiştir.	

Fasıl	Lira
684 Vekâlet otomobili masrafı	3 500
REİS — Kabul edilmiştir.	
685 Vilâyat mefruşat ve demirbaş	4 500
REİS — Kabul edilmiştir.	
686 Vilâyat levazımı	8 000
REİS — Kabul edilmiştir.	
687 Vilâyat müteferrikası	3 500
REİS — Kabul edilmiştir.	
688 Vilâyat ikramiyesi	10 000
REİS — Kabul edilmiştir.	
689 Masarifi mütenevvia	34 850
REİS — Kabul edilmiştir.	
690 Harcırah	50 000
REİS — Kabul edilmiştir.	
691 Resmî telefon masrafı	1 450
REİS — Kabul edilmiştir.	
692 Ücretli muhanebere ve muhake- me masrafı	3 000
REİS — Kabul edilmiştir.	
693 Dahili resmî telgraf	12 000
REİS — Kabul edilmiştir.	
694 Masarifi mukannene	200
REİS — Kabul edilmiştir.	
695 Teşvik ve muavemet	38 000

BÜTÇE ENCÜMENİ NAMINA NAFİ ATUF BEY (Erzurum) — Efendim, görülen lüzum üzerine 695 nci fasla 5 nci madde olarak, Zafer abidelerine ait olmak üzere Maarif Vekâletinin tensibiyle ithal edilmiş ve edilecek heykellere ait gümrük vesaire rüsumu karşılığı namıye 40 000 lira konacaktır.

MALİYE VEKİLİ SARAÇOĞLU ŞÜKRÜ BEY (İzmir) — Kabul ediyorum efendim.

REİS — Efendim, buna göre faslın yekünü 78 bin lira oluyor.

695 nci faslı, 78 000 lira olarak kabul edenler el kaldırsın... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Fasıl	Lira
696 Telifat ve neşriyat	46 000
REİS — Kabul edilmiştir.	
697 Sanayiye nefise encümeni masarif ve hakkı huzuru	15 000
REİS — Kabul edilmiştir.	
698 Tarîh encümeni masarif ve hakkı huzuru	9 000
REİS — Kabul edilmiştir.	

Fasıl	Lira	BÜTÇE ENCÜMENİ NAMINA NAFİ ATUF BEY (Erzurum) — Efendim, bu fasılın dördüncü maddesinde «sanayiî nefise mektebi» denmiş. «Sanayiî nefise akademisi» olacaktır.
S	60 000	REİS — Fasılın yekûnu hakkında söz var mı? Kabul edilmiştir.
hassısları kabul edilmiştir.		
ve muallim mektepleri imleri ücreti ve har-	90 000	
abul edilmiştir.		
alebe tahsil masrafı	180 000	Fasıl
abul edilmiştir.		Lira
kongre, sergi ve mu-		710 Müesseseler masrafı
nasarifi ve ilmi tetkik	10 000	REİS — Kabul edilmiştir.
abul edilmiştir.		711 Profantaryum masarifi
tedrisat muallimleri	25 000	REİS — Kabul edilmiştir.
abul edilmiştir.		712 Levazımı tesisiye
rcurahu	8 000	REİS — Kabul edilmiştir.
abul edilmiştir.		713 İnşaat ve tamirat
masrafı	10 000	REİS — Kabul edilmiştir.
abul edilmiştir.		714 788 numaralı kanunun tatbiki
etkik masrafı	3 000	masrafı
abul edilmiştir.		REİS — Kabul edilmiştir.
57 numaralı kanunlar		715 Geçen sene düyünü
mektep kitaplarının		REİS — Kabul edilmiştir.
fi	35 000	716 Eski seneler düyünü
abul edilmiştir.		REİS — Kabul edilmiştir.
eski kitap ve mecmu-		Efendim, beş dakika teneffüs etmek için celseyi
atıl. mütedavil sermayesi	10 000	tatil ediyorum.
REİS — Kabul edilmiştir.		
709 Mektepler masarifi	1 722 000	

İKİNCİ CELSE

Açılma Saati; Saat : 16.45

REİS : Kazım Paşa

KÂTİPLER : Rusen Eşref Bey (Afyonkarahisar), İshâk Refet Bey (Diyarbakır)

REİS — Celseyi açıyorum.

H) Nafia Vekâleti Bütçesi:

REİS — Nafia Vekâleti Bütçesinin müzakeresine başlıyoruz.

NAFİA VEKİLİ BEHİÇ BEY (İstanbul) — Vekâletin sahası meselesi olan demiryollar ve umuru nafia hakkında muhtasarın arzı ma'ûmat edeceğim.

Mübayaası henüz ikmal edilmeyen Anadolu demiryolları malûmu âliniz olan terakkiyatla işlemektedir ve yeni yapmakta olduğumuz hatlar mektep vazifesini ifa etmektedir. (380) kilometre tulunda bulunan Samsun - Sivas hattının Amasya'ya kadar olan (140) kilometresi işlemektedir: Amasya'dan Turhal'a kadar (60) kilometrelik kısmın tesviyei turabiyesi ikmâl

1928 Senesi Muvazzenel Umumiyeye Kanunu Lâyihasının Neticesi Ârâsı

(Kanun kabul edilmiştir.)

Âza ücedi	: 316
Reyeye iştirak edenler	: 238
Kabul edenler	: 238
Reddedenler	: —
Müstenkîfler	: —
Reyeye iştirak etmeyenler	: 75
Münhalîler	: 3

(Kabul Edenler)

ADANA	HALIKESİR	Sam'ih Rifat B.	ERZURUM
Hilmi B.	Emîn B.	Şükrü B.	Asım B.
Kadirî B.	Fahrettin B.	Ziya Geyhan B.	Aziz B.
Kemal B.	İsmail Hakkı B.		Nâfi Atuf B.
Zamir B.	Kâzım Paşa	ÇANKIRI	Nâfiz B.
AFYON KARAHİSAR	Mehmet Akif B.	Talib B.	Necip Asım B.
Ali B.	Mehmet Cavlit B.	Ziya B.	Tahsin B.
Haydar B.	Osman Niyazi B.		ESKİŞEHİR
İzzet B.	Sadık B.	ÇORUM	Ali Umi B.
İzzet Ulvi B.		Dr. Mustafa B.	Emîn B.
Musa Kâzım B.	BEYAZIT	İsmail Kemal B.	Saâd B.
AKSARAY	Halit B.	İsmet B.	
Besim Atalay B.	İhsan B.	Mürşit B.	GAZİANTEP
İsmail Hakkı B.	Şefik B.	Ziya B.	Ahmet Ramız B.
AMASYA	BİLECİK		Ferit B.
Evet B.	İbrahim B.	DENİZLİ	Kalç Aâ B.
İsmail Hakkı B.	Rasim B.	Dr. Kâzım B.	Reşit B.
Nâfiz B.	BİTLİS	Emîn Arslan B.	Şehin B.
ANKARA	İlyas Sami B.	Haydar Rüştü B.	
Halil Ferit B.	Muhittin B.	Muzhar Müfit B.	GİRESUN
İhsan B.	Muhittin Namı B.	Necip Ali B.	Hacım Muhittin B.
Rüfat B.	BOLU		Hakkı Tanık B.
Satmi B.	Cemil B.	DIYARBEKİR	Kâzım B.
Talib B.	Dr. Emîn Cemal B.	İztrak Refet B.	Tahsin B.
ANTALYA	Şükrü B.	Kâzım Paşa	
Ahmet Sâki B.	BURDUR	Rüştü B.	GÜMÜŞHANE
Hasan Sâki B.	Masûdî Şerif B.	EDİRNE	Halil Nihat B.
Rasim B.	Saîh Vahit B.	Faîk B.	Hüsnâ Fehmi B.
Süleyman Şevket B.	BURSA	Hasan Hayri B.	HÂKİKÂRİ
ARTVİN	Ahmet Münir B.	Şakir B.	İbrahim B.
Asım B.	Asat B.	ELÂZİZ	
Mehmet Ali B.	Dr. Şefik Lütfî B.	Hasan Tahsin B.	İSPARTA
AYDIN	Mustafa Fehmi B.	Hüseyin B.	Hüseyin Hüsnü B.
Emîn Fikri B.	Refet B.	Mustafa B.	Müferrat B.
Mithat B.	Serif B.	ERZİNCAN	Rıza B.
Tahsin B.	ÇANAKKALE	Abdülhak B.	İÇEL
	Mehmet B.	Aziz Samih B.	Emîn B.
		Mustafa Saffet B.	Hakkı B.

F.	550	Tetkik ve ilmi rehberler, mecmualar mükâfatı ve komisyonlar hakkı huzuru	Lira	500	F.	566	İnşaat ve tamirat	Lira	295 000
		Reis — Kabul edilmiştir.					Reis — Kabul edilmiştir.		
F.	551	Tarih Encümeni masarifi	Lira	2 500	F.	567	Eenebi memleketlere gönderilecek talebenin tahsil ve yol masrafları	Lira	450 834
		Reis — Kabul edilmiştir.					Reis — Kabul edilmiştir.		
F.	552	Eenebi mütebassıs ve muallimler	Lira	180 000	F.	568	Eenebi memleketlerde talebe müfettişliği	Lira	1 200
		Reis — Kabul edilmiştir.					Reis — Kabul edilmiştir.		
F.	553	Beynelmül kongre, sergi ve müsabakalara iştirak ve ilmi tetkik için gönderileceklerin harcırahı	Lira	15 000	F.	569	823 numaralı kanun mucibince tap edilecek mektep kitapları mütedavil sermayesi	Lira	72 000
		Reis — Kabul edilmiştir.					Reis — Kabul edilmiştir.		
F.	554	İlk ve orta tedrisat muallimlerle ilk tedrisat müfettişleri kursları masarifi ve harcırah ve ücretleri	Lira	20 000	F.	570	1087 numaralı kanun mucibince neşrolunacak ilmi ve mesleki kitap ve mecmualar mütedavil sermayesi	Lira	40 000
		Reis — Kabul edilmiştir.					Reis — Kabul edilmiştir.		
F.	555	Dil heyeti masrafi	Lira	40 000	F.	571	Lisan muallimi yetiştirmek için hı-susî mekteplere verilecek talebe ücreti	Lira	5 000
		Reis — Kabul edilmiştir.					Reis — Kabul edilmiştir.		
F.	556	Mülkiye, yüksek muallim, orta muallim mektepleri güzel san'atlar akademisi	Lira	192 040	F.	572	Halkı tenvir için seyyar sinema masrafi ve millet mekteplerine yardım ve Türk kültürünün neşir ve tamimi	Lira	28 000
		Reis — Kabul edilmiştir.					Reis — Kabul edilmiştir.		
F.	557	Liseler, orta ve imam, hatip mektepleri	Lira	646 000	F.	573	Tarihi eserlerin muhafaza masrafi	Lira	9 000
		Reis — Kabul edilmiştir.					Reis — Kabul edilmiştir.		
F.	558	Muallim ve köy muallim mektepleri masrafi	Lira	878 700	F.	574	788 numaralı kanununun tatbiki masrafi	Lira	13 000
		Reis — Kabul edilmiştir.					Reis — Kabul edilmiştir.		
F.	559	Musiki muallim mektebi	Lira	35 000	F.	575	Gegen sene düyünü	Lira	13 400
		Reis — Kabul edilmiştir.					Reis — Kabul edilmiştir.		
F.	560	Ticaret ve san'at mektepleri	Lira	7 000	F.	576	Eski seneler düyünü	Lira	16 375
		Reis — Kabul edilmiştir.					Reis — Kabul edilmiştir.		
F.	561	Meslek mektepleri masarifi	Lira	1 000 000			C — Nafıa Vekâleti bütçesi		
		Reis — Kabul edilmiştir.					Reis — Heyeti Umumiyesi hakkında söz isteyen var mı? Fasillara geçilmesini kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.		
F.	562	Müesseseler masarifi	Lira	85 000	F.	581	Vekil tahsisatı	Lira	4 800
		Reis — Kabul edilmiştir.					Reis — Kabul edilmiştir.		
F.	563	Pravatoryom masarifi	Lira	30 000	F.	582	Memurlar maaşatı	Lira	923 172
		Reis — Kabul edilmiştir.					Reis — Kabul edilmiştir.		
F.	564	Levazımı tesisine	Lira	175 000	F.	583	Merkez ücretatı	Lira	42 840
		Reis — Kabul edilmiştir.					Reis — Kabul edilmiştir.		
F.	565	Mektep kütüphanelerine alacak kitap ve mecmua bedelleri ve bunlara ait masraf	Lira	30 000	F.	584	Vilâyet ücretatı	Lira	244 480
		Reis — Kabul edilmiştir.					Reis — Kabul edilmiştir.		

mektepler kaldırıldı, Türk köylüsünü bir an evvel okutmak matlupsa, öyle senede 250 muallimle 40 bin köy bilmeme kaç senede ihtya edilebilir?

Maarif Vekâleti ilk evvel şehirlerde birer muallim mektebi tesis etmelidir ve buralardan çıkacak muallimler de şehir mekteplerinde hocalık yapmalı ondan sonra bunlar köy muallim mekteplerine yetiştirilmeli onun için vilâyette yetişen muallimler işte vilâyet dahilindeki köylere muallim olarak gönderilirse bir an evvel Türk köylüsü okur. Millet de artık maariften lâyzıkı veçhile istifade etmiş olur, arzettiğim gibi iki köy muallim mektebile, senede 250 köye mektep açmakla bu ihtiyac temin edilmiş olmaz.

Besim Atalay B. (Aksaray) — Arkadaşlar; Süleyman Sırrı Bey köy muallim mekteplerinin lüzumundan ve her vilâyet merkezinde böyle mekteplerin açılmasından bahsettiler. Bu görünüşte çok güzel ve insanı çegici bir şeydir. Fakat işin iç yüzü böyle değildir. Bunları silip süpürmek hepsinden daha eyidir. Bilmem Niğde de bir muallim mektebi açarız, muallim yok, tek bir harita yok. Ne ile sen bunları çarecabuk yetiştireceksin. Bunlar için rahle bul, harita hazırla kitap tedarik et.

Hamdi B. (Yozgat) — Her halde yetiştireceksin .

Besim Atalay B. (Aksaray) — Turp mu bu Beyefendi? Evvelâ yetişecek te sonra açılacak, dinle sabret bakalım. Ben senin adliyyeye ait sözlerine karışıyor muyum? buda maarife aittir. Muallim mektepleri memlekete hayat verecek mekteplerdir. Fakat bir şartla: nasıl memlekette askerlik feyzi, askerlik ruhu, askerlik intizamı, sıra ve saygısı, büyük ulu, çok yüce bir pınardan kayıyorsa; ilim, terbiye sistemi de bir kaynaktan çıkmalıdır. Niğdedeki muallim mektebi ile İstanbul muallim mektebi arasında çok fark vardır. Oradan yetişecek muallim terbiye itibarile İstanbuldan yetişecek muallimin aynı olamıyor. Binanaleyh harbiye mektepleri tarzında memleketin iki yahut üç yerinde çok büyük mektepler yapacaksa, buna vilâyetlerin de iştirakini temin edeceksin, oradan yetişecek muallimler yeknesak bir terbiyeyi memleket etfaline aşılayacaklardır. Yoksa haritası yok, rahlesi yok, şab budağın bağı var kabilinden mekteplerle iş görülemez. Bunların sonu ne oldu, hepsi de kapandı. Hulâsa bu mekteplerin kapatılması çok doğrudur ve memleket evlâdına yeknesak terbiye vermek için büyük mektepler açılması esasına doğru gidiyoruz. Her halde benim bildiğime göre pek yakında burada da ilk muallim mektepleri talebesi yetiştirilecektir ve memleketin ortasında bir nur ve irfan menbaı olacaktır.

Reis — Maarif Vekâleti bütçesinin heyeti umumiyesi hakkında başka söz istiyen var mı efendim? Fasillara geçilmesini kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

F.		Lira
531	Vekil tahsisatı	4 800
	Reis — Kabul edilmiştir.	
F.		Lira
532	Memurlar maaşatı	2 890 149
	Reis — Kabul edilmiştir.	
F.		Lira
533	Merkez mütaahdemini ücretatı	29 268
	Reis — Kabul edilmiştir.	
F.		Lira
534	Vilâyet ücreti	727 413
	Reis — Kabul edilmiştir.	
F.		Lira
535	Muvakkat tazminat	48 600
	Reis — Kabul edilmiştir.	
F.		Lira
536	Mektep müdür ve muavinlerinin ücretleri	68 680
	Reis — Kabul edilmiştir.	
F.		Lira
537	Merkez mefruşat ve demirbaş	3 000
	Reis — Kabul edilmiştir.	
F.		Lira
538	Merkez levazımı	6 750
	Reis — Kabul edilmiştir.	
F.		Lira
539	Merkez müteferrikası	2 500
	Reis — Kabul edilmiştir.	
F.		Lira
540	Vekâlet otomobil masrafı	3 500
	Reis — Kabul edilmiştir.	
F.		Lira
541	Vilâyat mefruşat ve demirbaş	6 000
	Reis — Kabul edilmiştir.	
F.		Lira
542	Vilâyat levazımı	8 500
	Reis — Kabul edilmiştir.	
F.		Lira
543	Vilâyat müteferrikası	3 000
	Reis — Kabul edilmiştir.	
F.		Lira
544	Masarifi mütenevvia	21 300
	Reis — Kabul edilmiştir.	
F.		Lira
545	Harcırah	48 000
	Reis — Kabul edilmiştir.	
F.		Lira
546	Rosmî telefon masrafı	1 700
	Reis — Kabul edilmiştir.	
F.		Lira
547	Ücretli muhabere ve mükâleme masraft	3 000
	Reis — Kabul edilmiştir.	
F.		Lira
548	Masarifi mukannene	200
	Reis — Kabul edilmiştir.	
F.		Lira
549	Teşvik ve muavenet	27 500
	Reis — Kabul edilmiştir.	

mektebimiz, san'at mekteplerimiz vardır. Maarif Vekâleti bunlara yardım etmektedir.

İhtisas meselesindeki suallere vereceğim cevabı da arzedeceğim ki orayı da yine getireceğimiz mütehasıslar vasıtasile islâh edeceğiz. ve onları lâzım gelen şekle ifrâğ edeceğiz.

Muhterem efendiler; bir dil kurulurken, bir dil inzibat tahtına girerken, hiç inzibat tahtına girmemiş bir dili yeniden tasnif ederken duğur olunması tabii olan müşküllâtı muhterem arkadaşımız elbet benim kadar takdir ederler. Mühim müşküllât karşındayız ve her hangi bir akademi, bu gün gördüğünüz büyük lûgatlerini yapadiger menleketlerin akademileri uzun senelerden sonra bu müşküllâtı iktihâm etmişler ve lûgatlerini ancak bitirebilmişlerdir. Bizim dil en-cümenimizde lûgatin ilk kısmını hazırlamıştır. Hakikaten mesailer de takdire şayandır. Türk tarihile coğrafyası meselesi hakkında, umumi meseleler hakkında maruzatta bulunurken ben-deniz bu meseleye de ehemmiyetle temas etmiş-tim. Muhterem Yusuf Akçura Beyin sözlerinden hakikaten bir heyeti ilmiye çok istifade eder. Bu heyeti ilmiye bilhassa program meselesinde Yusuf Akçura Beyin fikirlerinden müllhem olur.

Akçuraoğlu Yusuf B. (İstanbul) — Efendim, talim ve terbiye heyeti Maarif Vekâletinin erkânı harbiyesi değilmi dir?

Maarif Vekili Cemal Hüsnü B. (Gümüşane) — Efendim, talim ve terbiye heyeti Maarif Vekâletinin programlarını tanzim eder. Fakat programların esası doğrudan doğruya Darülfünundan müllhem bir heyeti ilmiye tarafından yapılır ve böyle yapılması lâzımdır. Dünyanın her yerinde de bu şekildedir. O da, nihayet idarenin bir mekanizmasıdır. Fakat Türk tarihinin programı da yine Muhterem Akçura Bey tarafından yapılmıştır ve onun tatbikına da çalışmaktayız. Nihayet Heyeti Celilenize de arzettim ve hakikaten daha ziyade tekemmül etmesi bizim de emelimizdir. Başka maruzatım yoktur.

Süleyman Sırrı B. (Yozgat) — Memleket dahilinde kaç dane muallim mektebi vardır, senede ne kadar muallim çıkıyor?

Kılıçoğlu Hakrı B. (Kocaeli) — Memleket dahilinde kaç dane yetim mektebi vardır, yetim mekteplerine yalnız yetim çocuklarını kabul ediyor? bann söylenildiğine göre yalnız yetim çocukları değil muktedir ana vebahaların çocukları da kabul ediliyormuş. Eğer böyle ise hederdir ve israftır, bu hususu da temin etmenizi rica ederim.

Maarif Vekili Cemal Hüsnü B. (Gümüşane) — Efendim, köy muallim mektepleri vakti iki tane-dir. Yalnız şurasını arzedeğim ki; köylere yalnız bu muallim mekteplerinden çıkarları göndermeyiz. Orta tahsilini görmüş, imtihan vermişleri de göndeririz ve doğrudan doğruya ilk muallim mekteplerinden çıkan muallimler de köylere giderler. Binaenaleyh hepsi de köylere gider. Haki-

katın böyle muallim mektebi unvanı altında bir köy muallim mektebi vardır. Fakat köylere; yalnız buradan çıkarlar gitmezler. Her sene diğer muallim mekteplerinden çıkan muallimlerden de köylere sevkettiğimiz çoktur. Şurasını da arzedeğim ki; bu sene de vekâlet bilhassa köy mekteplerine köy maarifine fevkalâde ehemmiyet veriyor.

Önümüzdeki sene zarfında 250 köyde mektepler açacağız. Bunun için lâzım gelen tahsisat idare-i hususiye bütçelerine konulmuştur.

Yetim mekteplerine doğrudan doğruya yetim çocuklarının kabul edilmesi lâzım gelir. Eğer muhterem arkadaşımın buna mügayir olarak bildiği mesele varsa lütfen söylesinler, ben-deniz de ona göre tahkik eder, meseleyi arzederim.

Rahmi B. (Sivas) — Arkadaşlar; ben-deniz Vekil Beyefendiye evvele iki sual taveih ettim ve intizar ettiğim cevapları da aldım. Zaten o sualleri sormaklığında bu cevapları almak içindi. Vekil Beyefendi ilk nutuklarında meşrutiyet devrinin maarifini, bir süre-i lisans olsun, ne olursa olsun boş olarak aldık buyurdular. Tabii ben bunu Vekil Beyefendiden beklemem ve kimse de beklemez, bunun bir süre-i lisans olduğu muhakkaktır. Fakat bunu o zamanın maarifçilerine ve o devirden kalan maarifçilere karşı Vekil Beyefendinin kadirşinaslığını göstermiş olmak için bu snali taveih ettim. Vekil Beyefendi de burada ifadelerini tasrih buyurdular. Bundan dolayı teşekkür ederim.

İkincisi de, bütün nutuklarında Vekil Beyefendi Cümhuriyet maarifinde mekteplerin gerek iptidai gerek orta tahsilin kıymet itibarile Cümhuriyet devrinden farklı olduğunu söylediler. İsterim ki; bu cümhuriyet devrinin maarifinin yalnız keyfiyeten değil kemiyeten de çok yüksek, çok müterakki olduğunu vazihan, pek açık olarak söylesinler ki; yeni devrin maarifçileri de teşvik edilmiş olsunlar, teşekkür ederim. Onu da izah ettiler.

Süleyman Sırrı B. (Yozgat) — Efendim; ben-deniz de Ragıp Beyefendinin söylediklerini arzedeceğim. Köy muallim mektepleri için bu % 10 beş sene için alınmış ve münhasıran köy mekteplerine muallim yetiştirmek için açılacak mekteplere tahsis edilecek idi, şimdi sordum. İki köy muallim mektebi varmış, yalnız bunlardan çıkanta iktifa ediliyor. Diğer muallim mekteplerinden de köylere muallim gönderiliyor buyurdular ve gelecek sene içinde 250 tane köyde mektep açacaklarmış, Türkiye dahilinde zannediyorum ki köylerin adedi 40 binden aşağı değildir.

Senede 250 köyde mektep açılırsa 40 bin böyle kaç senede mektep açılır? Hesap edilmek lâzımdır. Malûmuâliniz evele vilâyet merkezlerinde birer muallim mektepleri vardı. Bu muallim mektepleri oldukça inkişaf etmişti. Bunlardan çıkan muallimler kendi vilâyetlerinin ihtiyacını da temin ediyorlardı. Son zamanlarda köy mektepleri kanunu mucibince o

plırsa hata olur. İdareî hususiyelerin açtığı bir nevi yatı mektepleri vardır ki bu husus için her sene bunlara parafettikleri para (800) bin liradan fazladır. Okutulan çocukların acedi azdır. Burada okutulan çocuklar bir daha köylerine dönmemeğe-
diler ve mektepten çıktıktan sonra tamamen gayri memnun bir sınıf yaratmaktan başka bir işe yaramamaktadırlar. Bunun yerine bu paralarla köylerde birer ikişer dershaneli mektep açmak, memleket için çok daha faydelidir ve memleketin daha çok çocuklarını okutur ve eibalet nisbetini çok daha indürir. Diğer taraftan da harbi unumün ve istikdâl harplerinin bize bıraktığı aziz yetimler vardır. Hükümetin hakikaten bunlarla meşgul olması lâzımdır. Yalnız bunlar için yatı mekteplerine ihtiyac vardır. Bu mektepleri de doğrudan doğruya Hükümet idare eder ve işte % 10 larla idare edilen yatı mekteplerindeki çocuklar bu şehitlerin bize bıraktıkları emanetlerdir. Onlara hakikaten bir baba ve ana şefkatile bu mekteplerde bakılmaktadır. Bu çocuklar bu mektepleri bitirdikten sonra da kendilerinin istidatlarına göre muhtelif mekteplere sevk edilirler. Bu en tabii bir şekildedir. Harbi unumi ve istikdâl harplerinin bize bıraktıkları yetimlerin bir sonu gelecektir ve sonu gelince bu yatı mektepleri tabiatile ortadan kalkacak ve memleket hesabına yapılan tasarruflar yine ilk mekteplere sarfolunacaktır. Evvelece arzettiğim gibi vilayetlerin açtığı yatı mekteplerinden bazıları hem memlekette beyhude israfı; mucep oluyor hem de yetişen çocukları iyi bir vatandaş olmağa çıkarmaktan başka bir şeye yaramıyor.

Muhterem hocamız Akçura Beyin suallerine gelince: Bayurdular ki mekteplerde terbiye nokta-yi nazarından çocuklarımızı muavenete, tesanüde alıştırarak şekilde program var mıdır? içtimai ahlâk veren direktifler var mıdır? bunlar tatbik edilmiş midir ve müfettişlerin bu husustaki raporları nedir? çok teessüf ederim ki yanmada lise talimatnamesi mevcut değildir. Lise talimatnamesi elimde olsaydı söyledikleri cümle-
nin hemen hemen aynını tamamen orada olduğunu gösterebilirdim. Muavenet, tesanüt velhasıl bir vatandaş vazifelerini öğretmek ve itiyadı vermek mekteplerimizin en mühim hedefidir. Bu itiyatlar için mekteplerde her nevi vasıtaya müraعات edilir. Bu ahlâkını müteadiyen inkişaf ettirmeye uğraşılır, bunun için lâzım gelen teşekküllere ehemmiyet verilir. Bunların inkişafına çok kiskançlıkla dikkat etmekteyiz.

Buyurdukları maddiyatçılık meselesi, kendileri de bilir ki, bu gün yalnız bizim gençlerimizde bir kısmına has bir mesele değildir. Dünyanın unumi bir meselesidir. Harbi unumiden sonra harbi unumünün bütün sıkıntılarına katlanan zümreler bir an refah ve rahat yüzü görmediklerinden harpten sonra maddi hislere kendilerini pek fazla kapırdılar ve hatta bundan bir iki sene evveline kadar bütün dünyada ilim

neşriyatı bile çok azalmıştır. Bundan iki sene evveldir ki bütün memleketlerde tekrar normal ve lâzım olan reaksiyon ve neşriyat başladı. Bütün gençler maddiyattan ziyade kafalarının medeniyetlerine kendilerini vermeğe başladılar ve hakikaten memleketimizde de bu vaziyet her halde salaha doğru gidecektir. Hiç şüphesiz memleketin unumi hayatının mektepler üzerinde de bir tesiri vardır. Mekteplerin unumi hayat üzerinde tesiri olduğu gibi bunlardan hangisinin daha evvel tesire başladığını düşünmek istersek unumi hayatın daha evvel olduğunu teslim etmek lâzım gelecektir. Nihayet mekteplerin yetiştireceği nesildir ki istikbalin ahlâkına tesir edecektir. Fakat bu günkü neslin ahlâkı bütün mekteplere kadar sokulacaktır. Mümkün merteye bu nüfuzlarını hayırlı olanlarını mektebe sokmak ve diğer cihetlerini ıslah etmek ve mekteplerde çalışan yeni nesil şuurlu ve hayırlı vatandaşlar gibi olarak, kuvvetli şekilde yetiştirmeye çalışmak Maarif Vekâletimizin en esaslı vazifesidir.

Darülfünun meselesi için maruzatta bulunmuşum.

Meslek mekteplerine gelince şurasını bida-yeten arzetmek isterim ki; dünyanın her yerinde Maarif Vekâleti doğrudan doğruya ilim yeri değil, daha fazla bir idare ve bir teşkilât yeridir. Harhangi memleketlerde programları mekteplerde takip edilmesi lâzım gelen idareler, direktifler daima Maarif Vekâleti yanında büyük ilmi heyetler tarafından çizilir ve onun kadrosu altına alınırlar. Maarif Vekâleti de bu çizilmiş olan program ve direktifleri tatbik etmeğe çalışır; yoksa Maarif Vekâleti ilimle doğrudan doğruya alakadar bir müesseseye değildir. Daha ziyade ilmin çizdiği hatları mekteplerde ve bilünüm müesseselerinde tatbik etmekle mükelleftir.

Meslek mekteplerine gelince, zammediyorum burada arkaalışım benimde beraberdir. Meslek mektepleri dünyanın her yerinde memleketin iktisadi vaziyetini takip etmiş ve ondan sonra onu müte-
essir etmiştir. Bir takım şerait bir araya gelmeden herhangi bir müesseseyi cebren yaratmak çok müskül oluyor. Meslek mektepleri de böyledir. Bir meslek mektebi vücuda getirmek için evvelü muallimini bulmak lâzım gelir. Muallimini bulmak meselesi bir yetiştirme devresi ister. Bu yetiştirme devreleri bittikten sonra, meslek mektepleri inkişaf devresine girer ve Hamdullah Suphi Beyin burada Heyet-i Celile'ye bahsetmiş olduğu zaman filvaki mesele-
nin bidayeti olmuş, oradan başlamış ve muhterem seleflerim tarafından takip edilmiştir ve bu gün yine tam inkişaf devresine gelmemiştir. İnkişaf devresini tekrar takip edecektir. Ve unumi inkişaflarını bu gün burada biten iki mektebimiz, ticaret mektebimiz ve kız onstitümüz hakikaten tamamen müechhez bir şekilde gelecek sene kızlarımızı ve çocuklarımızı ticarete ve sınaata hazırlayacaklardır.

Diğer meslek mekteplerinde ki; 9 tane meslek

diğer bir mesele vardır. Meslek tahsilinden gayri alefâde, orta mekteplerde, liselerde yapılan tedrisat coğrafya, tarih, vatanî malûmat, ahlâk, iktisadiyat, içtimaiyat gibi mevzuların tedrisatında acaba iktisadî faktör, iktisadî amil ne dereceye kadar rol oynuyor. Bendenizin ufak tecrübelerim daima göstermiştir ki şimdi saydığım ve tekrar ile sizi yormak istemediğim tedrisat sahasında okseriyetle bizde romantik faktör amil olmuştur. Edebiyat, hayalât ve sair. Bu cihetle tedrisatın bu şubesinde faktör ekonomi, iktisadî amil müessir olmadığı için bir taraftan şimdi bazı veçhel hareketlerini tenkit ettiğim gençlikte iktisadî düşünmek yoktur. Bir taraftan böyle küçük amelî meselelerde, çok maddiyatçı kalırlarda diğer taraftan umumî cemiyet meselosinde romantik düşüncüler. Acaba buna mukabil mekteplerimizde bu dediğim içtimai ve manevî ulûm sahasında, bilhassa iktisadî anilin mühim, büyük bir amil olduğunu tetkik edecek kitaplar ve talim usulleri, tali mekteplerimiz muallimlerine telkin ve ita olunmuş mudur?

Bendeniz Ankara yüksek mekteplerinden birinde - tekrar ediyorum, acizimle beraber - hocca bulunuyorum. Oraya her sene talebe geliyor ve bir iki senedir liseyi ikmal etmiş olan talebe geliyor. Bunların diğer dersler hususundaki derece malûmat ve istidat ve hazırlıkları hakkında bir şey diyemem. Benim dersim tarihtir. Her şeyden az ve çok bahsolunur. Son senelerde liseyi ikmal edip gelen talebelerde bilhassa nazarı dikkatimi celb eden mühim bir nakise var. O da, mühim olanlarını arz ediyorum, birineisi, kat'iyet noksanıdır. Her şeyi böyle aşağı yukarı bilirler. kat'i bilmezler. Bilhassa hukukcular için bu çok zararlı bir şeydir. Şöyle de olur böyle de olur değil mutlak ve kat'i, daha doğrusu muayyeniyet noksanını müşahede ediyorum. Bu neden neş'et ediyor? İzahtan acizim. Yalnız liselerden gelen talebede bunu müşahede etmekteyim. Sonra bilhassa Türk tarihi hakkındaki malûmat daima noksan gelmektedir. Meselâ Türk tarihine nisbetle cenabi tarihlerinden bazılarını, bilhassa Fransa tarihini daha iyi bilirler. Osmanlı devresi, son devre değil, Umumi Türk tarihi hakkında ki malûmatları noksanıdır. Hatta eğer hüsnü teveccühünüzü sui istimal etmiyorsam ufak ve tuhaf bir vak'a arz edeyim. Mektebimde sordum, son Bulhara Hanlarının isimleri nedir?

Eski bir vakada değildir. 19 uncu asrın sonlarına aittir. Rusya ile harp eden adamlardır. Talebem içinde bir tane bilen bulunmadı. Halbuki 15 inci Luinin Favoritlerin yani müstefreselerini sordum bir kaç kişi ezbere saydı. Şimdi Fransa hakkında bu kadar malûmat varken Türk tarihi hakkında bu kadar az olması nazarı dikkatimi celbetti. Vakıa bunu müfettiş beyler görüp söyleyeceklerdir. Ama ne ise.

Sonra bir mesele hakkında bir az malûmat istiyorum: O da Dil Encümeni, bir hayli müddetten

beri çalışmakta olan bu Dil Encümeninden bu güne kadar ne gibi nctayici filiye istihsal edilmiştir? Bir az tenvir edilsek müteşekkirc kalırız. Maruzatım bu kaidelerdir. Bu sözleri söylemek fırsatını tatlı ve bolig nutuklarile hazırlamış olan Vekil Beyefendiye tekrar teşekkür ederek sözlerimi kesiyorum.

Rağıp B. (Kütahya) — Vekil Beyefendi bendenizin sualime cevaben buyurdular ki orada okuyular orta mektep muallimleridir. Fakat ilk mektep muallimleri sınıfına dahildirler. Halbuki bu % 10 ların Maarif Vekâletine verilmesine dair olan kanun çıkarken Merhum Necati Bey ağıktan ve sarahaten söylemişlerdir ki köy muallimleri yetiştiriceğiz ve en ziyade muhtaç olduğumuz köy mektebi muallimleridir. Vakıa her sınıf tahsil için muallim miktarı noksanıdır. Fakat ilk ve köy mektepleri muallimleri için olan ihtiyaç çok şiddetlidir. Binnenaleyh evvele Maarif Vekâleti tarafından Meclise verilen vaitle bu günkü yapılan iş arasında çok büyük açıklık vardır. Orta mektep talebesinde ilk mektep talebesinden maduttur. Orada okuyan talebe de ilk mektep talebesidir demek, bu mekteplerin vüuda getirilmesi için Meclise verilen vait ile kabili telif değildir.

İbrahim B. (Isparta) — Efendim; senelerden beri devam eden müecadelâtımızda bir çok vatan-daşlarımızı gaip ettik, buuların terkettikleri çocuklarına melec ve meva olarak bir takım yetim mektepleri meydana geldi. Bir vakit Sıhhiye Vekâleti tarafından idare edilen bu mektepler Maarif Vekâletine devredildi. Günden güne inkişaf etmesi ve oralarda okuyan talebenin daha fazla artması. İâzım gelen bu mekteplerin yavaş yavaş sönmeğe üzere bulunduğunu görüyorum. Bunlar hakkında Vekil Beyefendi ne düşünüyorlar; lütfen izah buyursunlar.

Maarif Vekili Cemal Hüsnü Bey (Gümüşhane) — Efendim; müsaade buyursanız evvelâ Rağıp Beyin suallerine cevap vereyim: % 10 larla burada yapılmış olan mektep yine ilk mektep muallimleri yetiştirir. Yalnız bina büyük olduğu için iki buçuk sene daha fazla okuyacaklar, daha kuvvetli ve daha kudretli yetişeceklerdir. Bunlar muallim mekteplerinde muallim olacakları gibi ilk tedrisat müfettişi de olurlar; ilk mektep muallimi de olurlar. Binnenaleyh esasen muallim mektebidir ve Maarif Vekâletinin Meclisi Âlinize olan tahhüt esasile hiçde tezat halinde değildir.

İbrahim Beyin bahsettiği yetim mekteplerine gelince: Efendim, yetim mektepleri meselesi hakikaten Türkiye için mühim bir meseledir. Maalemki muhterem arkadaşım bu meseleye temas ettiler; bendeniz de Heyeti Celilenize bu hususta vaziyeti olduğu gibi arz edeyim:

Sıhhiye Vekâleti idaresinden alınıp Maarif Vekâleti idaresine altına giren ve % 10 larla idare edilen yatı mektepleri vardır. İlk tahsilimizin vaziyetini Heyeti Celilenize arzettim. İlk tahsilinde bu kadar muhtar vaziyette kalan memleketimizde hakikaten lüks olan yatı mektebi yapılamaz ve ya-

rum. Hakikaten bu sıkışık devirde her tarafta tasarruf arzu olunurken, Maarif Vekâletinden tasarruf yapılmadıktan başka oraya eüz'î bile olsa bir miktar zammedilmiştir. Bu cihetten Heyeti Vekileyi şayanı takdir görürüm.

Maarif Vekili Beyefendi bize sevinecek bir hayli malûmat verdiler. Yapılan mekteplerden, mekteplerin ve talebenin artmasından bahsettiler, hakikaten sevindik ve bahusus bu münasebetle demokrasinin bilgiye istinat ettiğini ve hiç olmazsa okur yazar olmayı lüzumlu gösterdiler ki bu pek mühim ve çok şayanı dikkat bir noktadır. Demokrasi demek hepizin bildiği veçhile halkın kendi kendini idare edebilmesi demektir. Halk eğer iptidai malûmata malik olmazsa en basit vesaiti muhabereye malik bulunmazsa kendi kendini idare edebilmesi müşkül olur. Binaenaleyh demokrasi ile meşgul olan bütün nazariyatçılar bunu yekdiğerine muvazi yoldan yürüdüğünü söylerler ki birisi talim ve terbiyenin mümkün olduğu kadar çok tevsiî diğeri de ona musadil samimi bazı teşkilâtı siyasiyenin vücuda getirilmesidir. Talim ve terbiye dediğim zaman bilhassa sözüne daha çok ehemmiyet vermek istiyorum. Arkadaşlarımızdan İbrahim Beyefendi bu meseleyi sual halinde sordular. Mekteplerde talimle beraber muayyen bir ideal, bir terbiye mebd ve mün-tahası gösteriliyor mu? buyurdular. Maarif Vekili Beyefendi de cevap verdiler. Bendeniz bu nazariye cihetinden başka ameli netayic hakkında da Maarif Vekili Beyefendinin tabii elinde bulunan vesaiti teftişiyeye ile elda ettiği malûmattan bir az malûmat lütfetmelerini rica edeceğim. Acaba iptidai, orta ve âli mekteplerde bilhassa terbiye noktai; nazrından muayyen bir ideal - ki feragati nefis, tesanüt ve şahsî menfaatin umumun monafiline feda edilmesi, yekdiğerine muavenet edilmesi, umumî mesail ile meşgul olmağı, küçük şahsî menfaati ikinci noktada bırakmağı, ki bunlar cemiyetlerin vücut ve hayatı için elzem esaslardır. Bu hususta acaba gençlerimizin vaziyeti filiyeleri nasıldır?

Gerek tâli ve gerek yüksek mekteplerde şu veya bu idealler ehemmiyetlidir. Fakat o ideallere vasıl olmak için filiyatta hadis olan vakif tecelliler nasıldır? bendeniz de bütün zaif ve acizimle beraber bir mektepte hoca bulunuyorum. Şimdi arkadaşlarımın birisinin müdafaa ettiği eski bir devre âit devrin tabii heyeti umumiyesini müdafaa etmediler ben de o mekteplerde muallim ve hatta müderris bulunmuştum. Bendeniz, ciddi bir anket, eyi bir tetkik mahsulü olarak arzetauyorum. Umumî mütaleam şöyledir. Geçenlerde bir az ideal noksanını görüyorum. Gençlerimizde bir az ferdiyetçiliğin fazla ileri gittiğini ve bir az maddî mesail ile fazla meşgul olduklarını müşahade eder gibi oluyorum. kat'î söyleyemiyorum. Eğer böyle ise cemiyetimiz için bir tehlike teşkil eder. Bu bapta Maarif Vekili Beyden yaptıkları teftişat üzerine müstenit malûmat vermelerini ve bizi

tatmin buyurmalarını rica ederim.

Bütçenin bir faslında eenebi mütehasıslardan bahsolunuyor. Bu mütehasıslara 180 bin lira gibi bir hayli para konmuştur. Bu eenebi mütehasısların kısmen lisan tahsili için celbedileceklerini Vekil Beyin nutuklarından anlıyorum. Aceba daha ne gibi hususlarda eenebi mütehasıslarından istifade edilecek, bilhassa hangi sahalarda istifade olunmak isteniyor? Bu hususta bir az bizi tenvir buyururlarsa müteçekkiri kalacağım. Sonra memaliki eenebiyede okuyan talebelere mahsus bir fasıl vardır. Bu da 70 - 80 bin lira gibi bir şey, bu eenebi diyarında okuyan genç vatandaşlarımızın kendilerine bu fakir milletin refahlarını temin edecek derecede verdiği bu meblağa mukabil azamî sâyi gösterdiklerini ümit ediyorum.

Fakat ümit ile iş bitmez. Orada vekâletin iki üç müfettişi vardır. Bu müfettiş beylerden gelen raporlarda acaba talebenin hakikaten kendilerine millet tarafından gösterilen fedakârlıklarla mütenasip sâyi ve faaliyet gösterdikleri temin edilmekte midir? ne gibi netayic istihşâl ediliyor, istihşâl edilen netayic sarfolunan meblağ ile mütenasip değilse vekâlet tarafından bunlara ne gibi bir muamele yapılıyor. Rivayet kabîlinden söylüyorum, mevsuk diye bir şey iddia olunamaz. Dağınuk hayatın bunları bir az müsamahakârlığa davet ettiğini söylüyorlar. böyle midir? Böyle ise bazı milletlerin yaptıkları gibi talebelerin bir arada toplanması ve bilhassa pariste yapıldığı veçhile talebe evi, yurdu yapılması hususları düşünülmüş müdür ve faideli midir, doğil midir? Bu hususlarda da bizi tenvir buyururlarsa müteçekkiri oluruz.

Darülfünun müderisleri vaziyetinden bendeniz de bir az canım yakılarak bahsetmek isterdim, fakat ustamız Ağaoğlu Ahmet Bey meseleyi hallettirmişlerdir. Mamafih şu kadarını da ilâve etmek isterim ki, o yapılacak islahattan evvel insanlar tabii yemek yemek mecburiyetindedirler.

Islahat tasavvurundan beri bir sene, iki sene kadar geçmiştir. O vakit devairin hemen hepsinde hatta kendi işimizde bile ihtiyattan dolayı muasırlar tezyit edilirken orada 70 - 80 lira ile müderrislerin temini maişet etmeleri iki fakültede ders verdikleri halde nihayet 120 lira alabilmeleri muvafık mıdır ve bu günkü zamanda kitap almak şöyle dursun yemek yiye bilmek için, yemeğini yiyip dersini doğru dürüst vere bilmek için acaba bu para kifayet eder mi? Islahat yapıladursun, fakat islahattan evvel bu adamlarıda aç bırakmamak lâzımdır.

Meslekî tahsil: Bu mesele eidden çok ehemmiyetli bir meseledir. Bendeniz hiç olmazsa 10 - 12 seneden beri meslekî tahsil hakkında bir hayli makale görmüştüm ve muallimlerin, müderrislerin sözlerini, vekillerin vaatlerini işitmişimdir. Esbak Maarif Vekili Hamdullah Suphi Beyefendinin tannan ve lâtif sesi kulağımdadır, bu meslek tepleri yapılmalıdır, yapılmıyormuş, binaenaleyh şayanı şükrandır. Fakat bendenizi merak ettiren

bu müdürler, bu hocalar Cümhuriyet idaresinin maarifini nasıl idare edebiliyorlar!

İkinci bir sualim de şudur: Vekil Beyefendi orta tedrisat talebe miktarının adedini Cümhuriyet devrinde meşrutiyete nazaran üç misline çıkardılar. Malûmu Âlinizdir ki; maarif hususunda kemiyet ehemmiyeti olmakla beraber en ziyade keyfiyet meselesi düşünülmeğe lâzım gelir. Aceba meşrutiyet devrine nazaran bu keyfiyet Cümhuriyette daha mı yüksektir, yoksa değil midir?

Rağıp B. (Kütahya) — Malûmu Âliniz evvelki sene idare hususiyet bütçelerinden yüzde onu Maarif Vekâleti emrine tefrik edildi. Bundan da maksat doğrudan doğruya muhtelif yerlerde büyük mektepler açarak iptidai muallimi yetiştirmekti. Bu parayla Ankarada bir tane yapıldı. Fakat bu yapılan mektep iptidai muallimleri yetiştirmek üzere değil, verilen vaatlerin ve maksatların hilâfına olarak başkası için oldu. Bundan sonra yapılacaklar da böyle olursa, asıl en büyük ihtiyacımız olan iptidai muallimleri nereden yetişecektir?

Maarif Vekili Cemal Hüsnü B. (Gümüşane) — Efendim; bir memleketin güzide denilen sınıfının ehemmiyeti inkâr edilemez. Bu güzide sınıf hakikaten fikren çok yükselmiş bir sınıftır ki memleketin gerek irfan ve gerek iktisadi muvazenesini tanzin ve teşkil eder. Güzide sınıfları doğrudan doğruya Darülfünunlar yetiştirirler. Binaenaleyh Darülfünunna Türkiye Cümhuriyetinin lâzım gelen ehemmiyeti vermemesine inkân mutasavver değildir. Yalnız Darülfünunun islahı mühtaç olduğunu yine muhterem Darülfünun heyeti Vekâlete bildirmiştir. Bildirdiği islahat projesini; yüksek bir ilim müessesemize taallük etmiş olduğu için derhal ve kısa bir zamanda neticelen-dirmek istemedik. Yapılacak islahatın tam ve kat'i olması lâzım geleceğinde şüphe yoktur. Bu da tetkika ve zamana mühtaçtır. Bu tetkik neticesine kadar Darülfünunumuzun geçen seneki vaziyetine dokunulmamasını musip gördük. Heyeti Celilenize bütçe münasebetile lâzım gelirse bu hususta ayrıca maruzatta da bulunurum. Fakat şurasını tekrar arz edeyim ki, Darülfünunun Cümhuriyet Hükümetinin bilhassa ehemmiyet verdiği bir müessesedir.

İbrahim Bey arkadaşımızın sualine gelince; bu gün mekteplerimizde Maarif Vekâletimizin elbette tatbik ettiği bir ahlâk ve terbiye sistemi vardır. Bu ahlâk ve terbiye sistemi şüphe yok ki dünden farklıdır. Bu doğrudan doğruya çoğunun idaresine, şuuruna ve kendisine verdiğimiz lâyık ahlâk mefhumlarına mutabık olarak iradesini serbest surette istimâl ile eyliğe götürmek suretinde tarif olunabilir. Muallimlerimiz bu fikirlerle mücehhezdirler. Bunun için de Vekâlet, bütün kuvvetini bu hedef dahilinde muallimlerimizin tam bir inzibatla çalışmalarını temine uğraşıyor. Yine bu inzibat içindir ki Heyeti Celilenize muallimlerin terfî ve tecziye kanunlarıyla bazı teklifler

dermeyan ettik. İki enötümünde müzakeresi bitmiştir. Bütçe Ençümeninde müzakeresi bittikten sonra tekrar Heyeti Celilenize arz edilecektir.

Rağıp Bey, Ankara muallim mektebi yüzde onlarla yapıldı, neticesi ne oldu buyurdular ve Ankaradaki orta muallim mektebi binasından bahsettiler. Ankaradaki büyük mektep ilk muallim mektebi sınıflarını da ihtiva etmektedir.

Ancak orta mektepler, bu gün başka mekteplerde doğrudan doğruya ilk tahsilden müduttur. Beş senelik tahsil hiç bir zaman kâfi gelmemektedir. Orta tahsil hayatımızda da muallimlere kat'i surette ihtiyacımız vardır. Orta mektepler ilk mekteplerden sonra üç seneyi teşkil etmektedir. Yine ilk tedrisatın tahakkukundan ibarettir. Onun için de muallime ihtiyacımız vardır. Bu mektep o muallim ihtiyacını temin ederse doğrudan doğruya ilk tahsile muavenet etmiş demektir. Mafih arzettiğim gibi bu binada ilk muallim mektebi de vardır.

Rahmi Beye gelince: Muhterem arkadaşlar, belki bir kelime iltibasından, belki bir cümlemin yanlış anlaşılmasından Rahmi Bey öyle bir meseleye dokunmuşlardır ki ve onu o şekilde göstermişlerdir ki sükût ile geçmek katiyen caiz değildir. Meşrutiyet Maarifinden bahsederken kemiyetten bahsettim, mektepleri söyledim. Onları idare eden adamlar bizden başka adamlar mıdır? asıl onlar değil midirler ki bu inkilâbın her zamanı yanında ve başında bulunmuşlardır. Muhterem muallimlerimiz hakkında böyle bir fikrin zerresini bile vekilinizin düşündüğünü bildirmek bendenize en büyük hata olur. Bendenize o zamandan bu zamana kadar geçirdiğimiz hayat müteakki midir, mütedenni midir? Mütemediyen attığımız hatveler ileride midir, geride midir? Eğer bu hatveler geride ise Rahmi Beyin sözü doğru olabilir. Fakat Heyeti Âliyeniz içinde kim böyle bir iddada bulunabilir? Hiç şüphe yok ki o zamandan beri katettiğimiz mesafe her kesin teslim ettiği şekilde ileridedir. Bu halde Maarifimiz de elbette geride kalmamıştır. Eskisinden çok daha ileride bulunduğunu kat'i surette teslim etmemiz lâzım gelir. Maruzatın bundan ibarettir. (Alkışlar).

Akçuraoğlu Yusuf B. (İstanbul) — Beyler; sual soran arkadaşlarımız benim de sözüm arasında sual suretinde vazetmek istediğim meselelerin bir haylisini halletmiş oldular. Çünkü cevabı verildi. Onun için sözüm uzun olmayacaktır. Evvelâ adetim veçhile Maarif Vekili Beyefendiye çok teşekkürle başlayacağım. Bilirsiniz ki bütçe müzakerelerinin en fâideli bir ciheti de bütçelerini getiren vekil beylerin yaptıkları ve yapacakları işler hakkında malûmat vermeleridir. Bu bütün meclislerde eyi ve fâideli bir an'anedir. Bu an'aneye bizde tatbiki hareket ediyorduk zannederim, an'aneyi ihya eden ilk Vekil Bey, maliyeyi bıraktıysam, Maarif Vekilidir. Onun için teşekkür ederim.

Saniyen Heyeti Vekileye teşekkür etmek istiyorum.

miz muhtelif buhranlar nazara alınrsa darülfünunumuzun talebe miktarının azlığının sebebi anlaşılır. Liselerimizin mezunlarının miktarı artıkça Darülfünuna devam edenlerin miktarı da artacağına şüphe yoktur. Avrupadaki mevcut talebemiz de günden güne çoğalmaktadır. Orada tahsilini ikmâl eyliyen gençlerle orta tahsil ve muallim mekteplerimizin tedris kuvvetini takviye edeceğiz.

Şimdiye kadar Avrupada (263) talebemiz vardır. Yalnız geçen sene 60 talebe gönderilmiştir.

Geçen devrelerin en mühim vak'ası malûmu Âliniz Türk harflerinin kabulü olmuştur. Büyük kurtuluşun 10 ağustos nutkile Heyeti Celilenizin 1 teşrinisani 1928 tarihli kanunile kabul edilen yeni harfler bu gün artık memleketimizde tamamen yerleşmiştir.

Yeni harfler hiç şüphesiz memleket için medeniyet ve kültür noktasından bir dönüm noktasıdır.

600 sene dimağın bütün düşüncelerini tamamen kâğıt üzerine koymağa imkân bırakmayan şekillerden kurtulan milletimiz istikbalin medeniyetine yeni harflerle mücehhez ve kendisine lâyik bir şekilde getirmiş bulunmaktadır. Yeni harflerin bir çok neticeleri ve bilhassa neşriyat sahasına ehemmiyet ettirmemizi istilzam etmektedir.

Yeni harfler lisanımızda sayıyı şükran tahavviller yaptı ve yapacaktır. Lisanımız bilhassa yeni harflerden sonra daha zenginleşiyor ve tamamen temizleniyor. Bu harflerin kabulü cehalete karşı, okumamazlığa ve yazmamazlığa karşı mücadele ahenkliğimize da sebep oldu. İki sene den beri tahsil çağını geçmiş vatandaşlara okuyup yazmak öğretmekteyiz, önümüzdeki sene yapacağımız işlerde bilhassa liselerimizdeki lisan meselesini halletmeğe çalışacağız.

Liselerde muhtelif senelerde lisan okunduğu halde çıkan talebe her halde okuduğu lisanı tamamen anlayamayacak bir şekilde şahadetname alıyordu.

Akçuraoğlu Yusuf B. (İstanbul) — Çok doğrudur.

Maarif Vekili Cemal Hüsnü B. (Devamla) — Bu sene getireceğimiz ve doğrudan doğruya kendi lisanelerle konuşan o ecebî muallimlerle lisan kurslarını takviye edeceğiz. Liseden çıkan talebeyi bir ecebî lisanı behemehal okuyup anlayacak bir hale koyacağız.

Mevcut lisan muallimlerinizi de buradaki Gazi Muallim mektebine topluyarak kendilerinin tedris hususunda takip etmeleri lâzımgelen usulleri göstereceğiz. Bu sene muallim mektebinden mezun olacak gençlerimizi de ecebî mekteplerine yerleştirerek bir kaç sene içinde lisan muallimleri olmalarını temin edeceğiz.

Bilhassa program meselesi üzerinde ısrar edeceğiz. Bir memlekette tahsilin hakikatinin ehemmiyetli olması için tahsil ve program vaziyetinin o memleket iktisadiyatına tamamen intibak etmesi icap eder. Bir köylü ilk tahsili bitirdiği vakit köyünü daha ziyade sevmek ve onu daha ziyade ilerletmeği düşünerek terketmemek intibakı edilmelidir. Orta tahsili bitirdiği zaman alacağı intiba da bulunduğu yeri sevmek ve çalıştırdığı şube dahilinde azami müstahsil olmak ve memleketini çok daha fazla müreffeh kılmağa sayetmek intibakı olmalıdır. Bütün bunları telkin etmek hep muallimlerimize terettüp eden vazifelerdir. Muallim, yalnız sınıf içinde değil, sınıf haricindeki sözlerle ve ahval ve hareketlerle de bütün bir neslin talim ve bilhassa terbiyesi üzerinde tesir etmeğe kadir adam demektir. Muallimlerimiz hiç şüphesiz ki, kuvvetli idealerin verdiği büyük aşk ile vazifelerini yapmaktadırlar. Vazifelerini tashih için vekâlet elindeki bütün kuvvetini sarfedecektir.

Mekteplerde, bilhassa dilimizin tedrisatını da takviyeye çalışmak, milli şuurumuzun çok daha kuvvetli duyulmasına yardım edeceği için, Türkiye'miz namına hayatî bir mesele halindedir. Maarif hayatında ve kısa bir zamanda yapılan ve yapılması tasavvur olunan şeyler bundan ibarettir. Hiç şüphesiz Büyük Meclisinizin vereceği veçheler ile vazifemizi daha isabetle ifaya azmedeceğiz. (Alkışlar).

Ağaoğlu Ahmet B. (Kars) — Vekil Beyefendi memlekette irfanın intişarı için çok hararetle sözler söylediler. Bu bapta göstermiş oldukları faaliyetin hakikaten şükranı mucip bir vaziyette olduğunu beyan buyurdular. Fakat, memlekette ilim doğuracak ve buyurdıkları harsin menbar olacak Darülfünun hakikaten bu gün yetim bir vaziyette kalmıştır.

Malûmu Âlinizdirki, Hükümet bütün memurini yukardan aşağıya kadar düşündü ve her zümreyi muayyen miktarda terfih ettiği halde her nedense Darülfünun unutuldu. Halbu ki bütün bu irfanın menbarı Darülfünundur. Darülfünun muallimleri ki bu irfanı doğuracaklardır. Fakat bu gün hakikaten aç ve perişan bir haldedirler. Soruyorum Vekil Beyefendiden; bu aç ve perişan ilim ordusunun zabitanını düşündüler mi, düşünmediler mi? düşünmedilerse, neden unuttular? düşündülerse, neden bunları barem kanununun içine ithâl etmek için lâzım olan sâyi ibraz buyurmadılar?

İbrahim B. (Kocaeli) — Efendim; çocuklarımızı istikbalin ihtiyacı namına yalnız ilmen değil ahlâkan da hazırlamak için Vekâletin kabul edilmiş bir terbiye sistemi var mıdır, varsa şekli nedir? bunu öğrenmek istiyorum.

Rahmi B. (Sivas) — Vekil Beyefendi buyurdular ki, Cümhuriyet idaresi meşrutiyetten, devşirildikten aldığı bütün idareleri nasıl boş buldu ise, Maarif idaresini de böylece boş bulmuştur.

Vekil Beyefendiden soruyorum ki, bu gün maarifi idare edenler o meşrutiyet devrinin leridir. O devrin müdürleri, hocalarıdır.

kooperatiflerin çok yüksek bir inkişaf almasının belli başlı amillerinden biridir.

İlk tahsil hangi memlekette tevessü etmiş ise kooperatif hayatları da orada ve ilk tahsille muvazi olarak mutemadiyen terakki etmiştir. Yunanistanı nazaran dikkate alırsak (6,5) milyon ahaliye sahip olan Yunanistanın bu gün ilk tahsilde bulunan çocuklarının adedi (595) bin kâsurdur. Büyük hükümetlerden meselâ İtalyayı ele alırsak (40) milyon nüfusa sahip olan bu memleketin ilk mekteplerinde okuyan çocukların adedi 3 550 000 i buluyor ki tahsil çağında bulunan çocukların tahminen % 88 zine muadildir. İlk tahsil meselesi bilhassa demokrasiler için hayati bir meseledir. Demokrasi, denilebilir ki ilk tahsile istinat eder. Fert, ailesile alakasını nasıl ana lisanile temin ediyorsa, cemiyetle de aynı alakayı ancak ilk tahsil ile temin edebilir. Nasıl doğarken kendi ailesi ile, kendi köyü ile konuşmak için lisan öğreniyorsa iyi vatandaş olmak sıfatını da ancak bütün memleketle konuşabilmek imkânını elde ettikten sonra istihsal eder. Demokrasilerde hiç şüphe edilemez ki iyi vatandaşlığın ilk şartı ilk tahsili görmektir. Daha sonra ve bilhassa tarihimize dikkat edersek şu nokta nazara çarpar ki tahsil hayatının şuurlu bir halde merkezden etrafa doğru yapıldığı zamanlardır ki hakikî Türk aklı selimi Türk idaresinde hâkim olmuş ve Türkiyeyi bir çok tehlikelerden nihayet o aklı selim kurtarabilmiştir. Türk aklı selimi bir an'ane halindedir. Aklı selimi, hiç bir vakit herhangi bir vahşi memlekette göremeyiz. Çünkü aklı selim nihayet çok medenî cetlerden tevarüs edilmiş hasletlerden ibarettir. Kuvvetli aklı selime malik olan ve tamamen inkişaf etmiş dimağlara tevarüs etmiş bulunan Türk köylüsüne ilk tahsili verdiğimiz zaman yetişecek çocuklar ve bu suretle elde edeceğimiz azamî tahsil randumunu hiç şüphesiz ki memleketin müstakbel refahını tamamen temin edecektir. İlk tahsil hayatında bilhassa itina edilecek şey tasarruf meselesi yani her şeyden azamî surette istifade edebilmek meselesidir. Memlekette bu gün vasatî olarak bir muallim başına (30 - 36) talebe isabet etmektedir. Bu nispet Bulgaristanda (46), Yunanistanda (59), İtalyada (33) talebedir. Şu halde nispet iktisaden bizim aleyhimize gözükmüyor. Ancak bu nispetin bizim aleyhimize çıkmasına sebep köylerimizin dağılıklığı olmakla beraber aynı zamanda bilhassa mektep binalarının noksanlığıdır. İlk mektep binası bizde çok eksik olduğu için talebeler sınıflara göre değil de o binaların istiap edeceği odalara göre taksim edilmiştir. Bu itibarıdır ki muallimler lâzımgeldiği kadar talebeyi önelerinde bulmak imkânına malik bulunmuyorlar. Gerek ilk mektep binası meselesi, gerek umumiyetle ilk tahsil meselesi memleketin vaziyeti iktisadiyesinin inkişaf etmesine sıka surette bağlıdır. Memleketin vaziyeti iktisadiyesi inkişaf etmektedir ki menabii artacak ve bu menabii ilk

tahsile tahsis edilecek kısımları da o zaman elbette ki çoğalacaktır.

Orta tahsilde yine her sene lehimize gittikçe büyük farklar görmekteyiz. Geçen sene orta tahsili takip eden talebe 4443 miktarında artmıştır. Yalnız lise sınıflarında bu tezyüt (589) a balığ oluyor. Yine Cümhuriyet Hükümetlerinin bu sahada eski Hükümetlere nazaran yaptıkları faaliyet azımdır. Kısa bir zamanda Cümhuriyet idâresi orta tahsile devam eyliyen talebe miktarını üç misline iblağ edebilmiştir. Kısa bir müddet olan on sene zarfında bütün memleketi yeniden imar etmek ve hatta idareyi tesis etmek mecburiyetinde kalan Hükümetlerin maarife attettikleri ehemmiyeti şu rakamlar da gösterir. Cümhuriyet Hükümetinin ilk devrinde 6 822 talebesi bulunan orta mektep ve liseler şimdi 19 355 talebe okutmaktadır ki talebe miktarı üç mislini bulmuş demektir. Burada da komşularımızla ufak bir mukayese yapmaya müsaadenizi rica ederim. İlk tahsile müdâvîm talebeye nazaran bizim orta tahsilimizin nisbeti yani ilk tahsili takip etmekte olan çocuklarımızın nisbeti %3 Yunanistanda orta tahsile nazaran %16 dir. Orta tahsilde en ziyade haizi ehemmiyet olan mesele muallim meselesidir. Bu gün orta tahsilimizin malik olduğu çok kıymetli ve feragatli muallimleri arasında yine tasfiye edilmesi lâzımgelen bazı arkadaşlar da vardır.

1401 orta muallimden (680) ni yüksek tahsil mezunudur. Şu halde azamî ehemmiyeti vererek bir taraftan keyfiyeti islah diğer taraftan da kemiyeti arttırmak lâzım geliyor. Yalnız orta tahsil meselesinde bilhassa nazarı dikkate alınacak şey orta tahsilin memlekette tenevvü edebilmesi esastır. Orta tahsili yalnız umumî malûmata hasreden memleketler ekseriyetle anarşik bir manzara arzederler.

Onun içindir ki orta tahsil müesseselerinin hedef itibarile tenevvü etmesi ve ticaret san'at ve ziraat gibi diğer meslek mekteplerile takviye olunması memleketin muvazenesi noktai nazarından da en büyük ehemmiyeti haiz bulunmaktadır. (Çok doğru sesleri).

Biz de meslekî tedrisatın tarihi çok yakındır. Diyebiliriz ki inkişaf halindedir. Mevcut Ankara, İzmir, Samsun, Adana, Trabzon gibi beş ticaret mektebimizin talebesi her sene mutemadiyen tezyüt etmektedir.

Diğer kız ve erkek san'at mektepleri hakkında da aynı hükmü verebiliriz. Yalnız meslekî tedrisatın bilhassa Türkiye için hayati bir ehemmiyeti haiz olduğunu da Heyeti Celilenize tekrar arz etmek isterim.

Darülfünunumuzdan geçen sene (332) talebe mezun olmuştur. Buseneki talebe mevcudu da (2365) dir. İstiklâl harbinden sonra geçirdiği-

F.	Lira
524 Leyli hukuk mektebi masrafı	53 000
Reis — Kabul edilmiştir.	
F.	Lira
523 Meslek mektebi masrafı idaresi	750
Reis — Kabul edilmiştir.	
F.	Lira
526 Hukuk ve meslek mekteplerinin muhtaq talebesine nakdi muavenet	5 000
Reis — Kabul edilmiştir.	
F.	Lira
527 788 numaralı kanunun tatbiki masrafı	32 000
Reis — Kabul edilmiştir.	
F.	Lira
528 Geçen sene düyünü	6 000
Reis — Kabul edilmiştir.	
F.	Lira
529 Eski seneler düyünü	40 500
Reis — Kabul edilmiştir.	

C — Maarif Vekâleti bütçesi

Reis — Maarif Vekâleti bütçesine geçiyoruz.

Maarif Vekili Cemal Hüsnü B. (Gümüştane) — Efendim; geçen seneki bütçemiz 8 100 009 lira idi. Bu sene Heyeti Celilenize arz edilen 8 199 709 liradır ki (99 700) lira bir fark arz ediyor. Büyük Meclisin malûmu olan ihtiyaç dolayısıyla muhtelif bütçeler üzerinde yaptığımız tenkihata rağmen encümenimizin Maarif bütçesine velv az olsa dahi yapılan zammı kabul eylemesi Hükümetinizin ve encümenimizin maarife ne kadar ehemmiyet verdiğini bariz surette gösterir. Bu farktan doğrudan doğruya Adliye Vekâletine ait talebe tahsisatı, geçen sen bütçeye konmayan yirmi bin lira tenzil edilirse, geriye 79 700 lira kalır. Bu cüz'î para ile bu sene yeniden ve ehemmiyeti her halde düşünmek üzere işler yapmağı düşünmekteyiz. Zammın bu kısmını yeni tayin edeceğimiz muallimlerin maaşlarına - ki yeni açılacak mekteplerde çalışacaklardır - diğer kısmı da halk terbiyesine, tarihi eserlerin muhafazasına ve getireceğimiz cenabi mütehasıslara vereceğiz. Bütçenin bu vaziyetine nazaran yeniden gelecek sene yapılacak işlerimiz az olmakla beraber gerek geçen sene yaptığımız ve gerek bu sene yapacağımız mesai hakkında Heyeti Celilenize hesap vermeği pek şerofli bir vazife addederim.

Geçen sene ilk tedris sahasında yüz yirmi beşi şehirde altmış beşi köyde olmak üzere yüz doksan yeni mektep açtık. Muallim mekteplerimizden çıkan sekiz yüz doksan muallimi de memleketin muhtelif yerlerine sevkettik. Talebe adedi bilhassa harbi umuminin gösterdiği buhrandan sonra mütemadiyen artmaktadır. Mektep kapularını çalan yeni türk nesli günden güne çoğalmaktadır. Bunların hepsini tamamen mektebe alamamaktan çok mütecessiriz. Fakat çok büyük işleri başarmış olan Cümhuriyet Hükümetinin nihayet bütün memleket çocuklarına tamamen ilk

tahsili vermeğe muvaffak olacağına memleketin istikbalde iktisadi inkişafı bunu temin edilebileceğine şüphe etmiyorum. Geçen sene mektep talebesi evvelki seneye nazaran on yedi bin yetmiş kadar artmıştır. Cümhuriyet Hükümetinin meşrutiyete nazaran ilk tahsil hayatında yaptığı terakkiyi bilhassa şükranla yat etmek lâzım gelir. Cümhuriyet Hükümeti memleketi her sahada nasıl boş bir şekilde tevarüs etti ise maarif sahasında da vatanı tamamen bakımsız bulmuştur. Cümhuriyet Hükümeti memleket idaresini ele aldığı zaman memlekette bulduğu ilk mekteplerin adedi (2622) den ibaretti. Cümhuriyet gerek buna ve gerek muallimlerin adedine de bir o kadar daha zammemiş ve talebe iki misline yakın bir miktara baliğ olmuştur. Bu fark yalnız kemiyet itibarile olmuş değildir. Terakki bilhassa keyfiyet noktasından tebarüz etmiştir. Eski mahalle mekteplerinin tedrisatı yerine mesleki bilgileri mutazam muallim mekteplerinde almış ve memleketin dört tarafına dağılmış şurlu, gayretli ve feragat sahibi genç muallimlerimiz yeni nesli yetiştirmeye çalışıyorlar. Programlarda yapılan tadilatta çok esasi surette yeni neslin talim ve terbiyesini takviye etti. Bu gün elimizde bulunan 13 bin muallimin (6844) dü doğrudan doğruya muallim mektebi mezunlarıdır. Gerek bu rakam, gerek memleketin mektebe mühtaq olan yerleri düşünülürse muallim yetiştirmek hususunda ne kadar mesai sarfetmemiz lâzım geldiği derhal anlaşılır. İlk tahsilin inkişafı idarei hususiyenin mali kuvvetine muallaktır. Idarei hususiyeye bütçeleri memleketin iktisadi vaziyetile beraber inkişaf ettikçe ilk tahsil vaziyetimiz de inkişaf edecektir. Bu gün memlekette mevcut çocuklarımızın adedi bir milyon üç yüz bini bulmaktadır. Her memlekette ilk tahsil yaşında yani 7-16 yaş arasında bulunan çocuklar tahminen nüfusun yüzde onunu teşkil ediyorlar. Bizde aynı nisbeti alırsak bir milyon üç yüz bini bulacağız. Bunun aneak (458 186) sını okutunaktayız ki tahminen tahsil çağındaki çocukların (%33) nü teşkil eder. Bu netice bariz bir surette yeni neslin irfan hayatı itibarile yapmakla mükellef olduğumuz vazifenin vüs'atini gösterir. Aneak yapacağımızdan emin olan her kuvvetli insan ve cemiyete yakışacak surette biz bu vaziyeti de yeneceğimizden emin olduğumuz için meseleyi soğuk kanlılıkla mevzu bahis edebiliriz. Bu nisbeti köy ve şehire taksim edersek köylerde okuttuğumuz çocukların adedi %16, şehirlerdeki %53 tür. Yani başımızdaki komşu memleketlerin bu yolda sarf ettikleri mesai ile elde ettikleri neticeye göz gezdirmeyi her halde yeni neslin istikbali noktai nazardan ehemmiyeti haiz bir mesele addederim. Bulgaristanın nüfusu (5,483,000) dir. Bu gün ilk mekteplerinde mecburi tahsil gören çocukların adedi nüfusunun %10 nu geçmekte ve (613) bine varmaktadır. Bulgaristanda ilk tahsilin bu hale gelmesi orada

1929 senesi bütçe kanununun neticeî arası

[Kanun kabul edilmiştir]

Âza adedi :	316
Reye iştirak edenler :	218
Kabul edenler :	218
Reddedenler :	0
Müstenkifler :	0
Reye iştirak etmeyenler :	96
Mühaller :	2

[Kabul edenler]

<i>Adana</i>	Osman Niyazi B.	<i>Çorum</i>	Ali Cenani B.
Hilmi B.	Sadık B.	Dr. Mustafa B.	Ferit B.
Kadri B.	<i>Bayezit</i>	Münür B.	Kılıç Ali B.
<i>Afyon Karahisar</i>	İhsan B.	Ziya B.	Reşit B.
Ali B.	Halit B.	<i>Denizli</i>	Şahin B.
İzzet Ulvi B.	Şefik B.	Haydar Rüştü B.	<i>Ölresun</i>
Ruşen Eşref B.	<i>Bilecik</i>	Mazhar Müfit B.	Hacim Muhittin B.
<i>Aksaray</i>	Asaf B.	Necip Ali B.	Kâzım B.
Besim Atalay B.	Rasim B.	Yusuf B.	Şevket B.
Kâzım B.	<i>Bitlis</i>	<i>Diyarbakır</i>	Tahir B.
<i>Amasya</i>	İlyas Sami B.	İshak Refet B.	<i>Ölümşane</i>
Esat B.	Muhittin B.	Kâzım Pş.	Cemal Hüsnü B.
İsmail Hakkı B.	<i>Bolu</i>	<i>Edirne</i>	Halil Nihat B.
Nafiz B.	Dr. Emin Cemal B.	Faik B.	Hasan Fehmi B.
<i>Antalya</i>	Şükrü B.	Şakir B.	Şevket B.
Dr. Cemal B.	<i>Burdur</i>	Zeki Mesut B.	<i>Hakkâri</i>
Hasan Sıdkı B.	Mustafa Şeref B.	<i>Elazığ</i>	İbrahim B.
Rasih B.	Salih Vahit B.	Hasan Tahsin B.	<i>İçel</i>
<i>Ankara</i>	<i>Bursa</i>	Hüseyin B.	Emin B.
Ali B.	Ahmet Münür B.	Mustafa B.	Hakkı B.
Halit Ferit B.	Bakteriyolok Refik B.	Nakittin B.	<i>İzmir</i>
İhsan B.	Dr. Şefik Lutfi B.	<i>Erzincan</i>	Ahmet Enver B.
Rifat B.	Esat B.	Abdülhak B.	Hüseyin B.
Sami B.	Muhlis B.	Aziz Samih B.	Mahmut Esat B.
Talat B.	Mustafa Fehmi B.	Saffet B.	Mahmut Celal B.
<i>Artvin</i>	Refet B.	<i>Erzurum</i>	Osmanzade Hamdi B.
Memet Ali B.	<i>Cebelibereket</i>	Asım B.	Saracoğlu Şükrü B.
<i>Aydın</i>	Naci Pş.	Aziz B.	<i>Isparta</i>
Dr. Reşit Galip B.	<i>Çanakkale</i>	Dr. Ahmet Fikri B.	Hakim Rıza B.
Mitat B.	Memet B.	Nafiz B.	Hüseyin Hüsnü B.
Tahsin B.	Samih Rifat B.	Necip Asım B.	İbrahim B.
<i>Balıkesir</i>	Şükrü B.	Tahsin B.	Mükerrem B.
Ali Şuuri B.	Ziya Oevher B.	<i>Eskişehir</i>	<i>İstanbul</i>
Emin B.	<i>Çankırı</i>	Emin B.	Abdülhak Hamit B.
Fahrettin B.	Mustafa Abdülhalik B.	Dr. İsmail Besim Pş.	Akçoraoğlu Yusuf B.
Hayrettin B.	Talat B.	Sait B.	Dr. Hakkı Şinasi Pş.
İsmail Hakkı B.	Ziya B.	<i>Qazi Ayıntap</i>	Dr. Nurettin Ali B.
Kâzım Pş.		Ahmet Remzi B.	Edip Şervet B.

F.	Lira	F.	Lira
708	Ecnebi memleketlerde talebe tahsil masrafı	723	Merkez ücuratı
	467 234		42 840
	Reis — Kabul edilmiştir.		Reis — Kabul edilmiştir.
	Şakir B. (Edirne) — Efendim , bn fasılda İstandul Darülfünunu için 8 inci madde olarak 3 000 lira vaz edilecektir . Üçüncü madde de 67 000 lira olacaktır . Bu tenzil ve ilave neticesi fasıl yekunn 432 234 lira olacaktır .	F.	Lira
	Reis — Fash bu suretle kabul edenler ...	725	Vilâyat ücuratı
	Kubul etmeyenler ... Kabul edilmiştir		246 960
			Reis — Kabul edilmiştir.
F.	Lira	F.	Lira
709	Ecnebi memleketlerde talebe müfettişliği masarifi	726	Muvakkat tazminat
	16 000		18 600
	Reis — Kabul edilmiştir.		Reis — Kabul edilmiştir.
F.	Lira	F.	Lira
710	823 numaralı kanun mucibince tabedilecek mektep kitapları mütedavil sermayesi	731	Mühendis mektebi mezunlarına 1216 numaralı kanun mucibince verilecek âvans
	100 000		7 000
	Reis — Kabul edilmiştir.		Reis — Kabul edilmiştir.
F.	Lira	F.	Lira
711	1087 numaralı kanun mucibince negrolunacak ilmi ve mesleki kitap ve mecmualar mütedavil sermayesi	732	Merkez mefruşat ve demirbaşı
	40 000		35 000
	Reis — Kabul edilmiştir.		Reis — Kabul edilmiştir.
F.	Lira	F.	Lira
712	788 numaralı kanununun tatbiki masrafı	733	Merkez levazımı
	15 000		9 500
	Reis — Kabul edilmiştir.		Reis — Kabul edilmiştir.
F.	Lira	F.	Lira
713	Geçen sene dıyunu	734	Merkez müteferrikası
	2 000		4 000
	Reis — Kabul edilmiştir.		Reis — Kabul edilmiştir.
F.	Lira	F.	Lira
714	Eski seneler dıyunu	735	Vekâlet otomobil masrafı
	6 000		3 500
	Reis — Kabul edilmiştir.		Reis — Kabul edilmiştir.
		F.	Lira
		736	Vilâyat mefruşat ve demirbaşı
			20 000
			Reis — Kabul edilmiştir.
		F.	Lira
		737	Vilâyat levazımı
			17 000
			Reis — Kabul edilmiştir.
		F.	Lira
		738	Vilâyat müteferrikası
			5 000
			Reis — Kabul edilmiştir .
		F.	Lira
		739	Masarifi mütenevvia
			59 600
			Reis — Kabul edilmiştir.
		F.	Lira
		740	Harcırah
			75 000
			Reis — Kabul edilmiştir.
		F.	Lira
		741	Resmî telefon masrafı
			1 100
			Reis — Kabul edilmiştir .
		F.	Lira
		742	Ücretli muhabere ve mükâleme masrafı
			1 000
			Reis — Kabul edilmiştir.
		F.	Lira
		743	Masarifi mukannene
			500
			Reis — Kabul edilmiştir.

P - Nafia Vekâleti bütçesi

Reis — Nafia Vekâleti bütçesinin müzakeresine geçiyoruz. Heyeti umumiyesi hakkında söz isteyen varmı? (Hayır sesleri) Fasıllara geçilmesini kabul edenler... Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

F.	Lira
721	Vekil tahsisâtı
	4 800
	Reis — Kabul edilmiştir.
F.	Lira
722	Memurlar maaşatı
	922 092
	Reis — Kabul edilmiştir.

F.	Lira
685	Vilâyat mefruşat ve demirbaşı 9 000
	Reis — Kabul edilmiştir.
F.	Lira
686	Vilâyat levazımı 8 500
	Reis — Kabul edilmiştir.
F.	Lira
687	Vilâyat müteferrikası 4 000
	Reis — Kabul edilmiştir.
F.	Lira
688	Masarifi mütenevvia 30 350
	Reis — Kabul edilmiştir.
F.	Lira
689	Harcırah 50 000
	Reis — Kabul edilmiştir.
F.	Lira
690	Resmî telefon masrafı 2 250
	Reis — Kabul edilmiştir.
F.	Lira
691	Ücretli muhabere ve mükâ- leme masrafı 4 000
	Reis — Kabul edilmiştir.
F.	Lira
692	Masarifi mukannene 200
	Reis — Kabul edilmiştir.
F.	Lira
693	Teşvik ve muavenet 30 500
	Reis — Kabul edilmiştir.
F.	Lira
694	Tetkik ve ilmi rehberler telif ve tercüme ücretile mecmu- alar mükâfâtı ve ilmi komis- yonlar hakkı huzuru ve harcırahı 25 000
	Reis — Kabul edilmiştir.
F.	Lira
695	Sanayiî nefise encümeni masa- rif ve hakkı huzuru 1 000
	Reis — Kabul edilmiştir.
F.	Lira
696	Tarih encümeni masarifi ve hakkı huzuru 2 500
	Reis — Kabul edilmiştir.

Necip Asım B. (Erzurum) — Encümen şimdiye kadar çok kıymetli eserler tabetmiştir. Geçen sene bütçeye konulan tahsisatla bunları güç hal ile meydana çıkarmağa muvaffık olmuş- tur. Halbuki bu sene geçen seneki miktardan da az bir para kabul edilmiş. Bu para ile encümen bir şey yapamaz, günahdır, bunun bir çaresini bulun.

Maarif Vekili Cemal Hüsnü B. — Efendim, Tarih encümeni neşrettiği eserlerin masrafını, kendisi veriyordu. Şimdi eser telif ederse masrafı doğrudan doğruya Telif Encümeninin neşriyat faslından verilecektir. Onun için 2 500 lira kâfidir.

Reis — Efendim, fasıl hakkında başka mütalea yoktur. Fasıl kabul edenler ... Kabul etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

F.	Lira
697	Ecnebi mütehasıs ve mual- limler 150 000
	Reis — Kabul edilmiştir.

F.	Lira
698	Beynelmilel kongra, sergi ve musabakalara iştirak ve ilmi tetkik seyahatları masrafı 10 000
	Reis — Kabul edilmiştir.

F.	Lira
699	İlk ve orta tedrisat muallimle- rile ilk tedrisat müfettişleri kursları masrafı 10 000
	Reis — Kabul edilmiştir.

F.	Lira
700	Dil Heyeti masrafı 40 000
	Reis — Kabul edilmiştir.

F.	Lira
701	Mektepler masarifi 1 806 000
	Reis — Kabul edilmiştir.

F.	Lira
702	Meslek mektepleri masrafı 1 000 000
	Reis — Kabul edilmiştir.

F.	Lira
703	Müesseseler masrafı 85 000
	Reis — Kabul edilmiştir.

F.	Lira
704	Paravanteriyom masarifi 30 000
	Reis — Kabul edilmiştir.

F.	Lira
705	Levazımı tesisiye 175 000
	Reis — Kabul edilmiştir.

F.	Lira
706	Mektep kütüphanelerine alın- cak kitaplar bedeli 15 000
	Reis — Kabul edilmiştir.

F.	Lira
707	İnşaat ve Tamirat 295 000
	Reis — Kabul edilmiştir.

F.	Lira	F.	Lira
650 Ücretli muhabere ve mükâleme masrafı	1 000	663 788 numaralı kanunun tatbiki masrafı	32 000
Reis — Kabul edilmiştir.		Reis — Kabul edilmiştir.	
F.	Lira	F.	Lira
651 Masarifi mütenevvia	85 000	664 Ocak sene dîyunu	6 000
Reis — Kabul edilmiştir.		Reis — Kabul edilmiştir.	
F.	Lira	F.	Lira
652 Vesaiti nakliye masrafı	20 700	665 Eski seneler dîyunu	9 000
Reis — Kabul edilmiştir.		Reis — Kabul edilmiştir.	
F.	Lira	F.	Lira
653 Telif, tercüme, cem ve tabı kanunin masrafı ve hukuki eserler mübayaa bedeli	20 000	666 1341, 1926 ve 1927 senelerinde tahakkuk etmiş olan dîyun karşılığı	36 707
Reis — Kabul edilmiştir.		Reis — Kabul edilmiştir.	
F.	Lira	<i>Ö — Maarif Vekâleti bütçesi</i>	
654 Adliye ceridesi masrafı	8 000	Reis — Maarif Vekâletinin bütçesine geçiyoruz. Heyeti umumiyesi hakkında söz isteyen varmı? (Hayır sesleri) Fasillara geçilmesini kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	
Reis — Kabul edilmiştir.		F.	Lira
F.	Lira	671 Vekil tahsisatı	4 800
655 Avrupadaki talebe masarifi	20 000	Reis — Kabul edilmiştir.	
Reis — Kabul edilmiştir.		F.	Lira
F.	Lira	672 Memurlar maaşatı	2 832 864
656 Kanunlar, nizamnameler, ve talimatnameler hazırlama masrafı	4 000	Reis — Kabul edilmiştir.	
Reis — Kabul edilmiştir.		F.	Lira
F.	Lira	673 Merkez müstahdemin ücüratı	31 058
657 Avrupa harcirahı	3 000	Reis — Kabul edilmiştir.	
Reis — Kabul edilmiştir.		F.	Lira
F.	Lira	675 Vilâyet ücüratı	698 353
658 Adli tıp işleri müessesesi masrafı	12 500	Reis — Kabul edilmiştir.	
Reis — Kabul edilmiştir.		F.	Lira
F.	Lira	676 Muvakkat tazminat	48 600
659 Hapishaneler masarifi	904 000	Reis — Kabul edilmiştir.	
Reis — Kabul edilmiştir.		F.	Lira
Maliye Vekili Şükrü B. — Bu fasla altıncı n adde olarak Ecnebi Mütihazsıs ücreti namile 10 000 liranin ilâvesile faslan 914 000 lira olarak kabulünü rica ediyorum.		679 Makâm ücreti	62 040
Şakir B. (Edirne) — İştirak ediyoruz, Reis — Faslı bu suretle kabul edenler ... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.		Reis — Kabul edilmiştir.	
F.	Lira	F.	Lira
660 Leyli hukuk mektebi masrafı	53 000	681 Merkez mefruşat ve demirbaş	8 000
Reis — Kabul edilmiştir.		Reis — Kabul edilmiştir.	
F.	Lira	F.	Lira
661 Meslek mektebi masrafı	750	682 Merkez levazımı	6 750
Reis — Kabul edilmiştir.		Reis — Kabul edilmiştir.	
F.	Lira	F.	Lira
662 Hukuk ve meslek mektebi talebesinin muhtaçlarına yardım	5 000	683 Merkez müteferrikası	3 500
Reis — Kabul edilmiştir.		Reis — Kabul edilmiştir.	
		F.	Lira
		684 Vekâlet otomebili masrafı	9 500
		Reis — Kabul edilmiştir.	

<i>Istanbul</i>	<i>Kırklareli</i>	<i>Maras</i>	<i>Sivas</i>
Abdülhak Hâmit B.	Dr. Fuat B.	Abdülkadir B.	İbrahim Alâettin B.
Akçoraoğlu Yusuf B.	Memet Nahit B.	Memet B.	Nezmettin Sadık B.
Ahmet Rasim B.	<i>Kırşehir</i>	Mitat B.	Rasim B.
Dr. Refik B.	Lâtfi Müfit B.	<i>Mardin</i>	Remzi B.
Edip Servet B.	Yahya Galip B.	Abdülrezzak B.	Ş. Karahisar
Hamdullah Suphi B.	<i>Kocaeli</i>	Yakup Kadri B.	Memet Emin B.
Haydar B.	Salâhattin B.	<i>Mersin</i>	<i>Tekirdağ</i>
Ihsan Pş.	<i>Konya</i>	<i>Muğla</i>	Celâl Nuri B.
Süreyya Pş.	Fuat B.	Yunus Nadi B.	<i>Tokat</i>
Tevfik Kâmil B.	Musa kâzım B.	<i>Niğde</i>	Mustafa Vasfi B.
<i>İzmir</i>	Naim Hazim B.	Ata B.	Şevki B.
Dr. Tevfik Rüştü B.	<i>Kütahya</i>	Faik B.	<i>Trabzon</i>
Mahmut Esat B. (V)	İbrahim B.	Galip B.	Hasan B.
Mahmut Celâl B.	Ragıp B.	<i>Rize</i>	Nebizade Hamdi B.
Mustafa Rahmi B.	Recep B. (V.)	Hasan Cavit B.	Şefik B.
Saracoğlu Şükrü B. (V)	<i>Malatya</i>	<i>Samsun</i>	<i>Yozgat</i>
Vasıf B.	İsmet Pş.	Adil B.	Avni B.
<i>Kastamonu</i>	Mahmut Nedim B.	Nusrat Sadullah B.	Salih B.
Ali Rıza B.	<i>Manisa</i>	<i>Siiirt</i>	Tahsin B.
Hasan Fehmi B.	Akif B.	Mahmut B.	<i>Zonguldak</i>
Memet Fuat B.	Doktor Saim B.	<i>Sinop</i>	Celâl Sahir B.
Velet B.	Kâni B.	Recep Zühtü B.	Hüsnü B.
<i>Kayseri</i>	Mustafa Fevzi B.	Yusuf Kemal B.	Ragıp B.
Dr. Halit B.			

1930 senesi bütçe kanununun neticel Arası
(Kanun kabul edilmiştir)

Âza adedi	: 316
Reye iştirak edenler	: 229
Kabul edenler	: 219
Reddedenler	: 0
Müstenkifler	: 0
Reye iştirak etmeyenler	: 87
Münhaller	: 0

[Kabul edenler]

<i>Adana</i>	<i>Aksaray</i>	Halit Ferit B.	Süleyman Şevket B.
Hilmi B.	Besim Atalay B.	İhsan B.	<i>Artvin</i>
Kadri B.	Kâzım B.	Rifat B.	Azım B.
<i>Afyon Karahisar</i>	<i>Amasya</i>	Sami B.	Memet Ali B.
Ali B.	Esat B.	Talat B.	<i>Aydın</i>
İzzet B.	İsmail Hakkı B.	<i>Antalya</i>	Emin Fikri B.
İzzet Ulvi B.	Nafiz B.	Ahmet Saki B.	Mitat B.
Musa Kâzım B.	<i>Ankara</i>	Hasan Sıtkı B.	Tahsin B.
Ruşen Eşref B.	Ali B.	Rasih B.	

Mektep vergisi kanunu

2. Okun
17. Cilt
ss. 181-182
Resmî Gazete
20.04.1341 No: 95
Kanunlar Dergisi Cilt 3
Kanun No: 616
Kabul Tarihi: 13.04.1341

(Resmî Ceride ile neşir ve ilâm : 20 . IV . 1341 - Sayı : 95)

No.
616

BİRİNCİ MADDE — Mektep vergisi, mecburi tahsil çağında bulunanların okutulması için haddi zaruri olan masraflara halkın hisse iştirakidir.

İKİNCİ MADDE — Şehir, kasaba ve köylerde oturan, az çok kazanç ve serveti olan her fert mektep vergisiyle mükelleftir. Mânevi şahsiyeti haiz şirketler ve müesseseler de bu mükellefiyete tabidir.

ÜÇÜNCÜ MADDE — Mektep vergisinin teklif ve tevziine esas olan masraflar şunlardır:

A) Daimî masraflar : Nehari ve leyfî ilk mekteplerin senelik idame masraflarıyla muallim ve muallim muavinlerinin ve ilk mektep müdürlerinin ve ilk tedrisat müfettişlerinin ve müstahdemlerinin maaş ve tahsisatı fevkalâde ve süknaları, köy mekteplerindeki çocuklar ile kasaba ve şehirlerdeki fakir çocukların kitap esmanı;

B) Fevkalâde masraflar : Nehari ve leyfî ilk mekteplerin inşa ve tesisi masrafları.

DÖRDÜNCÜ MADDE — İlk mekteplerin masarifi ile karşılaştırılacak olan varidat şunlardır:

A) Umumî ve hususi bütçelerden maaş ve ücret alan bilûmum memur, müstahdem, mazul ve mütekahterlerin maaş, tahsisat ve ücretlerinden alınan yüzde bir mektep hakkı;

B) Belediye bütçesinden muavenet (Elli binden çok nüfuslu şehirlerde);

C) Devlet bütçesinden muavenet;

D) Maarif namına teberrüat;

H) Maarife muhtas akaratın gelirleri;

V) Halka tevzi edilecek mektep vergisi;

Z) Tekâlifi Devletten ilk mektepler için kavanini mahsusa ile ifraz ve tahsis olunan mebalîğ.

BESİNCİ MADDE — Vilâyat meclisi umumileri kaza itibariyle bir sene içinde açılmış ve açılacak mekteplerin daimî ve fevkalâde masraflarının yüzde kaçıının o kaza üzerine tevzi olunacağını tâyin ve tesbite salâhiyettardırlar.

ALTINCI MADDE — Vilâyet meclisi umumisine tesbit edilen nisbete göre tayyün eden miktar; kazalarda maarif encümenleri, vilâyet merkezlerinde ilk tedrisat meclisleri marifetiyle köylere ve mahallelere (hane, nüfus, adedi mükellefin ve derecei servet nazarı dikkate alınarak) tevzi edilir. Tevziatı icra eden heyetlere, mahalleri belediye meclisinden, ticaret ve ziraat odalarından ikişer âza ile meclisi umumiye o kazaca müntehap âzadan bir zat ve muhasebe hususiyeye müdür ve memurları dahi iştirak ederler. Her mahalle veya köyün mektep vergisi tarh ve tevzi olunurken heyeti ihtiyariyesi veya o mahalle ve köyden intihap edecekleri iki kişi bu komisyonlarda hazır bulunur.

YEDİNCİ MADDE — Her yerde mahalle ve köy muhtar ve ihtiyar heyetle-

ri köye ve mahalleye mürettep olarak ilk tedrisat meclisi veya maarif encümeni tarafından tesbit edilen miktarı tebliğ tarihinden itibaren on beş gün zarfında köy ve mahallelerindeki mükelleflerin namına mukayyet arazi, emlak ve sahip olduğu çift hayvanatı, ağnamı, emvali menkulesi, verdiği temettü vergisi gibi irat, servet, kazanç karineleri gözönünde tutulmak şartıyla kudreti maliyelerine göre tevzi ederek tevzi cetvellerini vilâyette ilk tedrisat meclisine, kazalarda maarif encümenine gönderirler.

SEKİZİNCİ MADDE — İlk tedrisat meclisi veya maarif encümeni tarafından tevhit ve tasdik edilen tevziat cetvelleri belediye dairesi, Hükümet konağı kapıları ile, her mahallede halkın görebileceği sair münasip yerlere bir hafta müddetle talik ve keyfiyet ilân edilir.

Tevziat miktarının azlığından veya çokluğundan dolayı muhasebei hususiye müdür ve memurları ile mükellefler on beş gün zarfında mahallî mecalisi idaresine müracaatla itiraz edebilirler. Meclisi idarenin kararı katidir. İtiraz etmeyenler hakkındaki tevziatta, müddeti geçince katî olur.

DOKUZUNCU MADDE — Tevziat vazifesini müddeti kanuniyesi zarfında ikmal eden muhtarlar ile ihtiyar meclisive heyetleri âzalarına karye veya mahalleleri tahsilâtının yüzde üçü ikramiye olarak verilir.

ONUNCU MADDE — Her mükellef ancak bir cihetten ilk mektep vergisi verir. Ancak dördüncü maddede mezkûr maaş ve ücret ve tahsisat ashabının ayrıca kazançları olduğu ve kazançları maaş ve ücretlerinden daha fazla bulunduğu takdirde kazançlarına nazaran mektep vergisi alınır.

ON BİRİNCİ MADDE — Bu vergi Tahsili emval kanununa tevfikeyen cibayyet edilmek üzere idareî hususiyelere tahsildar istihdam olunabilir.

ON İKİNCİ MADDE — Mülkiye, maliye ve maarif müfettişleri işbu kanunun tatbikiyetiyle alâkadar olanların muamelâtını tetkik ve teftiş ile mükelleftirler.

ON ÜÇÜNCÜ MADDE — Dahiliye ve Maarif vekâletlerince işbu kanunun suveri tatbikiyesini mübeyyin bir talimatname ibzar edilir.

ON DÖRDÜNCÜ MADDE — İdareî vilâyat kanunu muvakkati ile tedrisatı iptidaiye kararnamesinin tadiline dair 8 nisan 1339 tarihli kanun ile bunun bazı mevaddını muaddil 28 şubat 1340 tarihli kanunun işbu kanuna mübayin olan ahkâmı mefzuhtur.

ON BEŞİNCİ MADDE — İşbu kanunun hükümleri neşri tarihinden başlar.

ON ALTINCI MADDE — İşbu kanunun hükümlerini icraya Dahiliye, Maliye ve Maarif vekileri memurdurlar.

19 ramazan 1343 ve 13 nisan 1341

<i>Cumhuriyet Riyasetine tebliği</i>	:	13 . IV . 1341 tarih ve 1/360 No. lu tezkere ile
<i>Berayı neşir ve ilân kanununun Başvekâlete tebliğ edildiğini müsbet Cumhuriyet Riyasetinden mevru tezkere'nin tarih ve numarası</i>	:	16 . IV . 1341 ve 6/226
<i>Müzakeratı ihtiva eden zabıt ceridelerinin cilt ve sayfası</i>	:	Cilt Sayfa
	:	8 11,55
	:	10 18,246
	:	16 352
	:	17 101,304:323,336,373:374
<i>İşbu kanunun alâkadar olduğu diğer kanunların numaraları</i>	:	326,426,538

T.C. RESMÎ GAZETE

Tesis tarihi : 7 Teşrinivel 1336

<i>İdarî ve tahrîrî muamelât için Başvekalet Müdevvenat Müdürlüğüne müracaat olunur</i>	7 ŞUBAT 1929 PERŞEMBE	SAYI : 1113
---	--------------------------	-------------

KANUNLAR

*Satılan mektep kitapları bedellerinden 16460 liranın Maarif vekâleti 1927 senesi bütçesinin
558 inci faslına tahsisatı munzama olara' ilâvesinin tasdikına dair Kanun*

No: 1386

kabul tarihi : 28 / 1 / 1929

Madde: 1 — Mektep kitaplarının Maarif vekâletince tab'ı hakkındaki 24 Nisan 1926 tarih ve 823 numaralı Kanunun üçüncü Maddesi mucibince satılan mektep kitap bedellerinden senesi içinde devren istimal olunan on altıbin dörtyüz altmış liranın Maarif vekâleti 1927 senesi bütçesinin 558 inci faslına tahsisatı munzama olarak ilâvesi tasdik olunmuştur.

Madde: 2 — Bu Kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde: 3 — Bu Kanunun ahkâmını icraya Maliye ve Maarif vekilleri memurdur.

2 / 2 / 1929

ÖZGEÇMİŞ

Volkan AYDEMİR 10.05.1982 Samsun Termede doğdum. İlk, Orta ve Lise öğrenimlerimi Termede tamamladım. 2003 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ordu Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünü kazandım. 2008–2012 yılları arasında İlçe Milli Eğitime bağlı ek ders ücretli öğretmenlik yaptım. 2011 – 2012 döneminde Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Pedagojik Formasyon belgesi aldım. 2013 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Tarih Eğitimi Tezli Yüksek Lisans programını kazandım.

İletişim Bilgileri:

E mail: voli_55@hotmail.com

Telefon: 0546 494 08 35

2003 – 2007 OMÜ Ordu Fen-Edebiyat Fak. Fakülte Üçüncüsü

2003 – 2007 OMÜ Ordu Fen-Edebiyat Fak. Bölüm Üçüncüsü

Bildiriler / Yayınlar:

2012 Orkun Dergisi Sayı 169-170-171 “*Kalmuk (Oyrat) Tarihi*”, Volkan Aydemir.

2015 Turkish Studies Sayı 10/2 “*CHP İktidarının Son Döneminde Samsun Alaçam Halkevinde Okuma-Yazma Seferberliği*”, Doç. Dr. Mehmet Köçer – Volkan Aydemir.